

T.C.

NİĞDE ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİ BİLİM DALI

NEVŞEHİR İLİ ÜRGÜP İLÇESİ’NİN

SOSYO-KÜLTÜREL VE EKONOMİK YAPISI

Yüksek Lisans Tezi

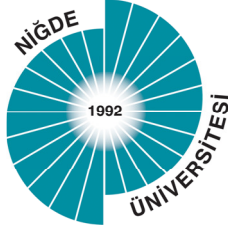
Hazırlayan

Nazlı METİN

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Ayhan DOĞAN

2010/NİĞDE

T.C.

NİĞDE ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİ BİLİM DALI

NEVŞEHİR İLİ ÜRGÜP İLÇESİ'NİN

SOSYO-KÜLTÜREL VE EKONOMİK YAPISI

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan

Nazlı METİN

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Ayhan DOĞAN

2010/NİĞDE

ÖZET

İnsan etkileşimi sonucunda oluşan normlar, töreler, gelenek ve kurallar bütünü ve yine bu bütünün insan yaşamı üzerindeki kontrolü sonucunda ortaya çıkan ilişkiler dizgisi sosyo-kültürel yapı şeklinde tanımlanmaktadır.

“Nevşehir İli Ürgüp İlçesi’nin Sosyo-Kültürel Ve Ekonomik Yapısı” adı altında hazırlanan bu çalışmada genel olarak Ürgüp İlçesi’nin tarihçesi, coğrafi yapısı, ekonomik özellikleri, eğitim ve sağlık konuları ele alındı. Asıl üzerinde durulan konu ise ilçenin merkez, kasaba ve köylerinde yaşayan halkın örf, adet, gelenek, görenek ve günümüze değin süregelen inanışları olmuştur. Bu çalışma ile yazılı ve sözlü kaynakların derlenerek bir araya getirilmesi, kaynaştırılması ve ilçenin yaşam alanı, anlayışı, değerleri hakkında kaynak oluşturulmak istenmiştir. Bu amaç doğrultusunda, dört bölümde sunulan çalışmanın birinci bölümünde çalışmaya ışık tutması adına konuyla ilgili kavramlara yer verilmiş, genel tanımlar başlığı altında sosyal, kültürel, ekonomik yapı kavramları ve bu kavramların birbirleriyle olan yakın ilişkileri ele alınmıştır. İkinci bölüm “Ürgüp İlçesi’nin Sosyo-Kültürel Ve Ekonomik Yapısı” başlığı altında ve bir önceki bölümde açıklanan kavramlar çerçevesinde ele alınmış, ilçenin tarihçesi, coğrafi ve idari durumu, folklorik özellikleri, geleneksel mimarisi ile eğitim, sağlık ve ekonomik durumu incelenmiştir.

Bir toplumun maddi ve manevi değerlerinin tümünden oluşan kültürel değerler, örf, adet, gelenek, görenek ve inanışların bütününden meydana gelir. İşte tam buradan yola çıkarak çalışmanın üçüncü bölümü oluşturulmuştur. Üçüncü bölüm “Ürgüp’te Örf, Adet, Gelenek Görenek Ve İnanışlar” başlığı altında ele alınmış ve tüm çalışmanın en ağırlıklı kısmını oluşturmuştur. Bu bölümde sırasıyla, doğum, evlenme, askerlik ve ölümle ilgili örf, adet, gelenek, görenek ve günlük yaşayışla ilgili inanışlar, beslenme ve mutfak kültürü ile geleneksel dayanışma ve yardımlaşma kültürü, halk bilgisi, özel günler ve festivaller ele alınmıştır. Dördüncü ve son bölümde ise “Tarihi Eserler, Yöreye Özgü Kayadan Oyma Mekanlar Ve Peribacaları” başlığı altında ilçenin tarihi ve turistik yerleri hakkında bilgi verilmiştir. Temel amacı Ürgüp ilçe merkezi ile kasaba ve köylerinde yaşayan halkın sosyo-kültürel ve ekonomik yapısını ortaya koymak olan bu çalışmanın sonuç kısmında genel bir değerlendirme yapılarak son kısım oluşturulmuş ve çalışma sonlandırılmıştır.

Anahtar kelimeler: Ürgüp, sosyal, kültürel ve ekonomik yapı.

ABSTRACT

The unity of norms, customs, traditions, rules and the composition of relationships that emerge as a result of this unity's control on a human's life, described as a socio-cultural structure.

In this study which is prepared under the heading of "The Socio-Cultural and Economical structure of district, called Ürgüp in Nevşehir." Generally, Ürgüp's short history, geographical structure, economical features and subjects concerning health and education were undertaken. The main subject which is stressed on, has been customs, traditions and beliefs of people, living in villages, towns and the centre of district. With this study, it is desired to compose both a source by putting together written, verbal studies and a source about values, understandings of people on the area of life in the district. With this in order to enlighten the study, certain concepts have been discussed in the first part of the study that is presented with four parts and under the heading of general descriptions; socio-cultural, economical structure concepts and the close relationships between these concepts and the close relationships between these concepts have been undertaken.

The second part has been handled with the concepts accounted for in the previous part under the heading of "The Socio-Cultural and Economical structure of Ürgüp" and certain subjects about economical structure, health, education with traditional architectural folkloric qualities, geographical and administrative situation and short history of the district have been observed.

The cultural values of a society are formed by the unity of customs and beliefs. That is to say; by means of this concept, the third part of the study has been formed. The third part has been handled under the heading of "The Customs, Traditions and Beliefs in Ürgüp" and it has composed the most intensive part of the whole study. In this part, special days, festivals, folklore, the culture of traditional solidarity and mutual aid, the culture of kitchen and nutrition, beliefs with daily life, customs, traditions about death, military service, marriage, birth have been handled in order.

In the fourth and last part which is discussed under the heading of "The Historical Artifacts, Places and Fairy Chimneys carved from rock that are peculiar to the neighborhood."

General information has been given about Ürgüp's historical and touristic places. The main aim of this study is to display people, living in the centre, towns and villages of Ürgüp.

In Conclusion part, by doing a general assesment, the last part has been formed and the study has been concluded.

Keywords: Ürgüp, social, cultura and economic structure.

ÖNSÖZ

Kültür bir toplumun tarihsel süreç içinde ürettiği ve kuşaktan kuşağa aktardığı her türlü maddi ve manevi özelliklerin bütünüdür; o toplumun kimliğini oluşturur, onu diğer toplumlardan farklı kılar. Bir toplumun kültürü o toplumun yaşayış ve düşünüş tarzıdır. Sosyolojik olarak, kültür bizi saran toplumsal bir mirastır. Kültürün oluşmasında ikili bir süreç vardır; birinci süreçte insan pasif ve alıcı konumdadır. Belli bir coğrafi çevrede yaşıyor, beslenme ve barınma ihtiyaçlarını orada gideriyordur. Doğayla kurulan bu öncül ilişki, yani ihtiyaçları doğrultusunda edindiği bilgi, dili, davranışları ve maddi üretim ve tüketim aletleri kültürün yaratılmasında birinci aşama olarak karşımıza çıkar. İkinci aşamada ise insan alıcı konumdan çıkar ve üretmeye başlar; yani yaşadığı çevreye etkin ve aktif bir güç olarak katılır. Kültür birikimle birlikte ivmesi artan bir toplumsal yapı bileşenidir. Giderek her nesil miras aldığı kültüre maddi ve manevi bir katkı yapar ve onu kendinden sonrakilere miras bırakır.

Toplumsal yapı, toplumda organize olmuş ilişkiler bütünüdür. Toplumun çerçevesini oluşturur. Toplumsal yapının bileşenleri bireyin toplumsallaşma sürecine yoğun şekilde etkide bulunur; bireyin hangi kültüre bağlı olduğu, sınıfsal konumu, kendisine miras kalan edinilmiş statüsü, zamanla sahip olduğu kazanılmış statüleri, buna bağlı rolleri onun karakter ve kimliğinin oluşmasında birinci dereceden etkilidir. Böylece toplumsal yapı geçmişin mirasını bugüne taşımakla kalmaz, mirasın bugündeki hayat damarlarıdır ve gelecekte nasıl bir ilişkiler bütünü yaşanacağını da belirleyicisidir.

Siyasal, idari, ekonomik ve sosyal açılardan ciddi bir değişim sürecinden geçen günümüz toplumlarında, bu süreçlerin analizlerinin yapılması ve bunlara çözüm önerilerinin getirilmesi için, bilgi ve uzmanlaşma artan bir önem kazanmaktadır. Elbette tam bu noktada milli kültürün ortaya çıkması ve korunmasında günümüze kadar gelen örf, adet, gelenek görenek ve inanışlar ve bunlara sahip çıkılması son derece önemlidir. Toplumların benliklerini koruyabilmesi ve devamı için kültürel değerlerine sahip çıkması gerekir. Bu amaç doğrultusunda hazırlanan “Nevşehir İli Ürgüp İlçesi’nin Sosyo- Kültürel Ve Ekonomik Yapısı” adlı bu çalışmanın, unutulmaya yüz tutmuş birçok değere ışık tutmasını ve gelecek kuşaklara yararlı bir kaynak olmasını temenni ederim.

Çalışmanın konusunu seçmemde yol gösteren, çalışmayı hazırlama sürecinde ise tüm nezaketi ve anlayışlılığı ile kıymetli zamanlarını harcayıp, bana her konuda yardımcı ve destek olan çok kıymetli hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Ayhan DOĞAN' a, gidilen köy ve kasabalarda alaka gösterip, yardımcı olmaya çalışan misafirperver Ürgüp halkına, çalışmam süresince desteğini benden bir an olsun esirgemeyen çok değerli eşime, aileme ve emeği geçen herkese teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Haziran 2010

Nazlı METİN

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLolar LİSTESİ	xx
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ.....	xxi
KISALTMALAR.....	xxiii
GİRİŞ	1
ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ	1
A. ARAŞTIRMANIN ALANI	1
B. ARAŞTIRMANIN SINIRLARI	1
C. ARAŞTIRMANIN AMAÇ VE ÖNEMİ.....	1
D. ARAŞTIRMANIN YÖNTEM VE TEKNİKLERİ	2
E. KARŞILAŞILAN PROBLEMLER.....	2

BİRİNCİ BÖLÜM GENEL TANIMLAR

A. SOSYAL YAPI	3
1. Sosyal Yapının Tanımı.....	3
1.1. Sosyal Yapının Manevi (kültürel) Yapısının Tanımı	4
1.2. Sosyal Yapının Maddi (fiziki) Yapısının Tanımı.....	4

B. KÜLTÜREL YAPI	4
1. Kültür Tanımı	4
1.1. Sosyolojik Açıdan Kültür Tanımı	4
1.2. Bireyler İçin Kültür Tanımı	5
C. SOSYO-KÜLTÜREL YAPI.....	5
D. EKONOMİK YAPI	6
1. Ekonomi Tanımı	6
2. Ekonominin Sosyo-Kültürel Yapı İle İlişkileri	7

İKİNCİ BÖLÜM

ÜRGÜP İLÇESİ'İN SOSYO KÜLTÜREL VE EKONOMİK YAPISI

A. ÜRGÜP'ÜN TARİHÇESİ	8
1. Ürgüp İlçesi'nin Adının Menşei.....	8
2. Ürgüp İlçesi'nin Tarihi	9
2.1. Paleolitik, Neolitik ve Antik Dönemler	9
2.2. M.Ö.- VII. Yüzyıllar Arası Dönem: Ürgüp'ün Karanlık Dönemi	11
2.3. Roma ve Bizans Dönemleri.....	14
2.4. Ürgüp'te Türk Dönemi	17
2.4.1. Selçuklular ve Anadolu Beylikleri Dönemi	18
2.4.2. Osmanlı Devleti Dönemi	19
2.4.3. Milli Mücadele ve Cumhuriyet Dönemi	21
2.5. Ürgüp'ün Tarih Boyunca Aldığı İsimler	22
2.6. Kronoloji.....	22
B. ÜRGÜP'TE COĞRAFİ YAPI.....	23
1. Coğrafi Konum	23
2. İdari Durum.....	25
2.1. Yerleşim Merkezleri	25
2.1.1. Ürgüp.....	26
2.1.2. Aksalur	27
2.1.3. Başdere	27

2.1.4. Mustafa Paşa (Sinassos).....	28
2.1.5. Ortahisar	29
2.2. Nüfus Durumu	30
2.3.Ürgüp İlçesi İçindeki Yerleşim Yerlerinin Hane ve Nüfus Sayıları.....	31
2.4. Konut Durumu	33
2.5. Alt Yapı Durumu.....	33
3. Ürgüp' ün Coğrafi Yapısı	34
3.1. Ürgüp'te Doğal Çevre.....	34
3.1.1. Jeolojik Yapı.....	34
3.1.2. İklim	36
3.1.3. Toprak Yapısı.....	37
3.1.4. Bitki Örtüsü (Flora)	38
3.1.5. Yaban Hayatı (Fauna).....	38
3.1.6.Yeryüzü Şekilleri.....	39
3.1.6.1. Dağlar.....	39
3.1.6.1.1. Kermil Dağı	40
3.1.6.1.2. Akdere Dağı.....	40
3.1.6.1.3. Topuz Dağı.....	40
3.1.6.1.4. Hodul Dağı.....	41
3.1.6.2. Platolar.....	41
3.1.6.3. Akarsular	42
3.1.6.4. Vadiler.....	42
3.1.6.4.1. Damsa Vadisi.....	42
3.1.6.4.2. Kızıl Çukur Vadisi.....	43
3.1.6.4.3. Pembe Vadi.....	43
3.1.6.5. Baraj ve Göller.....	44
3.1.6.5.1. Damsa Barajı.....	44
C. ÜRGÜP'TE SOSYAL VE KÜLTÜREL YAPI.....	45
1.Ürgüp'ün Folklorik Özellikleri.....	45
1.1. Dilin Kullanımında Farklılaşmalar ve Yerel Ağızlar.....	45
1.2. Yöresel Edebiyat.....	46
1.2.1. Efsaneler	46
1.2.1.1. Ağmaz Tavuğu	46
1.2.1.2. Karın Ağrısı	47
1.2.1.3. İskender'in Sandukası	48
1.2.2. Atasözleri.....	48
1.2.3. Deyimler	49

1.2.4. Dualar ve Beddualar	50
1.2.4.1. Dualar	51
1.2.4.2. Beddualar	51
1.2.5. Bilmeceler	52
1.2.6. Maniler	54
1.2.7. Ninniler	56
1.2.8. Ağıtlar	58
1.2.8.1. Kızın Söylediği Ağıt	58
1.2.8.2. Annenin Söylediği Ağıt	59
1.2.9. Masallar	60
1.2.9.1. Akıllı İle Deli	60
1.2.9.2. Pir Ahmet	61
1.2.10. Fıkralar	63
1.2.10.1. Dal Boylumu	63
1.2.10.3. Kırk Armut	63
1.2.10.4. Camız	64
1.2.11. Tekerlemeler	64
1.2.12. Yerleşim Yerlerine Yerel Halkça Verilen İsimler	65
1.2.13. Yerel Halkça Kullanılan Lakaplar	66
1.3. Geleneksel Müzik ve Halk Oyunları	67
1.3.1. Geleneksel Müzik (Türküler)	67
1.3.1.1. Uzun Havalar	67
1.3.1.2. Kırık Havalar	67
1.3.2. Ürgüp Türküleri	68
1.3.2.1. Cemalim Türküsü (Şen Olsun Ürgüp)	68
1.3.2.2. Cemalim Türküsü'nün Hikayesi	69
1.3.2.3. Ayşe'min Yeşil Sandığı Türküsü	69
1.3.2.4. Ayşe'min Yeşil Sandığı Türküsünün Hikayesi	70
1.3.2.5. Nahl Övme Türküsü	70
1.3.2.6. Demirci Mehmet Türküsü	71
1.3.3. Halk Oyunları	72
1.3.3.1. Erkeklerin Oynadığı Oyunlar	72
1.3.3.2. Yörede Tespit Edilen Erkek Oyunlarının Adları 1-Ağırlama	73
1.3.3.3. Kadınların Oynadığı Oyunlar	75
1.3.3.4. Yörede Tespit Edilen Kadın Oyunlarının Adları	76
1.3.4. Yörede Dini Bayramlarda Çekilen Halay Ve Oynanan Oyunlar	77
1.3.4.1. Yüzük Oyunu	77
1.3.4.1.1. Oyuncu sayısı	77
1.3.4.1.2. Kullanılan araçlar	77
1.3.4.1.3. Oyun Şekli	77

1.3.4.1.4. Oyunda Ve Oyun Sonunda Söylenen Maniler	78
1.3.4.2. Halay (Ürgüp Yolu)	79
1.3.4.3. Kayalar (Oyun)	79
1.3.4.4. Bayramlarda Oyunla Birlikte Söylenen Maniler	80
2. Sosyal Ve Kültürel Hayata Etkisi Olan Ürgüp'lü Önemli Şahsiyetler.....	83
2.1. Müderris Ahmet Efendi (1718 – 1798)	83
2.2. Aşık Mahfi Baba (1791 - 1853)	85
2.3. Aşık Fethi Baba (... - 1914).....	85
2.4. Şeyhülislam Mustafa Hayri Efendi (1867 – 1921)	86
2.5. Ahmet Refik Altınay (1881 – 1937).....	89
2.6. Refik Başaran (1907 – 1947).....	89
2.7. İsmail Akıllı (1893 – 1968)	92
2.8. Kamil Atalay (1896 – 1973)	93
2.9. Suat Hayri Ürgüplü (1903 – 1981).....	94
2.10. Mehmet Türkkkan (1941 - ...).....	96
D. ÜRGÜP'TE EKONOMİK YAPI	97
1. Tarım.....	97
1.1. Arazi Varlığı ve Dağılımı.....	97
1.2. Tarım Alanlarının Dağılımı	98
1.3. Tarla Ürünleri Ekiliş ve Üretim Miktarları.....	98
1.4. Sebze Ürünleri Ekiliş ve Üretim Miktarları.....	99
1.5. Meyve Ürünleri Ekiliş ve Üretim Miktarları	99
2. Hayvancılık	100
2.1. Büyükbaş Hayvan Varlığı.....	100
2.2. Küçükbaş Hayvan Varlığı	100
2.3. Tek Tırnaklı Hayvan Varlığı.....	101
2.4. Kanatlı Hayvan Varlığı.....	102
2.5. Arıcılık ve Arı Varlığı	102
3. Bağcılık.....	103
4. Depoculuk	103
5. El Sanatları	104
5.1. Dokumacılık.....	104
5.1.1. Halı Dokumacılığı.....	105
5.1.2. Kilim Dokumacılığı	106
5.1.3. Culfa Dokumacılığı	106

5.2. Örgü Sanatı.....	106
5.2.1. Mil İşi Örgüler.....	107
5.2.2. Oyalar.....	107
5.3. El Yapımı Bebekler.....	107
5.4. Oniks Taş İşlemeciliği.....	108
5.5. Toprak Kap Sanatı (Çanak-Çömlekçilik)	109
6. Turizm.....	110
E. MİMARİ.....	113
1. Geleneksel Mimari	113
2. Tarihi Ürgüp Evleri	115
2.1. Tarihi Ürgüp Evlerinin Özellikleri.....	116
2.2. Tarihi Ürgüp Evlerinin Bölümleri.....	116
2.2.1. Tarihi Ürgüp Evlerinde Dış Çevre.....	116
2.2.2. Tarihi Ürgüp Evlerinde İç Çevre	117
2.3. Tarihi Ürgüp Evlerinin Plan Tipleri	117
2.3.1. İç Sofalı Tip	117
2.3.2. Orta Sofalı Tip.....	118
2.3.3. Dış Sofalı Tip	118
F. EĞİTİM – ÖĞRETİM.....	119
1. İlköğretim Okulları	119
2. Liseler.....	120
3. Diğer Eğitim Kurumları	120
4. Ürgüp’te Okuma Yazma Durumu	120
G. SAĞLIK.....	123

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÜRGÜP'TE ÖRF, ADET, GELENEK, GÖRENEK VE İNANIŞLAR

A. ÜRGÜP’TE DOĞUM, EVLENME, ASKERLİK VE ÖLÜMLE İLGİLİ ÖRF, ADET, GELENEK, GÖRENEK VE GÜNLÜK YAŞAYIŞLA İLGİLİ İNANIŞLAR.....	125
1. Örf, Adet, Gelenek Ve Görenek Kavramlarının Tanımlanması	125

1.1. Örf Kavramının Tanımı	125
1.2. Adet Kavramının Tanımı	126
1.3. Gelenek Kavramının Tanımı	126
1.4. Görenek Kavramının Tanımı	127
2. Doğum İle İlgili Adetler	128
2.1. Gebe Kalınmaması Durumunda Alınan Önlemler	128
2.2. Gebe Kadının Aşermesi	128
2.3. Bebeğin Cinsiyetin Tespit Edilişi.....	130
2.4. Doğum Esnasında Yapılanlar	131
2.5. Bebeğin Göbeğinin Kesilmesi / Yıkanması	132
2.6. Süt Verme / Sütü Gelmeyen Loğusa Kadın İçin Yapılanlar	133
2.7. İsim Tayini	134
2.8. Anne Veya Bebeğe Kırk Basması / Alınan Önlemler	135
2.9. Kırk Çıkarmada Yapılanlar	136
2.10. Loğusa Ziyareti.....	137
2.11. Nazar / Korunmak İçin Alınan Önlemler	137
2.12. Çocuğun Tırnağının Kesilmesi	137
2.13. Çocuğun Diş Çıkarması	138
2.14. Çocuğun Konuşması	138
2.15. Çocuğun Yürümesi	139
2.16. Çocuğun Sünnnet Ettirilmesi.....	139
2.16.1. Sünnnet Çocuğunun Yaşı Ve Sünnnet Zamanı	140
2.16.2. Tören Ya Da Düğün Hazırlığı	141
2.16.3. Çocuğun Hazırlanması	141
2.16.4. Sünnnet İşlemi Ve Sünnnetçi.....	142
2.16.5. Hediye – Armağan.....	142
2.16.6. Kirvelik.....	142
3. Düğün, Nişan, Kız İsteme Adetleri	143
3.1. Kısmetlerinin Kapalı Olduğuna İnanılan Gençler İçin Yapılanlar	143
3.2. Evlenme Usulleri.....	143
3.3. Düniür Yollama	144
3.4. Kız İsteme	145
3.4.1. Söz Bağlama	145
3.4.2. Şerbet İçme.....	146
3.5. Nişan	146
3.5.1.Nişan Bohçası	148
3.5.2.Nişan Merasimi	148
3.5.3. Nahl Övmesi	150
3.6. Çeyiz Serme	151

3.7. Yenge Ve Sağdıç Seçimi.....	154
3.8. Bayrak Kaldırma	155
3.9. Düzen Bozma	155
3.10. Övülme (Kına Gecesi).....	155
3.11. Kız Başı Yıkama	156
3.12. Gelin Alma.....	156
3.12.1. Seysana	159
3.12.2. Karınca Yürüyüşü	159
3.13. İmam Nikahı	160
3.14. Saçı.....	160
3.15. Yüz Görümlüğü / Dil Bağı / Duvak Açma	160
3.16. Kakül Kesme.....	160
3.17. El Öpme	161
3.18. Anne-Baba Ziyareti	161
4. Gurbete Gönderme Adetleri	161
4.1. Asker Adaylarının Uğurlanış Ve Karşılamaşları.....	161
4.2. Hacı Adaylarının Uğurlanış Ve Karşılamaşları.....	161
5. Ölüm Ve Ölümle İlgili Adetler.....	163
5.1. Ağırlaşan Hasta İçin Alınan İlk Önlemler	163
5.2. Ölümünden Sonra Yapılan İşlemler	163
5.3. Taziye.....	164
5.4. Mezarlık Ziyaretleri	164
5.5. Ürgüp İlçesi'nin İç Güvenlik Şehitleri.....	165
6. Günlük Yaşayışla İlgili Batıl İnanışlar	166
B. ÜRGÜP'TE BESLENME VE MUTFAK KÜLTÜRÜ	167
1. Doğum İle İlgili Yiyecek Ve İkramlar	167
1.1. Yoğurtlu Çorba	167
1.2. Aşure Çorbası	167
1.3. Et Kavurma	168
1.4. Loğusa Şerbeti	168
2. Evlenme Töreniyle İlgili Yiyecek Ve İkramlar.....	168
2.1. Etli Bulgur Pilavı (Düğün Aşı).....	168
2.2. Etli Kuru Fasülye.....	169
2.3. Etli Nohut.....	169
2.4. Yaprak Sarma	169
2.5. Dolma.....	169

2.6. Salata	170
2.7. Cevizli Ev Baklavası	170
2.8. Üzüm Hoşafı	170
3. Ölüm Töreniyle İlgili Yiyecek Ve İkramlar.....	171
3.1. İrmik Helvası	171
3.2. Un Helvası.....	171
3.3. Ölü Şerbeti.....	172
4. Ürgüp’ün Yöresel Yemekleri, Salata, Turşu, Ekmek Ve Tatlıları	172
4.1. Yöresel Yemekler.....	172
4.1.1. Düğü Çorbası.....	173
4.1.2. Sütlü Çorba	173
4.1.3. Ağpakla	173
4.1.4. Nohutlu Yahni	173
4.1.5. Gendime	174
4.1.6. Dıvıl	174
4.1.7. Tirit.....	174
4.1.8. Testide Kebap.....	174
4.1.9. Erişte Pilavı	175
4.1.10. Patates Dolması	175
4.1.11.Nohutlu Kesme Mantı Aşı.....	176
4.1.12. Koripoparani	176
4.1.13. Muhacir Böreği.....	176
4.1.14. Maznik – Fasülnik.....	177
4.2. Salatalar	177
4.2.1. Ürgüp salatası.....	177
4.3. Turşular	177
4.4. Ekmekler.....	178
4.5. Tatlılar	179
4.5.1. Dolaz.....	179
4.5.2. Ayva Dolması.....	179
4.5.3. Bitirgen (Kayısı Dolması)	179
4.5.4. Üzüm Pekmezi	180
5. Sofra Adabı	181
C. ÜRGÜP’TE GELENEKSEL DAYANIŞMA VE YARDIMLAŞMA KÜLTÜRÜ	182
1. İmece	182
2. Keşik.....	183

3. Zekat	183
4. Hayır İşleri	183
D.ÜRGÜP'TE HALK BİLGİSİ	184
1. Halk Hekimliği	184
2. Halk Veterinerliği (Baytarlık).....	185
3. Halk Takvimi	185
4. Halk Meteorolojisi.....	186
E. ÜRGÜP'TE ÖZEL GÜNLER VE FESTİVALLER.....	187
1. Yerel Ve Uluslararası Etkinlikler	187
1.1. Yerel Etkinlikler	188
1.1.1 Aksalur Kiraz Bayramı.....	188
1.1.2. Refik Başaran Kültür ve Sanat Şenliği	188
1.2. Uluslararası Etkinlikler	189
1.2.1. Bağbozumu Festivali ve Şarap Yarışması.....	189
1.2.2. Uluslararası Dağ Bisikleti Yarışması	190
1.2.3. Uluslararası Turizm ve El Sanatları Festivali	190

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM ÜRGÜP'TEKİ TARİHİ ESERLER, KAYADAN OYMA MEKANLAR VE PERİBACALARI

A. ÜRGÜP'TEKİ TARİHİ ESERLER.....	192
1. Ürgüp'teki Tarihi Camiler	192
1.1. Esbelli Camii	192
1.2. Garip Camii	192
1.3. Hacı Mustafa Ağa Camii	193
1.4. Karamanoğlu Camii	193
1.5. Karaveiz Dutlu Camii.....	194
1.6. Kurtuluş Camii	194
1.7. Musa Efendi Camii	194
1.8. Pancarcı Camii	195
1.9. Yahya Efendi Camii.....	195

1.10.Yunak Camii.....	196
2. Ürgüp'teki Kiliseler	196
2.1. Aziz Theodore (Tağar) Kilisesi.....	196
2.2. Pancarlık Kilisesi	197
2.3. Ala Kilise.....	197
2.4. Balkan Kiliseleri	197
2.5. Halacdere	198
2.6. Fıratkan	198
2.7. Aziz Basil Şapeli.....	198
2.8. Üzümlü Kilise (Aziz Nichitas Kilisesi)	199
2.9. Kepez Kiliseleri.....	200
2.10. Ürgüp Çevresinde Bulunan Diğer Kiliseler.....	200
3. Ürgüp'teki Külliye, Kervansaray Ve Rum Hamamı	200
3.1. Taşkın Paşa Külliyesi.....	200
3.2. Saruhan Kervansarayı.....	202
3.3. Rum Hamamı.....	203
4. Ürgüp'teki Anıt Mezarlar	204
4.1. Çeç Tümülüsü	204
4.2. Temenni Anıt Mezarı.....	205
4.3. Altı Kapı Anıt Mezarı	205
4.4. Ağzı Güzel Anıt Mezarı	206
5. Ürgüp'teki Kaleler	206
5.1. Kadınlar Kalesi.....	206
5.2. Uçhisar Kalesi	206
5.3. Ortahisar Kalesi.....	206
6. Ürgüp'teki Kaplıca Ve İçmeler.....	207
6.1. Ürgüp İçme ve Kaplıcası	207
6.2. Çökek İçmesi.....	207
6.3. Üzengi İçmesi	207
6.4. Bahçeli İçmesi	208

B. KAYADAN OYMA MEKANLAR.....208

1. Karain	208
-----------------	-----

2. Mustafa Paşa.....	209
3. Ortahisar	210
4. Mazi Yer Altı Şehri	211
C. PERİBACALARI	212
1. Peribacalarının Oluşumu	212
2. Çeşitlerine Göre Peribacaları	214
2.1. Normal ve Tam Oluşmuş Peribacaları.....	215
2.2. Üzerinde Taş Parçaları Olan Koni Şeklindeki Peribacaları	216
2.3. Kenarı Dik, Tepesi Sivri, Çevresi Yuvarlak Peribacaları	216
3. Vadilerdeki Peribacaları.....	216
3.1. Kızılçukur Vadisi’ndeki Peribacaları.....	216
3.2. Pembe Vadi’deki Peribacaları.....	217
3.3. Güllüdere Vadi’sindeki Peribacaları.....	217
4. Badlanslar (Kırgıbayırlar)	218
SONUÇ	219
KAYNAKÇA	220
İNDEKS	233
ÖZGEÇMİŞ	236

TABLÖLAR LİSTESİ

- Tablo 1: Ürgüp’te idare değışikliklerinin kronolojik sıralanışı
- Tablo 2: Ürgüp’ün Kasaba, Mahalle ve Köyleri
- Tablo 3: Ürgüp İlçesi İçindeki Yerleşim Yerlerinin Hane ve Nüfus Sayıları
- Tablo 4: Ürgüp’te Bazı Meteorolojik Faktörlere Ait Ölçülen Veriler
- Tablo 5: Ürgüp İlçesindeki Sulama Tesisleri Verileri
- Tablo 6: Damsa Barajı Verileri
- Tablo 7: Yerleşim Yerlerine Yerel Halkça Verilen İsimler
- Tablo 8: Yerel Halkça Kullanılan Lakaplar
- Tablo 9: Arazi Varlığı ve Dağılımı
- Tablo 10: Tarım Alanlarının Dağılımı
- Tablo 11: Tarla Ürünleri Ekiliş ve Üretim Miktarları
- Tablo 12: Sebze Ürünleri Ekiliş ve Üretim Miktarları
- Tablo 13: Meyve Ürünleri Ekiliş ve Üretim Miktarları
- Tablo 14: Büyükbaş Hayvan Varlığı
- Tablo 15: Küçükbaş Hayvan Varlığı
- Tablo 16: Tek Tırnaklı Hayvan Varlığı
- Tablo 17: Kanatlı Hayvan Varlığı
- Tablo 18: Arıcılık ve Arı Varlığı
- Tablo 19: Konaklama Tesislerinin Durumu
- Tablo 20: Ürgüp’teki İlköğretim Okulları
- Tablo 21: Ürgüp’teki Liseler
- Tablo 22: Ürgüp’teki Diğer Eğitim Kurumları
- Tablo 23: Halk Eğitim Kursları
- Tablo 24: Kütüphaneler
- Tablo 25: Eğitim Kuruluşları Öğretmen ve Öğrenci Durumu (2009/2010)
- Tablo 26: Yıllara Göre Uzman, Pratisyen Ve Diş Hekimi Sayıları
- Tablo 27: Yıllara Göre Yardımcı Sağlık Personeli Sayıları
- Tablo 28: Ameliyat İstatistikleri
- Tablo 29: Ürgüp İlçesi’nin İç Güvenlik Şehitleri
- Tablo 30: Her Yıl Ürgüp’te Düzenlenen Etkinlikler

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

- Fotoğraf 1: Ürgüp Haritası
- Fotoğraf 2: Türkiye Siyasi Haritası
- Fotoğraf 3: Nevşehir İli Haritası
- Fotoğraf 4: Topuz Dağı
- Fotoğraf 5: Akşamüstü Kızıl Çukur Vadisi
- Fotoğraf 6: Damsa Barajı
- Fotoğraf 7: Yörede Erkeklerin Oynadığı Oyunlardan Bir Örnek
- Fotoğraf 8: Şeyhülislam Mustafa Hayri Efendi
- Fotoğraf 9: Refik Başaran
- Fotoğraf 10: Refik Başaran'ı Simgeleyen Ürgüp Meydanındaki Heykel
- Fotoğraf 11: İsmail Akıllı
- Fotoğraf 12: Kamil Atalay
- Fotoğraf 13: Suat Hayri Ürgüplü
- Fotoğraf 14: Süleyman Demirel, Suat Hayri Ürgüplü ve Cemal Gürsel
- Fotoğraf 15: Yörede Küçükbaş Hayvancılık
- Fotoğraf 16: Yörede Bağcılık
- Fotoğraf 17: Yörede El Sanatları
- Fotoğraf 18: Soğanlı Köyü'nde Yapılan El Yapımı Bebekler
- Fotoğraf 19: Yörede Toprak Kap Sanatı
- Fotoğraf 20: Yörede Turizm (Kayadan Oyma Meskenler)
- Fotoğraf 21: Esbelli Evi Dış Görünüm
- Fotoğraf 22: Esbelli Evi İç Görünüm
- Fotoğraf 23: İç Sofalı Tip Planı
- Fotoğraf 24: Yörede Sünnet Düğünü
- Fotoğraf 25: Nişan Merasimi Davetlileri
- Fotoğraf 26: Evlenecek Kızın Çeyizi
- Fotoğraf 27: Övülme (Kına Gecesi)
- Fotoğraf 28: Yörede Gelin Alma Töreni (Dua Edilirken)
- Fotoğraf 29: Seysana
- Fotoğraf 30: Hacı Adaylarının Uğurlanışı
- Fotoğraf 31: Mezarlık Ziyaretleri

Fotoğraf 32: Yöresel Yemeklerden Testi Kebabı Pişirilirken
Fotoğraf 33: Yöresel Tandırda Ekmek Pişirilirken
Fotoğraf 34: Pekmez Kaynatan Kadınlar
Fotoğraf 35: Yer Sofrası
Fotoğraf 36: Kiraz Bayramında Toplanan Kirazlar
Fotoğraf 37: 2002 Bağbozumu Festivali ve Şarap Yarışması Güzeli
Fotoğraf 38: Çömlek Yapan Sanatçı
Fotoğraf 39: Karamanoğlu Camii
Fotoğraf 40: Aziz Theodore (Tağar) Kilisesi Duvar Resimlerinden Bir Örnek
Fotoğraf 41: Aziz Basil Şapeli Dış Duvar
Fotoğraf 42: Taşkın Paşa Külliyesi
Fotoğraf 43: Sarıhan Kervansarayı
Fotoğraf 44: Rum Hamamı
Fotoğraf 45: Çeç Tümülüsü
Fotoğraf 46: Karain
Fotoğraf 47: Mustafa Paşa
Fotoğraf 48: Ortahisar
Fotoğraf 49: Mazi Yer Altı Şehri
Fotoğraf 50: Peribacalarının Oluşumu
Fotoğraf 51: Üç Güzeller
Fotoğraf 52: Badlans (Kırğıbayır) Örneği

KISALTMALAR

Adı geçen eser	a.g.e.
Adı geçen makale	a.g.m.
Adı geçen tez	a.g.t.
Aynı adres	a.a.
Aynı brifing raporu	a.b.r.
Aynı eser	a.e.
Aynı yer	a.y.
Aynı kaynak	a.ky.
Aynı kurum	a.k.
Aynı rapor	a.r.
Basım tarihi yok	b.t.y.
Basım yeri yok	b.y.y.
Cilt	C.
Çeviren	ev.
Devlet İstatistik Enstitüsü	DİE
Devlet Planlama Teşkilatı	DPT
Dekar	dek.
Hazırlayan	Haz.
İlköğretim okulu	İ.O.
Milattan önce	M.Ö.
Milattan sonra	M.S.
Sayfa	S.
Türkiye İstatistik Kurumu	TÜİK
Yayın evi yok	y.e.y.
Yüzyıl	y.y.
Ve benzeri	vb.
Ve sair	vs.

GİRİŞ

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

A. ARAŞTIRMANIN ALANI

Bu araştırma da, ilçe merkezi ve ilçeye bağlı dört kasaba ile yirmi köy çalışma alanı içinde yer almıştır.

B. ARAŞTIRMANIN SINIRLARI

Bu araştırma sınırlılık itibariyle “Nevşehir İli Ürgüp İlçesi’nin Sosyo-Kültürel Ve Ekonomik Yapısı” içeriği ile sınırlıdır. Ayrıca bu araştırma, Ürgüp ilçesi tarihi, coğrafi, idari, eğitim, sağlık durumu vb. kurumsal bilgiler ile ilgili literatürden toplanan kaynaklarla, kendisiyle görüşülen kaynak kişilerin verdikleri ve kişisel gözlemlerimize dayanarak elde edilen bilgilerle sınırlıdır.

C. ARAŞTIRMANIN AMAÇ VE ÖNEMİ

Araştırmanın temel amacı, Nevşehir ili Ürgüp ilçesinin sosyo-kültürel ve ekonomik yapısını ortaya koymaktır. Araştırmanın önemi ise bu sosyo-kültürel ve ekonomik yapıyı ortaya koyarken yöredeki sözlü kültürün yazılı hale gelmesini sağlamak, bu kültürün kaybolmasının önüne geçerek, gelecek kuşaklara aktarılmasına çalışmak ve kültürün bütünleştirici yönünü öne çıkarmaktır.

D. ARAŞTIRMANIN YÖNTEM VE TEKNİKLERİ

Bu araştırma konusu itibariyle gezi ve gözlem metodu uygulanarak sonuca ulaştıracak bir çalışma olduğu için, ilçeye bağlı kasaba ve köyler teker teker gezilmiş ve dolayısıyla buradan elde edinilen bilgiler çalışmanın temel kaynağını oluşturmuştur. Araştırmada sonuca ulaşabilmek için 111 kaynak kişi ile bizzat görüşme yapılmış, halkın örf, adet, gelenek, görenek ve inanışları yerinde tespit edilmeye çalışılmıştır. Zaman zaman düğün, nişan, sünnet, mevlit ve cenaze törenlerine de katılarak, bilgiler yerinde tespit edilmeye çalışılmıştır. Nevşehir’de yayınlanan “Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları Dergisi” ve bu bölgede yapılan sempozyumlarda sunulan tebliğler, çalışmanın diğer kaynaklarını oluşturmuştur. Ayrıca nüfusla ilgili konularda Ürgüp ilçe nüfus ve vatandaşlık müdürlüğünden, eğitimle ilgili konularda, ilçe milli eğitim müdürlüğü arşivinden, tarım ve hayvancılıkla ilgili konularda ilçe tarım müdürlüğünden, turizmle ilgili verilerde ilçe kültür ve turizm müdürlüğünden, sağlıkla ilgili konularda ilçe devlet hastanesi envanterinden yararlanılmıştır. Ancak konunun özelliği itibarıyla hiç şüphesiz ki bölgede yaşayan halk ve onların bazılarıyla bizzat yerinde yapılan görüşmeler sonucu elde edilen bilgiler çalışmanın temel kaynağını oluşturmuştur.

Yukarıda belirtilen metotlarla derlenen bilgiler, bir plan dahilinde ortak ve farklı yönleri ele alınarak bir bütünlük oluşturacak şekilde düzenlenmiş ve böylece çalışma son şekline kavuşmuştur. Çalışmanın yöntemi ise gözlem metoduna dayalı araştırma modeli olmuştur.

E. KARŞILAŞILAN PROBLEMLER

Bu araştırma esnasında karşılaşılan en önemli problem ulaşım sorunu olmuştur. Ürgüp ilçe merkezi ve kasabalarında ulaşım için bir sıkıntı gözlenmezken, köylere yapılan ziyaretler esnasında vasıtaların gidiş-geliş saatlerinin uygun olmayışı dolayısıyla özel vasıta ile ziyaretler tamamlanmıştır. Yöre halkı turizmle iç içe olduğu için ve halkın yabancı misafirlere çokça alışkın olmasından dolayı yapılan röportajlarda sıkıntı yaşanmamış, sadece yöre kadınlarının evlenme, çocuk ve doğum geleneklerinden bahsederken biraz çekindikleri gözlenmiştir. Dağınık olan bilgilerin, tasnif edilmesi ve bunlardan düzenli bir yazı oluşturabilme çabası toplam çalışma süresi içerisinde uzunca bir zaman almıştır. Bahsedilen tüm bu zorluklara rağmen, Ürgüp halkının misafirperverlikleri ve yardımseverlikleri neticesinde çalışma sonlandırılabilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL TANIMLAR

A. SOSYAL YAPI

1. Sosyal Yapının Tanımı

Yapı kavramı, 20. yüzyılın başlarında dil bilim alanında, ilk olarak İsviçreli dilbilimci Ferdinand De Saussure tarafından kullanılmıştır. Toplum biliminde ise, yapı kavramını ilk olarak Fransız sosyolog Claude Levi-Strauss'un kullandığını görmekteyiz. Strauss ilk olarak dilbiliminde kullanılan yapısalcı yöntemi, etnoloji ve toplum alanına taşımıştır. Kullanılan yapısalcı yöntemi, etnoloji ve toplum alanına taşımıştır. Levi-Strauss'a göre "toplumsal olayları incelerken yaşanmış yani tarihsel boyutu göz ardı ederek var olan yapıyı ele almak gerekmektedir." Doğru olan ya da gerçeğe varmak için izlenecek yol, her ögeyi kendi başına ele alarak nedenini daha eski bir durumda aramak yerine, onu eşzamanlı bir bütünün parçası olarak görmektir.¹

Sosyal yapı, içinde sosyal ilişkilerin, sosyal olayların meydana geldiği, sosyal grupların, kurumların yer aldığı, nüfus ile yerleşim tarzının şekillendirdiği, toplumun şekil ve çerçevesi ile ilgili dış görünüme sahip olan bir sosyal varlıktır. Toplumdan topluma sosyal yapı farklı özellikler gösterir.²

¹ AKGÜR, Zeynep Gökçe; **Türkiye'de Kırsal Kesimden Kente Göç ve Bölgeler Arası Dengesizlik**, (1970-1993), T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1997, 10.

² a.g.e., s.11

1.1. Sosyal Yapının Manevi (kültürel) Yapısının Tanımı

Toplumun sosyal ilişkiler ağı dediğimiz, sosyal statüler, roller ve değer yargılarından oluşan yapısıdır.³

1.2. Sosyal Yapının Maddi (fiziki) Yapısının Tanımı

Toplumun şekil ve çevresi olarak belirtilen dış görünüşünü oluşturan nüfusun yerleşim tarzı (köy - şehir) fiziki yapısını oluşturur.⁴

B. KÜLTÜREL YAPI

1. Kültür Tanımı

Kültür, farklı anlamları olan bir terimdir. İnsana ilişkin bir kavram olarak kültür, tarih içerisinde yaratılan bir anlam ve önem sistemidir. Bir grup insanın bireysel ve toplu yaşamla-rını anlamada, düzenlemede ve yapılandırmada kullandıkları bir inançlar ve adetler sistemidir.

Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre ise, kültür kavramının tanımı şu şekildedir: "Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bun-ları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü. Kültürel yapı ise insan etkileşimi sonucun-da oluşan normlar, töreler, gelenek ve kurallar bütünü ve yine bu bütünün insan yaşamı üze-rindeki kontrolü sonucunda ortaya çıkan ilişkiler dizgisi olarak tanımlanır."⁵

1.1. Sosyolojik Açıdan Kültür Tanımı

Sosyolojik olarak, kültür bizi saran, insanlardan öğrendiğimiz toplumsal mirastır. Kül-türün oluşmasında ikili bir süreç vardır; birinci süreçte insan pasif ve alıcı konumdadır. Belli bir coğrafi çevrede yaşıyor, beslenme ve barınma ihtiyaçlarını orada gideriyordur. Doğayla

³ GÜVENÇ, Bozkurt, **İnsan ve Kültür**, Remzi Kitapevi, 4. Baskı, İstanbul 1994, 95

⁴ a.g.e., 95

⁵ AĞAKAY, Mehmet Ali; **Türkçe Sözlük**, TDK, Ankara 1981, 532.

kurulan bu öncül ilişki, yani ihtiyaçları doğrultusunda edindiği bilgi, dili, davranışları ve maddi üretim ve tüketim aletleri kültürün yaratılmasında birinci aşama olarak karşımıza çıkar. İkinci aşamada ise insan alıcı konumdan çıkar ve üretmeye başlar; yani yaşadığı çevreye etkin ve aktif bir güç olarak katılır. Bu süreç ilk aletlerin yaratılmasıyla sınırlı olarak başlayıp Neolitik Çağ'la birlikte hız kazanmıştır. Kültür, birikimle birlikte ivmesi artan bir toplumsal yapı bileşenidir. Giderek her nesil miras aldığı kültüre maddi ve manevi bir katkı yapar ve onu kendinden sonrakilere miras bırakır.⁶

1.2. Bireyler İçin Kültür Tanımı

Bireyler için ise yargılama, zevk ve eleştirme yeteneklerinin öğrenme ve tecrübeler yoluyla geliştirilmiş olan biçimine o kişinin kültürü denir. Bireyin edindiği bilgileri anlatmak için de kültür sözcüğü kullanılır.

C. SOSYO-KÜLTÜREL YAPI

İnsan etkileşimi sonucunda oluşan normlar, töreler, gelenek ve kurallar bütünü ve yine bu bütünün insan yaşamı üzerindeki kontrolü sonucunda ortaya çıkan ilişkiler dizgisi olarak tanımlanır.

Sosyo-kültürel yapı, insanoğlunun doğayı denetim altına almak için oluşturduğu her şey ve bütün bu çaba sonunda beliren anlamlar, değerler, kurallardır.⁷

Kültür unsurları, maddi ve manevi olmak üzere ikiye ayrılır. Manevi kültür, inançlar, değerler, semboller, normlar şeklinde tasnif edilebilir. Manevi kültür bir milleti diğer milletlerden ayırt etme imkanı veren örf, adetler, davranışlar, ahlak anlayışı, değerler, sosyal normlar ve zihniyet değişikliğidir. Manevi kültür kolayca müşahade ve teşhis edilemeyen değerleri, inançları, düşünce tarzlarını ihtiva eder. Bunlar bazen o kadar derine nüfuz etmişlerdir ki, bizzat o kültürün sahibi olan kimseler bile farkında olmaz.⁸

⁶ BOTTOMORE, T.B. , **Toplum Bilim**, Çeviren; Ünsal Özkay, Der Yayınları, İstanbul 1972, 136-137.

⁷ KONGAR, Emre; **Toplumsal Değişme Kurumları ve Türkiye Gerçeği**, y.e.y. , İstanbul 1985, 23.

⁸ GÜNGÖR, Erol; **Dünden Bugünden Tarih Kültür ve Milliyetçilik**, Ötüken Yayınları, İstanbul 1999, 150-151.

Maddi kültür ise, kısaca manevi kültürün dışındaki kültürel unsurlar olarak tarif edilebilir.⁹

Kısaca özetlemek gerekirse, kültür; yalnız bir milletin din, ahlak, hukuk, akıl, estetik, dil, ekonomi ve teknikle ilgili yaşayışlarının uyumlu bir bütünü olarak tanımlanmıştır.¹⁰

D. EKONOMİK YAPI

1. Ekonomi Tanımı

Ekonominin kökeni Yunancadaki "oikia" (ev) ve "nomos" (kural) kelimelerine dayanır, "ev yönetimi" demektir.¹¹ Ekonomi yerine Türkçede Arapçadan geçme "İktisat" kelimesi de kullanılmaktadır. Ekonominin tanımı konusunda görüş birliği yoktur. O nedenle de çeşitli tanımlar ortaya atılmıştır. Bu tanımlardan bazıları şöyle belirtilebilir:

-Ekonomi (veya politik ekonomi), parayla ilgili olsun ya da olmasın, kişiler arasındaki değişim (mübadele) işlemlerinin incelenmesidir.¹²

-Ekonomi, kıt üretim faktörlerinin çeşitli mal ve hizmetlerin üretiminde kullanılmak üzere nasıl seçileceğinin ve üretilen malların tüketim amacıyla toplumun bireyleri arasındaki dağıtımın incelenmesidir.

-Ekonomi, halkın günlük faaliyetlerini, gelir kazanmasını ve yaşamını sürdürmesini inceleyen bir bilimdir.

-Ekonomi insanların tüketim ve üretim faaliyetlerini nasıl organize ettikleri konusunun incelenmesidir.

-Ekonomi servetin incelenmesidir.

⁹ ASLAN, Cahit; **Sosyoloji**, Baki Kitapevi, Adana 1997, 68.

¹⁰ GÖKALP, Ziya; **Hars ve Medeniyet**, Hazırlayan: Yalçın Toker, Toker Yayınları, İstanbul 1995, 19.

¹¹ **Temel Britanica Ansiklopedisi**, Hürriyet Yayınları, İstanbul 1993, C. XI, 172.

¹² DÖNMEZER, Sulhi; **Toplum Bilim**, Beta Yayınları, İstanbul 1999, 99.

-Ekonomi, toplumların nasıl geliştiğini ve medeniyetin nasıl oluştuğunu inceleyen bir bilimdir.¹³

2. Ekonominin Sosyo-Kültürel Yapı İle İlişkileri

Ekonominin tanımını yapanlar bu bilime özgü çeşitli tanımlar üzerinde dururlar. Fakat bu tartışmalar gözden geçirilse ekonomi ile ilgili bazı ortak özellikler belirlenebilir.

Bunları şu biçimde sıralayabiliriz:

-Ekonomi toplum halinde yaşayan insanların davranışlarını konu alan sosyal bir bilimdir.¹⁴

-İnsanların sınırsız kabul edilen maddi ihtiyaçlarının karşılanması amacına yöneliktir.

-İnsanların maddi ihtiyaçlarını karşılayan mal ve hizmetler, sınırlı durumdaki üretim kaynaklarıyla üretilirler.

-Ekonomide amaç kıt kaynakların kullanılmasından en yüksek faydanın elde edilmesidir.

Ancak, mevcut kaynak arzının artırılması bu kaynakların mal ve hizmet üretiminde etkinliğinin artırılması ve kaynakların mülkiyetinin toplumda çeşitli kesimler arasında dağılımında denge sağlanması bazı ortak amaçlar arasındadır. Bu özelliklerden anlaşılacağı gibi ekonomi biliminin kapsamı oldukça geniştir. Hatta, günümüzde ekonomi ile ilişkisi bulunmayan toplumsal olayların çok az olduğu söylenebilir.¹⁵

¹³ ERÖZ, Mehmet; **İktisadi Sosyolojiye Başlangıç**, Filiz Kitapevi, 3. Baskı, İstanbul 1994, 95.

¹⁴ TEZCAN, Mahmut; **Sosyolojiye Giriş**, Şafak Matbaacılık, 4. Baskı, Ankara 1995, 65.

¹⁵ a.g.e.; 65.

İKİNCİ BÖLÜM

ÜRGÜP İLÇESİ'NİN SOSYO-KÜLTÜREL VE EKONOMİK YAPISI

A. ÜRGÜP'ÜN TARİHÇESİ

Ürgüp tarih içerisinde çeşitli devlet, toplum ve önemli kişilerin adlarıyla anılan dönemler yaşamıştır. Ürgüp tarihi M.Ö. 3000' lerde yaşamış Asur ticaret kolonileri ve Hititlere kadar gitmektedir. Kapadokya Bölgesi'nde yer alan Ürgüp'ü üç ana dönemde incelemek mümkündür. Birinci dönem paleolitik, neolitik ve antik dönemlerdir. İkinci dönem Roma ve Bizans dönemleri ve son dönem Türk dönemidir.

1. Ürgüp İlçesi'nin Adının Menşei

“Haıos” veya “Ayıos” isminde, miladın II. yüzyılında yaşamış bir aziz papaz ismi olup, latince söylenişi “Prokopios” tur. Türkçe’de olduğu gibi “geldim”, “gittim“, “kaldım” kelimelerinde “-tim”, “-dım” takıları düşer, “-gel” , “-git” , “-kal” olur. Latince de “-ios”, “-ım”, “-ın” takıları düşerek prokop kalır. “Pireküp” ten değişikliklere uğrayarak Ürgüp denmiştir. Prokop’un Selçuklularda telaffuzu Pireküp’tür.¹⁶

Bugün Sırbistan’ın başkenti Belgrat’ın güneyinde aynı isimden gelme Ürgüp adında bir kasaba bulunmaktadır. Ancak birinci paragraftaki isim daha yakındır. Guillaume de Jerphanion’nun “Les Eglises Rupestres de Cappadoce” adlı eserinde ve esere ilave ettiği iki nolu haritasında Ürgüp’ün yeri “Prokopios” olarak yazılmıştır.¹⁷

İsmail Habib Sevik’ün bir eserinde de Ürgüp isminin nereden geldiği şöyle izah edilmektedir: Eskiden Ürgüplünün birisi Türkistan’a ticaret için gitmiş, nereli olduğu sorulun-

¹⁶ ELMACI, Osman; **Ürgüp Tarihi / Osman Elmacı Arşivi**, Hazırlayan: Mustafa Kaya, Başkent Kiliş ve Matbaacılık, Ankara 2008, 22.

¹⁷ a.g.e.; s.23

ca da “Ürgüplüyüm” cevabını vermiş “öyleyse sizin memlekette taş çoktur” demişler. Ürgüplü hayrette kalmış, “doğru fakat siz bunu hem de bu kadar yıllık yoldan nasıl biliyorsunuz?” demiş. Onlar, isminden anladıklarını açıklamışlar ve “küp” veya “kup” un çok, “ur”un ise kaya veya kale manasına geldiğini izah etmişler.¹⁸

Ürgüp isminin menşei hakkında en yaygın ve kabul gören görüş ise şöyledir:

Ürgüp İlçesinin en eski ismi “Ossiana” dır. Dik kayalar dibine oyulmuş mağara evlerden oluşan küçük bir köy iken sonraları adı taş ve kayalık anlamına gelen “Urgup” olmuştur. Ürgüp adı Anadolu Türkçesinin yumuşaklığından “Ürgüp” şekline dönüşmüştür.¹⁹

2. Ürgüp İlçesi’nin Tarihi

2.1. Paleolitik, Neolitik ve Antik Dönemler

Ürgüp’te paleolitik döneme ilişkin izlere pek az rastlanmakla birlikte, bugüne kadar elde edilen veriler bu izlerin erken paleolitik dönemden çok, son paleolitik döneme ait olduğunu göstermektedir. Paleolitik dönemden sonra volkan patlamalarının uzun süre insan yerleşimine müsaade etmediği sanılmaktadır. Bu dönem Neolitik döneme kadar devam eder. Bölgede yapılan arkeolojik çalışmalarda neolitik dönemden başlayan birçok yerleşme tespit edilmiştir. Örneğin Ürgüp yakınlarında (Avla Tepesi) neolitik döneme ait taş aletler bulunmuştur. Acem höyük kazılarında M.Ö. 6.- 7. yüzyıla ait izlere, Hitit ve Bronz çağa ait eserlere rastlanmıştır. Ürgüp’te ilk yerleşim izleri oldukça eski tarihlere uzanır. İnsanlığın avcılık ve toplayıcılıkla geçindiği döneme ait izlere rastlanmamasında volkanik patlamaların yanı sıra, Ürgüp’ün yaşayan doğasının sonucu, mekanların bir sonra gelenler tarafından genişletilip, tekrar yerleşime sahne olmasıyla, izlerin silinmesinden kaynaklanmaktadır. Suluca Karaca Höyük, Topaklı Höyük gibi alanlarda yapılan arkeolojik çalışmalar Hititler’den Bizans dönemine kadar geçen süre içinde bölgede çeşitli kültürlerin (Hitit, Frig, Roma, Geç Roma) yaşadığını göstermektedir. Bu döneme ait izler ancak topluluklar tarafından kullanılan eşyalarda görülebilir.²⁰

¹⁸ a.g.e.; s.23

¹⁹ ŞAŞMAZ, Musa; **Niğde, Aksaray ve Nevşehir Tarihi Üzerine**, Kitapevi Yayınları, İstanbul 2008, 215.

²⁰ a.g.e.; s.215

Neolitik şehir Çatalhöyük'te Ürgüp'ün tarihi başlar. M.Ö. 5000-4000 arasında Ürgüp'te küçük krallıklar yaşamıştır. Ürgüp'ün bilinen ilk halkları, Luviler ve Hititler'dir. Bölgede M.Ö. 2500 sonlarında Asurlular ticaret kolonileri kurmuşlardır. Anadolu'nun gerçek yazılı tarihini anlatan en eski belgeler Asur ticaret kolonilerinden kalmış olan Kapadokya tabletleridir. Kapadokya'nın "güzel at yetiştirilen ülke- güzel atlar ülkesi" anlamına gelen adı da Asurluların mirasıdır. Asurluların “Katpatuta” adını verdiği bölge Persler döneminde Kapadokya adını almıştır.²¹

Erken Bronz Çağı sonlarında (M.Ö.3200-1650) bölgenin önemli bir ticaret merkezi olduğunu Asurlu tüccarlardan kalan pişmiş topraktan yapılmış ticaret mektuplarından öğrenmekteyiz. Asurlu tüccarların mektuplarında Kızılırmak yayı içinde kalan bu bölgeden Hitit ülkesi olarak söz edilmektedir. Asur ticaret kolonilerinin dönemi, M.Ö. 1850-1800 yılları arasında sona ermiştir.²²

Hititlerin Kafkaslar üzerinden Anadolu'ya geldikleri tezi genel kabul gören bir tezdır. Ürgüp, Hitit İmparatorluğu'nun yükselme çağında (1750'lerde) Kral Şubbiluliyuma tarafından fethedilerek, Hititlerin "Aşağı Memleket" sınırlarına dahil olmuş, yaklaşık 500 yıl Hititlerin elinde kalmıştır.²³

Yerleşik hayata geçişle birlikte, yerleşim birimleri arasında temel ihtiyaçların karşılanması için ticaret ve benzeri ilişkiler doğmuş, temel ihtiyaç maddelerini üreten birimler önemli merkezler haline gelmişlerdir. Asurlular, Anadolu'nun çeşitli yerlerinde “Karum” adı verilen ticaret merkezleri kurmuşlardır.²⁴

Mezopotamyalı Asurlularla, Hititler arasında ticari ilişkiler gelişmiş olmakla birlikte, Asurluların dil üzerinde bir etkisi yoktur. Bu bize, Asurlularla Hititlerin birbirine karışmadığını gösterir.²⁵

²¹ a.g.e.; s.216

²² a.g.e.; s.217

²³ a.g.e.; s.217

²⁴ a.g.e.; s.218

²⁵ a.g.e.; s.218

2.2. M.Ö.- VII. Yüzyıllar Arası Dönem: Ürgüp'ün Karanlık Dönemi

M.Ö. 1200 yıllarında Hititlerin bir kolu olan Tabal Krallığı'nın tekrar canlandığı ve bölgeyi ele geçirdiği görülmektedir. Tabal Krallığı yaklaşık 24 beylikten oluşan bir konfederasyondur. Tabal Krallığı at yetiştiriciliği ile ünlü olmuştur. Hititlerin çöküşünden sonra Tabal Ülkesi adını alan Kapadokya bölgesinin siyasal yapısı Ege'den (Frigyalılar ve Lidyalılar), Kafkaslardan (Kimmerler, İskitler ve Gasgarlar) ve doğudan gelen (Persler, Medler) akınların etkisiyle sarsılmıştır. Bu akınlarla, Tabal Krallığı'nın hakimiyeti bölgede son bulmuştur.²⁶

Tabal Krallığından sonra Ürgüp, Frigyalıların öncüsü sayılan Muşkiler tarafından işgal edilmiştir. Hititlerden sonra Orta Anadolu'da ilk defa büyük bir alanda devlet kurmayı başaranlar Muşki-Frigler'dir.²⁷

Zamanla doğuda Asurların Ön Asya'yı egemenlikleri altına alması ve batıda Frigya hegemonyasını tanımış olan Lidyalıların bağımsızlıklarını ilan edip rakip hale gelmesi, Frigleri zor durumda bırakmıştır. Ancak Frigya Devleti'ni yıkanlar, Kimmer ve İskit akınları olmuştur. M.Ö. 676'da Kimmerlere karşı koymak isteyen Frigya Kralı Midas'ın yenilmesiyle Frigler Orta Anadolu'dan batıya sürülmüştür.²⁸

Kimmerlerin estirdiği fırtına sırasında ayakta kalmayı başaran Lidya Devleti, fırtınadan sonra (M.Ö.VI .y.y.) Frigyanın önemli bir kısmını zaptederek Ürgüp'e kadar genişlemiştir. Ürgüp'te Lidyalıların hakimiyeti bu tarihten sonra başlamıştır. M.Ö. 575-546 arasında bölgede Lidya-Pers çatışmaları ön plana çıkar. Lidya kralı Cesus, Pers ataklarını durdurmak için Kızılırmak'ı geçer. Ünlü matematikçi Miletli Thales'in ilk hesaplarını da bu dönemde yaptığı görülmektedir. Hatta hesaplamaların, Cesus'un Kızılırmak'ı geçmesi için nehrin iki kola bölünmesini sağladığı konusuna Herodot tarihinde yer verilmektedir. Bu savaşta Creus'un Pers Kralı II. Kiras'a yenilmesiyle Persler hem Lidya Devleti'ni hem Frigya prensliklerini ortadan kaldırarak, Ürgüp'ü ele geçirmişlerdir. Ancak, Orta Anadolu'ya yönelen İran (Pers) ve Yunan istilaları burada mukavemetle karşılaşmıştır.²⁹

²⁶ a.g.e.; s.219

²⁷ a.g.e.; s.219

²⁸ a.g.e.; s.220

²⁹ a.g.e.; s.220

Perslerin ilk işi Anadolu'yu İran'daki gibi satraplıklara ayırmak olmuştur. Ürgüp Satraplığı da bunlardan biridir. Genel bilgiler ışığında Perslerin halkı göçe zorlamadıkları, yerel kültür ile Pers kültürünün kaynaştığı söylene de yerli kültür ile kaynaşan unsur Fars değildir. Perslerin daha önce İran'dan sürdüğü, ama aynı zamanda Pers ordusunun kumanda heyetini oluşturan ve Anadolu'ya Pers akınlarının hemen öncesinde gelmiş ve yerleşmiş olan Medya'lı subay ve memurlardır.³⁰

Anadolu halkı kendine yabancı gördüğü Pers hakimiyetine ısınamamış, fırsat buldukça isyan etmiştir. Perslere karşı en büyük direnci gösteren satraplıklardan biri de Ürgüp Satraplığıdır. Ürgüp Satraplığı, ordu merkezi ve ticaret yolunun güzergahı üzerinde olmasına rağmen, bölgedeki yerel beyler uzun süre Pers hakimiyetine karşı varlıklarını sürdürmüşlerdir. Yerel beylerin Perslere karşı verdikleri bağımsızlık mücadelesi, Pers İmparatorluğu'nun Makedon-yalı İskender tarafından ortadan kaldırılmasının yolunu açmıştır.³¹ Ancak, Ürgüp'te Pers hakimiyeti çok kolay sona ermemiştir. Yerel beylerin isyanlarını bastırmakta başarısız kalan Pers hükümdarı, Karyalı Datam'dan yardım almış, bu yardım karşılığında davet edildiği sarayda iftiraya uğradıktan sonra Ürgüp'e kaçarak bağımsızlığını ilan etmiştir. Perslerin Ürgüp'teki nüfusu Datamın ölümünden sonra artmıştır. İskender'in seferleri sırasında satraplıkların önemli bir kısmı Perslidir.³²

Heredot Tarihi'nde Perslerin Tanrı heykeli, tapınak, sunak gibi şeyleri yapmayı bilmedikleri; kurbanları dağ başlarında kestikleri ve Zeus'a tanrısal gök kubbe olarak taptıkları, güneşe, aya, toprağa, ateşe, suya ve rüzgara kurban adadıkları anlatılmaktadır. Persler zamanında, Ürgüp'te İran ayinlerinin yaygınlaştığını gösteren delillerin en önemlisi M.S. IV. yüzyıla kadar Ateş Tanrısı'na adanmış mabetlerin varlığıdır.³³ Ayrıca, bir yandan kıyılardaki ticaret ve para ekonomisine karşın, iç kesimlerde kapalı bir kara ticaretinin egemen olmasından kaynaklanan ekonomik sınırlılıklar, diğer taraftan toprakların ordunun ileri gelenlerine verilmesi neticesinde bu kesimlerin debdebeli sefahatlerinin tarım ve hayvancılıkla uğraşan köylüleri köle durumuna düşürmesi ve bu köylülerin Roma'lı, Yunan'lı esircilere satılır hale gelmesi ile Pers Devleti gücünü kaybetmiştir.³⁴

³⁰ a.g.e.; s.134

³¹ a.g.e.; s.134

³² KORAT, Gürsel; **Taş Kapıdan Taç Kapıya Kapadokya**, İletişim Yayınevi, İstanbul 2004, 205.

³³ a.g.e.; s.206

³⁴ a.g.e.; s.206

Makedonya Kralı Büyük İskender, M.Ö 334 ve 331'de Pers ordularını artarda bozguna uğratarak bu büyük imparatorluğu çökertmiştir. Doğu Seferleri sırasında İskender'in Ürgüp'ten geçerken Cabictas adlı komutanını bölge idarecisi olarak bırakmasıyla Ürgüp'te Makedonya egemenliğine girmiştir. Ancak Makedonyalılar, Ürgüp'te Batı Anadolu'daki Yunan kolonilerinde olduğu gibi coşkuyla karşılanmamıştır. İskender, komutanlarından Sabiktas'ı bölgeyi denetim altına almakla görevlendirince, halk buna karşı çıkmış ve eski Pers soylularından Ariarates, halkın desteğini alarak 332'de merkezi Mazaka (Kayseri) olan Kapadokya Krallığı'nı kurmuştur. Çalışkan bir yönetici olan I. Ariarates Kapadokya Krallığı'nın sınırlarını Yeşil Irmak havzasına kadar genişletmiştir. Genç Kapadokya Krallığı İskender'in ölümüne kadar barış içinde yaşamıştır. İskender'in ölümünden sonra onun otoritesini üstlenen Perdikkas, Makedonya İmparatorluğu'nun ortasında filizlenen bağımsız bir krallığın varlığına göz yummamıştır. Ariarates'in bozguna uğratılmasından sonra yönetim Makedonyalı komutanlardan Eumenes'e devredilmiştir. Çok geçmeden I. Ariarates'in yeğeni II. Ariarates, Ürgüp'e geri dönerek Makedonyalıları bölgeden atmıştır. Ancak ikinci kez kurulan krallık, topraklarının önemli bir kısmını yitirmiş durumdadır. Kuzeyde yine bir Pers soylusu olan Ktistes Pontus Devleti'ni, güneyde ise İskender'in komutanlarından Selevkos bağımsız bir krallık kurmuştur. Aynı zamanda M.Ö. 280 yıllarında Ürgüp Batı'dan gelen Galat topluluklarının istilasına sahne olmuştur. Kızılırmak yayı içine yerleşen Galatlar, Ürgüp ile sınır komşusu olmuşlardır. Kapadokya Krallığı Galatlarla sık sık savaşmak zorunda kalmış, aynı zamanda Roma Devleti'nin Anadolu'nun içlerine kadar ilerlemesine engel olmaya çalışmıştır. Bunun için Bergama Krallığı'nın yanında yer alan V. Ariarates'in ölümüyle Yunan kültürü Ürgüp'e girmeye başlamıştır. Pontus Krallığı'nın entrikalarıyla Ürgüp tahtı iyice sarsılmıştır, sonunda kral soyu tümüyle yok edilmiştir. Ardından Kapadokya Krallığı'nın topraklarının paylaşımı için Pontus Krallığı ile Roma Devleti arasında bir mücadele başlamıştır. Bu dönemde Ürgüp tahtı birkaç kez el değiştirmiştir.³⁵

³⁵ a.g.e.; s.206

³⁵ TUNA, Turgay; **Bilinmeyen Kapadokya**, Bağlam Yayınları, İstanbul 2008, 37.

2.3. Roma ve Bizans Dönemleri

Sürekli iktidar değişikliklerinin yanı sıra, bölgeyi istila edenlerin her seferinde, ürünleri yağmalamaları ve baskı yapmaları ile bunalan Ürgüp halkı, Roma imparatorluk merkezinde Cumhuriyet yönetiminin devrilmesinden sonra, giderek Roma'nın ağır baskısı altına girmiş, bölgedeki krallar Roma yönetiminin birer uydusu haline gelmişlerdir. Ürgüp, M.S. 17'de Roma Kralı Tiberius tarafından Roma'ya bağlanmış, bir yıl sonra da Kapadokya Eyaleti'ne bağlı vilayet ilan edilerek bir vali (legat) atanmıştır. Kapadokya Eyaleti'nin sınırları kuzeyde Samsun'a, güneyde Klıkya'ya, batıda Tuz Gölü'ne, doğuda Fırat kıyılarına kadar uzanmıştır.

M.S. 18'de çok zengin ve gelişmiş bir şehir olarak karşımıza çıkan Ürgüp, yörenin en önemli politik ve dini merkezlerinden biridir. Krallık hiyerarşisinin üçüncü adamı olan Ürgüp rahibine hizmet eden Euphrates'in yazıları bize Ürgüp'te çok sağlam ve güçlü bir aristokrasinin varlığını göstermektedir. İlk çağlardan beri Kapadokya'nın en önemli merkezlerinden olan Ürgüp, Romalılar döneminde de Kapadokya'nın merkezidir. Roma döneminde de doğudan gelen saldırılar devam etmiştir. Gerek bu saldırılar yoluyla toprakları ele geçirerek gerekse göç yoluyla gelip bu topraklara yerleşenlere karşı Romalılar lejyon denen askeri birlikleriyle mücadele etmişlerdir.³⁶

Diğer taraftan Anadolu'da yayılmaya başlayan Hristiyanlar için Roma dönemi hareketli bir dönemdir. Bilindiği gibi, Hristiyanlığın ilk yılları puta tapan Roma Devleti'nin ağır baskıları altında geçmiş, bu da Hristiyanları büyük şehirlerden kayalık gizli alanlara kaçmaya yöneltmiştir. Bölgede ilk Hristiyan yerleşmeler, Aziz Paulus'un bir misyonerlik gezisi sırasında burayı keşfetmesiyle başlar. Hristiyanların bölgede yaygın olarak görülmeye başladığı dönem, III. yüzyıldır. Roma Kralı Diokletien'in Hristiyanlara uyguladığı baskı ve takibat, I. Konstantin'in Hristiyanlığı kabul etmesiyle başlayan rahatlama ile yaşanan bu dini heyecan devri, aslında aynı zamanda pek çok doğal külte inanmanın da doğal sayıldığı dini bir senkretizm devridir. Bu tarihten sonra Romalılar ve Bizanslıların Ürgüp halkını kendi kültürlerine asimile etme gayreti içinde olmadıkları anlaşılmaktadır.

Romalıların Orta ve Doğu Anadolu'yu ele geçirdikten sonra yaptıkları ilk iş bölgeyi Ege'ye bağlayan bir yol yaparak iki önemli merkez arasında ulaşımı sağlamak olmuştur. As-

³⁶ a.g.e.; s. 41

keri ve ticari açıdan yapımı büyük önem taşıyan bu yol, Kapadokya'dan geçmektedir. Böylece, Anadolu'nun iç kesimlerinin denizle bağlantısı sağlanmıştır. Ancak, deniz ticaretinin toprak ürünleriyle desteklenmemesi sonucu bir ekonomik bunalım başlamıştır. Kral Antonin zamanında patlak veren ekonomik bunalım 284 yılında İmparator Diokletien'in tahta çıkışına kadar devam etmiştir. Bu dönemde İmparatorluk, yani merkeziyetçi unsur kavramı, yerini merkezden kopma eğiliminde bulunan kuvvetlere bırakmaya başlamıştır. Dolayısıyla para hacminin aşırı derecede daralması, büyük toprak sahiplerinin malikanelerine kapanmaları sonucunu doğururken, aynı zaman içinde köle-işgücünün azalması da (yayılmaya savaşlarında toparlanıp getirilen köle neslinin tükenmesi, yenilerinin sağlanmasındaki mali imkansızlık) bunları topraklarına yeni bir düzen vermeye itmiş, topraklar ikiye bölünmüştür. Birinci toprak tipi, efendinin hası olup (indominicatum) konutla (villa) birlikte işlenebilir toprakların büyük bir kısmından meydana gelen toprak tipidir. Diğer toprak tipi özgür denenen köylüler (koloni) arasında "çift" (manses) olan iki bölüme ayrılmıştır. Koloni (köylüler) ürünlerinin onda biri kadarını toprak sahibine vermekle ve zamanlarının büyük bir kısmını da senyörün toprağında harcamakla yükümlü kılınmıştır. Tarımsal üretim ilişkilerinin şartlarındaki değişiklik, yaşamı daha da zorlaştırmıştır. Kolon sürekli, soydan gelme, ama gönüllü olmayan bir çiftçidir. Toprağa bağlılık onun için hem bir hak hem de zorunluluktur. Öyle ki toprağı terk edemez, kaçmaya teşebbüs ederse ağır bir şekilde cezalandırılır.

İmparator Julianus Apostata zamanında (361-262) saygın bir bilgin ve din adamı olan Başpiskopos, yoksul halkın yaşam düzeyini yükseltmek için çok çaba harcamıştır. Ancak merkezdeki Roma yönetimi bu uygar din adamının toplum üzerindeki etkisinden çekinerek Kapadokya'yı kuzey ve güney olmak üzere iki yönetsel bölgeye ayırmıştır.

Roma İmparatorluğu'nun 395'te ikiye ayrılmasıyla Kapadokya, Doğu Roma Devleti'nin (Bizans) hakimiyeti altında kalmıştır. Bizans döneminde Kapadokya Anadolu'nun iki piskoposluk merkezinden biri olmuştur. Aynı zamanda üç büyük azizin memleketi olarak da bilinir. Bunlar, Başpiskopos Büyük Basil, Kardeşi Nissalı Gregory ve Naziruslu Gregory'dir. Aziz Basil kaya kiliselerin ve manastırların kurucusudur.³⁷

Bizans'ın ilk yıllarında bölge sakin bir dönem yaşamıştır. İmparatorluğun sınırlarının Kafkasya'ya kadar uzandığı düşünülürse, Kapadokya ve çevresi coğrafi bakımdan merkez

³⁷ KAYA, Mustafa, **Bir Kitap: Sinasos**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl:1, Sayı:3, Nevşehir 2005, 34.

durumundadır. Bölge halkı bu dönemde Helen-Roma fikirlerinden ziyade İran'ın etkisi altında kalmıştır. Doğu'dan güçlü Arap ve Sasani akınları başlamış, İmparator Heraclius Anadolu'nun önemli kısmını askeri eyaletlere ayırmıştır. Kapadokya da bu eyaletlerden biridir.

İmparatorluğun Doğu bölgelerinin işgal altında kaldığı, Hakiki Haç'ın Kudüs'ten kaçırılıp tekrar geri alınarak Kudüs'e götürüldüğü, savaşların aralıksız devam ettiği bu kargaşa döneminde Ürgüp'te yaşayan halk yeraltı şehirlerine, kaya kilise ve hücrelere sığınmıştır.³⁸

Bizans Devleti bir yandan Arap ve Sasani akınlarıyla baş etmeye çalışırken, diğer yandan Focas zamanından başlayıp II. Basil döneminde doruğuna ulaşan yayılma siyaseti, ilk bakışta zaferlerle dolu ama uzun vadede yıkım getiren bir savaşlar dizisine yol açmakla kalmamış, feodalizmi azdırmıştır. Orduda hizmet edenlere toprak tahsis edildiğinden, bir süre sonra toprak sahibi askeri aristokrat grup ortaya çıkmış, kiliselerin ve feodallerin gücü artmıştır. İmparator Basileos'un ölümünden sonraki çağda, büyük malikaneler hızla artarken asker ve köylü kökenli küçük mülkiyet çökmeye başlamıştır. Vergiler, angaryalar kadar, toprağa bağlılığın içerdiği bütün külfetlerin ağırlığı altında ezilen bağımlı köylünün gösterdiği tek tepki, çok kere nereye olduğunu bile bilmeden kaçmaktan ibarettir.

Ayrıca Bizans döneminde uzun süredir devam eden mezhep çatışmaları iyice artmış, İmparator III. Leon'un ikonları yasaklamasıyla ikonoklasme dönemi başlamıştır (726-843). Önce, Hristiyanlara baskı yapan Sasanilerin ve din büyüklerinin tasvirine karşı olan Arapların saldırıları nedeniyle ikona yanlısı keşişler, Göreme, Ürgüp ve Avanos çevresindeki kayalıklar, kuytu bölgelere sığınmışlardır. İkon kırıcı akımın Bizans'ta güç bulmasıyla taşlardan oyulmuş manastır ve kiliselere sığınanların sayısı da artmıştır. Bu dönem, İmparatoriçe Theodore'un ikonları tekrar serbest bırakmasıyla son bulmuştur.

IX-XI. yüzyıllar arasında Göreme ve Ürgüp önemli bir manastır yerleşimine sahne olmuştur. Bu dönemde kuzeyde Pontus Krallığı'nın elinde olan Hristiyanlık merkezleri Kapadokya'ya kaymıştır.³⁹

³⁸ KAYA, Mustafa; **Kaya Mezarlar Ve Güvercinliklerimiz**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 1, Sayı:3, Nevşehir 2005, 15.

³⁹ TAŞKALE, Faruk; **Güvercinler Ülkesi Kapadokya**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 3, Sayı:11, Nevşehir 2008, 27.

Toprak mülkiyetinin değişimi ve savaşların yarattığı sosyal bunalım, sefaleti, açlığı ve salgın hastalıkları da beraberinde getirmiştir. Bu dönem aynı zamanda, rahipler ile Bizans imparatorları arasında mülkiyet ve iktidar mücadelelerinin kızıştığı bir dönemdir. Bu mücadelenin nedeni, manastır rahiplerinin bağış toplaması sonucu imparatorun hazinesinin küçülmesi, ordunun askersiz ve ikmalsiz kalması ve manastır mülkiyetini sınırlama yoluna gitmesidir. Bu mücadeleye rağmen, kilise önemli bir ekonomik güce ulaşarak Bizans halkındaki feodal-yoksul köylü ikilemini keskinleştirerek ileride patlayacak iç kavgalara zemin hazırlayacaktır. Bu zor hayat dini sığınma arayışlarını güçlendirdiğinden Ürgüp kiliselerine insan yığılmaları başlamış ve Bizans Selçuklu fetihlerine kapılarını ardına kadar açmıştır. Bütün bu gelişmeler Bizans'ın Orta ve Doğu Anadolu'yu kolayca kaybetmesine zemin hazırlamıştır.⁴⁰ Sonraki yıllarda Bizans Devleti'ndeki taht kavgaları Türk güçlerinin hakimiyetini artırmıştır.

Ancak Oğuz Türklerinin, nizami Bizans ordularıyla başa çıkması çok da kolay olmamıştır. İlk olarak 1064 yılında Kayseri ve Nevşehir yönüne doğru ilerledilerse de yenilgiye uğrayıp, geri çekilmek zorunda kalmışlardır. Bu tarihten sonra Alparslan'ın komutanlarından Afşin Bey Bizanslıları yenilgiye uğratıp bölgeyi ele geçirmiş, ama bu durum uzun sürmemiştir. Anadolu'nun kapıları Türklere 1071 Malazgirt Savaşı ile açılmıştır.⁴¹

2.4. Ürgüp'te Türk Dönemi

Ürgüp'te Türk dönemi, Bizans'tan sonra Selçukluların bölgeye hakimiyeti ile başlar. Anadolu beylikleri ve Osmanlı Devleti'nin etkileri, Milli Mücadele ve Cumhuriyet dönemi ile devam eder.

⁴⁰ a.g.m.

⁴¹ a.g.m.

2.4.1. Selçuklular ve Anadolu Beylikleri Dönemi

1071 'de Türklerin Anadolu'ya girmelerinin ardından 1072'de bölgeye birçok Oğuz Boyu yerleşmiş, yerli Rum köyleriyle birlikte Türk yerleşimleri de oluşmaya başlamıştır. 330 yıl süren Selçuklu hakimiyetinden önce Ürgüp bir süre (1086-1175) Danişmendlilerin yönetiminde kalmıştır. Danişmendlilerin Selçuklularla birlikte hareket ettiği Haçlı Seferleri sırasında Ürgüp büyük zarara uğramıştır.⁴²

Sultan Melikşah'ın ölümünden sonra Büyük Selçuklu Devleti'nde taht kavgaları baş göstermiştir. Sultan Sencer'in 1157'de ölümüyle Büyük Selçuklu Devleti dağılmış, şehzadeler bulundukları bölgelerde bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Ancak Büyük Selçuklu Devleti'nin yıkılmasından sonra en uzun süre ayakta kalan kolu, XIV. yüzyıla kadar devam eden Anadolu Selçuklu Devleti 'dir.

1143'te Melik Gazi'nin ölümüyle Danişmendlilerle taht kavgaları başlamış ve II. Kılıçarslan tarafından 1175'de fethinden sonra Ürgüp ve çevresi de Selçuklu egemenliği altına girmiştir. Selçukluların 1243 Köseadağ Savaşı'nda Moğollara yenilmesiyle birlikte, bölgede Moğol hakimiyeti başlamış ve bölge Moğollar tarafından bir üs olarak kullanılmıştır.⁴³

Nevşehir'in özellikle Ürgüp ve Ürgüp'e yakın kesimleri, Anadolu Selçukluları döneminde Doğu ile Batı arasında ticari ve kültürel bir köprü vazifesi görmüştür. Bu bölge, Çay Hanı, Horozlu Han, Zazadın Han, Sultan Hanı, Ağzıkara Han, Tepesidelik Han, Alay Hanı ve Sarıhan gibi birer menzillik mesafedeki kervansarayların sıralandığı ticaret yolu üzerindedir. Bu ticaret yolu, Ege'yi Orta Asya, Çin ve Mezopotamya'ya bağlayan bir yol olmuştur.⁴⁴

I. Alaeddin Keykubat ile en parlak dönemini yaşayan Anadolu Selçukluları bu dönemden sonra taht kavgaları ve toprak kayıpları nedeniyle dağılmıştır. Ürgüp içindeki mağaralar, anlaşmazlıklarda sultanların sığınma yerleri olarak kullanılmıştır.⁴⁵

⁴² TUNA, Turgay; **Bilinmeyen Kapadokya**, Bağlam Yayınları, İstanbul 2008, 51.

⁴³ a.g.e.; s. 53

⁴⁴ SAĞCAN, Faruk; **Görkemli Bir Selçuklu Anıtı Sarıhan**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 1, Sayı:3, Nevşehir 2005, 6.

⁴⁵ DEDEOĞLU, Bahadır; **Tarihinde Nevşehir'i Gezmek II**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 3, Sayı: 11, Nevşehir 2008, 48.

Anadolu Selçuklu Devleti'nin ortadan kalkmasının ardından, Ürgüp'e hakim olan devlet ve beylikler sırasıyla; İlhanlılar, Eratna Beyliği, Karamanoğulları ve Osmanlı Devleti'dir. 1318 yılında Orta ve Doğu Anadolu'nun İlhanlı Devleti'nin vilayeti sayılmasıyla birlikte Ürgüp İlhanlı Valisi Timurtaş'ın yönetimine verilmiştir. Timurtaş 1322'de İlhanlılara karşı bağımsızlığını ilan edince 1327'de öldürülmüştür. Bundan sonra bölgede İlhanlıların komutanlarından Eratna Bey'in yönetimi başlamıştır. 1340'tan 1365'e kadar bağımsız Eratna Beyliği (İlhanlılar'dan bağımsız) bölgenin hakimi olmuştur.

Eratna Bey'in ölümüyle, beyliğin başına çocuk yaştaki yöneticilerin geçmesi, Karamanoğullarının işine yaramış, Ürgüp'ün de içinde bulunduğu topraklar 1365'te Karamanoğlu Alaaddin Bey tarafından ele geçirilmiştir.

1381'de Eratna soyundan II. Mehmed Bey'i saf dışı bırakan Vezir Kadı Burhaneddin Ahmed beylik yönetimini ele geçirince, bölge onun egemenliği altına girmiştir. Kadı Burhaneddin'in yöreyi kesin olarak ne zaman aldığı bilinmemektedir.⁴⁶

Kadı Burhaneddin'in 1398'de Akkoyunlu Kara Yülük Osman Bey tarafından öldürülmesi üzerine, yöreyi Karamanoğulları ele geçirmiştir. Osmanlı Hükümdarı I. Beyazıt, aynı yıl Karamanoğulları beyliğine son vermiş ve Kapadokya yöresini Osmanlı topraklarına katmıştır. Ancak I.Beyazıt 1402 Ankara Savaşı'nda Moğol hükümdarı Timur'a yenilmiş; Timur'un Osmanlılardan aldığı toprakları beyliklere dağıtmasıyla Anadolu beylikleri dönemi yeniden canlanmıştır. Ürgüp yöresi bu dönemde tekrar Karamanoğulları Beyliği'nin yönetimine geçmiştir. Karamanoğulları ile Osmanlılar arasında uzun süren savaşlar, önceleri Osmanlıların daha sonraları, 1466 yılında Karamanoğulları'nın yenilgisiyle Ürgüp yöresi tekrar Osmanlı Devleti'ne katılmıştır.⁴⁷

2.4.2. Osmanlı Devleti Dönemi

Ürgüp, Osmanlı yönetiminin ilk yıllarını barış içinde ve sessiz bir biçimde yaşamıştır. Bu durum, Kanuni Sultan Süleyman'ın tahta çıktığı zaman, hazine gelirlerini artırmak için yaptırdığı yeni bir arazi tahririne kadar sürmüştür. İl yazıcılarının bir kısmı arazi ölçümelerini ve ürün miktarını fazla göstererek vergi miktarını artırınca bazı dirlik sahiplerinin toprağı

⁴⁶ a.g.m.

⁴⁷ a.g.m.

elinden alınmış ve bu durum halk ile asker arasında huzursuzluğa neden olmuştur. Ayrıca 1582'den itibaren başlayan İran seferleri tımar düzenini bozmuş, dirlik sahiplerinin isyanına neden olmuştur. Celali isyanları olarak bilinen ve dirlik sahiplerinin ailelerini ve topraklarını bırakıp savaşa gitmeyi reddetmeleriyle alevlenen bu isyanlar Ürgüp'te de etkili olmuştur.

Osmanlı döneminin ilk yıllarından XVII. yüzyıla kadar Kapadokya bölgesinin en önemli merkezi Ürgüp olmuştur. Kaynaklar 1530'da Ürgüp'ün 6 mahalleden oluşan ve 213'ü Müslüman, 35'i diğer dini ve etnik tebadan toplam 248 haneye sahip bir kasaba olduğunu söylemektedir. XVII. yüzyıla kadar Nevşehir, eski adı Nissa olan Muşkara Köyü olarak bilinir. Burası Niğde'ye bağlı Ürgüp kasabasının 18 hanelik bir köyüdür.⁴⁸

Muşkara'nın (Nevşehir) iskan durumunun XVI. yüzyıldan XVIII. yüzyıla pek fazla bir değişiklik göstermediği gözlemlenmektedir. Ancak, Damat İbrahim Paşa'nın Osmanlı Sadrazamı olmasıyla bölgede önemli bir canlanma ve yenilenme yaşanmıştır. Lale Devri'nin önemli sadrazamlarından Damat İbrahim Paşa, Muşkara'da bu döneme yakışır yenilikler uygulamıştır. Örneğin, Muşkara'yı mimari yapılarla donatmış, imar ve iskanını tamamlamış ve Niğde Sancağı'na bağlı bir kaza haline getirdikten sonra adını Nevşehir olarak değiştirmiştir.⁴⁹

Osmanlı Devleti'nin 1840 yılındaki resmi kayıtları Nevşehir ve Ürgüp'ün Niğde Muhasıllığı'na bağlı olduğunu göstermektedir. 1847'deki idari yapılanmada Nevşehir, Konya eyaletine bağlı livalardan biri haline getirilmiştir. 1849 kayıtlarından sancak merkezinin Niğde'ye taşınmasından söz edilmektedir.⁵⁰

1867 Vilayet Nizamnamesi'ne göre Nevşehir Livası kazaya dönüştürülerek Konya Vilayeti'nin Niğde Sancağı'na bağlanmıştır. Bu dönemde Niğde Sancağı'nın Nevşehir, Ürgüp, Aksaray, Kırşehir ve Yahyalı olmak üzere beş kazası bulunmaktadır.⁵¹ Kısaca idari hiyerarşi şu şekildedir:

⁴⁸ ELMACI, Osman; **Ürgüp Tarihi / Osman Elmacı Arşivi**, Hazırlayan: Mustafa Kaya, Başkent Kışe ve Matbaacılık, Ankara 2008, 38.

⁴⁹ a.g.e.; s.39

⁵⁰ a.g.e.; s.39

⁵¹ a.g.e.; s. 39

Konya Eyaleti, Niğde Sancağı, Nevşehir ve Ürgüp kazaları ve bunların köyleri. Nevşehir'in idari statüsü, 1867'den 1918'e kadar değişmemiştir.⁵²

2.4.3. Milli Mücadele ve Cumhuriyet Dönemi

Ürgüp yöresi Milli Mücadele yıllarında Mütareke'nin belirlediği paylaşım alanlarının dışında kaldığı için önemli bir olaya sahne olmamıştır. Bununla birlikte Dellacazade Hacı Osman Efendi Sivas Kongresi'ne Nevşehir delegesi olarak katılmış, memleketinde Anadolu ve Rumeli Müdafai Hukuk Cemiyeti'nin şubesini kurmuş ve Milli Mücadele'ye katılımı sağlamıştır.⁵³

Başka bir olay da Mustafa Kemal'in 1919'da Hacı Bektaş-ı Veli Tekkesi'ne gelerek tekke şeyhi ve çelebisi ile görüşmesidir. Bu görüşmenin ardından Anadolu'daki tüm Bektaşî tekkeleri Milli Mücadele'ye destek kararı almış ve bu tekkeler karargah gibi çalışmıştır. Cumhuriyet sonrasında gelişip büyüyen, Niğde'ye bağlı bir ilçe olan Nevşehir'e 1954 yılında il statüsü verilmiştir. Ürgüp ise Nevşehir iline bağlı bir ilçe haline getirilmiştir.⁵⁴

Fotoğraf 1: Ürgüp Haritası*

⁵² a.g.e.; s. 40

⁵³ a.g.e.; s. 40

⁵⁴ a.g.e.; s. 41

* www.cografyakolik.net/tag/ic-anadolu adresinden alınmıştır. 11.3.2010

2.5. Ürgüp'ün Tarih Boyunca Aldığı İsimler

Cumhuriyet dönemi ile birlikte Ürgüp ismini alan ilçe tarih boyuna çeşitli isimler almıştır;

Antik Dönem'de 'Assiana-Osiana', 'Hagios' , 'Prokopios',

Selçuklular Dönemi'nde 'Başhisar',

Osmanlı Devleti Dönemi'nde ise 'Burgut Kalesi' ismi ile anılmıştır.⁵⁵

2.6. Kronoloji

Kapadokya yöresi ve Ürgüp idari açıdan pek çok kez el değiştirmiştir. Yukarıdaki paragraflarda Ürgüp ilçesinin tarihçesi ayrıntısıyla işlendi. Aşağıda verilen kronoloji tablosuyla bilgiler özetlenerek sunulmuştur.

ÜRGÜP (KAPADOKYA) KRONOLOJİSİ	
M.Ö. 3000-1750	Asur Ticaret Kolonileri ve Hititler Dönemi
M.Ö. 1750-1400	Hitit Krallık Dönemi
M.Ö. 1400-1200	Hitit İmparatorluk Dönemi
M.Ö. 1200-1100	Ege ve Kuzey Kavimlerinin Kapadokya'ya Gelişi
M.Ö. 1100-950	Frigyalılar
M.Ö. 800	Hitit Tabal Krallığı'nın Bölgede Tekrar Canlanması
M.Ö. 950-585	Kimmer-İskit Akınları ve Lidyalılar'ın Egemenliği
M.Ö. 585-334	Pers Egemenliği
M.Ö. 334-335	Makedonya Komutanlığı (3 Ay)
334-M.S.17	Kapadokya Krallığı Dönemi

⁵⁵ a.g.e.; s. 41

17-395	Roma İmparatorluğu Dönemi
395	Doğu Roma (Bizans) Devleti
1072	Türk Boylarının Yerleşmeye Başlaması
1086-1175	Danişmendliler Dönemi
1175	Anadolu Selçukluları Dönemi
1243	Moğol Hakimiyeti
1318	Anadolu Selçuklu Devleti'nin Son Bulması
1318	İlhanlı Valisi Timurtaş'ın ve Eratna Bey'in Yönetimi
1340	Bağımsız Eratna Beyliği
1365	Karamanoğulları Beyliği
1381	Kadı Burhanettin Yönetimi
1398	Karamanoğulları'nın Bölgeyi Geri Alması
1398-1402	Osmanlı Egemenliği
1402	Timur'un Bölgeyi Karamanoğulları'na Geri Vermesi
1436	Sultan II. Murat'ın Bölgeyi Karamanoğlu'ndan Geri Alması
1466	Osmanlı Topraklarına Katılması
1867	Niğde'ye Bağlanması
1902	Ankara Sancağına Bağlanması
1935	Ürgüp 'in Kayseri Sancağına Bağlanması
1954	Nevşehir'e il, Ürgüp'e İlçe Statüsünün Verilmesi

Tablo 1: Ürgüp'te idare değişikliklerinin kronolojik sıralanışı.**

B. ÜRGÜP'TE COĞRAFİ YAPI

1. Coğrafi Konum

Ürgüp, Türkiye'nin İç Anadolu bölgesinin, Orta Kızılırmak havzasının, güney ucunda 38°24'-38°45' kuzey enlemleri ile 34°47'-35°08' doğu boylam koordinatları arasında olup, ilçe merkezi 38°-38° kuzey enlemi ile 34°54' doğu boylamı koordinatlıdır.⁵⁶

TUNA, Turgay; **Bilinmeyen Kapadokya, Bağlam Yayınları, İstanbul 2008

⁵⁶ T.C. Ürgüp Kaymakamlığı, İlçe Tarım Müdürlüğü Brifing Raporu, Ürgüp 2006, 1.

574 Km² yüzölçümüne sahip olan ilçe merkezi ve köyleri engebeli bir arazi üzerine kurulmuştur. Doğusunda Kayseri merkez İncesu İlçesi, batısında Nevşehir ili merkez ilçesi, kuzeyinde Avanos ilçesi ve güneybatısında Derinkuyu ilçesi ile güneydoğusunda Kayseri Yeşilhisar ilçesi ile çevrili bulunmaktadır.

Fotoğraf 2 : Türkiye Siyasi Haritası*

Ürgüp ilçesinin denizden yüksekliği 930 m. ile 1936 m. arasında değişmektedir. 930 m ile kuzeyinde Kızılırmak nehri en düşük rakımlı ve 1936 m. ile güneydoğusunda bulunan Hodul dağı en yüksek rakımlıdır. İlçe merkezinin ortalama denizden yüksekliği 1060 m.'dir Ürgüp ilçesi güney- kuzey istikametinde uzanan bazalt akıntıları ile örtülü rioliti eğilimleri işgal eden vadiler ve platoların üzerinde yer alır. Geneline bakıldığında platolar kuzeyde Kızılırmak nehri ile güneyinde ise Toros dağlarının uzantıları ile sınırlanmaktadır.⁵⁷

İlçe, doğuda Kayseri'nin İncesu ilçesi, batısında Nevşehir merkez ilçe, kuzeyinde Avanos ve güneyinde Kayseri'nin Yeşilhisar ilçesi ile çevrilidir. Nevşehir il merkezine uzaklığı 20 km.dir.⁵⁸

⁵⁷ a.b.r.

⁵⁸ a.b.r.

*www.cografyakolik.net/tag/ic-anadolu adresinden alınmıştır. 11.3.2010

2. İdari Durum

2.1. Yerleşim Merkezleri

Ürgüp, Osmanlı İmparatorluğu döneminde önce Niğde'ye sonra Konya'ya bağlı bir Kadılık Merkezi olmuştur. Damat İbrahim Paşa'nın sadrazamlığı zamanında Kadılık Nevşehir'e alınmış ise de Lale Devri sonunda tekrar Niğde'ye bağlanmıştır. 1935 yılında Ürgüp bir ilçe olarak Kayseri'ye bağlanmış, 1954 yılında Nevşehir il statüsünü kazandığında, Nevşehir'in ilçesi haline getirilmiştir.⁵⁹

Belediye teşkilatı 1886 yılında kurulmuş olup, halen 20 mahalle muhtarlığı mevcuttur. İlçenin 4 kasabası, 20 köyü vardır. Merkez, kasaba ve köylerle birlikte 54 muhtarlık mevcuttur.⁶⁰

Ürgüp'ün Kasabaları (Belediyeler)	Ürgüp'ün Mahalleleri	Ürgüp'ün Köyleri
Ürgüp Belediyesi	Altıkapı Mahallesi	Akçaören Köyü
	Dereler Mahallesi	Akköy Köyü
	Duayeri Mahallesi	Ayvalı Köyü
	Dutlucami Mahallesi	Bahçeli Köyü
Aksalur Belediyesi	Esbelli Mahallesi	Boyalı Köyü
	Evka Mahallesi	Cemil Köyü
	Fatih Mahallesi	Demirtaş Köyü
	İmran Mahallesi	İbrahim Paşa Köyü
Başdere Belediyesi	Karağandere Mahallesi	İltaş Köyü
	Kavaklıönü(Samur)Mahallesi	Karacaören Köyü
	Musaefendi Mahallesi	Karain Köyü
	Sivritaş Mahallesi	Karakaya Köyü

⁵⁹ DEDEOĞLU, Bahadır; **Tarihinde Nevşehir'i Gezmek II**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 3, Sayı: 11, Nevşehir 2008, 51.

⁶⁰ a.g.m.

Mustafapaşa (Sinassos) Belediyesi	Süphanverdi Mahallesi	Karlık Köyü
	Temenni Mahallesi	Mazı Köyü
	Yunak Mahallesi	Sarıhıdır Köyü
	Gönen Mahallesi	Sofular Köyü
Ortahisar Belediyesi	Ağcaşar Mahallesi	Şahinefendi Köyü
	Aksalur Yenicami Mah.	Taşkınpaşa Köyü
	Salur Mahallesi	Ulaşlı Köyü
	370 Evler Mahallesi	Yeşilöz Köyü

Tablo 2: Ürgüp’ün Kasaba, Mahalle ve Köyleri

2.1.1. Ürgüp

Ürgüp, Nevşehir ilinin 20 km doğusunda olan ilçesidir ve Kapadokya bölgesinin en önemli merkezlerindendir.

Volkanik orijinli jeolojik bir yapıya sahip olan Ürgüp, yağmur ve rüzgar erozyonunun meydana getirdiği ve peri bacası olarak tanımlanan ilginç doğal oluşumların sıkça ve tipik örneklerinin yoğun olarak yer aldığı bir bölgeye kurulmuştur. Vadi yamaçlarından akan yağmur sularının ve daha sonra rüzgarların aşındırması sonucu oluşan yarıklar arasında yükselen peribacaları bu bölgeye has çok ilginç bir peyzaj görüntüsü oluşturmuştur.

Bizans döneminde de önemli bir dini merkez olan Ürgüp, köy, kasaba ve vadilerindeki kaya kiliselerin ve manastırların piskoposluk merkeziydi.⁶¹

XI. yüzyılda Ürgüp, Selçukluların önemli kentleri Konya’ya ve Niğde’ye açılan önemli bir kale konumundaydı.⁶²

1515 yılında Osmanlı topraklarına katılan Ürgüp, XVIII. yüzyılda Osmanlı Sadrazamı Damat İbrahim Paşa’nın kadılık makamını doğduğu kent olan Nevşehir’e (Muşkara) bağlaması nedeniyle ilk kez ikinci planda kalır. Ancak Paşa da Ürgüplüleri mağdur etmemek için Nevşehir yakınlarındaki Kavak köyünden yaklaşık 20 km bir yeraltı yolu ile su getirtir. Sokak ve meydanlara mermerden çeşmeler yaptırarak şiirlerini dönemin meşhur şairlerine yazdırmış, kita-

⁶¹ www.devletana.com/urgup_kaymakamligi.htm

⁶² a.a.

belerini de en iyi ustalara kazıtmıştır. Bu kitabeli çeşmelerin sadece birkaçı orijinal yerindedir.

Şemsettin Sami 1888-1900 yıllarında yazdığı Kamus-ül Alem adlı tarih ve coğrafya ile ilgili eserinde Ürgüp'te 70 cami, 5 kilise ve 11 kütüphane olduğunu belirtir.⁶³

2.1.2. Aksalur

Aksalur, Ürgüp'ün 8 km doğusunda bulunan Nevşehir ili sınırları içindeki kasaba. Kuruluşu tam olarak bilinmemekte birlikte 1701 yılında Topuz Dağı'nın güneydoğu yamacındaki kayaların oyulmasıyla ilk etapta Ağcaşar Köyü, ardından da Salur Köyü kurulmuştur. 1958 yılında bu iki köyün birleşmesi neticesinde 11 Nisan 1958 günü resmi gazetede yayınlanarak Aksalur Kasabası kurulmuştur.⁶⁴ 1960 yılında oluşturulan imar planının ihtiyaçlara cevap vermemesi nedeniyle, 1991 yılında bu plan yenilenmiştir.

Kapadokya sınırlarının dışarısında olması nedeniyle turistik faaliyetlere kapalı kalan Aksalur'da 2002 yılında yapılan çalışmalar sonucun dünyanın en eski şarap üretim merkezlerinden biri bulunmuştur. Bu haber aynı yıl Hürriyet Gazetesi'nde yayınlanmıştır.⁶⁵

2.1.3. Başdere

Başdere Kasabası'nın yer aldığı ve “Kapadokya” olarak isimlendirilen bölgenin geçmiş tarih öncesi devire kadar gitmektedir. M.Ö. 2000-1750 yılları arasında kuzey Mezopotamya'da yaşayan Asurlu tacirler; Anadolu'da Kayseri'deki Kültepe'de koloniler kurmuşlardır. Böylece bölgede ilk defa olarak yazı görülmüştür. M.Ö. II. binin başlarında Avrupa'dan Kafkaslar üzerinden gelerek Kapadokya Bölgesi'ne yerleşen Hititlere ait kalıntılara, Kapadokya Bölgesi'nde bulunan höyüklerde rastlamak mümkündür.⁶⁶ Friglerin, Orta Anadolu'nun önemli kentlerinin hemen hepsini yıkarak Hitit İmparatorluğu'nu ortadan kaldırılmasından sonra Orta ve Güneydoğu Anadolu'da Geç Hitit Krallıkları ortaya çıkmıştır. Kimmerler'in Frig egemenliğine son vermesi sonucu Anadolu'da Medler (M.Ö. 585), daha sonra da Persler (M.Ö. 547) görülür. Persleri yenerek bölgeyi kontrolü altına almak isteyen İskender'e direnen Kapadokya halkı, Kapadokya Krallığı'nı kurdu. M.S. 17'de Tiberius Kapadokya'yı Roma'ya bağlayarak

⁶³ a.a.

⁶⁴ a.a.

⁶⁵ a.a.

⁶⁶ DEDEOĞLU, Bahadır; **Tarihinde Nevşehir'i Gezmek II**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 3, Sayı: 11, Nevşehir 2008, 51.

bölgedeki kargaşaya son verdi. Roma İmparatorluğu'nun ikiye bölünmesiyle Kapadokya Doğu Roma İmparatorluğu'nun etkisi altında kaldı. 7. yüzyılın ilk yıllarında Kapadokya'da Sasanilerle Bizanslılar arasında yoğun savaşlar oldu. Sasaniler bölgeyi 6-7 yıl kadar ellerinde tuttular. 651'de Halife Osman, Sasanileri yıkınca bölge bu kez Arap-Emevi güçlerinin akınlarına uğradı.⁶⁷

Selçuklu Türklerinin Anadolu'ya girmesiyle yeni bir dönem başladı. İran ve Mezopotamya bölgesindeki zaferlerinin ardından 11. yüzyılın ikinci yarısında Türkler Anadolu'ya hızla yerleştiler. 1080 yılında Süleyman Şah Konya'yı başkent yaparak Anadolu Selçuklu Devleti'ni kurar. 1082 de Kayseri Türklerin eline geçer. Aksaray, Niğde gibi şehirler imar edilir. Fethedilen yerlerde birçok kervansaray, cami, medrese ve türbe gibi eserler yapılır.⁶⁸

Kapadokya Bölgesi, Osmanlı Dönemi'nde de oldukça sakindi. Nevşehir, Damat İbrahim Paşa Dönemi'ne kadar Niğde'ye bağlı küçük bir köydü. 18. yüzyıl başlarında özellikle Damat İbrahim Paşa zamanında Nevşehir, Gülşehir, Özkonak, Avanos ve Ürgüp'te imar hareketleri gelişmiş; camiler, ülliyeler, çeşmeler yaptırılmıştır.⁶⁹

Yayınlanmış Osmanlı Devleti dönemine ait bir deftere göre Başköy; 1530 yılında Ürgüp kazasına bağlıydı. Sonraki dönemde Başköy, Osmanlı Devleti'nde meydana gelen idari değişikliklere bağlı olarak Ürgüp, İncesu ve Niğde kazalarına bağlı olmuştur. Başköy, 1972 yılına kadar Kayseri'nin İncesu ilçesine bağlı bir köydü.⁷⁰ Belediye teşkilatının kurulması ve Ürgüp'ün ilçe olması üzerine Başdere adını alan köy Nevşehir iline ve Ürgüp ilçesine bağlandı.

2.1.4. Mustafa Paşa (Sinassos)

Mustafa Paşa eski adıyla Sinassos, Kapadokya'nın önemli turizm merkezlerinden biridir. Ürgüp'e 5 km. uzaklıktadır.

Mübadeleye kadar Rumların, Ortodoks Türkler olan Karamanlıların ve Müslüman Türklerin birlikte yaşadığı bir Orta Anadolu kasabasıdır. Eski Rum evleri oldukça zengin taş

⁶⁷ a.g.m.

⁶⁸ a.g.m.

⁶⁹ a.g.m.

⁷⁰ www.urgup.bel.tr

işçiliği ve freskolar arz eder.⁷¹ Batısında Göreme Vadisi oyma kiliselere, barmaklara ve vadinin içinden geçen bir dereye sahiptir. Mustafa Paşa'daki önemli kilise ve manastırlar; Aios Vasilios Kilisesi, Konstantin-Heleni Kilisesi, Manastır Vadisi Kiliseleri ve Göreme Vadisi'nde Alakara Kilise ile Aziz Basil Şapeli Kilisesi'dir.⁷² Ayrıca Osmanlı Dönemi'nde inşa edilmiş güzel taş ve ağaç işçiliği gösteren bir de kervansaray bulunmaktadır.⁷³

2.1.5. Ortahisar

Ortahisar, Nevşehir-Ürgüp karayolu üzerinde, Ürgüp'e 6 km. uzaklıkta bulunan, tarihi özellikler barındıran bir kasabadır.

En belirgin yapısı Etiler zamanında oyulmuş, 1200 m rakımlı, 86 m yükseklikteki Ortahisar Kalesi'dir. Kale hem stratejik hem de yerleşim amacıyla kullanılmıştır.⁷⁴ Kalenin eteklerinde Kapadokya'nın karakteristik sivil mimari örnekleri bulunmaktadır. Ortahisar halkı geçimini bağcılıktan sağlar. Bağcılığın yanı sıra büyük baş hayvancılıkta yapılır. Ortahisar Kalesi hem stratejik, hem de yerleşim amacıyla kullanılmıştır. Ayrıca hemen hemen tüm vadilerin yamaçlarına oyulan kaya depolarında yörede yetişen patates ve elma ile Akdeniz Bölgesi'nden getirilen portakal ve limon saklanmaktadır.⁷⁵

1916 yılında kasaba olmuştur. Ortahisar'ın içinde yer aldığı vadi Damsa Çayı vadisine ulaşır. Bu vadinin Damsa Çayı yakınları Üzengi deresi adını alır. Ayrıca kasabanın çevresinde de pek çok kilise vardır. Ortahisar'da evler kaleye doğru basamak basamak yükselir.⁷⁶ Son yıllarda Nevşehir yoluna doğru düzlükte yeni doğal karakteristik yapıya uygun renkli kesme taştan evler yapmışlardır. Bölgedeki kayalar sit alanı olarak belirlenmiştir.⁷⁷ Atik ve Cedit adlarında iki mahalleden oluşur. Doğal güzellikleri, eski tarihsel yapıları, ilginç narenciye ambarları, göreme kaya kiliselerine yakın oluşu turistlerin rağbet göstermelerini sağlar.

⁷¹ SAĞCAN, Faruk; **Nevşehir İli Mimari Eserlerine Genel Bir Bakış**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 1, Sayı:1, Nevşehir 2005, 25.

⁷² KAYA, Mustafa, **Bir Kitap: Sinasos**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 1, Sayı:3, Nevşehir 2005, 36.

⁷³ a.g.m.

⁷⁴ GÜNEY, Emrullah; **Ortahisar'da Ambarlar**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 1, Sayı:2, Nevşehir 2005, 3.

⁷⁵ a.g.m.

⁷⁶ SAĞCAN, Faruk; **Nevşehir İli Mimari Eserlerine Genel Bir Bakış**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 1, Sayı:1, Nevşehir 2005, 25.

⁷⁷ COŞKUN, Mevlüt; **Kapadokya Sit Alanları**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 4, Sayı:12, Nevşehir 2009, 68.

Ortahisar vadilerinde son derece ilginç manastır ve kiliseler bulunmaktadır. Bunlar Sarıca Kilise, Cambazlı Kilise, Tavşanlı Kilise, Balkan Deresi Kiliseleri, Hallaç Dere Manastırı'dır. Ayrıca 2004 yılında tüm Kapadokya'nın yaşantısının anlatıldığı Kapadokya'nın ilk ve Tek Etnografya Müzesi Ortahisar'da açılmıştır.⁷⁸

Fotoğraf 3: Nevşehir İli Haritası*

2.2. Nüfus Durumu

1997 Yılı Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre ilçenin genel nüfusu 33.220, ilçe merkezi nüfusu 13.321 'dir. 2000 Yılı Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre İlçenin genel nüfusu 37.953, ilçe merkezi nüfusu ise 14.502 kişidir. 1997-2000 yılları arasında ilçe nüfusuna 4.733 kişi daha katılmıştır.⁷⁹ Aksalur Belediyesi'nde % 7 nüfus azalmasına karşın, diğer kasaba belediyelerinde %7 ile %31 arasında nüfus artışı gerçekleşmiştir. İbrahimpaşa, Karain ve

⁷⁸ a.g.m.

* www.urgup.bel.tr

⁷⁹ DİE; 2000 Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal Ve Ekonomik Nitelikleri, (Nevşehir)

Karakaya köylerinde % 2 ile % 35 arasında nüfus azalması, diğer köylerde ise nüfus artışı görülmektedir.⁸⁰

2.3. Ürgüp İlçesi İçindeki Yerleşim Yerlerinin Hane ve Nüfus Sayıları

Ürgüp ilçesi bünyesinde çok çeşitli tarihi, kültürel ve sosyal özellikler barındıran 4 kasaba ve 20 köye sahiptir. Bu yerleşim yerlerinin hane ve nüfus sayıları aşağıdaki gibidir.

Ürgüp İlçesi İçindeki Yerleşim Yerlerinin Hane ve Nüfus Sayıları				
Yerleşim Yerleri	Hane sayısı	Nüfus		
		1997	2000	Artışı (%)
Ürgüp Belediyesi	4.255	13.321	14.502	8,9
Aksalur Belediyesi	615	2.059	1.908	-7,3
Başdere Belediyesi	700	1.790	1.944	8,6
Mustafapaşa Belediyesi	550	1.377	1.808	31,3
Ortahisar Belediyesi	1.400	3.356	3.936	17,3
Akçaören Köyü	155	355	414	16,6
Akköy Köyü	110	237	253	6,8
Ayvalı Köyü	345	858	957	11,5

⁸⁰ DİE; Nevşehir Köy Envanteri, Nevşehir 2000

Bahçeli Köyü	227	943	998	5,8
Boyalı Köyü	67	162	182	12,3
Cemil Köyü	144	310	331	6,8
Çökek Köyü	112	369	391	6,0
Demirtaş Köyü	40	97	110	13,4
İbrahim Paşa Köyü	320	1.633	1.066	-34,7
İltaş Köyü	71	156	178	14,1
Karacaören Köyü	150	297	295	-0,7
Karain Köyü	148	274	269	-1,8
Karakaya Köyü	150	473	453	-4,2
Karlık Köyü	150	288	318	10,4
Mazı Köyü	220	1.392	2.800	101,1
Sarıhıdır Köyü	236	587	682	16,2
Sofular Köyü	250	624	679	8,8
Şahinefendi Köyü	200	588	1.416	140,8

Taşkınpaşa Köyü	221	669	973	45,4
Ulaşlı Köyü	175	614	636	3,6
Yeşilöz Köyü	150	391	454	16,1
Ürgüp İlçesi Toplamı	11.161	33.220	37.953	14,2

Tablo 3: Ürgüp İlçesi İçindeki Yerleşim Yerlerinin Hane ve Nüfus Sayıları**

2.4. Konut Durumu

İlçe merkezi ve bağlı yerleşim birimlerinde konut durumu genel olarak düzenli ve sağlık şartlarına uygun olarak yapılmıştır. Yörede yapılar genellikle taşla inşa edilmektedir. İlçe tarihinin eski olması nedeniyle konutların çoğunda eski mimari özellikleri görmek mümkündür. İlçede Konut Yapı Kooperatifleri aracılığıyla yapılan konutlar sayesinde konut problemi yaşanmamaktadır.

2.5. Alt Yapı Durumu

Tüm yerleşim birimlerine içme suyu götürülmüştür.⁸¹

İlçeye bağlı 5 köyün tamamında, 6 köyde kısmen kanalizasyon mevcut olup, 10 köyde kanalizasyon yoktur. İlçe merkezindeki kanalizasyon yetersizdir.⁸²

İlçeye bağlı tüm yerleşim birimlerinde elektrik mevcuttur.⁸³

İlçe merkezi ve tüm köyler otomatik telefona kavuşturulmuştur.⁸⁴

*www.cografyakolik.net/tag/ic-anadolu adresinden alınmıştır. 11.3.2010

** DİE; 2000 Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal Ve Ekonomik Nitelikleri, (Nevşehir)

⁸¹ DİE; Nevşehir Köy Envanteri, Nevşehir 2000

⁸² a.k.

⁸³ a.k.

Köylerin ulaşımı tamamen karşılanmış olup, asfaltsız köy yolu bulunmamaktadır.⁸⁵

İlçeye bağlı 20 adet köy bulunmaktadır. Elektrik, içme suyu, telefonu ve yolu bulunmayan köy yoktur. Köy yollarının tamamı asfalt olup, toplam uzunluğu 219 km.dir. İlçeye bağlı Bahçeli Köyü'nün ilçe merkezi ile direkt bağlantısı yoktur. Bu köy ulaşımı Nevşehir il merkezine bağlı Kavak Kasabası üzerinden sağlamaktadır. Köylerin tamamında kadastro çalışması yapılmıştır.⁸⁶

3. Ürgüp' ün Coğrafi Yapısı

Volkanik orijinli jeolojik bir yapıya sahip olan Ürgüp, yağmur ve rüzgar erozyonunun meydana getirdiği ve peri bacası olarak tanımlanan ilginç doğal oluşumların sıkça ve tipik örneklerinin yoğun olarak yer aldığı bir bölgeye kurulmuştur. Vadi yamaçlarından akan yağmur sularının ve daha sonra rüzgarların aşındırması sonucu oluşan yarıklar arasında yükselen peribacaları bu bölgeye has çok ilginç bir peyzaj görüntüsü oluşturmuştur.⁸⁷

3.1. Ürgüp'te Doğal Çevre

Ürgüp'ün doğal çevresini inceleme çerçevesinde; bölgenin iklim, toprak ve jeolojik yapısı, bitki örtüsü, yaban hayatı ve yeryüzü şekilleri tanıtılacaktır. Ayrıca, bölgenin arazi dağılımı ve kullanımı doğal çevre kapsamında değinilecektir.

3.1.1. Jeolojik Yapı

Ürgüp ilçe alanına hakim olan plato ana kayalardan püsküren maddelerle şekillenmiştir. Başta Kızılırmak olmak üzere akarsu ve göllerin bu tuf tabakasını aşındırmaları nedeniyle bölge bugünkü halini almıştır.⁸⁸

⁸⁴ a.k.

⁸⁵ a.k.

⁸⁶ a.k.

⁸⁷ GÜNEY, Emrullah; **Nevşehir Yöresi'nin Jeolojik Tarihçesi Ve Jeomorfolojik Gelişimi**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 1, Sayı:3, Nevşehir 2005, 24.

⁸⁸ a.g.m.

Ürgüp ilçe alanında hakim olan jeolojik yapı neojendir. Bunun dışında Kızılırmak'ın güney bölgesinin jeolojik yapısını bazalt ve mezozoik tabakalar, ırmağın kuzey bölgesini oligo-miyosen, eosenflis, metamorfik seri ve granit tabakalar oluşturur.⁸⁹

"Peribacası" diye adlandırılan oluşumlar, vadi yamaçlarından inen sel sularının ve rüzgârın, tüflerden oluşan yapıyı aşındırmasıyla ortaya çıkmıştır.⁹⁰ Sel sularının dik yamaçlarda kendine yol bulması, sert kayaların çatlamasına ve kopmasına neden olmuştur. Alt kısımlarda bulunan ve daha kolay aşınan malzemenin derin bir şekilde oyulmasıyla yamaç gerilemiş böylece üst kısımlarında bulunan şapka sayesinde aşınmadan korunan konik biçimli gövdeler ortaya çıkmıştır.⁹¹ Daha çok Ürgüp civarında bulunan şapkalı peribacaları konik gövdelidir ve tepe bölümlerinde bir kaya bloğu yer almaktadır. Gövde tüf, tüfit ve volkan külünden ibaret bir kayaktan, şapka kısmı ise lahar ve ignimbrit gibi sert kayalardan oluşmaktadır. Yani şapka, gövdeye oranla daha dayanıklı bir kaya türüdür. Bu, peribacasının oluşumunun ilk şartıdır. Şapkadaki kayanın direncine bağlı olarak peribacaları uzun veya kısa ömürlü olabilmektedir.⁹²

Ürgüp'te erozyonun meydana getirdiği diğer peribacası tipleri ise, konili, mantar biçimli, sütunlu ve sivri peribacalarıdır. Peribacaları en yoğun biçimde Ürgüp- Uçhisar-Avanos üçgeni arasında kalan vadilerde ve Ürgüp- Şahinefendi arasındaki bölgede görülmektedir.⁹³

Peri bacalarının dışında, vadi yamaçlarında yağmur sularının oluşturduğu ilginç kıvrımlar bölgeye ayrı bir özellik katmaktadır. Bazı yamaçlarda görülen renk çeşitliliği, lav tabakalarının ısı farkından kaynaklanmaktadır. Bu oluşumlar, Orta Hisar, Kızıl Çukur ve Pancarlık'ta görülmektedir.⁹⁴

Deprem durumu açısından Ürgüp, 3. derecede deprem bölgesinde bulunmaktadır. Kırşehir ve Kayseri gibi bölgesel deprem sahalarının tesirinde kalabilir.⁹⁵

⁸⁹ a.g.m.

⁹⁰ a.g.m.

⁹¹ a.g.m.

⁹² a.g.m.

⁹³ DOĞANAY, Hayati; **Coğrafya'ya Giriş**, Konya 1999, 369-370.

⁹⁴ a.e.

⁹⁵ a.e.

3.1.2. İklim

Ürgüp, yazları sıcak ve kurak, kışları ise soğuk ve yağışlı geçen tipik bir karasal iklime sahiptir. İlçede 1980 – 1997 yılları arasında yapılan ölçümlerden elde edilen bilgilere göre ortalama sıcaklık değeri 10,6 derecedir. Ürgüp'te don mevsiminin (sıcaklığın sıfır derecenin altına düşmesi) başlangıcı, en erken 24 Eylül, en geç 1 Aralık ve ortalama 26 Ekim olarak tespit edilmiştir. Don mevsiminin bitiş tarihi, en erken 28 Mart, en geç 15 Mayıs ve ortalama olarak da 14 Nisan'dır.⁹⁶

Meteorolojik Verinin Adı	Gözleendiği Yıl	Ölçülen Değer
En Yüksek Sıcaklık	30/07/2000	40,0 derece
En Düşük sıcaklık	27/12/2002	-27,0 derece
Yıllık Ortalama Sıcaklık		10,3 derece
Maksimum Kar Yüksekliği	08/02/1992	52 cm
Günlük en fazla Yağış	15/10/1983	61,8
Yıllık En Fazla Yağış	1998	529,3 mm
Aylık En Fazla Yağış	Mayıs/2001	138,3 mm
Yıllık Ortalama Rüzgar		2,0 m/sec
En kuvvetli Rüzgar	12/01/2004	133 km/saat (Kasırga tipi)
Yıllık Güneşlenme Şiddeti		370,06 cal.cm2 dakika

Tablo 4: Ürgüp'te Bazı Meteorolojik Faktörlere Ait Ölçülen Veriler*

İlçedeki en yüksek sıcaklık değeri 18 Temmuz 1962'de 37,6 derece olarak ölçülmüştür. En düşük sıcaklık ise 4 Şubat 1960 tarihinde -23,6 derece olarak ölçülmüştür. Yerden 5 cm. yükseklikteki en düşük sıcaklık, 3 Şubat 1992 tarihinde -36,7 derece olarak tespit edilmiştir.⁹⁷

Yağış miktarına bakıldığında, yaz aylarının (Temmuz-Ağustos) ve sonbahar aylarının (Eylül-Ekim) genellikle yağışsız ve kurak geçtiği görülmektedir. 1960–1997 yılları arasında

⁹⁶ T.C. Nevşehir İli Ürgüp Kaymakamlığı, **Ürgüp İlçesi Brifing Raporu**, Ürgüp 2006, 4.

* a.b.r.

⁹⁷ a.b.r.

yapılan ölçümlere göre, ilçedeki ortalama yıllık yağış 429,4 kg/m³'tür.⁹⁸ Bu yıllar arasında belirlenen en düşük toplam yağış miktarı 289,3 kg/m³'tür. En yağışlı yıl olan 1962'deki yağış miktarı ise 570,1 kg/m³ olarak ölçülmüştür. Aynı dönem içinde yapılan değerlendirmeye göre 141,9 kg/m³ ile 1990 Mayıs'ı en yüksek yağışlı ay olmuştur. İklimin niteliği itibarıyla kış ve bahar aylarında nem oranı daha yüksektir. Yaz aylarında bu oran düşmektedir. 1960–1997 yılları arasında ortalama nem oranı %60,6 olmuştur.⁹⁹

Genel olarak ele alındığında kış ve bahar aylarında güney ve batı rüzgârları, yaz aylarında ise kuzey ve doğu rüzgârları hakimdir. Bu nedenle yaz aylarında "kavurucu" denilebilecek sıcaklar çok yaşanmaz. 1960–1997 yılları arasındaki en şiddetli rüzgârın 1968 yılı Mart ayında, batı-güneybatı yönünde, saatte 125,3 km. hızla ve kasırga biçiminde estiği tespit edilmiştir.¹⁰⁰

1965–1997 yılları arasında yapılan ölçümlere göre ilçedeki güneşlenme oranı süresi için belirlenen oran %58'dir. Sözü edilen dönemde ilçedeki en yüksek kar kalınlığı, 64 cm ile 2 Şubat 1992 tarihinde ölçülmüştür.¹⁰¹

3.1.3. Toprak Yapısı

Ürgüp toprakları volkanik türlerden meydana gelmiştir. Dolayısıyla geçirgen bir nitelik taşımaktadır. Tarım topraklarının %85'i tinli, %9'u killi-tinli, %2'si killi ve %4'ü kumlu yapıya sahiptir.

Ürgüp ve çevresi ile il merkezinin büyük bir kısmında 6. sınıf topraklar vardır. Bu topraklar tarıma elverişli olmadığı için bu alanlarda ancak vadi içerisinde ekim yapılabilir. ¹⁰²

⁹⁸ a.b.r.

⁹⁹ a.b.r.

¹⁰⁰ a.b.r.

¹⁰¹ a.b.r.

¹⁰² DOĞANAY, Hayati; **Coğrafya'ya Giriş**, Konya 1999, 374.

3.1.4. Bitki Örtüsü (Flora)

Karasal bir iklime sahip olan Ürgüp'te ki hakim bitki örtüsü, bozkır bitkilerinden oluşmaktadır. Yüzyıllardır süren olumsuz insan etkileri sonucu ormanlar yok edilmiş, geniş alanlar bozkıra dönüşmüştür.¹⁰³ İlbaharın getirdiği yağmurlarla yeşeren bozkır bitkileri Haziran'dan itibaren kurumaya yüz tutmaktadır. Bu bitkilerin başlıcaları, gevenler, kekik türleri, üzerlik, sığırkuyruğu, çayır otları, greminealar, pürenler, sütleğenler, dikenler, karamuk ve kuşburnu gibi çalımsı bitkilerdir. Genelde dikenli olan bu bitkiler, çeşitli sıvılar salgılamaktadır.

Ürgüp'te geniş ve verimli nitelikte ormanlar olmamasına rağmen, ilçenin çeşitli yörelerinde orman olarak kabul edilen bitki toplulukları mevcuttur. Ormanlık alanlara hakim olan ağaç türü meşedir. Bunun yansıra, ardıç türleri, alıçlar ve ahlatlar ile ağaçlandırma alanlarında yetişen karaçam, sedir, akasya, akçaağaç ve dişbudak diğer ağaç türleridir.¹⁰⁴ Ormanlık alanlar, Nevşehir'in doğusuyla Oylu dağı, Ürgüp ilçesinin Topuz ve Hodul dağlarında yer almaktadır.

3.1.5. Yaban Hayatı (Fauna)

Ürgüp ilçesi ve çevresinin yeşil, sulak alanlarında yaşayan değişik hayvan türlerinin yanı sıra, çorak ve kurak alanlarda yaşayan ve bulundukları ortamda kendilerini çok iyi gizledikleri için varlıklarını pek göstermeyen hayvanlar bulunmaktadır.

Örneğin, tuf kayaları arasında yaşayan, yöre halkının " kaya kertenkelesi " adını verdiği Avrupa'nın ikinci büyük kertenkelesi Agama Stellio ve bir gece hayvanı olarak tanınan ve aslında çöllerde yaşayan Arap Tavşanı bu bölgeye özgü hayvanlar arasında yer almaktadır.

Yörede, Nevşehir boz yılanı, kaplumbağa, kartal, puhu ve baykuş gibi hayvanlar da yoğun olarak bulunmaktadır. Son yıllarda, güneyden Toros dağları tarafından gelen yaban domuzları da Ürgüp-Kayseri arasındaki alanda küçük koloniler oluşturmaya başlamışlardır. İlçe sınırları içindeki Damsa baraj alanında balıkçıl, turna gibi değişik göçmen kuş türleri, sürdürdükleri periyodik hayatla önemli bir zenginlik oluşturmaktadırlar.

¹⁰³ a.g.e.; s.374

¹⁰⁴ a.g.e.; s.374

Barındırdığı böcek ve kelebek türleri bakımından Ürgüp Anadolu'nun en zengin yörelerinden biridir. Araştırmalara göre, Ürgüp kırsalında 100 civarında gündüz kelebeği türü yaşamaktadır. Yörede yaşayan gece kelebeği türlerinin sayısı ise bunun bir-iki katıdır. Bölgenin doğasına özgü, dünyada sadece Ürgüp'ün kırsal alanında ve Kapadokya Bölgesi'nde yaşayan "Zygaena Kapadokia" adlı kelebek türü, kelebek koleksiyoncuları arasında aranan türlerden biri olarak bilinmektedir.¹⁰⁵

3.1.6.Yeryüzü Şekilleri

Ürgüp ilçe alanı, Orta Anadolu'daki Erciyes, Melendiz ve Hasandağı gibi eski yanardağların kül ve lavlarının yığılmasıyla oluşan geniş bir plato üzerinde yer almaktadır. Kızılırmak ve onu besleyen diğer küçük akarsuların açtığı derin vadilerle plato bugünkü görünümünü kazanmıştır. İlçenin hakim yeryüzü şekilleri yayla özelliği taşımaktadır. Dağlar ve ovaların kapladığı alanlar nispeten azdır. İlçe alanının yarıdan fazlasını (% 53,6) platolar, dörtte birini (% 25) ovalar oluşturur. %18.5 oranındaki bir alanı kaplayan dağlar ise Kızılırmak vadisinin kuzey ve güneyine serpilmiş durumdadırlar.¹⁰⁶

3.1.6.1. Dağlar

Bölgedeki dağların oluşumu III. Jeolojik zamana rastlar. Alp kıvrımlaşması sırasında Kuzey Anadolu ve Güney Anadolu dağları şekillenirken ortaya çıkan sıkışmalarla Orta Anadolu'da yükselme ve çökmeler meydana gelmiştir. Çöken kesimde yer alan topraklar, III. Jeolojik zamanda göl suları altında kalmıştır. Daha sonra yörede yoğun volkanik ve tektonik hareketler olmuş, il ve ilçe alanlarının önemli bir bölümü lav ve tüflerle kaplanırken diğer yandan yeni kırılmalar ve püskürtmelerle dağlar şekillenmiştir.¹⁰⁷ İlçede ki başlıca dağlar; Kermil Dağı, Akdere Dağı, Topuz Dağı ve Hodul Dağı'dır.

¹⁰⁵ TAŞKALE, Faruk; **Güvercinler Ülkesi Kapadokya**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 3, Sayı: 11, Nevşehir 2008, 28.

¹⁰⁶ TUNA, Turgay; **Bilinmeyen Kapadokya**, Bağlam Yayınları, İstanbul 2008, 62.

¹⁰⁷ a.g.e.; s. 63

3.1.6.1.1. Kermil Dağı

Nevşehir'in doğusunda, Ürgüp yolu kenarındadır. En yüksek noktası 1.486 m. ile Beşik Kaya ve 1.516 m. ile Çıplak Tepe'dir. Genellikle bitki örtüsünden yoksundur ve tuf tabakası açığa çıkmaya başlamıştır.¹⁰⁸

3.1.6.1.2. Akdere Dağı

Kermil dağının güneybatısında aynı silsile üzerinde yer almaktadır. Bitki örtüsünden tümüyle yoksun olan dağ 1.543 m.yüksekliğindedir.¹⁰⁹

3.1.6.1.3. Topuz Dağı

Fotoğraf 4: Topuz Dağı*

Ürgüp'ün doğusundan başlayarak bir sıra halinde Hodul Dağı'na kadar uzanır. Ortalama yüksekliği 1.600 m. olan dağ, birçok tepeden meydana gelmektedir. Üzerinde yer yer meşe toplulukları yanında ahlat, alıç, ardıç gibi ağaç türleri ile bozkır bitkileri bulunmaktadır.¹¹⁰

¹⁰⁸ a.g.e.; s. 64

¹⁰⁹ a.g.e.; s. 65

*www.cappadocia.gov.tr adresinden 28.04.2010 tarihinde alınmıştır.

3.1.6.1.4. Hodul Dağı

En yüksek noktası 1949 m. olan bu dağ sırası, ilçenin doğusunda yer alır. Derinkuyu ilçesinin doğusundan başlayan sıra, daralıp genişleyerek doğu ve kuzeydoğu yönünde uzanır. Kızılırmak'a karışan akarsuların açtığı vadilerle derin bir biçimde parçalanan dağ, volkanik bir yapıya sahiptir. Erciyes yanardağının püskürttüğü lav ve tüflerin birikmesiyle meydana gelmiştir.¹¹¹

Aynı zamanda Nevşehir-Kayseri sınırını çizen Hodul dağı, akarsu vadileri ve çöküntü alanlarının yakınının da %20'nin üzerinde eğimli yamaçlara dönüşmektedir. Genellikle bitki örtüsünden yoksun olan dağın eteklerine doğru bozkır ardıç, meşe, alıç, ahlat gibi ağaç türleri ile bazı otsu bitkilere rastlanmaktadır.¹¹²

3.1.6.2. Platolar

Ürgüp coğrafyasının yarısından çoğu platolarla kaplıdır. III. Jeolojik zamanın sonlarında ve IV. Jeolojik zamanın başlarında ortaya çıkan kıvrılma-sıkışmalar ve volkanik hareketler sonucunda, daha önceden neojen gölleri altında olan ilçe alanı yükselmiştir. Doğudaki Erciyes, güney ve güneybatıdaki Melendiz ve Hasandağı gibi yanardağlardan çıkan lavlar çevreye yayılarak geniş platolar oluşturmuştur.¹¹³ Bu platolar Kızılırmak tarafından yarılarak bugünkü görünümünü kazanmıştır. Akarsuyun taşıdığı önem dolayısıyla ilçe topraklarındaki platoların tümüne birden Kızılırmak Platosu adi verilmektedir.

1500 metreye kadar çıkan yükselti basamaklarına dizilmiş olan bu platolarda eğim, genel olarak % 20'nin altındadır. Bu eğim, akarsu vadilerine yakın bölümlerde % 20'nin üzerine çıkabilmektedir.¹¹⁴ Yaz aylarının sıcak ve kurak geçmesi, ayrıca kış ve ilkbahar yağışlarını yeterli düzeyde alamaması nedeniyle bu topraklar genellikle çıplaktır. İlkbaharda yeşillenen ve çiçeklenen bozkır bitkileri sıcaklarla birlikte kurumaktadır. Geniş platolarına rağmen Ürgüp, zengin otlakları olan yaylalara sahip değildir. Bu nedenle hayvancılık çok fazla geliş-

¹¹⁰ a.g.e.; s. 67

¹¹¹ a.g.e.; s. 68

¹¹² DOĞANAY, Hayati; **Coğrafya'ya Giriş**, Konya 1999, 215.

¹¹³ a.e.

¹¹⁴ a.e.

memiştir. Mera niteliğindeki düşük yükselteli platoların bazılarında nadasla kuru tarım yapılmaktadır.

3.1.6.3. Akarsular

Nevşehir ili, jeolojik yapısı nedeniyle akarsu bakımından fakirdir. Akarsular, faydalınlmaya imkân vermeyecek ölçüde derinden akmaktadır.

İlin belli başlı akarsuyu Kızılırmak'tır. Kızılırmak, Nevşehir volkanik kütlesi önünden kuzeybatıya doğru yön değiştirerek akan tek akarsudur. Uzunluğu 1355 km.'dir.¹¹⁵ İki tarafında yükselen biri volkanik, diğeri strüktürel yaylalar arasında serilen geniş ve çıplak bir vadinin içinden akmaktadır. Arazi yapısı nedeniyle bu yörede çok su kaybetmektedir. Buna karşılık akışını etkileyecek ve onu besleyebilecek bir kol almamaktadır. Değişik topraklı yerlerden geçtiği için daima bulanık bir suya sahiptir. Derinden akması dolayısıyla sulama işlerinde pek kullanılamamaktadır.¹¹⁶

3.1.6.4. Vadiler

Ürgüp'teki yeryüzü şekilleri açısından vadiler önemlidir. Volkanik lav ve tüflerden oluşan kesimlerde akarsular dar oluklar açmıştır.¹¹⁷ Vadiler dar ve dik olduğundan verimli ovalar çok sınırlıdır.

3.1.6.4.1. Damsa Vadisi

İlçenin en önemli vadisidir. Kızılırmak vadisine kuzeyden ve güneyden çok sayıda yan vadi açılmaktadır. Bunların tamamı akarsular tarafından oluşturulmuştur.¹¹⁸ Damsa vadisi de Kızılırmak vadisine dikey inen vadilerden biridir.

¹¹⁵ a.e.

¹¹⁶ a.e.

¹¹⁷ KORAT, Gürsel ; **Taş Kapıdan Taç Kapıya Kapadokya**, İletişim Yayınevi, İstanbul 2004, 304.

¹¹⁸ a.e.

3.1.6.4.2. Kızıl ukur Vadisi

Fotoğraf 5: Akşamüstü Kızıl ukur Vadisi*

Her zaman önemli bir üzüm ve şarap üretim merkezi olan bu bölgede, peribacaları içine yapılmış, üzüm resimleri ile bezenmiş bir kilise bulunmaktadır.¹¹⁹ Değışik renklerde pek çok peribacasının yer aldığı bu vadi aynı zamanda günbatımında oldukça ilginç seyir noktası durumundadır.¹²⁰

3.1.6.4.3. Pembe Vadi

Ürgüp-Avanos yolunun ortasında yer alan vadiye peribacalarının en tipik örnekleri görülebilir. Doğal oluşumların çok yoğun bir biçimde yer aldığı bu bölgede, doğanın kayaları deve, tavşan gibi birçok şekilde oluşturduğu gözlenir.¹²¹

*www.cappadocia.gov.tr adresinden 28.04.2010 tarihinde alınmıştır.

¹¹⁹ SEFERİS, Yorgo; **Kapadokya Kaya Kiliselerinde Üç Gün**, Çeviren: Samih Rıfat, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1997, 44.

¹²⁰ a.g.e.; s.44

¹²¹ a.g.e.; s.45

3.1.6.5. Baraj ve Göller

3.1.6.5.1. Damsa Barajı

Ürgüp ilçesi sınırları içerisinde olan Damsa Barajı Damsa Çayı'ndan kaynağını alır ve 7.120.000 m³ su kapasitesine sahiptir.¹²²

İşletmedeki Sulama Tesisleri

Tesisin Adı	İşletmeye Girdiği Yıl	Cazibe Sulama (ha)		Pompajlı Sulama (ha)		Toplam Sulama Alanı (ha)	
		Brüt	Net	Brüt	Net	Brüt	Net
Damsa Barajı ve Sulaması	1958	709	600	-	-	709	600

Tablo 5: Ürgüp İlçesindeki Sulama Tesisleri Verileri*

Damsa Barajı 	Barajın Yeri	Nevşehir - Ürgüp
	Akarsuyu	Damsa Çayı
	Amacı	Sulama + Taşkın
	İnşaatın (başlama-bitiş) yılı	1965 – 1971
	Gövde dolgu tipi	Zonlu Toprak Dolgu
	Gövde hacmi	0,497 hm ³
	Yükseklik (talvegden)	34,5 m
	Normal su kotunda göl hacmi	7,017 hm ³
	Normal su kotunda gölalanı	0,837 km ²
	Sulama alanı	709 ha
	Güç	— MW
	Yıllık Üretim	- GW

Fotoğraf 6: Damsa Barajı**

Tablo 6: Damsa Barajı Verileri***

¹²² T.C. Ürgüp Kaymakamlığı, İlçe Tarım Müdürlüğü Brifing Raporu, Ürgüp 2006, 1.

* a.b.r.

C. ÜRGÜP’TE SOSYAL VE KÜLTÜREL YAPI

1.Ürgüp’ün Folklorik Özellikleri

1.1. Dilin Kullanımında Farklılaşmalar ve Yerel Ağızlar

Ürgüp yöresi dil ve anlatım bakımından İç Anadolu Bölgesi'nin özellikleri ile benzerdir. Yerel ağız, gelişme sürecinde geçirilen idari ve toplumsal değişimlerden ve bunların etnik yapıda doğurduğu karışımdan izler taşır. Halkın kullandığı dil, kurallı Türkçeden bölgesel ağız olarak farklılaşır. Ses bilgisi bakımından, halkın kullandığı dilde temel ünlü ve ünsüz seslerin, farklı vurgu ve tonlamalarından kaynaklanan çeşitleri bulunmaktadır.¹²³

Yörede dil benzeşmesi güçlüdür. Yapılarının özelliği itibarıyla ses benzeşmesine uymayan kimi ekler de yerel ağızda dil benzeşmesinin etkisinde kalır. Örneğin, var-ıhan (var iken), doku-han (dokurken). "İdi, imiş, ise ki" ekleri de benzeşmeye uğrarlar. "İle" edatının ses değişmesi ve hece kaymasıyla oluşmuş "ına, inan, nan" gibi bir bölümü ya da tümü ekleşmiş türleri de ses benzeşmesine uymuştur. Örneğin, şonun-ına (şunun ile), dam-inan (dam ile).¹²⁴

Yerel ağızda ünlü değişimleri ünsüzlerin ünlülere etkisiyle oluşur. Kalın ünlülerin incelmesi, ince ünlülerin kalınlaşması, düz ünlülerin yuvarlaklaşması, yuvarlak ünlülerin düzleşmesi, geniş ünlülerin daralması, dar ünlülerin genişlemesi şeklinde gerçekleşen değişimler yaşanır.¹²⁵ Örneğin, serhoş (sarhoş), goley (kolay), tamam (tamam), urat (rahat), övel (evvel), mötüre (metre), melmekat (memleket), ihdiyar (ihtiyar) gibi.¹²⁶

** a.b.r.

***a.b.r.

¹²³ ALGÜL, Mustafa; **Halkbilimi Ürünlerimiz**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 3, Sayı:10, Nevşehir 2008, 30.

¹²⁴ Gazenfer Dağdeviren, 1946, Üniversite mezunu, Emekli öğretmen, Mustafa Paşa Kasabası

¹²⁵ a.k.k.

¹²⁶ Mahmut Sevinç, 1966, Ortaokul mezunu, Esnaf, Mustafa Paşa Kasabası

K/g değişimi en bilinen ünsüz değişimidir ve yörede yaygındır. Ünsüzler yönünden görülen başlıca değişimlere örnekler şunlardır: K/ğ değişimine örnek: Nağadar (ne kadar); K/h değişimine örnek: Yahar (yakar), ıhar (ıkar), bahacan (bakacaksın); /ř değişimine örnek: ileşberlik (renberlik), ağaşlar (ağalar); R/l değişimine örnek: Gali (gayrı), belaber (beraber); R/n değişimine örnek: Teknar (tekrar), soğna (sonra); V/ğ değişimine örnek: Duğar (duvar), cuğap (cevap).¹²⁷

Akınlamak (sevdalanmak), ılgısız (şımarık), alama (alev), endek (aşağı, adi), koğşak (yumuşak), navrat (surat, yüz) vb. ifadeler yöreye özgü örneklerdir.¹²⁸

Ancak son zamanlarda tüm yöresel ağızlarda yaşanan anonim yapıdaki kelime üretiminin kısırlaşması süreci bu yörede de yaşanmaktadır. Yöresel ifadelerin anonim kullanımları yok olmaya başlamıştır.

1.2. Yöresel Edebiyat

XI. yüzyıldan itibaren bölgeye yerleşmeye başlayan Türkmenler, Ürgüp'te kültürel yaşamı, özellikle de edebiyatı önemli ölçüde etkilemişlerdir. Yöredeki edebi ürünlere aşağıda ayrıntılarıyla ele alınacak olan, efsaneler, atasözleri, deyimler, dualar, beddualar, bilmeceler, maniler, ninniler, ağıtlar, masallar, fıkralar ve tekerlemelerin yanı sıra yerel halka yerleşim yerlerine verilen isimler ile yerel halka kullanılan lakaplar örnek olarak verilebilir.

1.2.1. Efsaneler

Yöresel efsaneler arasında en önemlileri ve yaygın olanları yeraltı şehirleri ve peribacalarına ilişkindir.¹²⁹ Yeraltı şehirlerinde devlerin yaşadığı anlatılır, birbirine açılan odaların kapılarındaki değirmentaşı büyüklüğündeki sürgüler bunun kanıtı olarak görülür.¹³⁰

1.2.1.1. Ağmaz Tavuğu

Ağmaz, Ürgüp'ün iki köyü olan Yeşilöz ve Taşkın Paşa köyleri sınırında bulunan bir mevkiinin adıdır. Burada kayadan oyma harabeler bulunmaktadır. Burada önceden yaşamış

¹²⁷ Naile Görmez, 1944, İlkokul mezunu, Halı-kilim dokuma sanatçısı, Sarıhıdır Köyü

¹²⁸ Nusret Avvurur, 1943, Okur-yazar değil, ifti, Cemil Köyü

¹²⁹ Ahmet Bağcı, 1966, Lise mezunu, Turizmcı, Ortahisar Kasabası

¹³⁰ Afife Arslan, 1952, İlkokul mezunu, Ev hanımı, Yeşilöz Köyü

insanlarla ilgili efsane şu şekilde anlatılmaktadır. Geçmiş dönemde o mevkii de, Ağmaz köylüleri yaşarmış. Bunlar oldukça fakir bir hayat sürerlermiş. O zamanlar komşu köy olan Damsa (Taşkın Paşa) Köyü zengin köyü imiş. Bir de beyleri varmış. Bu bey Damsa'ya sürekli büyük binalar yaptırmış. Yalnız bunların inşaatında, Ağmaz köylülerini zorla çalıştırır haklarını vermezmiş. Bu köylüler Damsa'da ki inşaatlarda çalışmaktan kendi işlerine bakamaz olmuşlar ve daha da fakirleşmişler. Kendilerine yapılan bu denli haksızlığa daha fazla tahammül edemeyen Ağmaz köylüleri oradan göç etmeye karar vermişler. Akşamdan göç hazırlıklarına başlarlar. Sabah yola çıkarken de canlı bir tavuğun tüylerini yolarak bir kalburun altına koyarlar. Damsalılara "Sizde Bizi Bu Tavuk Gibi Yoldunuz" demek isterler. Sabah Ağmaz köylülerini işe götürmek için gelen Damsa Beyi, kalburun altındaki yolunmuş tavuğu görünce yaptığı işin yanlış olduğunu anlar ama iş işten geçmiştir. Oradan göç eden insanların Şam'a kadar gittikleri ve orada Ağmaz isminde bir mahalle kurduklarına dair inanış halen yörede hakimdir. Bu efsaneden yola çıkarak "Ağmaz tavuğu hikayesi" darbı mesel haline gelmiştir. Yörede sömürülen ve zulme uğrayanlar "yeter artık Ağmaz tavuğuna döndük" diyerek, efsaneye atıfta bulunur olmuşlardır.¹³¹

1.2.1.2. Karın Ağrısı

Geçmiş zamanların birinde Tağar Köyü'nün aşağısındaki köylerden Karain (Garin) köyüne fakir kılıklı bir derviş gelmiş. Tabi ki bu adamın derviş olduğunu kimse bilmiyormuş. Köylülerden ekmek istemiş ancak kimse vermemiş. Yani kimse misafir edip ağırlamamış. Bu durumdan hoşnut olmayan derviş sormuş; "Buranın adı ne?" demiş. Onlarda "Garin" (Karain) demişler. Derviş de "Başınızdan gitmesin karın ağrısı" demiş. Halen Karain köyünde karın ağrısı şikayetinin çok yaygın olduğu söylenir.

O köyden çıkan derviş bir yukarı köye gelir. Onlarda hoş karşılamazlar. Derviş o köylülere de soruyor: "Bu köyün adı ne?" diyor. Onlarda "Garlıh" (Karlık) cevabını veriyorlar. Derviş de "Başınızdan gitmesin darlık" diyor ve oradan da ayrılıyor. O köy de şu ana kadar halen darlık çeken bir köy olarak kalıyor.

Arkasından Tağar (Yeşilöz) Köyü'ne geliyor. Eskilerden beri misafirperverliği ile tanınan bu köy, dervişi iyi ağırlıyor. Derviş de memnun kalıp soruyor: "Bu köyün adı ne?" diye

¹³¹ Cavidan Kaya, 1961, Lise mezunu, Ev hanımı, Başdere Kasabası

onlar da: "Tağar" diyorlar. O da "Başınızdan eksilmesin yağar." diyor. Ondan sonra bu köyün rahmeti bol olarak yağmış.¹³²

1.2.1.3. İskender'in Sandukası

Ürgüp'ün köylerinden birinin 1 km güney kısmında yüksekçe bir tepede usta ellerden çıkma bir sanduka varmış. Uzunluğu 2,5 metre, genişliği 1 metre, yüksekliği 110 cm olan sandukanın Büyük İskender'e ait olduğu, İskender'in cesedini yılanların yememesi için bu sandukaya konduğu söylenirmiş. Sandukaya 2 km. uzaklıkta bulunan çam ağaçlarının şireli olarak dikildiği, hazinesinin de Hodul Dağı civarında olduğu sanılmakta ve bu rivayet üzerine çevrede pek çok kazı yapılarak hazinenin arandığı ve sandukanın bir kenarından delinerek içinin boşaltıldığı söylenmektedir.¹³³

1.2.2. Atasözleri

Kökleri geçmişte olan hayatın kurallarını öğretici nitelikteki özlü söz kalıplarıdır.¹³⁴ Ürgüp'te halk arasında yaşatılan bazı Atasözleri şunlardır;

- Al zengin kızını döndersin anasının evine; al fakirin kızını döndersin anası evine.¹³⁵
- At teper it kapar.¹³⁶
- Acele ile menzil alınmaz.¹³⁷
- İyi kocan var gir oyna çık oyna; kötü kocan var gir ağla çık ağla.¹³⁸
- Tuzsuz koyun tuzlu koyunu yalaya yalaya bitirmiş.¹³⁹
- Bitli baklanın kör alıcısı olur.¹⁴⁰
- Çavuş üzümü ama terbiyesi kıt.¹⁴¹
- İtle çuvala girilmez.¹⁴²
- Kapıda yetişen tosunun değeri olmaz¹⁴³

¹³² Belkıs Tokmak, 1958, Okur-yazar değil, Ev hanımı, Yeşilöz Köyü

¹³³ Bilal Aksoy, 1943, İlkokul mezunu, Çiftçi, Mazi Köyü

¹³⁴ **Okul Kültür Ansiklopedisi**; Meydan Yayınları, İstanbul 1991, C. IV, 1772.

¹³⁵ Besime Gün, 1950, İlkokul mezunu, Ev hanımı, İltaş Köyü

¹³⁶ Besime Gün, 1950, İlkokul mezunu, Ev hanımı, İltaş Köyü

¹³⁷ Asım Sarıgül, 1950, Ortaokul Mezunu, Çiftçi, Bahçeli Köyü

¹³⁸ Ayhan Arı, 1965, İlkokul mezunu, Ev hanımı, Karlık Köyü

¹³⁹ Ayhan Arı, 1965, İlkokul mezunu, Ev hanımı, Karlık Köyü

¹⁴⁰ Osman Bilir, 1947, Okur-yazar değil, Çiftçi, Aksalur Kasabası

¹⁴¹ Ayşe Korkmaz, 1956, İlkokul mezunu, Ev hanımı, Ayvalı Köyü

¹⁴² Ayşe Korkmaz, 1956, İlkokul mezunu, Ev hanımı, Ayvalı Köyü

¹⁴³ Rıfki Günlü, 1949, Okur-yazar değil, Çiftçi, Ulaşlı Köyü

- Yattığı ahır sekisi çağırdığı İstanbul türküsü¹⁴⁴.
- Ağır ne yel alır, nede sel.¹⁴⁵
- İte pastırma bekletilmez.¹⁴⁶
- Açık ağız aç kalmaz.¹⁴⁷
- Aş buldun düş, iş buldun sıvış.¹⁴⁸
- Yuvarlanan taş yosun tutmaz.¹⁴⁹
- İki kaynar bir coşar, güzelin aşı tez bişer.¹⁵⁰
- Akıllı işini görür deli başını bekler.¹⁵¹
- Tavuk deşindiğinden deli düşündüğünden belli olur.¹⁵²
- Kalabalıktan dilini, sofradan elini kısa tut.¹⁵³
- Kan toprağa akar.¹⁵⁴
- Bismillahi ferden, kendini sakın kel ile körden, topal geliyor geriden.¹⁵⁵
- Bitli kaşınır, aç umsunur.¹⁵⁶
- Dünya bir zerdali (kayısı) ağacı, olgunlaşan düşer.¹⁵⁷
- Gece gezenin ayağına tavuk pisliği bulaşır.¹⁵⁸
- Kıra'yı kış sanıyor, evi süpürmeyi iş sanıyor.¹⁵⁹
- Yabanın hürüsünden, köyün kürüsü iyidir.¹⁶⁰
- Yularsız hayvan ziyana varır.¹⁶¹

1.2.3. Deyimler

Herhangi bir durumun, düşüncenin yerini alan birden fazla kelimelerin kendine özgü kurallarla birleşmesinden oluşan söz kalıplarıdır.¹⁶²

¹⁴⁴ Rıfki Günlü, 1949, Okur-yazar değil, Çiftçi, Ulaşlı Köyü

¹⁴⁵ Elvan Kumlu, 1963, Ortaokul mezunu, Ev hanımı, Mazi Köyü

¹⁴⁶ Elvan Kumlu, 1963, Ortaokul mezunu, Ev hanımı, Mazi Köyü

¹⁴⁷ Fikri Sedirli, 1977, Ortaokul mezunu, Esnaf, Ürgüp Merkez

¹⁴⁸ Fikri Sedirli, 1977, Ortaokul mezunu, Esnaf, Ürgüp Merkez

¹⁴⁹ Gökhan Bilgin, 1964, Lise mezunu, Turizmci, Ürgüp Merkez

¹⁵⁰ Gökhan Bilgin, 1964, Lise mezunu, Turizmci, Ürgüp Merkez

¹⁵¹ Hasan Okumuş, 1948, Okur-yazar değil, Çiftçi, Akçaören Köyü

¹⁵² İtir Esenli, 1969, İlkokul mezunu, Ev hanımı, Demirtaş Köyü

¹⁵³ İtir Esenli, 1969, İlkokul mezunu, Ev hanımı, Demirtaş Köyü

¹⁵⁴ Lütfiye Gün, 1966, Ortaokul mezunu, Halı-kilim dokuma sanatçısı, Ürgüp Merkez

¹⁵⁵ Nazmiye Oğuz, 1980, Lise mezunu, Turizmci, Mustafa Paşa Kasabası

¹⁵⁶ Rıfki Günlü, 1949, Okur-yazar değil, Çiftçi, Ulaşlı Köyü

¹⁵⁷ Rıfki Günlü, 1949, Okur-yazar değil, Çiftçi, Ulaşlı Köyü

¹⁵⁸ Perihan Özer, 1952, İlkokul mezunu, Ev hanımı, Sofular Köyü

¹⁵⁹ Ramiz Çalışkan 1953, Üniversite mezunu, Emekli memur, Ortahisar Kasabası

¹⁶⁰ Saadet Bayrak, 1961, Ortaokul mezunu, Ev hanımı, Cemil Köyü

¹⁶¹ Saadet Bayrak, 1961, Ortaokul mezunu, Ev hanımı, Cemil Köyü

- Horanta horağ eymek : Aileyi disipline etmek.¹⁶³
- Aşşığı kurşunlamak: Şansı yaver gitmek.¹⁶⁴
- İt izini kurt izine karıştırmak: İşin içinden çıkılmaz hal alması.¹⁶⁵
- Ayağı ağır olmak: Elinden iş çıkmamak.¹⁶⁶
- Alımını almak: Zor duruma düşmek, dersini almak.¹⁶⁷
- Asker bavulu gibi süzülme: Derin düşüncelere dalmak.¹⁶⁸
- Sırrım sıırım sırınmak: İnceden inceye hazırlanmak, yerine getirmek.¹⁶⁹
- Şakkabak: Anlından saçları dökülmüş kimse.¹⁷⁰
- Ödü sıtmak : Çok korkmak.¹⁷¹
- Sap yiyip saman etmek: Çelişkili tutarsız konuşmak¹⁷²

1.2.4. Dualar ve Beddualar

Dualar, herhangi bir olaya, kişiye ve topluma karşı duyulan iyilik hisleri neticesinde olumluya yönelik söylenmiş dileklerdir.¹⁷³ Dualarda dini etkilenme oldukça fazladır. İyilik dileklerinde bulunurken, her şeyi var eden büyük yaratıcının yardımlarına müracaat edilir. Bu sebeptendir ki duaların içerisinde “Allah” kavramı çokça yer alır.¹⁷⁴

¹⁶² **Okul Kültür Ansiklopedisi**; Meydan Yayınları, İstanbul 1991, C. IV, 1759.

¹⁶³ Ahmet Meteli, 1946, Okur-yazar değil, Çiftçi, Ulaşlı Köyü

¹⁶⁴ Behiye Güneş, 1972, İlkokul mezunu, Ev hanımı, İltaş Köyü

¹⁶⁵ Cabbar Akıllı, 1957, Okur-yazar, Çiftçi, Sarıhıdır Köyü

¹⁶⁶ İbrahim Köseoğlu, 1946, Okur-yazar, Çiftçi, Ortahisar Kasabası

¹⁶⁷ Kehribar Koçak, 1975, Okur-yazar, Ev hanımı, Cemil Köyü

¹⁶⁸ Osman Taşkın, 1939, Okur-yazar, Çiftçi, Karain Köyü

¹⁶⁹ Remzi Beşiroğlu, 1950, Okur-yazar, Çiftçi, Aksalur Kasabası

¹⁷⁰ Sevil Avdatek, 1942, Okur-yazar değil, Halı-kilim dokuma sanatçısı, Karain Köyü

¹⁷¹ Vehbi Ocaklı, 1971, Ortaokul mezunu, Turizmci, Mustafa Paşa Kasabası

¹⁷² Vehbi Ocaklı, 1971, Ortaokul mezunu, Turizmci, Mustafa Paşa Kasabası

¹⁷³ **Büyük Lügat Ve Ansiklopedi**; Meydan Yayınevi, İstanbul, C.V, 672-673.

¹⁷⁴ KORAT, Gürsel; **Dinsel İnanışlar Ekseninde Kapadokya**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 2, Sayı:6, Nevşehir 2006, 6.

Beddualar ise yapılmış olan bir hareket ve olaya karşı hiddet duyulması durumunda, sebep olanların hakkında sarf edilen kötülük dilekleri içeren kalıp sözlerdir.¹⁷⁵

Ürgüp'te beddua karşılığı olarak "İntizar" kelimesi kullanılmaktadır.¹⁷⁶

1.2.4.1. Dualar

- Tuttuğun iş kolay gelsin.
- Geçmişlerin ağzında bulunsun.¹⁷⁷
- Allah Kabeler kısmet etsin.
- Hızır yoldaşın olsun.
- Makamın cennet olsun.
- Tuttuğun toprak altın olsun.
- Birin bin olsun.
- Nur gölünde yat.
- Yine bu bayramlara erişesin.
- Allah korktuğundan korusun.
- Allah ne onlara düşürsün, ne yokluğunu göstere.
- Allah koruduğunu kurtarsın.¹⁷⁸

1.2.4.2. Beddualar

- Evine baykuşlar dünesin.¹⁷⁹
- Kapına kara kilit asılsın.¹⁸⁰
- Ocağına itler kunnasın.¹⁸¹
- Tepene yıldırım insin.¹⁸²
- Gözlerin kör olsun.
- Yolun dönsün.¹⁸³

¹⁷⁵ a.g.m.

¹⁷⁶ Osman Bilir, 1947, Okur-yazar değil, Çiftçi, Aksalur Kasabası

¹⁷⁷ Rüknettın Arıcı, 1949, İlkokul mezunu, Esnaf, Ürgüp Merkez

¹⁷⁸ Rüknettın Arıcı, 1949, İlkokul mezunu, Esnaf, Ürgüp Merkez

¹⁷⁹ Rüknettın Arıcı, 1949, İlkokul mezunu, Esnaf, Ürgüp Merkez

¹⁸⁰ Rüknettın Arıcı, 1949, İlkokul mezunu, Esnaf, Ürgüp Merkez

¹⁸¹ Şeyda Kesik, 1961, İlkokul mezunu, El sanatları sanatçısı, Mustafa Paşa Kasabası

¹⁸² Şeyda Kesik, 1961, İlkokul mezunu, El sanatları sanatçısı, Mustafa Paşa Kasabası

¹⁸³ Şeyda Kesik, 1961, İlkokul mezunu, El sanatları sanatçısı, Mustafa Paşa Kasabası

- Yoluna kara duman çöksün.¹⁸⁴
- Keseyin ağzı bol dibi delik olsun.¹⁸⁵
- Tefin dirilsin.¹⁸⁶
- Ekmeğin tavşan, sen tazı ol koş koş tutama.¹⁸⁷
- Yanı karan gelsin.¹⁸⁸ (Tedavisi mümkün olmayan hastalığa tutul.)
- Yüzünü kötü yara yesin.¹⁸⁹ (Frengi)
- Dizin dizin sürün.¹⁹⁰
- Mundar çatla.¹⁹¹
- İki elin yanına gelsin.¹⁹²
- Ölü kargalar gözünü oysun.¹⁹³

1.2.5. Bilmeceleler

Zihne dayalı fonksiyonları işletici, eğlendirici ve yarıştırmacı nitelikte olan simgelerden hareketle asıl ögenin bulunmasını isteyen söz kalıplarıdır.¹⁹⁴

Daha çok çocuklar arasında soru-cevap biçiminde oyunlaştırılan bilmeceleler çocukların çeşitli konularda bilgi sahibi olmalarını sağlayan fonksiyonunda yerine getirmektedir.

Başını hotoz takar
Saçını topuz yapar
Hem yeraltında yaşar
Hem yerüstünde yaşar
Ne satanı ağlatır
Ne alanı ağlatır
Kesen kasabı ağlatır
Yüreğini dağlatır.¹⁹⁵ (**Soğan**)

¹⁸⁴ Vahibe Bezmez, 1965, Lise mezunu, Turizmci, Ürgüp Merkez

¹⁸⁵ Vahibe Bezmez, 1965, Lise mezunu, Turizmci, Ürgüp Merkez

¹⁸⁶ Vahibe Bezmez, 1965, Lise mezunu, Turizmci, Ürgüp Merkez

¹⁸⁷ Vahibe Bezmez, 1965, Lise mezunu, Turizmci, Ürgüp Merkez

¹⁸⁸ Tahsin Ürgüplü, 1956, Okur-yazar, Çiftçi, Aksalur Kasabası

¹⁸⁹ Tahsin Ürgüplü, 1956, Okur-yazar, Çiftçi, Aksalur Kasabası

¹⁹⁰ Tahsin Ürgüplü, 1956, Okur-yazar, Çiftçi, Aksalur Kasabası

¹⁹¹ Tahsin Ürgüplü, 1956, Okur-yazar, Çiftçi, Aksalur Kasabası

¹⁹² Tahsin Ürgüplü, 1956, Okur-yazar, Çiftçi, Aksalur Kasabası

¹⁹³ Tahsin Ürgüplü, 1956, Okur-yazar, Çiftçi, Aksalur Kasabası

¹⁹⁴ **Yeni Hayat Ansiklopedisi**, Doğan Kardeş Yayınları, (yyyy), C. III, 1500.

¹⁹⁵ Türkan Temizel, 1980, Lise mezunu, Turizmci, Ürgüp Merkez

Topal hatun anası var
Beli bükük babası var
Allah delisi oğlu var
Cihan güzeli kızı var¹⁹⁶ (**Üzüm**)

Sarısı safran gibi
Karası kaftan gibi
Boynu düdük gibi
Biz onu yedik gibi¹⁹⁷ (**Cığır**)

Aklaya yüzünde
Kıvrım bakan yuvası
On iki yumurtası
İki çıkar yavrusu¹⁹⁸ (**Dini Bayram**)

Aldır arabası
Yeşildir kabesi
Bunu bilmeyen
Eşek sıpası¹⁹⁹ (**Domates**)

İçi taş, dışı taş
Ha dolaş, ha dolaş²⁰⁰ (**Minare**)

Bir tabak nar
Etrafı kar
Buyursun hünkar²⁰¹ (**Mangal**)

¹⁹⁶ Talat Bağbaşı, 1987, Lise mezunu, Turizmci, Ortahisar Kasabası

¹⁹⁷ Talat Bağbaşı, 1987, Lise mezunu, Turizmci, Ortahisar Kasabası

¹⁹⁸ Talat Bağbaşı, 1987, Lise mezunu, Turizmci, Ortahisar Kasabası

¹⁹⁹ Türkan Temizel, 1980, Lise mezunu, Turizmci, Ürgüp Merkez

¹⁹⁹ Talat Bağbaşı, 1987, Lise mezunu, Turizmci, Ortahisar Kasabası

¹⁹⁹ Talat Bağbaşı, 1987, Lise mezunu, Turizmci, Ortahisar Kasabası

¹⁹⁹ Talat Bağbaşı, 1987, Lise mezunu, Turizmci, Ortahisar Kasabası ¹⁹⁹ Talat Bağbaşı, 1987, Lise mezunu, Turizmci, Ortahisar Kasabası

²⁰⁰ Şükrü Dönmez, 1961, İlkokul mezunu, Çömlek sanatçısı, Mustafa Paşa Kasabası

²⁰¹ Şükrü Dönmez, 1961, İlkokul mezunu, Çömlek sanatçısı, Mustafa Paşa Kasabası

Fil fillice

Burnu eğrice²⁰² (**Nohut**)

Bir oğlum var etten

Bacakları metten

Şimdi gelir görürsün

Güle güle ölürsün²⁰³ (**Kurbağa**)

İki çubuk bir makas

Hokkabaz mı hokkabaz²⁰⁴(**Leylek**)

Canı gider

Cansız kovalar²⁰⁵ (**At Arabası**)

1.2.6. Maniler

Mani toplum yaşantısının bir çok kesimine ait rekabet ve hicve dayalı konularla beslenerek şiir tarzında söylenen kalp sözlerdir.²⁰⁶

Kafiyeli sözler olan maniler hece ölçüsü bakımından yedi heceli ölçüye uyarlar.

Nevşehir yöresindeki maniler daha çok kız- erkek rekabeti, düğün, ramazan, çalışma (ırgatlık ,halı dokuma), yarışma (yüzük oyunu, hörbüç oyunu) gibi ortamlarda söylenmektedir.

Kapı kapı aralık

Kızlar onbin liralık

Oğlanları sorarsan

Fıçıda kokmuş balık

Kapıdan bakan oğlan

Sümüğü sarkan oğlan

²⁰² Şükrü Dönmez, 1961, İlkokul mezunu, Çömlek sanatçısı, Mustafa Paşa Kasabası

²⁰³ Şükrü Dönmez, 1961, İlkokul mezunu, Çömlek sanatçısı, Mustafa Paşa Kasabası

²⁰⁴ Şükrü Dönmez, 1961, İlkokul mezunu, Çömlek sanatçısı, Mustafa Paşa Kasabası

²⁰⁵ Şükrü Dönmez, 1961, İlkokul mezunu, Çömlek sanatçısı, Mustafa Paşa Kasabası

²⁰⁶ **Yurt Ansiklopedisi**; Anadolu Yayıncılık, İstanbul 1982, C. V, 3371.

Ne ardıma düşüyon
Horozdan korkan oğlan

Ey hürüdü hürüdü
Dağı duman bürüdü
Gelsene gavur oğlu
Cepte çerez çürüdü

Kapı kapı gezerim
İnci mercan dizerim
Senin gibi oğlanı
Ökçeminen ezerim²⁰⁷

Halı dokurum halı
Bitmiyor gavur malı
Halı icad olalı
Kızların benzi sarı²⁰⁸

Kaynanam kara harar
Damda başını tarar
Ölürse kefeni zarar
Ölmezse yaprak sarar²⁰⁹

Eli elçekli gelin
Kolu kolçamlı gelin

²⁰⁷ Fatma Ay, 1980, Lise mezunu, Turizmci, Ortahisar Kasabası

²⁰⁸ Fatma Ay, 1980, Lise mezunu, Turizmci, Ortahisar Kasabası

²⁰⁹ Polat Çelik, 1976, Ortaokul mezunu, Çiftçi, İbrahim Paşa Köyü

Oğlanı ben doğurdum
Kılamada bacaklı gelin²¹⁰

Armudun irisine
Taş attım birisine
Beni çoban etseler
Kızların sürüsüne²¹¹

1.2.7. Ninniler

Çocuğun uyumasının sağlanması ya da ağlamasının durması için, sade bir dille ve hece ölçüsüne göre ezgili olarak söylenen ürünlerdir. Söyleyeni belli olmayan bu ürünler dörtlüklerden ve nakarat bölümlerinden oluşur.²¹²

Ninni deyim edaynan
Üstünü örteyim libayınan
Ben seni büyüteyim
Yanı çifte babayınan
Ninni körpeme ninni.
Ninni deyim ninnin gelsin
Üğreleyim uykun gelsin
Selam savam gavur dağlarına
Emmin gelsin
Ninni körpeme ninni
Ninni deyim uyusun
Allah deyim büyüsün
Yaşına yetmeden yürüsün
Ninni körpeme ninni.
Ninni desem beni yakar
Beşiğinde güller kokar

²¹⁰ Mehmet Dinleyen,1973, Ortaokul mezunu, Turizmci, Ürgüp Merkez

²¹¹ Mehmet Dinleyen,1973, Ortaokul mezunu, Turizmci, Ürgüp Merkez

²¹² www.maxihayat.net

Kahpe felek evler yıkar
Ninni körpeme ninni.²¹³

Karşı dağa karlar yağmış
Karamuklar boyun eğmiş
Esen yeller bize değmiş
Ninni yavruma ninni
Ninni derim dağlar uyur
Dağlarda laleler büyür
Benim yavrum şimdi büyür
Ninni yavruma ninni.²¹⁴

Ninni demeye yüreğim yok
Üğürlemeye bileğim yok
Ninni kuzum ninni
Anasız kuzum ninni.
Ninni deyim uyudayım
Üğürleyim büyüteyim
Gavur köylerinden baban gelirken
Kuzum seni yürüteyim.
Al atımın anlı ala
Ben ağlarım yana yana
Acep gelen babanız mı ola
Yavrularım hani diye arar mı ola
Ninni kuzum ninni²¹⁵

²¹³ Vesile Saygın, 1974, İlkokul mezunu, El sanatları sanatçısı, Soğanlı Köyü

²¹⁴ Zeynep Dişli, 1961, İlkokul mezunu, Halı-kilim dokuma sanatçısı, Mustafa Paşa Kasabası

²¹⁵ Zeynep Dişli, 1961, İlkokul mezunu, Halı-kilim dokuma sanatçısı, Mustafa Paşa Kasabası

Dandini dandini danadan
Bir ay doğmuş anadan
Böyle müzmel anadan
Doğmuş bir balaban
Dandini dandini dat bunun
Eğelenmiş at bunun
Halayık köle hep bunun
Dandini dandini dan kuşu
Yüksek saraylar kuşu
Çalıdadır yuvası
Şeker getirir babası
Dandini dandini dastana
Danalar girmiş bostana
Dana bostan yemez köken yer
Benim yavrum şeker yer
Nenni desem uyusun
Ninnilerle büyüsün ²¹⁶

1.2.8. Ağıtlar

Bir ölünün ya da acı bir olayın ardından söylenen ezgili şiirlere ağıt denir.²¹⁷
Gelin olacak kızlar için kına yakılırken söylenen ağıt aşağıdaki gibidir:

1.2.8.1. Kızın Söylediği Ağıt

Atladı çıktı eşiği
Sofrada kaldı kaşığı
Kızlar evin yakışığı
Hoşça kaldım gidiyorum.

²¹⁶ Perihan Özer, 1952, İlkokul mezunu, Ev hanımı, Sofular Köyü

²¹⁷ www.maxihayat.net

Al ata vurman puhayı
Yakman mihnetli kınayı
Ağlatman gelin anayı
İşte geldim gidiyorum.
Damınızda ot muydum?
Üstünüzde yük müydüm?
Bir kız size çok muydum?
Gidiyorum garip anam.
Kırlangıç yapar yuvayı,
Kıçar suvayı suvayı,
Gidiyorum garip anam.
Sen bekle ıssız yuvayı.
Adana'da aldım hıyar
Alı yeşili boyar
Usul vurun çalgıcılar
Kara yerde anam duyar.
Sarımsağım sağ içinde
Böbrek pişer yağ içinde
Eller düğününü tutmuş
Aslan babam yok içinde.
Asbab yuduğum pınarlar
Suva çaldığım duvarlar
Yiyip içtiğim yarenler
Hoşça kalın gidiyorum.
Al atımın alnı oyuk
Ben ağlarım koyuk koyuk
Değmen bana ben ağlayım²¹⁸

1.2.8.2. Annenin Söylediği Ağıt

Sarı çiçek bağdaş kurmuş oturmuş
Dertli anaların derdin artırmış

²¹⁸ Perihan Özer, 1952, İlkokul mezunu, Ev hanımı, Sofular Köyü

Sığayı sığayı evlat büyütmüş
Bin atlıyınan eller gelin götürmüş.
İller ocağında oğlan yetirir
Başı al duvarlı gelin getirir
Besler büyütürüm iller götürür
Böyle imiş mevlam benim kaderim.
İrahanı eğdiler mi
Hatırına değdiler mi
Ağa babası yoktur diye
Seni evden kovdular mı
İl anası ana olmaz
Sümbül saçlar kına görmez
İlin oğlu halden bilmez
Yolun açık olsun kızım.
Yüksek oda ıssız kaldı,
Ana baba kızsız kaldı.²¹⁹

1.2.9. Masallar

İnandırmak kaygısı taşımadan, dinleyeni eğlendirmek maksadıyla anlatılan abartılı konu ve kavramlardan oluşan hayal mahsulü ürünlere masal diyoruz. Özellikle büyüklerin, çocukları oyalamak ve eğlendirmek maksadı ile etrafında masal türünde anlatılar gelişmektedir. Nevşehir yöresinde masal, çocuk yetişmesinde en önemli görevleri üstlenen kadınlar arasında çokça anlatılmaktadır. Mahalle gezmeleri ve kürsü başı sohbetleri anlatılanların yaygınlaşması için uygun ortamlar olarak gözükmektedir.²²⁰

Örnek teşkil etmesi açısından aşağıda iki masala özet halinde yer verilmiştir.

1.2.9.1. Akıllı İle Deli

Bir varmış bir yokmuş Allah'ın kulu pek çokmuş. Evvel zaman içinde bir babanın iki oğlu varmış. Biri akıllı biri deli imiş. Babaları çilesini doldurmuş. Allah'ın rahmetine kavuş-

²¹⁹ Perihan Özer, 1952, İlkokul mezunu, Ev hanımı, Sofular Köyü

²²⁰ www.maxihayat.net

muş. Kavuşmuş ya geride bir deli bir de akıllı iki evlat bırakmış. Babalarının mallarını bölüşmüşler. Sıra gelmiş ineklere Deli demiş ki "eski ahıra giren inekler senin, yeni ahıra giren inekler benim olsun" demiş. Sürü gelmiş yeni ahıra. Ancak uyuz bir tek inek girmiş. Deli oğlan ineğini her gün otlatmaya götürmüş. Günlerden bir gün deli oğlan dalda öten ibibuk kuşuna ineğini satmış. İbibuk kuşu konulu olduğu ağaca ineği bağlamış. İneği gece kurtlar yemiş. Sabahleyin parasını istemiş. Kuş her sözüne başını sallıyor para vermiyormuş. Sinirlenen deli oğlan eve koşarak kırk saplı kazma ile ağzı gedik küreği sırtladığı gibi ağacı devirir. Maksadı kuşu tutmaktır. Kuş olurda durur mu uçmuş gitmiş. Allah tevekkül eden kulunun yardımcısı derler ya; ağacın kökünden bir küp altın çıkmış. Koşarak ağasına haber vermiş. Altınları çuvala doldurmuşlar. Akıllı " gel çuvalı sırtıma kaldır" demiş. "Ben kaldırmam ibibuk beni döver" demiş. Her neyse altınları köye getirmişler. Merak bu ya ölçüsünü anlamak için imamdan terazi istemişler. Ne ölçüleceğini merak eden imam terazinin altına zift sürmüş. Dönüşte ne görsün terazi ile altın tartıldığını görmüş. Deli oğlana sormuş. Ömründe hiç mi hiç yalan söylemeyen deli oğlan "altın tarttık" demiş. İmam hükümete haber vermek istemiş. Bunu duyan akıllı oğlan imamı öldürerek bir kör kuyuya atmış. Deli yalan söylemez sabır bilmez ya bunu köylüye söylemiş. Akıllı oğlan ölüyü oradan alarak yerine keçi gömmüş. Köylü deliyi kuyuya sallamış. Deli aşağıdan şöyle çağırmış. "İmamın boynuzları var mıydı, vücudu kılı mıydı" demiş. Onlarda "çek çek çıkart" demişler. Çıkanın keçi olduğunu görünce delinin sözüne uyduklarından dolayı birbirlerine kızmış durmuşlar. İmamın köyü terk ettiğini sanmışlar. Böylece bitip tükenmeyen hazineye kavuşmuşlar. Gökten üç elma düşmüş, biri dileyenin, biri dinlenenin, biri bizim başımıza.²²¹

1.2.9.2. Pir Ahmet

Bir varmış bir yokmuş. Bir padişahın 7 oğlu varmış. Bu padişahın oğulları babasına: "Baba bizi bir ananın 7 kızıyla evlendir." demişler. Padişah sabahleyin kalkmış, çevresini dolaşmış ama bir anadan 7 tane kız bulamamış. Oğulları: "Baba bizim altımıza birer at ver; biz bir anadan 7 tane kız buluruz" demişler. Padişah oğullarının altına birer at vermiş, onlarda yola koyulmuşlar. Giderken bir dağa varmışlar. İçlerinde "Pir Ahmet" diye bir kardeşleri varmış. O kardeşlerinin yemeğini yaparmış. Bir gün ateşi bitmiş.

Karşıda yanan bir ateş görmüş koşa koşa ateşin yanına gitmiş. Ateşin başında iki insan varmış. "Bana bir ateş verin" demiş. Onlarda ateşin yarısını vermiş. Pir Ahmet'e yarın gel

²²¹ Yunus Hodul, 1976, Ortaokul mezunu, Şöför, Ürgüp Merkez

de seninle konuşalım demişler. Yarın gelmiş, oda gitmiş.”Biz 7 tane kardeşiz” demiş. Şu dağın arkasındaki köyde bir anadan 7 tane kız varmış biz onlarla evleneceğiz” demiş. Yarım saat sonra buraya devler gelirler demişler. Pir Ahmet yarım saat sonra oraya gitmiş. Devlerle savaşmış onları öldürmüş. Oradan gitmişler dağın arkasında bulunan köydeki bir ananın 7 tane kızıyla evlenmişler. Ama ertesi gün tek başlı dev gelmiş; Pir Ahmet o dev de öldürmüş. Sonra iki başlı dev gelmiş onu da öldürmüş. Ertesi gün 7 başlı dev gelmiş onunla dövüşürken, kardeşleri yanında olmadığı için yalnız kalmış. Bir de baksa ki 7 başlı dev kardeşlerini altına almış. Pir Ahmet’e “senide yiyeceğim ama denizin ortasında bir şehir var, orada dünya güzeli bir kız var onu bana getirirsen seni bağışlarım” demiş. Pir Ahmet gide, gide o şehre varmış. Toplumun bulunduğu bir yere varmış orada da içecek bir şeyler satılmış.

Bu da akşama kadar orada kalmış. Çokça çay içmiş, içtiği bu çayların karşılığında bolca sarı lira vermiş. Kahveci: “Benim mekanımın senede geliri, ancak bir sarı liradır. Bu kadar büyük bir para bende bulunmaz, ben bu beş sarı lirayı nasıl bozayım demiş. Pir Ahmet’te: “Ben bu sarı lirayı hayrım için veriyorum” demiş. Tekrar kahveciye dönerek “Kahven eskimiş yeniden yapalım” demiş. Ve yeni bir kahve yapmış, böylece kahveciyle dost olmuş. Pir Ahmet “Bu köyde dünya güzeli bir kız varmış, onu bana getir” demiş. Kahveci gitmiş kızla görüşmüş. Kız demiş ki: “ Kendine bir sandık yapsın sandığın içine girsin denize atsin ben onu çıkarırım” demiş. Pir Ahmet de sandığı yapmış içine girerek kendini denize atmış. Kız sandığı çıkarmış, Pir Ahmet de sandıktan çıkmış kızı babasından istemiş. Kızın babası da: “Dört tane isteğim var” demiş. “ Biri şu kahveyi şu kavağın tepesine buharlaştırarak çıkaracaksın. Biri de kırk kazan su içeceksin. Biri de arpa, çavdar, buğday üçünü karıştırıp tekrar ayıracaksın. Biri de tüm bu yaptıklarını bir mendile çıkılıp denize atacaksın” demiş. Pir Ahmet bu denilenleri hepsini yapmış ve babası kızını vermiş.

Kız Pir Ahmet’e dönerek “Sen dev misin yoksa dev gibi mi görünüyorsun” demiş. Önceki yere varmışlar, Pir Ahmet’e deve “ Bu kızın yanına 7 gün sonra geleceksin” demiş. Bir gün kız deve sormuş: “Senin canın neydendir” demiş. Dev de şu havuzda iki tane ördek yüzer onu vurunca içinden bir şişe çıkar; Şişeyi kırınca bir serçe çıkar, serçeyi kesince de içinden bir kurt çıkar, o kurdu da koparınca ben ölürüm” demiş. Pir Ahmet ördeği öldürmüş; şişe çıkmış şişeyi kırmış, serçe çıkmış, serçeyi öldürmüş kurt çıkmış, kurdu koparmış devde ölmüş. Pir Ahmet huzura ermiş.²²²

²²² Yunus Hodul, 1976, Ortaokul mezunu, Şöför, Ürgüp Merkez

1.2.10. Fıkralar

Gülerken düşünmeyi amaç edinen kısa anlatılardır. Olaylar ve kişilerin çelişkilerini yakalayıp toplumun gülmece dağarcığında olan, motiflerle sunmayı amaçlar.²²³ Yöreden tespit edilen bazı fıkralar aşağıdaki gibidir:

1.2.10.1. Dal Boylum

Fadime kadın ölmüş. Kocasını kefenini sarıyormuş, ama kefeni kısa gelmiş, bütün vücudu örtmemiş, ayakları açıkta kalmış. Kocasını yerde yatan ve kefeni kısa gelen karısına bakmış, bakmış “Kefene de girmedin a dal boylu Fadime’im, bu senede böyle olsun bakalım.” demiş.²²⁴

1.2.10.2. Ne Haliniz Varsa

Bir kadının bir oğlu varmış; bunun adı da Mehmet imiş. Anası da Mehmet’ine çok düşkünmüş, ikide bir “Aman Mehmet’im seni nasıl severim de, sen ölmeye ben öleyim” dermiş. Oğlunda kurnazmış yalancıkta hasta olmuş, döşeğe yatmış. Anasını sınavacak ya dolaba da bir baykuş koymuş, oraya kapatmış. Sonrada “Ölüyorum” diye başlamış inlemeye acı ile çağırıp bağırmaya anası da “Aman Mehmet’im sen ölmeye ben öleyim” diyerekten oğlunu avuturmuş. Mehmet “Gayri dayanacak halim kalmadı kurtulayım bu dertten; ana şu dolapta Azrail var açta canımı alsın” demiş. Kadın dolabı açıp da baykuşu görünce “Daha Mehmet, bana değmeyin de ne haliniz varsa görün” demiş.²²⁵

1.2.10.3. Kırk Armut

Midesine düşkün, okkası yerinde bir hoca varmış. Bunu bir ziyafete davet etmişler. Burada yemekler yenmiş üstelik olarak da armut ikram edilmiş. Hoca “gırtlığımı kadar doy-dum” demişse de yine başlamış armutları teker, teker yemeye. Armutlar bittikten sonra ev sahibinin çocuğu “Baba” demiş. “Hocanın gırtlığından yukarısı kırk armut alıyor.”²²⁶

²²³ **Türkiye Ansiklopedisi**, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1958, C. VI, 221.

²²⁴ Zarife Şamdan 1980, Lise mezunu, Turizmci, Ortahisar Kasabası

²²⁵ Zarife Şamdan 1980, Lise mezunu, Turizmci, Ortahisar Kasabası

²²⁶ Bedri Işık, 1955, İlkokul mezunu, Çiftçi, Mazı Köyü

1.2.10.4. Camız

Bostana camız girmiş ardından da hacı cübbesinin eteklerini uçurarak dalmış bostana. Hacının boğazı da kelete değirmeninin savağı kadar varmış hani. Bostanın sahibi gelmiş “Aman camız dursun da, evvela hocayı çıkarın bostandan” demiş.²²⁷

1.2.11. Tekerlemeler

Sözlüklerde "ağızda yuvarlanan söz, saçma sapan söz, eşsesli kelimelerle kurulu konuşma" anlamlarına gelen tekerleme masal, hikaye, bilmece, halk tiyatrosu gibi bazı edebi türler içinde veya bağımsız olarak söylenen ölçülü ve kafiyeli sözlerdir.

Çoğunlukla çocuk folklorunda hoşça vakit geçirmek, konuşma kabiliyeti kazanmak, oyunlarda eş ve ebe seçmek için bu yola başvurulur. Masal tekerlemesi, oyun tekerlemesi gibi adlar alırlar. En çok çocuk oyunlarında, masalların baş, orta ve sonunda söylenirler. Yöreye göre değişik isimle de söylenirler.²²⁸

Üşüdüm üşüdüm daldan elma düşürdüm.
Elmamı yediler bana cüce dediler.
Cücelikten çıktım. Ablama vardım.
Ablam pilav pişirmiş. İçine sıçan düşürmüş.
O sıçanı ne yapmalı? Minareden atmalı.
Minarede bir kuş var. Kanadında gümüş var.
O gümüş benim olsa, benim iki kardeşim olsa.
Birinin adı Ahmet, birinin adı Mehmet.
Hop pırasa pırasa akşam yedik salata.
Kız senin babanın adı kerata.²²⁹

Evvel evvel iken,
Kalbur gözer iken,
Develer tellal, ibibik berber iken,

²²⁷ Bedri Işık, 1955, İlkokul mezunu, Çiftçi, Mazı Köyü

²²⁸ www.maxihayat.net

²²⁹ Bağdagül Altın, 1965, Ortaokul mezunu, Ev hanımı, Akköy Köyü

Tosbağa saniye iken,
Kayseri yapılırken,
Ben anamın beşiğini tıngır mıngır sallar iken,
Erciyes dağı pilav olsa,
Kızılırmak yağ olsa,
Güçük kaşık kel,
Sahan yesem yesem doymasam,
Kabeye gitsem gelmesem...²³⁰

Gevrek ekmek pekmezsemiş,
Pekmez gevrek ekmeksemiş.
Gevrek ekmek pekmezsemeseydi,
Pekmez gevrek ekmeksemezdi.²³¹

1.2.12. Yerleşim Yerlerine Yerel Halkça Verilen İsimler

Atseğın	Çağlak	Kumbağı
Kadirtarla	Çicinbaşı	Çağsak
Kavakdere	Eşebağı	Sandığınyanı
Alihoca	Darfezintarla	Devrent
Porsukluk	İtburnu	Harmanlar
Karlıktarla	Akıllıbaşı	Sarıkızın kayası
Zelderlik	Gavurdağı	Hodul dağı
Kepir	Ören	Kevenözü
Gözele	Kırkdere	Gürlevik
Kisleyanı	Kavakarmut	Tilki deliği
Amaz	Kızılyer	Ayderesi

²³⁰ Bağdagül Altın, 1965, Ortaokul mezunu, Ev hanımı, Akköy Köyü

²³¹ Beşir Çelik, 1945, İlkokul mezunu, Çiftçi, Ulaşlı Köyü

Dikiltaş	Kavakbaşı	Ağılınıyanı
Çatal	Sarnıçbaşı	Harım
Hanınıyanı	Kömürocağı	Kandılıcık
Toprak tepe	Ahmet Sekisi	Çamlarınıyanı
Büyük Çağıl	Bilenbaşı	Yahya Deresi
Soğula	Sultanyeri	Sazlı Kuyu
Yaylanınbaşı	İğdeliç	Direkli

Tablo 7: Yerleşim Yerlerine Yerel Halkça Verilen İsimler*

1.2.13. Yerel Halkça Kullanılan Lakaplar

Kuşaksızlar	Bedevisi
Çapıt Oğulları	Bambıl
Poturlar	Zohto Oğlu
Dana Başlar	Fil Mahmut
Baş Ağa	Mucuklar
Sarı Ali	Kostak Pehlivan
İseli	İmam Oğlu
Kasım Oğlu	Kara Çakmak
Manavlar	Vannalı
Musa Başoğlu	Armutlu Oğlu
Avşar	Kadı
Osman Yacı	Zelil Oğlu
Kavaslar	Pahir Ahmet
Çürük Oğlu	Fındık
Gevrek Oğlu	Kamanlı
Curhunuşlar	Mantıcı Oğlu
Eri Baş	Küveli
Aparcın	Keçeli
Alicik	Çopur
Gara Memiş	Cincime

Yamıklar	Urguş
Topal Toma	Kavaklı Hacı
Gö Lömen	Göncü
Arifler	İbiş
Çöp	Sofu
Abiş	Kakilli Oğlu

Tablo 8: Yerel Halkça Kullanılan Lakaplar**

1.3. Geleneksel Müzik ve Halk Oyunları

1.3.1. Geleneksel Müzik (Türküler)

Toplum hayatının birçok unsurunu (aşk, doğa, tarih, ölüm, felaket, coşku gibi) içsel duygularla makam ve musikiye dayalı anlayış içerisinde vermeye çalışan ürünlere türkü diyoruz. Türküler iki ana grupta toplanır. Bunlar uzun havalar ve kırık havalar²³².

1.3.1.1. Uzun Havalar

Türkünün bütününde tek ölçü kullanılır, konu olarak insanların hüznü duyduğu olayları ele alırlar.²³³

1.3.1.2. Kırık Havalar

Daha yüksek ritimde olan, başlangıç ile bitiş arasında değişik ölçüler kullanılabilen, oyun havası olarak da adlandırılan türkü gurubudur.²³⁴

Yörede “uzun hava” gurubundaki türküler daha yoğunluktadır. Her hangi bir enstrüman eşliğinde söylenebildiği gibi salt sözlerle de ifade edilebilmektedir.

Kırık havalar ise daha ziyade düğünler ve çeşitli akran guruplarının toplantıları gibi eğlence ağırlıklı ortamların ürünleridir.

* Ali Kasap, 1968, Lise Mezunları, Serbest meslek, Aksalur Kasabası

** Ekrem Doğan, 1958, Okur-yazar değil, Çiftçi, Karain Köyü

²³² Erciyes Yöresi I. Folklor, Halk Edebiyatı ve Etnografya Sempozyumu Bildirileri, Kayseri 1990

²³³ a.r.

²³⁴ a.r.

Türkülere yörede eşlik eden enstrümanlar: Bağlama, zilli maşa, tef, davul, zurna, klarinet, cümbüş ve kavaldır.²³⁵

1.3.2. Ürgüp Türküleri

1.3.2.1.Cemalim Türküsü (Şen Olasın Ürgüp)

Cemalim Türküsü'nün Sözleri

Şen olasın Ürgüp dumanın tütmez
Kıratım acemi konağı tutmaz
Oğlum da pek küçük yerimi tutmaz

Cemalim Cemalim algın Cemalim
Al kanlar içinde kaldım Cemalim

Ürgüp'ten de çıktığımı görmüşler
Taşkadı'nın pınarına inmişler
Beni öldürmeye karar vermişler

Cemalim Cemalim algın Cemalim
Al kanlar içinde kaldım Cemalim

Cemal'in giydiği ketenden yelek
Al kana boyanmış don ile gömlek
Bize nasip değil ecelden ölmek

Cemalim Cemalim algın Cemalim
Al kanlar içinde kaldım Cemalim

Aşık Refik Başaran

²³⁵ a.r.

1.3.2.2. Cemalim Türküsü'nün Hikayesi

Türkü, öldürülen Cemal'e, karısı Şerife tarafından yakılmıştır. Şerife, 90 yıldan fazla yaşamış, 30 Kasım 1993 günü vefat etmiştir. 14–15 yaşlarında Cemal'le evlenmiş, mutlu geçen birkaç yılı Cemal'in öldürülmesiyle sona ermiş, bu hadiseden sonra bir oğlu ile ortada kalmıştır.²³⁶ Bu hadisenin oluş şekli ve Cemal'in öldürülme hadisesi şöyledir:

Ürgüp'ün Karlık köyünün eşrafından ve varlıklı bir ailesinden olan Cemal, kalleşlikle öldürülür. Herkesçe sevip sayılan Cemal'in ölümüne yanmayan kalmaz. Eşi Şerife acılarını yaktığı ağıtla hafifletmeye çalışır. Yetim kalan oğlu Mustafa'da, birkaç yıl sonra hasat zamanı bir atın tepmesi sonucu ölmüştür.²³⁷

1.3.2.3. Ayşe'min Yeşil Sandığı Türküsü

Ayşe'min Yeşil Sandığı Türküsü' nün Sözleri

Ayşe'min yeşil sandığı
Daha elinin değdiği
Hiç aklımdan çıkmıyor
Kapılıp sele gittiği

Aman Ayşem mor menekşem
Dağlar başı duman Ayşem
İndim Ürgüp çöllerine
Geleceğim güman Ayşem

Kara çadır eğmeyinen
Göğsü sedef düğmeyinen
İnsan kendin sele m'atar
Kayınbaba dövmeyinen

²³⁶ SEVİNDİK, Hüseyin; **Türkülerimiz Ve Öyküleri**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 2, Sayı:5, Nevşehir 2006, 58.

²³⁷ a.g.m.

Aman Ayşem mor menekşem
Dağlar başı duman Ayşem
İndim Ürgüp çöllerine
Geleceğim güman Ayşem

Kara çadırlar kuruldu
İçinde demler sürüldü
Ağlama sen gelin Ayşem
Kayınpederin vuruldu

Aman Ayşem mor menekşem
Dağlar başı duman Ayşem
İndim Ürgüp çöllerine
Geleceğim güman Ayşem

Aşık Refik Başaran

1.3.2.4. Ayşe'min Yeşil Sandığı Türküsünün Hikayesi

Ayşe, yeni evli güzel bir gelindir. Eşi, yaşlı babasını ve güzel Ayşe'sini bırakıp askere gitmek zorunda kalır. Gelin ve kayınbaba birbirlerine çok düşkündürler, bir gün kayınbaba sinirlenip Ayşe'ye bir tokat atar, Ayşe beklemediği bu tokadı hazmedemez ve gidip intihar eder.²³⁸

Kayınpeder de buna dayanamaz ve Ürgüp dağlarına düşer, daha kötüsü de aklını yitirir. Bir rivayete göre o da daha sonra ölür...

1.3.2.5. Nahıl* Övme Türküsü

Nahıl Övme Türküsü'nün Sözleri²³⁹

²³⁸ ÖZDEMİROĞLU, M; **Halkbilim Ürünlerimiz**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 4, Sayı:12, Nevşehir 2009, 57.

²³⁹ ULUĞLAR, Levent; **Ürgüplü Halk Şairi Mahfi**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 1, Sayı:3, Nevşehir 2005, 35.

Bir acayip nesne gördüm dallarına aferin;
Beldemizde adet olan yollarına aferin.
Görmedim ömrüm içinde böyle turlu libas;
Türlü çiçeklerle bezenmiş, yapan ustaların ellerine aferin.

Bahçede yeni açılmış ne tuhaf gülleri var;
Etrafında par par yanar mumlarına aferin.
Metni ser verir letafet şüphesiz gülşen gibi;
Kimi sarı, kimi beyaz allerine aferin.

Aşıklar derya misali bulanır umman gibi;
Eşiğinde baş keserler hak olan kurban gibi.
Şam, Mısır, Halep, Bağdat, İstanbul'da görmedim;
Sade Ürgüp' lünün icrasına aferin.

Mahfi'ye mi himmeti var üstadına pirine;
Kimseler agâh olmaz arı tekeri sırrına.
Adet sakın olduysa gayri kaldır yerine,
Bunu yapan ustaların ellerine aferin.

Aşık Mahfi Baba

1.3.2.6. Demirci Mehmet Türküsü

İsmimi sorarsan demirci Mehmet
Kapaman hanemi gardaşım Himmet
Ufacık yavrularım size emanet
Derdi içerimde çare bulunmaz

Arabaya bindim Ürgüp'e vardım

***Nahıl:** Düğün veya sünnet alayının önünde taşınan, üzeri çeşitli şekillerle bezeli, ağaç biçimli süs.

Doktoru görünce lisandan oldum
Hanım odasına güç ile geldim
Kakmayın yanımdan Yusuf gardaşım
Bana ağlasın eşim, yoldaşım²⁴⁰

1.3.3. Halk Oyunları

Ürgüp ve çevresinde geleneksel tarz içerisinde oluşan halk oyunları, Türkiye coğrafyası üzerinde “Halay Yöresi” olarak adlandırılan grup içerisinde yer almaktadır. Oyunlar daha çok düğün ve eğlence ortamlarında icra edilmektedir. Mekan olarak erkeklerde geniş meydanlara kadınlar da ise kapalı ev mekanlarında oynanmaktadır.²⁴¹

Erkek ve kadın oyunlarını ayrı ayrı değerlendirilmek gerekirse:

1.3.3.1. Erkeklerin Oynadığı Oyunlar

Bölgede iki grup oyun oynanmaktadır. Birinci grup, yerleşik halkın oyunları, ikinci grup ise 1924 mübadelesi ile gelen Batı Trakya göçmenlerinin getirmiş olduğu oyunlardır. Yöre halkı her iki gruptan oyunları ayrı ayrı oynamakta birlikte sentezlenmiş halinde de icra etmektedirler.²⁴²

Fotoğraf 7: Yörede Erkeklerin Oynadığı Oyunlardan Bir Örnek*

²⁴⁰ SEVİNDİK, Hüseyin; **Türkülerimiz Ve Öyküleri**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 2, Sayı:5, Nevşehir 2006, 58.

²⁴¹ ALGÜL, Mustafa; **Halkbilimi Ürünlerimiz**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 3, Sayı:10, Nevşehir 2008, 30.

²⁴² DİNLEYEN, Mustafa; **Nevşehir’de Çocuk Ve Genç Oyunları – Eğlenceleri**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 1, Sayı:3, Nevşehir 2005, 38.

* Bizzat tarafımdan 20.05.2010 tarihinde çekilmiştir.

Oyunlarda çizgi olarak, yarım daire ve hat formu kullanılmaktadır. Oyunlar gerçek karakterini verebilmesi için en az 8-10 oyuncu tarafından oynanmaya çalışılır. Daha fazla kişinin oyuna iştirak etmesinde de sakınca görülmez.²⁴³

Oyunlar genel karakteristik bakımından, sağa ve ileri işleyen adımlardan oluşmaktadır. Oyunlarda müzik çok önemli bir unsurdur. Tempo müziğe göre ayarlanır. Oyunlara yörede davul-zurna veya zurnanın yerine davulla, klarnet eşlik eder. Erkek oyunlarında kıyafet geleneksel yapıda şöyledir; ayakta yemeni kundura veya iskarpin ayakkabı, beyaz yün çorap, üste peyikli koyu renkli şalvar, belde şal kuşak veya kütüklük, üste yakasız kaytan gömlek ve köstekli delme yelektir.²⁴⁴

1.3.3.2. Yörede Tespit Edilen Erkek Oyunlarının Adları

- 1-Ağırlama
- 2-Üçayak
- 3-Şenola
- 4-Cezayir
- 5-Düzleme
- 6-Hoş bilezik
- 7-Leblebi
- 8-Temur ağa
- 9-Ayva dibi
- 10-Reyhan
- 11-Nari²⁴⁵

²⁴³ DİNLEYEN, Mustafa; **Nevşehir’de Çocuk Ve Genç Oyunları – Eğlenceleri**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 1, Sayı:3, Nevşehir 2005, 38.

²⁴⁴ SEVİNDİK, Hüseyin; **Nevşehir Giysileri**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 4, Sayı:12, Nevşehir 2009, 51.

²⁴⁵ DİNLEYEN, Mustafa; **Nevşehir’de Çocuk Ve Genç Oyunları – Eğlenceleri**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 1, Sayı:3, Nevşehir 2005, 38.

Halaylarda oyuna eşlik eden iki türkünün sözleri şöyledir;

Arzu İle Kamber Gale

Matarayı suya daldırdım
Doldu da diye kaldırdım
Dinim imanım Kamber
Ben bileziği çaldırdım

Sen pınara vardın mı
Elini yüzünü yudun mu
Sen bileziği buldun mu

Ben pınara varmadım
Elimi de yüzümü de yumadım
Dinim imanım arzu
Ben bileziği bulamadım

Yel eser kum savrulur
Cihan başa çevrilir
Dinim imanım kamber
Yol nereden ayrılır

Yel eser kum savrulur
Cihan başa çevrilir
Dinim imanım arzu
Yol gedikten ayrılır

Süt pişirir hoş eder
Yiyeni sarhoş eder
Yeme kamberim yeme
Süt bizi kardeş eder

Süt pişirir loş mu olur
Yiyenler sarhoş mu olur

Ana-baba bir olmayınca
Süt ile kardeş mi olur²⁴⁶

II

Galenin başına kuş yuva yapmış
Yuvanın üstüne bir gelin yatmış
Yerini koymuş da ellere tapmış
Ver gelin elmanı ben yareliyim

Al elma soyulur mu
Güzele doyulur mu
Güzel saran yiğidin
Kolları yorulur mu

A benimde al kınalı kekliğim
Şaşdımda yollarını bekledim
Bekleyi bekleyi de
Çürüdü kemiklerim

Aynam düştü al gelin
Yanakların bal gelin
İnşallah kocan ölür
Sende bana kal gelin²⁴⁷

1.3.3.3. Kadınların Oynadığı Oyunlar

Kadınların oynadığı oyunlar kapalı mekanlarda tef eşliğinde oynanmaktadır. Oyuncu sayısı bakımından tek, iki, dört kişi ile oynanmaktadır. Çizgi olarak, oyuncular karşılıklı olarak birbirleri ile temas etmeden dik çizgilerle oyunları icra etmektedir.²⁴⁸ Bu türden oyunlar

²⁴⁶ SEVİNDİK, Hüseyin; **Türkülerimiz Ve Öyküleri**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 2, Sayı:5, Nevşehir 2006, 58.

²⁴⁷ SEVİNDİK, Hüseyin; **Türkülerimiz Ve Öyküleri**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 2, Sayı:5, Nevşehir 2006, 58.

²⁴⁸ ÖZDEMİROĞLU, M; **Halkbilim Ürünlerimiz**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 4, Sayı:12, Nevşehir 2009, 57.

haricinde kadınların el ele tutuşmak suretiyle meydana getirdikleri toplulukça halay karakteristiğinde olan oyunları da bulunmaktadır.

Kadın oyunlarında kıyafet ayakta yemeni kundura veya “ışılak galiga” denen ayakka-bı, motifli yün çorap, üste geniş peyikli “boğma şalvar” belde şal kuşak veya boncuktan örgü kuşak, vücutta yakasız “pamuklu yelek” üstünde “üçetek” adı verilen omuzlardan diz kapağı-nın altına kadar inen uzun giysisi, onun üstünde de “cepken veya salta” denen sırma ip işle-meli kadifeden yapılan üslük kıyafet, baş kısmında ise üç sıra penezli, tepelik fes, onun üstün-de de pullu “kıvrak” veya oyali yemeni bulunmaktadır.²⁴⁹

1.3.3.4.Yörede Tespit Edilen Kadın Oyunlarının Adları

1-Kadın halayı

2-Alacalı yılan

3-Sarıköz

4-Bindallı

5-Oğlum kemer altı

6-Hoşlaşma

7-Seke seke

8-Kaşık oyunu²⁵⁰

Kadın halayında söylenen bir türkünün sözleri şöyledir;

Allılar

Allılar mektebin geceleri

Allılar ders verir hocaları

Allılar nerde de güzel var ise

Allılar hep kötü kocaları

²⁴⁹ SEVİNDİK, Hüseyin; **Nevşehir Giysileri**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 4, Sayı:12, Nevşehir 2009, 51.

²⁵⁰ DİNLEYEN, Mustafa; **Nevşehir’de Çocuk Ve Genç Oyunları – Eğlenceleri**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 1, Sayı:3, Nevşehir 2005, 38.

Allılar kaleden inek bakar
Allılar ineğin alını sakar
Allılar delikanlı dururken
Allılar ihtiyara kim bakar ²⁵¹

1.3.4. Yörede Dini Bayramlarda Çekilen Halay Ve Oynanan Oyunlar

Kurban ve Ramazan bayramının ikinci gününden itibaren ilçenin belirli yerlerinde, açık yerlerde genç kız ve gelinler toplanır. Halay çeker ve oyunlar oynarlar. Genç erkeklerde bu halay ve oyunları seyrederler.²⁵² Kızlar ve gelinler en iyi elbiselerini giymiş olurlar. Bu adet eski Türklerde de mevcut olup Türkistan'dan gelmiş ve yerleşmiştir.

1.3.4.1. Yüzük Oyunu

1.3.4.1.1. Oyuncu sayısı

Oyunda oyuncu sayısı sınırlı değildir.

1.3.4.1.2. Kullanılan araçlar

Fincan tepsisi, bir adet yüzük, dokuz adet fincan, sandalye, kalas ve sopalar, duvarcı ipi.

Oyuncular karşılıklı iki gruba ayrılır. Her grubun yüzükçü başı denen başkanları olur. Oyuna ilk başlarken dokuz fincan altına saklanan yüzüğü sıra ile karşılıklı çekilerek hangi grup bulursa oyuna önce onlar başlar.²⁵³

1.3.4.1.3. Oyun Şekli

Oyuna başlayan grup yüzüğü gizlice fincanların altına saklar. Karşı grup bunu ilk fincanda bulursa ebelik onlara geçer, bulamazsa üç fincan daha hakkı vardır. Aramada ikinci ve

²⁵¹ SEVİNDİK, Hüseyin; **Türkülerimiz Ve Öyküleri**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 2, Sayı:5, Nevşehir 2006, 58.

²⁵² Adnan Köse, 1953, Ortaokul mezunu, Çiftçi, Bahçeli Köyü

²⁵³ Aysun Okumuş, 1960, Ortaokul mezunu, Ev hanımı, Taşkın Paşa Köyü

üçüncüye kadar bulma sonunda bir dalya (on sayı) kazanmış olur. Karşılıklı aramalar yüz sayısını bulana kadar devam eder. Bazen de grubun biri (az sayısı olan) herise çeker. Yani yüzüğü bulursa elli sayı bulamazsa karşı gruptan elli sayı düşülür. Kendilerine eklenir. Yüz sayıyı alan oyunu kazanmış olur. Kaybeden grup adamlarına çeşitli ceza ve maniler söylenir. Sıra ile sandalyeye oturtularak maniler söylenir.²⁵⁴

1.3.4.1.4. Oyunda Ve Oyun Sonunda Söylenen Maniler

Otluk başının minderi
Öldüm dönderi dönderi
Yüksük başının pis mundarı
Basmadan işlik diktirir
Koynuna haçlık döktürür
Bu çalım seni sattırır
O hey laleli canım
Tarlalarda olur höyük
Hüyüğün dibinde oyuk
Kaynananın boyu büyük
O hey laleli canım.
Tarlalarda olur diken
Dikeni yollara döken
O hey laleli canım
Bir eşek aldım semerli
Kolanı altın kemerli
Yiyeceği bal şekeri
O hey laleli canım
Gelin şunlara varalım
Yüzükçü başını bulalım
Halini hatırını soralım
O hey laleli canım²⁵⁵

²⁵⁴ Aysun Okumuş, 1960, Ortaokul mezunu, Ev hanımı, Taşkın Paşa Köyü

²⁵⁵ Aysun Okumuş, 1960, Ortaokul mezunu, Ev hanımı, Taşkın Paşa Köyü

1.3.4.2. Halay (Ürgüp Yolu)

Ürgüp yolu düz gider
Bir incecik kız gider
Ah canım ah...
O kız yolu şaşırmış
İnşallah bize gider.
Sürmeli gözlerin melül
Ürgüp'e varmadın mı?
Karanfil almadın mı?
Ah canım ah...
Seni gavurun oğlu
Hiç cahil olmadın mı?
Sürmeli gözlerin melül
Ürgüp yolu döşeme
Hacılar gider Şam'a
Ah canım ah...
On yedi beşli düzdürdüm
Gül memenin üstüne
Sürmeli gözlerin melül
Ürgüp'e dolu yağmış
Havaya bulut ağmış
Ah canım ah...
Şu Ürgüp'ün kızını
Bulanık seller almış
Sürmeli gözlerin melül²⁵⁶

1.3.4.3. Kayalar (Oyun)

Kayalar oymağında
Kayalar oymağında
Al kınalar parmağında

²⁵⁶ Belkıs Tokmak, 1958, Okur-yazar değil, Ev hanımı, Yeşilöz Köyü

Bugün yarimi gördüm
Şu dağın oymağında
Nesine de yavrum nesine
Sigara da sokmuş fesine
Kayalar yarılmasın
Kayalar yarılmasın
Söyleyin yar darılmasın
Darılsa darılsın
Üzerime yar almasın
Nesine de yavrum nesine
Sigara da sokmuş fesine
Kayalar oylum oylum
Geliyor selvi boylum
Selvi boylum gelirse
Şen olur benim gönlüm
Nesine de yavrum nesine
Sigara da sokmuş fesine
Kayalar engin olsa
Nişanlım zengin olsa
Zenginliğini aramam
Ah o benim dengim olsa
Nesine de yavrum nesine
Sigara da sokmuş fesine

1.3.4.4. Bayramlarda Oyunla Birlikte Söylenen Maniler

Ürgüp yolu kaldırım
Düştüm beni kaldırın
Düştümsem ben düştüm
Vurun beni öldürün

Ürgüp'ün peceleri
Ders verir hocaları

Değmeğin gelinlere
Askerde kocaları

Denizin ortasında
Kalayladım kazanı
Bir insafsız yüzünden
Yedim bir ramazanı
Eğil kavağım eğil
Deniz kenarı değil
Bir kötüye kız veren
Allah'ın kulu değil.

Denizde dolu testi
Kemer belimi kesti
Ürgüp'te ki mor evli
Selamı benden kesti

Ak kağıt sarı kağıt
Ağlarım saat saat
Sen orada ben burada
Gayri kalmadı takat

Mangalım var maşam var
Gülüm var menekşem var
Alacaksan al beni
Çok peşime düşen var

Pınar üstünde iğde
İğdenin dalları yerde
Küçük kız eviniz nerde
Aman yar öldürdün beni
Gül iken soldurdun beni

Küp dibinde ilenger

Ŗu dağları dolan gel
Beni sana vermezler
Abdal oğlan dilen gel

Küp dibinde bulgurum
Kız kaşına vurgunum
Bir kaşına değil ya
Her yanına vurgunum

Raftaki siniler
El değmeden iniler
Yari güzel olanın
Kulakları çiniler

Raftaki kaseler
Birbirine değseler
Cennetten yar istemem
Sevdiğimi verseler

İrafa fincan koydum
İçine mercan koydum
Kaynanamın adını
Kuyruksuz sıçan koydum

Dere aşığı kurt izi
Ağzında kara kuzu
Bizi yakıp yandıran
Yine mahallenin kızı

Karşıda at nallıyor
Üzengisi parlıyor
Benim yarım yok gibi
Bana mendil sallıyor

Fırın üstünde fırın
Ağalar geri durun
Yar kapıdan gelirken
Altın iskemle kurun
Fırın üstünde kürek
Ne efilersin yürek
Her dertlere dayandın
Buna da dayan yürek ²⁵⁷

2. Sosyal Ve Kültürel Hayata Etkisi Olan Ürgüp'lü Önemli Şahsiyetler

2.1. Müderris Ahmet Efendi (1718 – 1798)

Zamanın üstadı sayılan Ahmet Efendi, Ürgüp'te yetişmiş ilmiyle amil bir zat olup yaşadığı dönemde önemli ilmi eserleri anlama ve okutmada kendisine başvurulurdu. Kasap zâde lakabı ile tanınan Muhammed Şerif Nekdevi'nin de aralarında bulunduğu dönemin alimlerinden ders aldı. Sırasıyla Laz İbrahim Efendi ve Büyük âlim ve ünlü şeyh Hadimî'de okudu. Hadimî ona naklî ve aklî ilimleri okutmak üzere icazet verdi. Daha sonra Amasya'ya gidip, Müderris Âkif Efendi'nin öğrencisi oldu. Amasya'da bir ev satın alıp evlendi. Şeyhülislâm Osman Molla tarafından imtihan edilerek Amasya'daki Hırzır Paşa Medresesi'ne müderris oldu. Çeşitli yerlerden gelen birçok öğrenci kendisinden ders aldı ve ünü her tarafa yayıldı. Bütün derslerine kalabalık bir topluluk katılır, dersleri öğrencilerle dolup taşardı. Kendisinden icazet (diploma) alan bir çok ulema çeşitli illere dağılarak ders okutmak (müderris), fetva vermek, vaaz ve nasihat etmek suretiyle halka çok faydalı olmuşlardır. Amasya'nın yakınlarında bulunan bütün kasabaların çoğu müftü ve vaizleri, ya ondan icazet almış ya da ondan bir süre ders okumuş kimseler, hatta İstanbul müderrisleri Ali Müceri ve diğer bir çok tanınmış ilim adamları onun öğrencisi olmuşlardır. Oğlu olan Ürgüplü Muhammed Kaşif Efendi de, babasından ders ve icazet almış ve babasının medresesinde müerrislik yapmıştır. Ondandır ilk icazet alan Çarşambalı Hacı Ebubekir Efendi'dir. ²⁵⁸

²⁵⁷ Elmas Hacıoğlu, 1967, Ortaokul mezunu, Ev hanımı, Bahçeli Köyü

²⁵⁸ www.cappadocia.gov.tr

Ürgüplü müderris, derslerini açık ve anlaşılır ifadelerle anlatır ve en az üç defa tekrar ederdi. Kendisini övenlere "bu bana öğüt değil, bir günahıdır" derdi. Bunun üzerine öğrenciler utanır ve özür dilerdi. Müftü olmak istememesine rağmen yedi sene Amasya müftülüğü yapan Ahmet Efendi, bu görevini sürdürürken felç hastalığına yakalandı. Gözlerinin de görmemesi ve kuvvetten düşmesi sebebiyle derslerini veremez oldu. Buna rağmen bazı dersleri ezberden de olsa okutmaya devam etmiştir. Ramazan aylarının son on günü itikafa girmiştir. Amasya müftüsü iken 9 Şevval 1213 (1798) yılında cuma günü vefat etmiş, Amasya'da Yakup Paşa Zaviyesi'nin yanındaki Hocası Laz İbrahim ve Şeyh Abdurrahman'ın da bulunduğu kabristan'a defnedilmiştir. 80 yıl yaşamış olan Ürgüplü müderris, her gün erken bir vakitte Amasya Beyazıd camiine gider ders okuturdu. Kış günlerinde ise, öğle namazı derse başlar, ikinci namazına kadar ders okuturdu. Ömrünün son yıllarında icazet (diploma) me-rasimleri düzenlerdi. Recep ve Şaban aylarında yaptığı bu merasimlere halk, çocuk ve kadınlar ile üst düzeyde seçkin bir topluluk katılırdı. Bu merasimlerde öğrencilerini över, onlara takvayı, Allah'ın emirlerine bağlılığı, ilmi ve ameli (iş, ibadet, vb.) görevlerle meşgul olmayı tavsiye ederdi. Müderris Ahmet Efendinin her dersine 40-60 arasında bazen daha da fazla sayıda öğrenci katılırdı. Ömrünün 40 yıldan fazlasını bu şekilde geçirmiştir. Tatil günlerinde çoğunlukla yemek hazırlamakla meşgul olan öğrencilerini ziyaret eder ve geceyi onlarla geçirirdi. Çünkü öğrencilik hayatını çok severdi. Küçük büyük herkes tarafından sayılan ve sevilen birisiydi. Riyadan, gösteriştan uzak, vakarlı bir kişiliği vardı. Doğru bildiğini hiç kimseden korkmadan, söylerdi. Nitekim, bazı nazırlar, âlimler ve şehrin ileri gelenlerinin katıldığı büyük bir mahkeme heyetinin huzurunda, kendisinin müderris olarak çalıştığı Hızır Paşa Vakfı'nda olan bir olaydan dolayı şahit olarak dinlemiş ve orada aynen şöyle demiştir: "Biz, vakfımız mütevellî heyetinden ve başkanından hiçbir hainlik görmedik, kendilerinden razıyız." Bunun üzerine mahkeme dağılmıştır. Halbuki mütevellî heyetiyle Ahmet Efendi'nin arası açıktı. Bu olaydan sonra vakıf mütevellî heyeti üstada gelerek onun bu güzel davranışından dolayı teşekkür ettiler, kendilerinin hocaya yaptıklarından haya ederek elini öptüler, ölünceye kadar hocaya hizmet ettiler. Müderris Ahmet Efendi, temiz yürekli, iyi niyetli, kin gütmeyen, dargınlığını fazla sürdürmeyen bir insandı. Dargın olduğu bir öğrenci veya başka birisi özür dilemeye gelince, özrünü kabul eder, yüzüne güler, sanki hiçbir şey olmamış gibi davranırdı. Çoğu kere dargın olduğu kimseleri önce kendisi ziyaret eder, onlarla barışır, gülerek selam verirdi.²⁵⁹

²⁵⁹ a.a.

2.2. Aşık Mahfi Baba (1791 - 1853)

1791 yılında Ürgüp'te doğan Aşık Mahfi Baba'nın asıl adı Ali'dir. Yaşamının büyük bir bölümünü İstanbul'da yumurta satarak geçirmiş, İstanbul kahvehanelerinde aşıklerle söz yarışmalarına katılmış ve birçok ozanı mat etmiştir. Ürgüp düğünlerinde bugünde söylenen Nahıl Övme'nin sözleri ve bestesi Mahfi Baba'ya aittir.²⁶⁰ Nahıl, türlü çiçeklerden şemsiye biçiminde değişik renklerle yapılan ve çam ağacını andıran bir süslemedir.²⁶¹ Nahıl, gelinle damadın başı üstünde dolaştırılırken bir aşık da sazıyla sözüyle geline ve damada övgüler düzmektedir.²⁶² Geçimini kışın düğünlerde nahıl överek, yazın da İstanbul'da yumurta satarak sağlayan Mahfi'nin ölümünden sonra da devam eden bu gelenek daha sonraları genellikle gelini övme biçimini almış ve nahılda kullanılan çiçeklerde yerini süslü kağıtlara bırakmıştır.²⁶³ Geline ve damada dizilen övgüler kimi kez bir şiir, bazen de bir mani veya bir bes-te yapma şeklinde olmaktadır.

Ömrünün son yıllarını Ürgüp'te geçiren, gözleri görmeyen aşık 1853 yılında vefat etmiştir.²⁶⁴

2.3. Aşık Fethi Baba (... - 1914)

Ürgüp Mustafa Paşa Kasabası'ndan olan Aşık Fethi Baba'nın asıl adı Süleyman'dır. Küçükken İstanbul'a gitmiş ve aşık kahvelerinde atışmaları izlemiştir. Hazır cevap bir insan olan Aşık Fethi Baba atışmada amcasını yendiği için fetheden anlamında Fethi ismini kullanmaya başlamıştır.

Aşık Fethi Baba 1914 yılında vefat etmiştir.²⁶⁵

²⁶⁰ ULUĞLAR, Levent; **Ürgüplü Halk Şairi Mahfi**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 1, Sayı:3, Nevşehir 2005, 35.

²⁶¹ KAYA, Mustafa; **Ürgüp'te Nahıl Adeti**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 4, Sayı:12, Nevşehir 2009, 23.

²⁶² a.g.m.

²⁶³ ULUĞLAR, Levent; **Ürgüplü Halk Şairi Mahfi**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 1, Sayı:3, Nevşehir 2005, 35.

²⁶⁴ a.g.m.

²⁶⁵ www.devletana.com/urgup_kaymakamligi.htm

2.4. Şeyhülislam Mustafa Hayri Efendi (1867 – 1921)

Trablusgarp vilayeti evkaf müdürü Abdullah Avni Efendi'nin oğlu Hayri Efendi, 1867 yılında Ürgüp'te doğmuştur. İlmîye sınıfına mensup bir aileden gelen Hayri Efendi birçok alanda muhtelif kişilerden dersler almıştır. İlköğrenimini amcasından alan Hayri Efendi, Mahmut Efendi'den Hat, Halim Efendi'den Arapça dersleri aldıktan sonra 1883 yılında ağabeyi ile birlikte ilmin merkezi İstanbul'a gitmiştir. İki yıl süren bu İstanbul seyahatinde Hayri Efendi, Fatih Baş Kurşunlu Medresesi'ne kaydolmuş, medrese derslerinin yanında medresenin dışında da farklı kişilerden muhtelif dersler almıştır.²⁶⁶

Fotoğraf 8: Şeyhülislam Mustafa Hayri Efendi*

Bu iki yılın sonunda memleketi Ürgüp'e dönerek buradan Kayseri'ye geçmiş, Kayseri'de yerleştiği Yağmurlu Medresesi'nde; Kazım Efendi'nin sabah, Kara Kimseli Hacı Efendi'nin akşam derslerine devam etmiştir.²⁶⁷

Daha sonra İstanbul'a giderek yeniden Baş Kurşunlu Medresesi'ne kaydolmuş ve burada 8 yıl eğitim gördükten sonra, kaydolduğu Mekteb-i Hukuku da bitirmiş ve ilk memuriyetine Bursa'da müderris olarak başlamıştır.²⁶⁸

²⁶⁶ www.nevşehir.gov.tr/vali.html

* a.a.

²⁶⁷ a.a.

İlk görevinden sonra Adliye'ye geçerek sırasıyla; Maraş, Trablus-Şam Bidayet Mahkemesi Müdde-i Umum Yardımcılığı ve Lazkiye Sancağı'nda muhtelif görevlere getirilen Hayri Efendi, II. Meşrutiyet'e kadar Adliye Nezareti (Adalet Bakanlığı)'nde çeşitli görevlerde bulunmuştur.²⁶⁹

Suriye, Manastır, Selanik gibi dönemin büyük merkezlerinde vazife yapan Mustafa Hayri Efendi, içten içe merak duyduğu siyasî çalışmaları da takip etmekteydi.

II. Abdülhamit döneminde, İstanbul, Suriye ve Selanik'te genç zabıt ve mekteplilerin kurdukları siyasi teşekküllere ilgi duyan Hayri Efendi, bazılarında fiilî görev almış, Selanik'te ceza reisi iken İttihat Terakki Cemiyeti bünyesinde önemli hizmetlerde bulunmuştur. II. Meşrutiyet döneminde İttihat Terakki Fırkası'ndan Niğde mebusluğuna adaylığını koyarak, Meclis-i Mebusan'a girmiştir. Daha sonra Darülfünun Hukuk Şubesi Mecelle Müderrisi, daha sonra da Meclis-i Mebusan birinci reis vekili olmuştur. II. Mahmut dönemiyle başlayan yenilik hareketlerini, özellikle ulemanın desteği olmadan gerçekleştirmenin zorluğu Padişah tarafından biliniyordu. İlk etapta ilmiye sınıfı bu tür yenilikleri tasvip etmiyordu. Zaman ilerledikçe ve devlet ricalinin teşviki ile ilmiyede çözümler başladı ve yenilik hareketlerinin içinde ulema (ilmiye sınıfı) yer almaya başladı. Yenilik hareketine katılan ulema arasında Mustafa Hayri Efendi de yer alıyordu. Öyle ki İbrahim Hakkı Paşa kabinesinde, önce Evkaf-ı Hümayun nazırlığına, sonra sırasıyla, Dâhiliye, Orman ve Meadin nezaretlerine vekâlet eden Hayri Efendi işlerinin yoğunluğunu bahane ederek, bu görevleri terk etti. Küçük Said Paşa'nın kabinesinde Adliye Nezareti ile Şuray-ı Devlet başkanlığına asaleten atanan Ürgüplü Mustafa Hayri Efendi 16 Mart 1914'de Şeyhülislam oldu.²⁷⁰

Hayri Efendi'nin en önemli vazifelerinden biride hiç şüphesiz Şeyhülislamlık görevi ve bunu da anlamlı kılan olay "Cihad-ı Ekber" ilan etmesidir. Nitekim 1914'de olağanüstü olarak toplanan kabinede 1. Dünya Savaşı'na girme fikri ağır basınca bazı nazırların istifa etmesine rağmen, Evkaf Nezaretine de vekâlet eden Şeyhülislam Hayri Efendi, harbin gerekliliği hususunda ısrar etmiş, kabinenin kararından sonra da Cihad-ı Ekber fetvasını vermiştir. Geçmişteki Haçlı Seferlerini örnek vererek açıkladığı Cihad-ı Ekber fetvasını şu beş esas üzerine temellendirmiştir:

²⁶⁸ a.a.

²⁶⁹ a.a.

²⁷⁰ a.a.

- Padişahın cihad emrine herkesin katılmasının farz olduğu.
- İslam Hilafetini ortadan kaldırmak isteyen, Rusya, İngiltere ve Fransa idaresinde olan bütün Müslümanların bu devletler aleyhine birleşmesinin şart olduğu,
- Bu emre rağmen cihada katılmayanların ağır cezaya tabi olacakları.
- Osmanlı askerini öldüren yukarıdaki devletlerin tebaasının büyük günaha girecekleri.
- İngiltere, Fransa, Rusya, Sırp, Karadağ hükümetleri idaresinde bulunan Müslümanların, İslam Devletine yardımcı olan Almanya ve Avusturya aleyhine harp etmelerinin bu devletin zararına olacağı için büyük günah olduğu.²⁷¹

Sultan Reşat devri Şeyhülislamlarından olan Ürgüplü Mustafa Hayri Efendi 1916 yılına kadar bu vazifeyi sürdürmüştür. Ayrılmasına sağlık sebeplerini göstermekle beraber İttihat Terakki'nin uygulamalarını tasvip etmeyişi ve özellikle Talat Paşa'yla aralarındaki görüş ayrılıkları görevinden ayrılmasındaki en önemli etkidir.

Sultan Vahdettin döneminde Adliye Nazırlığını üstlenen Hayri Efendi, bilahare 1. Dünya Savaşı sonrasında imzalanan anlaşma gereğince İstanbul'u işgal eden İngilizler tarafından birçok arkadaşı gibi Malta'ya sürgüne gönderildi. Ancak orada rahatsızlanınca serbest bırakıldı. Daha sonra Roma'ya geçti. Papa kendisiyle görüşme teklifinde bulunduğu; "Anadolu'daki Yunan zulmünü durdurma konusunda bir girişimde bulunması koşuluyla görüşebileceğini ifade etmiştir." Ancak bu buluşma sağlanamamıştır.

İstanbul hükümetinin icraatlarını beğenmeyen Hayri Efendi Anadolu'ya geçer. Ankara'da Mustafa Kemal'le görüşür. Kendisine yapılan görev teklifini rahatsızlığını sebebiyle reddettikten sonra, memleketi Ürgüp'e gelerek ömrünün geri kalan kısmını orada geçirir. Kabri Ürgüp Cami-i Kebir bahçesindeki aile kabristanındadır.

Medreselerdeki fizikî düzenlemelerin yanı sıra ders programları üzerindeki yenilikleri "Teşkilat-ı Hayriye" namı ile anılmıştır. Medresetü'l Vaizin, Medresetü'l-Hattatîn ve Medresetü'l-Kudat namıyla yeni medreseler kurmuştur.²⁷² Medreselerde dinî derslerin yanı

²⁷¹ a.a.

²⁷² a.a.

sıra sosyal ve teknik derslerin de okunmasını sağlamıştır. 54 yıllık hayatına birçok icraat ve vazife sığdırmıştır.

2.5. Ahmet Refik Altınay (1881 – 1937)

Tarihçi, yazar, şair, Darülfünun Tarih Müderrisi ve yüzbaşısıdır. 1881 yılında Beşiktaş'ta doğan Altınay, Kethüda Ürgüplü Ahmet Ağa'nın oğludur. İlköğrenimini Vişnezade İlkokulu'nda, orta öğrenimini Beşiktaş Askeri Ortaokulu'nda ve Kuleli Askeri Lisesi'nde görmüş, 1898 yılında Harp Okulundan piyade birincisi olarak mezun olmuştur. Küçük yaşta teğmen çıktığı için kıtaya gönderilmeyip öğretmen sınıfında bırakılan Altınay, Toptaşı ve Soğukçeşme Askeri Ortaokullarında 4 yıl süre ile Coğrafya Öğretmenliği yapmıştır. 1902 yılında Harp Okuluna Fransızca, 1908 yılında tarih öğretmeni olmuş, Tercüman-ı Hakikat ve Millet gazetelerinde başyazarlık yapmış, 1909 yılında Genelkurmay Başkanlığı Yayın Şubesinde çalışırken Askeri Mecmuayı yönetmiş ve 1909 yılında kurulan Tarihi Osmanî Encümenine üye seçilmiştir. Fransa'ya tarihi araştırmalar için bir kurulla birlikte gider. 1912 yılında Balkan Savaşında Askeri Sansür Müfettişi olur ve 1913 yılında gözleri bozuk olduğu için yüzbaşı iken emekliye ayrılır. 1918 yılında İstanbul Darülfünun Osmanlı Tarihi öğretmenliğine, 1919 yılında Türkiye Tarihi Müderrisliğine atanır. Türk Tarih Encümeninde görev almış ve 1924–1927 yılları arasında bu encümenin başkanlığını yapmıştır. 1932 yılında I. Tarih Kongresine katılan Altınay, 10 Ekim 1937 tarihinde İstanbul'da 56 yaşında iken zatürreden vefat etmiştir. Mezarı Büyükdada'da Tepeköy Mezarlığındadır. 116 eseri vardır.²⁷³

2.6. Refik Başaran (1907 – 1947)

Fotoğraf 9: Refik Başaran*

²⁷³ GÜNEY, Emrullah Hüseyin; **Nevşehir Folkloru 1**, Hazırlayanlar: Cemal Korkmazer-Mustafa Kaya, Nevşehir Belediyesi Kültür Yayınları Dizisi 1, Uyum Ajans, Ankara 2006, 21-88.

Refik Başaran 1907 yılında Ürgüp'e 18 kilometre uzaklıkta eski ismi ile Damsa yeni ismi ile Taşkın Paşa Köyü'nde dünyaya gelmiştir. Annesinin ismi Emine Hanım babasının ismi Mustafa Çavuş'tur. Refik Başaran'ın altı yedi yaşlarında müziğe ilgi duymaya başladığı sanılmaktadır. Refik Başaran, köyünde 1915 yılında öğrenime açılan tek öğretmenli okulda 3 yıl boyunca okumuş ve buradan mezun olmayı başarmıştır.²⁷⁴

Refik Başaran henüz on beş yaşında iken abisi Fettah onun bağlama çalmayı öğrenip, ileride iyi bir sanatkâr olmasını istemiş bunu gerçekleştirmek için Kırşehir'e giderek bir bağlama satın almıştır. Daha sonra da Kayseri'nin yeşil Hisara bağlı Kavak Köyü'nden Topal Hasan her öğreteceği türkü için bir sarı lira almak şartı ile Refik Başaran'a bağlama dersleri vermeyi kabul etmiştir.²⁷⁵

O dönem yaşanan onca maddi sıkıntıya rağmen Fettah, Topal Hasan'ın bu teklifini kabul edip, kardeşinin ondan ders almasını sağlamıştır. Fettah'ın Refik Başaran'ın ufkunun genişlemesinde etkisinin büyük olduğu söylenmektedir. Zira Fettah medrese bitirmiş Kurtuluş Savaşı'nda ise subay olarak görev almış ileri görüşe sahip bir insanmış. Refik Başaran iki yıl boyunca tarlaya, bağa gitmediği zamanların dışında, altı kilometrelik yolu yürüyerek ustasının yanına gitmiş ve ondan bağlama dersi almıştır.²⁷⁶

Fotoğraf 10: Refik Başaran'ı Simgeleyen Ürgüp Meydanındaki Heykel*

²⁷⁴ SEVİNDİK, Hüseyin; **Türkülerimiz Ve Öyküleri**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 2, Sayı:5, Nevşehir 2006, 58.

* www.devletana.com/urgup_kaymakamligi.htm

²⁷⁵ ÖZDEMİROĞLU, M; **Halkbilim Ürünlerimiz**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 4, Sayı:12, Nevşehir 2009, 57.

²⁷⁶ a.g.m.

* www.devletana.com/urgup_kaymakamligi.htm

17 yaşına geldiğinde kendisi ile aynı yaşta bulunan Fatma Başaran'la evlenmiştir. Fatma Başaran'ın kendisi gibi sanatçı bir ruha sahip olup onu desteklemesi Refik Başaran'ın oldukça hoşuna gitmiş ve bu yolda belki de daha büyük ilerleme sağlamasına yol açmıştır. Refik Başaran askere gidinceye değin düğünlerde bağlama çalıp söylemiş ve bu yolla ünü İç Anadolu'da hızla yayılmıştır. Ününün yayılmasıyla kendisine yörenin dışından da teklifler gelmeye başlamış ve bu suretle değişik illeri ve yöreleri gezme şansına sahip olmuştur. Bu seyahatlerin sanatçının bilgi ve sanatçı kişiliğinin gelişimindeki rolü kuşkusuz büyük olmuştur. Askerliğini jandarma olarak yapan Başaran, önce Kütahya ardından da Niğde'de görev yapmış ve bu şekilde askerliğini sona erdirmiştir. Askerliğini bitirdikten sonra Damsa'ya dönmüş ve düğünlerde bağlama çalmaya devam etmiştir.²⁷⁷ Kendi yaktığı türkülerini okudukça İç Anadolu'da ünü, dalga dalga yayılmış ve herkes tarafından sevilen bir sanatkâr olmuştur.

O tarihlerde Türkiye'de bulunan dört plak şirketinden bir tanesi olan 'Sahibinin Sesi', Refik Başaran'a plak yapmak için teklifte bulunmuş, bu vesileyle Başaran 1935 yılında Hamit'in Türküsü (Tokat Mahanesi) ni ilk olarak plağa okumuştur. Plajın büyük bir satış yapması, Başaran'a diğer şirketlerden de teklif gelmesine yol açmıştır. Odeon, Polidor ve Colombia gibi şirketlerin tekliflerini kabul ederek, toplam dört şirkete plak yapmıştır. Refik Başaran'ın ezgilerinde hasretlik ve ayrılık temalarını ağırlıklı olarak işlemesi ile ilgili olarak Refik Başaran'ın torunu şu yorumda bulunmuştur:

Refik Başaran plak yapmak için sık sık İstanbul'a gidip köyünden ayrı kalmış ve sıla özlemi çekmiştir. Bundan ötürü, genelde söylemiş olduğu sözlü ezgilerde hasretlik ve ayrılık temaları ağırlıklı olarak yer almıştır.

Refik Başaran 1935 ile 1947 yılları arasında tahminen 200'e yakın türküyü okumuştur. Ayrıca her gittiği yerde yaşadığı, gördüğü olaylarla ilgili türküler okumuştur. Bu türkülerin çoğu plaklara okunmadığından dilden dile dolaşmış ve ancak bir kısmı günümüze ulaşabilmiştir. Refik Başaran 1947 yılında Ankara'nın Ayaş ilçesinde vefat etmiştir.²⁷⁸

²⁷⁷ a.g.m.

²⁷⁸ ÖZDEMİROĞLU, M; **Halkbilim Ürünlerimiz**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 4, Sayı:12, Nevşehir 2009, 57.

2.7. İsmail Akıllı (1893 – 1968)

Fotoğraf 11: İsmail Akıllı*

İsmail Akıllı 1893 (1309) yılında Ürgüp'te doğmuştur. Küçük yaşta babasını kaybeden İsmail, manifaturacı olan abileri tarafından büyütülmüş, Rüştiye mektebini bitirdikten sonra da onlarla birlikte ticarete atılmıştır.

Esbelli mahallesinden, Şeker Mehmet adıyla anılan Mehmet Efendi'nin kızı Ayşe hanımla evlenmiş, üç yıl Konya'da askerlik görevini yapmıştır. Kurtuluş Savaşı'na Ürgüp Kuvayi Milliye'sini temsilen katılmış ve İstiklal Madalyası ile ödüllendirilmiştir.

1930- 1946 yılları arasında Ürgüp belediye başkanlığını 49 lira maaşla yürütmüş ve pek çetin zorluklarla mücadele etmiştir. O zamanlar otel vs. olmadığından, konukları evinde ağırlamış, bu giderler aileye yük getirdiğinden Sarıhan'da ki iki tarlasını satarak bu konukseverliğini kişisel bütçesinden ödemiştir. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'de 1939 veya 1940 yılında Ürgüp'e geldiğinde İsmail Akıllı'nın evinde kalmıştır.

Hemşehrilik duyguları da fevkalade yüksek olan İsmail Akıllı, Suat Hayri Ürgüplü, Gümrük ve Tekel Bakanı iken, hakkında açılan davadan beraat edince, tüm köylere haber

salıp, kurbanlık alıp gelmelerini sağlayarak, köprü'nün başındaki karşılamada kurbanları kesti-
rip, belediye önünde Ürgüplü'nün konuşmasını dinlettirmiştir.

CHP'nin kurucularındandır ve 1 yıl süreyle de başkanlığını yapmıştır. Belediye baş-
kanlığından ayrıldıktan sonra da Kayseri ve Niğde'de 23 yıl süreyle Meclisi Umumi azalığı
yapmıştır. Azalığı döneminde Sümerbank hukuk müşaviri Münip Hayri Ürgüplü'nün aracılı-
ğını temin ederek Kayseri yolu üzerindeki köprüyü yaptırmıştır. 2. Dünya Savaşı sırasındaki
yakıt yokluğunda gazın 17 kuruştan adil olarak dağıtımını için önlem olarak vesika ile dağıtımını
temin etmiştir. Sulama ihtiyacı için Damsalılarla anlaşarak sulama suyu sağlamıştır.

Suat Hayri Ürgüplü Tekel Bakanı iken de onun aracılığı ile Ürgüp Tekel Şarap Fabri-
kası'nın yapılmasına öncülük etmiştir.²⁷⁹

2.8. Kamil Atalay (1896 – 1973)

Fotoğraf 12: Kamil Atalay*

* www.gizlipedia.com

²⁷⁹ ÖZDEMİROĞLU, M; **Halkbilim Ürünlerimiz**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 4, Sayı:12,
Nevşehir 2009, 57.

* www.gizlipedia.com

Ürgüplü Kamil Atalay 1896 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Babası Kadir Bey, annesi ise Şerife Hanımdır. Babası İstanbul'da Aksaray'da ki "Sultan Hanını" işleten oldukça varlık sahibi bir kimse idi.

Kamil Atalay 13 yaşına kadar İstanbul'da kaldıktan sonra babası ile birlikte Ürgüp'e gelerek, 1909 yılında şimdiki Mustafa Paşa Kasabası'na (Sinassos) yerleşmiştir. 15-16 yaşlarında iken kendi isteği ile bağlama çalmaya başlamış ve hiç kimseden ders almadan o devrin en büyük bağlama ustalarından biri olmuştur.

Ürgüplü Kamil Atalay, şakacı, şair ruhlu, çok hatırnaz, oldukça dindar, yardımsever bir kimseydi. Asıl mesleği marangozluktur. Nitekim çaldığı sazların hepsini kendisi yapmıştır. Amatörce türkü sözleri yazardı. Özellikle Ürgüp yöresine özgü nahl överdi. Kamil Atalay'ın en büyük zevki mangalda kahve pişirip içmekti. Ömründe hiç doktora gitmemiş, ihtiyarlığında dahi son derece sıhhatli olan Atalay, 10 yıl askerlik yapmış ve cepheden cepheye koşmuştur. Bu süre içinde Kurtuluş Savaşı'na da (1919-1922) katılarak M. Kemal Atatürk'ün önderliğinde düşmanların yurttan kovulmasını sağlayan isimsiz kahramanlardan biri olmuştur.²⁸⁰

Ölümünden bir ay önce aniden rahatsızlanan Kamil Atalay bir daha iyileşemeyerek 77 yaşında iken 13.12.1973 tarihinde hayata gözlerini yummuştur. Mezarı halen Mustafa Paşa Kasabası'ndadır.

2.9. Suat Hayri Ürgüplü (1903 – 1981)

Suat Hayri Ürgüplü 13 Ağustos 1903 tarihinde Şam'da doğmuştur.1.Dünya Savaşı'na katılma fetvasını veren Şeyhülislam Ürgüplü Hayri Efendi'nin oğlu ve Lale Devri'nin sadrazamı Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın soyundandır. Galatasaray Lisesi'nden sonra İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni 1926 yılında bitiren Ürgüplü, çeşitli devlet hizmetlerinde bulunmuş, Türkiye-Yunanistan 1924 Nüfus Mübadelesi mahkemelerinde çalışmıştır.

²⁸⁰ ÖZDEMİROĞLU, M; **Halkbilim Ürünlerimiz**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 4, Sayı:12, Nevşehir 2009, 57.

Fotoğraf 13: Suat Hayri Ürgüplü*

İstanbul Ticaret Mahkemesi yargıçlığında bulunmuş, 1939 ve 1943'te Kayseri'den Milletvekili seçilmiş, 2. Şükrü Saraçoğlu kabinesinde Gümrük ve Tekel Bakanı olmuştur. Bakanlığında kahve ithalatı konusunda yolsuzluklar olduğu yolunda dedikodular çıkınca örnek bir davranışta bulunmuş ve istifa etmiştir. Daha sonra Yüce Divan'da yargılanmış, aklanmış ve siyasi hayatına bir yürütme organında, çok daha sonra, 1965'te kurulan hükümetin başbakanı olarak devam etmiştir. Bu olay, halen bazı okullarda idare hukuku dersinde okutulmaktadır.²⁸¹

1950'de tekrar TBMM'ye dönen Ürgüplü, 1952 yılına kadar Demokrat Parti Kayseri Milletvekilliği yaptı. Avrupa İstişari Meclisi'nde başkan yardımcılığı görevinde bulundu. 1952'de parlamentodan ayrılarak Bonn Büyükelçiliğine getirildi. 1955'te Londra, 1959'da Washington, 1960'da Madrid Büyükelçiliğine atandı. 1961 seçimlerine katılarak Adalet Partisi Kayseri Senatörü seçildi. Cumhuriyet Senatosu'nun ilk başkanı oldu. Bu görevi tamamladıktan sonra 1965 yılında (İsmet İnönü'nün başbakanlıktan istifa ettiği 5 Şubat tarihinden 10 Ekim 1965 genel seçimleri sonrasına kadar) Adalet Partisi'nin öncülüğündeki koalisyon hükümetinin başkanlığını yaptı. 1966'da kontenjan senatörü seçildi. 1972'ye kadar bu görevde kaldı. 26 Aralık 1981 tarihinde 13 yıldır muzdarip olduğu kalp hastalığından dolayı vefat etti. Mezarı Edirnekapı Şehitliği'ndedir.²⁸²

* www.gizlipedia.com

²⁸¹ www.urgup.bel.tr

* www.gizlipedia.com

²⁸² a.a.

Fotoğraf 14 : Süleyman Demirel, Suat Hayri Ürgüplü ve Cemal Gürsel**

2.10. Mehmet Türkan (1941 - ...)

Ürgüp'ün Çökek Köyü'nde 1941 yılında doğan Mehmet Türkan, Ankara Dil Tarih Coğrafya Fakültesi'ni bitirdikten sonra Türkçe ve Edebiyat öğretmeni olarak Anadolu liselelerinde öğretmenlik yapmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı'nda üst düzey yöneticilik yapan Türkan, "Güneşin Katli" adlı eseriyle Türkiye çapında ün kazanmıştır. "Bu Oyun Oynanmama-lı" adlı tiyatro eseri ise sahnelenmiştir. "Neydik Ne Olduk" ve "Altın Bilezik" adlı çocuk kitapları da olan yazar birçok ödül kazanmıştır. ²⁸³

** www.gizlipedia.com

²⁸³ a.a.

D. ÜRGÜP’TE EKONOMİK YAPI

1. Tarım

İlçe topraklarında en önemli geçim kaynaklarından biri tarımdır. Tarım alanlarının kı-sıtlı olduğu ilçe merkezi ve alt yerleşim merkezlerinde yoğunluklu olarak tahıl ve patates ta-rımını yapılmaktadır.

1.1. Arazi Varlığı ve Dağılımı

Kullanılış Biçimi	Alanı (Ha)	Toplam Alana Oranı (%)
Kültür Tarım Arazisi	28.277	44
Çayır Mera Arazisi	24.290	37
Orman Arazisi	962	1,5
Tarıma Elverişsiz Arazi	11.027	17
Su Satırları	84	0,5
TOPLAM	64.640	100

Tablo 9: Arazi Varlığı ve Dağılımı²⁸⁴

²⁸⁴ T.C. Ürgüp Kaymakamlığı, İlçe Tarım Müdürlüğü Brifing Raporu, Ürgüp 2006, 1.

1.2. Tarım Alanlarının Dağılımı

Kullanılış Biçimi	Alanı(Da)	Toplam Alana Oranı(%)
Tarla Arazisi		
a) Ekilen Tarla Arazisi	155.965	53
b) Nadas Tarla Arazisi	42.855	16
Sebzecilik Arazisi	12.850	4
Meyvecilik Arazisi	10.810	4
Bağcılık Arazisi	69.980	23
TOPLAM	292.460	100

Tablo 10: Tarım Alanlarının Dağılımı²⁸⁵

1.3. Tarla Ürünleri Ekiliş ve Üretim Miktarları

Ürünün Adı	Alanı (Da)	Üretim(Ton)	Verim(Kg/Da)
Buğday	76.000	11.400	150
Arpa	14.000	2.520	180
Çavdar	1.500	283,5	189
Yulaf (Dane)	5.000	1.110	222
Patates	35.000	140.000	4.000
Çerezlik Kabak	10000	650	65
Nohut	10.000	800	80
Yonca	1.800	2.250	1.250
Korunga	700	490	700
Fiğ	8.100	1.620	200
Silajlık Mısır	420	1.680	4.000
Şeker Pancarı	1.800	9.000	5.000
Fasulye (Kuru)	150	9	60
Mercimek	10	1	100

Tablo 11: Tarla Ürünleri Ekiliş ve Üretim Miktarları²⁸⁶

²⁸⁵ a.b.r.

²⁸⁶ a.b.r.

1.4. Sebze Ürünleri Ekiliş ve Üretim Miktarları

Ürünün Adı	Ekiliş Alanı (Da.)	Üretim Miktarı (Ton)
Biber	50	75
Domates	500	3.571
Fasulye (taze)	30	15
Havuç	20	30
Hıyar	50	100
Karpuz	1.800	2.880
Kavun	300	450
Soğan(kuru)	80	200
Çilek	70	87.5
Kültür Mantarı	1	60

Tablo 12: Sebze Ürünleri Ekiliş ve Üretim Miktarları²⁸⁷

1.5. Meyve Ürünleri Ekiliş ve Üretim Miktarları

Ürünün Adı	Ekiliş Alanı (Da.)	Üretim Miktarı (Ton)
Bağ	69.980	43.150
Armut	950	2987
Ayva	250	1018
Elma	4010	6.107
Zerdali	1.200	417
Kayısı	3.400	1.347
Kiraz	100	278
Şeftali	40	42
Ceviz	310	794
Badem	100	49
Vişne	420	93

Tablo 13: Meyve Ürünleri Ekiliş ve Üretim Miktarları²⁸⁸

²⁸⁷ a.b.r.

²⁸⁸ a.b.r.

2. Hayvancılık

İlçe hayvancılık yönünden de ileri bir düzeyde değildir. Arazinin engebeli oluşu ve yeterli meraların bulunmayışı hayvancılık yapmaya engel teşkil etmektedir. Son yıllarda et ve süt bakımından daha fazla ürün alınması için iyi kalitede hayvan beslenmesi amaçlanmış bu amaçla çeşitli kurum ve kuruluşlar aracılığıyla Büyükbaş hayvan ithal edilmiştir.

2.1. Büyükbaş Hayvan Varlığı

Yıllar	Yerli	%	Melez	%	Kültür	%	S.Toplam	Manda	%	G.Toplam
2003	802	17	2612	51	1644	32	5058	-	-	5058
2004	842	16	2812	52	1724	32	5398	-	-	5398
2005	842	17	2699	51	1724	32	5285	-	-	5285
2006	842	16	2812	52	1724	32	5398	-	-	5398
2007	550	12	2562	55	1500	33	4612	-	-	4612
2008	480	12	2200	55	1320	33	4000			4000

Tablo 14: Büyükbaş Hayvan Varlığı²⁸⁹

2.2. Küçükbaş Hayvan Varlığı

Yıllar	Koyun	%	Keçi	%	Toplam
2003	2300	89	273	11	2573
2004	3291	92	280	8	3571
2005	3940	92	320	8	4260
2006	3274	92	297	8	3571
2007	2800	95	160	5	2960
2008	2500	94	150	6	2650

Tablo 15: Küçükbaş Hayvan Varlığı²⁹⁰

²⁸⁹ a.b.r.

* Bizzat tarafımdan 16.04.2010 tarihinde çekilmiştir.

²⁹⁰ a.b.r.

Fotoğraf 15: Yörede Küçükbaş Hayvancılık*

2.3. Tek Tırnaklı Hayvan Varlığı

Yıllar	At	Eşek	Katır	Toplam
2003	230	205	49	484
2004	126	185	15	326
2005	105	185	15	305
2006	126	185	15	326
2007	90	160	12	262
2008	75	130	10	215

Tablo 16: Tek Tırnaklı Hayvan Varlığı²⁹¹

²⁹¹ a.b.r.

2.4. Kanatlı Hayvan Varlığı

Yıllar	Tavuk	Hindi	Ördek	Kaz	Toplam
2003	30000	3000	1000	1000	35000
2004	24030	1570	550	550	26700
2005	22250	1150	550	550	25000
2006	20250	1150	550	550	22500
2007	19500	1050	400	250	21200
2008	17500	700	200	150	18550

Tablo 17: Kanatlı Hayvan Varlığı²⁹²

2.5. Arıcılık ve Arı Varlığı

Yıllar	Arı Kovanı Sayısı (Yeni Tip)	Arıcılık Yapan Köy Sayısı	Arıcı sayısı
2003	2650	26	81
2004	2500	26	83
2005	2900	26	87
2006	3150	25	88
2007	3000	25	81
2008	3100	25	83

Tablo 18: Arıcılık ve Arı Varlığı²⁹³

²⁹² a.b.r.

²⁹³ a.b.r.

3. Bağcılık

Fotoğraf 16: Yörede Bağcılık*

İlçe ekonomisi büyük ölçüde tarıma dayanmaktadır. Yöre arazisinin volkanik yapısı tuf tabir edilen topraklardan oluşmaktadır. Bu tür topraklarda bağcılık gelişmiştir. Üretilen üzümler şarap yapımına elverişli olduğundan ilçede 1 adedi devlete , 3 adedi de özel sektöre ait olmak üzere 4 adet şarap fabrikası faaliyet göstermektedir.²⁹⁴ (2002 Yılı Üzüm Üretimi 44.174 ton, şarap üretimi ise 8.500 ton/yıl'dır.)²⁹⁵

4. Depoculuk

İlçede, özel sektöre ait 150'den fazla işçi kapasiteli 1 adet konfeksiyon fabrikası ile tarıma dayalı şarap fabrikalarının dışında önemli bir sanayi kuruluşu yoktur. Küçük ölçekli aile işletmeleri faaliyet göstermektedir.

Sanayi sayılmamakla birlikte sanayi kadar gelir getiren bir başka konuda depoculuktur. Arazinin jeolojik yapısı itibariyle kolayca kazılabilen tabi soğuk hava depoları bulunmakta olup, bu depolarda mevsimine göre patates, elma, iç tüketime ve dış piyasalara ihraç edilmek üzere Akdeniz Bölgesi'nden gelen başta limon olmak üzere diğer narenciye ürünleri depolanmaktadır. Özellikle yoğun olarak narenciye ürünlerinin depolandığı Ortahisar Kasaba-

* Bizzat tarafımdan 22.04.2010 tarihinde çekilmiştir.

²⁹⁴ T.C. Nevşehir İli Valiliği, **Nevşehir İl Yıllığı**, Nevşehir 1996

²⁹⁵ T.C. Ürgüp Kaymakamlığı, **İlçe Tarım Müdürlüğü Brifing Raporu**, Ürgüp 2006, 1.

si'nda 70 bin ton kapasiteli 600 civarında bu tür depo bulunmaktadır. İlçe genelindeki depo sayısı ise yaklaşık 1500 adettir.²⁹⁶

5. El Sanatları

Ürgüp'ün tarihi ve doğal zenginliği çağlar boyunca bölge insanı tarafından doğal malzemelerle yoğrulup bütünleşmiş ve sanata dönüşmüştür. Ürgüp halkının geçim kaynağı olan uğraşlarda, bu doğal ve kültürel varlığın mirası önemli yer tutmaktadır. Kültürel mirası canlı tutmasının yanında ekonomik bir getirisi de olan el sanatları çömlekçilik, dokumacılık, örgü sanatı, oniks taş işlemeciliği ve el yapımı bebek üretimidir.

5.1. Dokumacılık

Ürgüp'te Bizans döneminden bu yana sürdürülen dokumacılık, bir ara eski yaygınlığını yitirmiş ancak yörede turizmin gelişmesiyle yeniden canlanmıştır.

Dokuma ürünlerin, yer halısı ve kilim, sedir ve divan örtüsü, yastık halısı, seccade olmak üzere çeşitleri mevcuttur. Yörede kökboyası kullanılarak dokunan eski halılarda çoğunlukla Selçuklu motifleri hakimdir. Ama bugünkü motiflerde çevre yörelerin etkisi görülmektedir.

Başka bir dokuma türü de "culfa" adı verilen kaba kumaş dokumasıdır. Culfa tezgâhlarında dokunan bu kumaşlar şalvar yapımında ve bele sarılan şal kuşaklar için kullanılır. Çoğunluğu Ürgüp'te bulunan bu tezgâhlarda bugün üretim yapılmamaktadır.²⁹⁷ Ürgüp'te çok sayıda bulunan halı satış mağazalarında sadece yöreye ait olan halı ve kilim örnekleri sergilenmemekte, Türkiye'nin hemen her bölgesine ait halı ve kilim türleri bulunmaktadır.

²⁹⁶ GÜNEY, Emrullah; **Ortahisar'da Ambarlar**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 1, Sayı:2, Nevşehir 2005, 3.

* Bizzat tarafımdan 22.04.2010 tarihinde çekilmiştir.

²⁹⁷ GÜNEY, Emrullah; **Nevşehir'de Oniks Ve Dekoratif Eşya El Sanatları**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 4, Sayı:12, Nevşehir 2009, 49.

Fotoğraf 17: Yörede El Sanatları*

5.1.1. Halı Dokumacılığı

Yörede bu sanat dalı ile ilgili, meydana getirilmiş çokça ürün bulmak mümkündür. Ürgüp, Avanos ilçelerinde dokuma sanatının bir türü olan halıcılık oldukça gelişmiştir. Buraya halıları Türk halıcılığı içerisinde özel bir yere sahiptir. Bölge halıları “Istar” tezgahında dokunmaktadır. Yöre halılarında çözü ipleri önceleri yünden oluşmasına karşın bu gün eriş iplerden oluşmaktadır. Geleneksel tarz halılarda üç boy halı tipi görülmektedir. Bunlar;

- Sedir Halısı (İnce uzun)
- Taban Halısı (Uzun ve geniş)
- Seccadelik Halı (Küçük boy) dan oluşmaktadır.²⁹⁸

Halılar renkler bakımından çevrede bulunan doğal (kök) boyalardaki renklerle paralellik gösterir. En çok bulunan renkler yeşilin tonları, siyah, kahverengi, sarı ve vişne rengidir. Motifler olarak daha çok geometrik üç madalyonlu kompozisyonlar ağırlıklıdır. Motifine göre belli başlı halı adları olarak: Göbekli, Harikli, Yılan Bahçesi gibi çeşitleri sayılabilir.

5.1.2. Kilim Dokumacılığı

Kilimlerin çözgü ve atkı ipleri yünden oluşmaktadır. Motifler daha çok geometrik şekillerden oluşmaktadır.

Kilim tekniğinde, ev içi, sergi amaçlı ürünler yanında, heybe, yolluk, denk çuvaları gibi ürünlerde dokunmaktadır.

5.1.3. Culfa Dokumacılığı

Modern kumaş dokuma tarzının prototipi olarak düşünülebilecek culfa tezgahlarında, kaba kumaşlar dokunmuştur. Motifleri ise renkli iplerle dokuma anında verilmiştir. Culfalıklar da üretilen kumaşları halk, kadın, erkek şalvarları yapımı ile bele sarılan şal kuşak için kullanılmıştır. Şu an üretim yapılmayan culfa tezgahlarının, yoğun olarak Ürgüp'te olduğu tespit edilmiştir.

5.2. Örgü Sanatı

Yörede geçmişten günümüze oldukça yaygın olarak icra edilen diğer bir halk sanatı da örgü sanatıdır. Çeşitleri aşağıdaki gibidir:

²⁹⁸ Nuran Sipahioğlu, 1971, Üniversite mezunu, İşletmeci, Ürgüp Merkez

5.2.1. Mil İşı Örgüler

Bu teknikle yörede yünden çoraplar üretilmektedir. Çorap örölürken beş mil kullanılmaktadır. İpler beyaz renk olabildiğı gibi değışik renk kombinezonlarından da oluşabilmektedir. Cinslere göre çorapta renkler değışebilmektedir. Erkek çorapları sadece beyaz renkte olmaktadır. Kadın çorapları ise beyaz ve renkli iki türde yapılabilmektedir. Çorap motiflerinde çevresel olayların yansıması gözlenmektedir. Çokça kullanılan motiflerden bazılarının adlarını belirtmek gerekirse; sığır sidiğı, sıçan dişı, bıtrak, baklava dilimi gibi motifler zikredilebilir.²⁹⁹

5.2.2. Oyalar

Yörede söz konusu alandaki ürünler meydana getirilirken üç ana teknik uygulanmaktadır. Bunlar :

- 1-Tığ işi oyalar
- 2-İğne oyaları
- 3-Mekik oyaları'dır.

Üç teknikte meydana getirilen oyalar kadın başı süsleme öğesi olarak kullanılmaktadır. Yörede oyaların yaygınlık alanı geniştir. Kızların çeyizinde önemli bir yer tutar. Gelin olacak bir kız ortalama 50-60 oyalı yemeni hazırlayarak yeni yuvasına götürür. Yemeniler kendisine özgü bir sandıkta muhafaza edilir.³⁰⁰

5.3. El Yapımı Bebekler

El yapımı ünlü Kapadokya bebeklerinin yapım merkezi, Ürgüp'e 50 km. uzaklıktaki Soğanlı Köyü'dür. Bundan birkaç yıl öncesine kadar fakir bir köy olan Soğanlı, bu bebeklerin yapımı sayesinde gelişerek müreffeh bir köy olma niteliğı kazanmıştır.

²⁹⁹ Nuran Sipahioğlu, 1971, Üniversite mezunu, İşletmeci, Ürgüp Merkez

³⁰⁰ Nuran Sipahioğlu, 1971, Üniversite mezunu, İşletmeci, Ürgüp Merkez

Fotoğraf 18: Soğanlı Köyü'nde Yapılan El Yapımı Bebekler*

5.4. Oniks Taş İşlemeciliği

Nevşehir ili ve ilçelerinin günlük yaşamı üzerinde eskiden beri taşların büyük etkisi olmuştur. Taşın konut, ibadethane, mimari dışında kullanıldığı bir başka alan da süs eşyası üretimidir.

Özellikle ilin çevresinde yoğun olan oniks taşı, sarı, pembe, kırmızı, beyaz renklerdedir. Damarlı taş adı verilen birden fazla rengi içeren çeşitleri de bulunmaktadır. Üzerine çeşitli motifler işlenen ve biçimlendirilen oniks taşı kişisel süs eşyası ve ev aksesuarı yapımında kullanılır. Geçmişte, özellikle Teslime Taşı olarak bilinen kolyelerin yapımında kullanılmıştır.³⁰¹

* Bizzat tarafımdan 22.04.2010 tarihinde çekilmiştir

³⁰¹ GÜNEY, Emrullah; **Nevşehir'de Oniks Ve Dekoratif Eşya El Sanatları**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 4, Sayı:12, Nevşehir 2009, 49.

5.5. Toprak Kap Sanatı (Çanak-Çömlekçilik)

Çömlekçiliğin Ürgüp'te ki geçmişi, Hititlere kadar uzanmaktadır. Anadolu'da çömlek yapımı Neolitik devirde (İ.Ö. 7000'li yıllar) Çatalhöyük'te başlamış, İ.Ö. 2000'lerde Mezopotamya'dan ticaret için gelen Asurlular Hititlere çömlek yapımını öğretmişlerdir.³⁰² Bu el sanatı bölgede yaşayan medeniyetler tarafından bugünlere kadar sürdürülmüştür.

Ürgüp toprak kaplarıyla (çömlek) ünlü bir yöredir. Volkanik bir arazi üzerine kurulu olan ilçe, bir yandan nitelikli çamur, öte yandan yakın çevredeki elverişli kil yatakları dolayısıyla yoğun bir seramik üretimi için uygundur. Çeşitli işlemlerden geçirilerek üstün nitelikli bir seramik hamuru haline getirilen yağlı kırmızı toprak basit görünüşlü atölyelerde şekil kazanır.³⁰³

Fotoğraf 19: Yörede Toprak Kap Sanatı*

Yerli halkın "işlik" veya "çanakhane" adını verdiği atölyeler, güneş almayan gösterişsiz mekânlardır. Zemin toprak olan bu atölyelerde bir ila dört arasında tezgâh bulunur. Kapı-

³⁰² a.g.m.

³⁰³ a.g.m.

* Bizzat tarafından 26.04.2010 tarihinde çekilmiştir.

ya yakın, ışık alan bir duvar kenarına kurulan tezgâha bölgede "çıkırık" adı verilir.³⁰⁴ Çamur teknelerinde suyla karıştırılarak bekletilen çamur bir süre sonra kıvamını bulur, elde edildiği yatağın türüne göre silisli, gevşek, yumuşak veya yağlı, sert ya da milli özellikler gösteren çamur türlerine göre üretilecek kap türü de seçilir. Malzemenin zenginliği, çömlek ustasına farklı büyüklükte seramikler hazırlama imkânı tanır. Ayakla çevrilerek hareket verilen çark üzerindeki çamur topağı dönmeye başladığında, birkaç dakika içinde inceliip yükselmeye başlayan kütle sonunda inanılmaz bir şekil kazanır. Çarkta çekilen formlar ustaca yerinden kaldırılıp "yanalak" adı verilen havadar bir tezgâh üzerinde kurumaya bırakılır. Bu sırada boyama ve cila işlemleri gören kaplar yeterince kuruduktan sonra fırınlara istiflenir. 600–700 °C civarında bir ısıda pişirilen kaplar sertleşerek istenen özelliğe kavuşturulur.³⁰⁵

Formlar ve boyutlar ihtiyaca ve çamur türüne göre şekillenir. Geleneksel üretim, boyaları 20 cm'den 1,5 m'ye kadar değişen, çömlek, küp, testi ve güveçlerden oluşan işlevsel gereçler üretimidir. Son yıllarda Hitit ve Frig seramikleri başta olmak üzere, Anadolu'nun en eski formlarını tekrarlayan hediyelik eşya üretimi başlamıştır.³⁰⁶

Günümüzde Ankara, İstanbul, İzmir gibi büyük kentlerde, hatta Avrupa'nın büyük kentlerinde dekoratif aksesuarlar satan mağazaların vitrinlerini süsleyen çömlekler bölgenin en önemli gelir kaynaklarından biri haline gelmiştir.

6. Turizm

Ürgüp İlçesi'nin en önemli ve hayati geçim kaynağı turizmdir. Bu nedenle turizmin ilçe ekonomisinde yeri büyüktür. Özellikle ilçe merkezindeki nüfusun oldukça büyük bir kısmı geçimini turizmden sağlamaktadır.

Bölgede konaklama süresini artırarak, geceleme yi en az 5 güne çıkarmak, kültür ve inanç turizmi, kongre ve doğa turizmi dallarını belirleyici kılmak, hareketliliği 12 aya yaymak, bölgede yapılacak yatırımlara yön vermek amacıyla Turizm Master Planı hazırlama çalışmalarları vardır.

³⁰⁴ GÜNEY, Emrullah; **Nevşehir'de Oniks Ve Dekoratif Eşya El Sanatları**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 4, Sayı:12, Nevşehir 2009, 49.

³⁰⁵ a.g.m.

³⁰⁶ a.g.m.

Ürgüp'ün Kapadokya ve ülke turizminin geleceği içindeki önemi giderek artmaktadır. Türkiye'ye gelen turların hemen hepsinin uğradığı, münferit gelişlerde de turistlerin yoğun olarak ziyaret ettiği bu bölge iç turizm hareketlerinde de önemli bir yer tutmaktadır.

Ürgüp'ü turizm açısından benzersiz bir duruma getiren husus, doğal güzellikleri (Vadiler-Peribacaları), kültürel mirası, (Eski konut dokuları, tarihi eserler, kiliseler), dini geçmişi ve etnoğrafik özelliklerinin bir arada yoğunlaşmış bulunmasıdır.

Fotoğraf 20: Yörede Turizm (Kayadan Oyma Meskenler)*

Turizm, Ürgüp İlçesi'nin en önemli ve hayati geçim kaynağıdır. Özellikle ilçe merkezindeki halkın geçim kaynağının % 70'i turizme dayanmaktadır. İlçede gerek bankalar gerekse turistik tesisler ile halıcı vs. esnaf tarafından sağlanan dövizler göz önünde bulundurulduğunda turizmin ilçe ekonomisindeki yeri daha iyi anlaşılmaktadır.³⁰⁷

Ürgüp İlçesi, kültür ve tabiat varlıkları bakımından oldukça zengin bir yerleşim birimidir. Ürgüp ilçe merkezinde, geç Osmanlı döneminde inşa edilmiş Kılıçarslan Türbesi , Temenni Tepesi ve kayadan oyma oluşumlar ihtiva eden Kadı Kalesi , 10. ve 11. yy.da inşa edilen Karamanoğlu İbrahim Bey Camisi, Altıkapılı Türbesi , Ürgüp-Ortahisar yolu girişinde doğal anıt kapsamında Çatalkaya Peribacası, Ortahisar Kasabası'nda doğal anıt ve çeşitli dönemlerde kullanılmış olan Ortahisar ve İshak Kalesi, Bizans dönemi kayadan oyma Hallaç

* Bizzat tarafımdan 26.04.2010 tarihinde çekilmiştir.

³⁰⁷ T.C. Ürgüp Kaymakamlığı, **İlçe Kültür Ve Turizm Müdürlüğü Brifing Raporu**, Ürgüp 2006, 1.

Manastırı, yine kayadan oyma Ortahisar-Göreme yolu solunda bulunan Fırkatan (Aynalı) Kilisesi, doğal oluşumları ile Kızılçukur Vadisi ve içinde Bizans dönemi kaya oyma Üzümlü Kilise ve müştemilatı bulunmaktadır.³⁰⁸

Mustafapaşa Kasabası kaya oluşumları ve doğasıyla özel Gomeda Vadisi ve vadide bulunan kaya oyma St. Alakara , St. Basil ve Aios Vasilios Kiliseleri, kasaba merkezinde kesme taş ile yapılmış Aios Constantin-Eleni Kilisesi, Osmanlı döneminde inşa edilmiş Şakir Paşa Medresesi, Taşkınpaşa Köyü’nde Selçuklu dönemi Taşkınpaşa Medresesi, Kümbetler ve Cami, Mazı Köyü’nde kayadan oyma Yeraltı Şehri, Karlık, Karain ve Karacaören Köyü sınırları boyunca uzanan ve içerisinde Peribacaları, Roma dönemi kaya mezarları bulunan Küt Deresi, Yeşilöz Köyü’nde bulunan St. Theodora Kilisesi, Cemil Köyü’nde bulunan geç Bizans dönemine ait kesme taşla yapılmış kilise, ilçe kuzeyinde bulunan Selçuklu dönemine ait Saruhan Kervansarayı turistlerin ilgi odağı olan önemli kültür ve tabiat varlıklarıdır.³⁰⁹

İlçe genelinde 22 (A) gurubu belgeli seyahat acentası, halı ve hediyelik eşya satan 40 işletme, 15 turistik lokanta, 4 şarap evi ve fabrikası, 2 kayadan oyma eğlence yeri ve 9 tane disko-bar bulunmaktadır.³¹⁰

Bölgenin yatak kapasitesinin yaklaşık % 30’u Ürgüp’te yer almaktadır. İlçede, 2008 yılı içerisinde günü birlik gelenler dışında 350.000’den fazla turist konaklamıştır.³¹¹

Konaklama Tesislerinin Durumu

Konaklama Tesisi	Sayısı	Oda Sayısı	Yatak Sayısı
Turizm Bakanlığı Belgeli	13	1438	3368
Özel Belgeli	2	56	115
Belediye Belgeli	58	1235	2730
Tatil Köyü	1	243	480
Kamping	2	-	550
T o p l a m	76	2972	7243

Tablo 19: Konaklama Tesislerinin Durumu³¹²

³⁰⁸ a.b.r.

³⁰⁹ SAĞCAN, Faruk; **Mustafapaşa’da (Sinassos) Aya Nikola Manastırı Ve Bir Dönemin İzleri**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 2, Sayı:5, Nevşehir 2006, 47.

³¹⁰ T.C. Ürgüp Kaymakamlığı, İlçe Kültür Ve Turizm Müdürlüğü Brifing Raporu, Ürgüp 2006, 1.

³¹¹ a.b.r.

³¹² T.C. Nevşehir İli Valiliği, **Nevşehir İl Yıllığı**, Nevşehir 1999

E. MİMARİ

1. Geleneksel Mimari

Kapadokya'da doğal yapı, çevre koşulları, savaş ve işgaller sonucu oldukça özgün bir konut mimarisi ortaya çıkmıştır. Mimari öğeler, doğal konumun uzantısı gibidir. En kısa ifadeyle ister insan eliyle şekillendirilmiş olsun, ister hiçbir işleme tabi tutulmasın Kapadokya'da meskenler taştır.³¹³

Bu volkanik bölgede taşın bol, ağacın az olması halkı taş mimariye yöneltmiştir. Yeraltı şehirleri en özgün mimari unsurlardır.³¹⁴ Yöresel jeolojik malzeme olan tüfün kolayca işlenebilen bir madde olması nedeniyle dağ, tepe yamaçları, peri bacaları oyularak ev biçimine sokulmuştur. Yamaçlara, kayalara ev yapma geleneği bazı yörelerde hâlâ devam etmektedir. Eski mağaralar, kaya evlerinin önemli kısmı bugün limonluk, şaraphane, kiler ya da turistik tesis (otel, lokanta, bar-disko) olarak kullanılmaktadır.³¹⁵

Kapadokya'nın özgün konut mimarisi örneklerine Ürgüp, Ortahisar, Uçhisar, Göreme, Çavuşin ve Avanos'ta rastlanmaktadır. Geleneksel konut türleri "oyma", "yarı oyma-yarı yığma" ve "yığma" olmak üzere çeşitlenir.³¹⁶ Taş evlerin içi yazın serin, kışın ılıktır. Yangın ve depreme karşı dayanıklıdır. Bugün koruma altına alınan veya turistik tesis olarak kullanılan taştan oyma evler, modern mağara görünümündedir. İçerisinde her türlü donanımına sahip olan yapılardaki odaları emsallerinden ayıran, yöresel mimaridir. Ürgüp'te bulunan Esbelli Evi, Ürgüp Evi gibi otel olarak hizmet veren yapılar, bu mimarinin uluslararası üne sahip örnekleridir.³¹⁷

³¹³ SAĞCAN, Faruk; Geleneksel Yerleşmelere Bir Bakış, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 3, Sayı:10, Nevşehir 2008, 54.

³¹⁴ AYTEKİN, Osman; Güzel Atlar Ülkesi'nde (Kapadokya) Gizemli Şehirler, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 2, Sayı:5, Nevşehir 2008, 51.

³¹⁵ SAĞCAN, Faruk; **Geleneksel Yerleşmelere Bir Bakış**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 3, Sayı:10, Nevşehir 2008, 54.

³¹⁶ a.g.m.

³¹⁷ Mehmet Balkan, 1960, Üniversite mezunu, Mimar, Ürgüp Merkez

* www.esbelli.com.tr

Fotoğraf 21: Esbelli Evi Dış Görünüm*

Taş, en önemli yapı gerecidir ve tümüyle yöreden sağlanmaktadır. "Yontu taşı" denen yöresel taş türü beyaz, bej, açık kahverengi tonlarda kolay işlenebilen bir taştır. "Kavak kepezi" denen taş türü serttir, özel çekiç veya kalemle düzeltilir. "Yapraklı seki taşı" sarıdır, oldukça serttir, özel çekiçle düzeltilir. "Sulusaray taşı" yumuşak bir taş türüdür, beyaz renklidir. Bu taş, ısıyı koruduğundan yapıların iç bölmelerinde kullanılır. Belli boyutlarda işlenen taşlar yapıların revaklı ön yüzlerinde geometrik bir düzen içinde kullanılarak devinimli bir görünüm elde edilir.³¹⁸

Fotoğraf 22: Esbelli Evi İç Görünüm*

³¹⁸ GÜNEY, Emrullah; **Nevşehir Yöresi'nin Jeolojik Tarihçesi Ve Jeomorfolojik Gelişimi**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 1, Sayı:3, Nevşehir 2005, 24.

Yöre ağaçsız olduğu için ahşap süsleme azdır. Yüklükler perdeyle örtülür. Tüm kapılar eşiklidir. Bunların bezemeleri yerine göre değişmektedir. Kemerli olan dış kapılar daha süslüdür. Evlerin iç düzenini de ihtiyaçlar ve yaşam biçimi belirlemiştir. Konut içi yaşamın büyük bölümü etrafı yüksek duvarlarla çevrili olan "hayat" denen avluda geçer. Ahır, ambar, samanlık, tandır evi ve yer odası buraya açılır. Yer odası çok işlevlidir. Ailenin yemek yeme, oturma hatta yatma ihtiyacı bu odada karşılanır.³¹⁹

2. Tarihi Ürgüp Evleri

Mimarî yapı, Kapadokya yöresinin genelinde uygulanan mimarî tarzın bir parçasıdır. Yapıların bir kısmı tüf kayalara oyularak yapılmış, oyma esnasında çıkartılan taşlarla yapının önüne veya üzerine yığma tekniği ile inşa edilen diğer bölümlerden oluşur. Hanenin giriş kapısı, oda pencereleri, genellikle kemerli ve süslü yapılır.³²⁰ Yapının elemanlarının genel yapı içerisinde çevre mimarisine uyumlu olmasına özen gösterilir. Mimarının bu denli bir birine uyumlu olması, halkın çevre ile bütünleştiğinin bariz bir örneğidir.

Konutlarda, zaman içerisinde yapılan ilavelerde devam eden dengeli bir bütünlük dikkati çeker. Bunun nedeni, mimaride, malzeme, teknik ve stil bakımından oldukça etkili bir geleneğin devam ediyor olmasıdır. Aile büyüdükçe haneye ilave yerler yapılır. Bu devamlılık çok eskiden beri uygulanı geldiği içindir ki, evlerinin yapıldığı tarihi belirtecek bir yazıt vs. bulunmamaktadır. Bu itibarla evlerin yapıldığı tarihleri tespit etmek güçleşmektedir.

Konut alanları ile ticari merkezler iç içedir. Kullanıma göre şekillenen bu yapılarda “eski (klasik) yapılar ”, “ yeni yapılar ” şeklinde iki ayrı tür yapılanmadan bahsedilebilir. Genellikle ticarî ve idarî yapılar yeni yapılar şeklinde iken; meskenler eski (klasik) yapılar şeklindedir.³²¹

* www.esbelli.com.tr

³¹⁹ SAĞCAN, Faruk; **Geleneksel Yerleşmelere Bir Bakış**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 3, Sayı: 10, Nevşehir 2008, 54.

³²⁰ SAĞCAN, Faruk; **Nevşehir İli Mimari Eserlerine Genel Bir Bakış**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 1, Sayı: 1, Nevşehir 2005, 25.

³²¹ Mehmet Balkan, 1960, Üniversite mezunu, Mimar, Ürgüp Merkez

2.1. Tarihi Ürgüp Evlerinin Özellikleri

Eski evler iki ve en çok üç katlı prizmatik yapılardan oluşur. Kat sayısı hane halkının nüfusuna bağlı olduğu gibi, evin büyüklüğüne ve arazinin meyline göre de değişir. Hatta meylin fazla olduğu bazı örneklerde zemin kata bir sokaktan girilirken, diğer üst katlara başka sokaktan veya aynı sokağın üst başından girilmektedir.

Tüf kaya içerisine oyularak yapılmış bulunan mekanlar, zemin katın bir kısmını oluşturmakta; zeminin bir kısmı ile üst katlar kaya içerisine oyma esnasında elde edilen taşlarla inşa edilmektedir. Haneyi oluşturan avlunun içinde tonozlu bir eyvan şeklinde tandır evi bulunur. Peri bacası şeklindeki kayaların konutlara dahil edildiği veya konutların yamaca dayandığı bazı örnekler üst katlarda da görülür. Evlerin sokak ile olan ilişkisi avluyla olduğu kadar üst katlarda doğrudan da olabilmektedir. Avlu içerisinde bulunan eyvanlı mekan, etrafındaki şekillenmeyi ve ihtiyaca göre evin büyümesini tayin eder.³²²

2.2. Tarihi Ürgüp Evlerinin Bölümleri

Eyvan, isminden de anlaşılacağı gibi, üç yanı kapalı, açık ön kısmı bir kemer bir ara ile sınırlanmış, derinlemesine dikdörtgen planlı tonozlu bir mekandır. Yöre halkı bu yerlere “kemer altı” adını verir. Yörenin eski evlerinde ve bazı yeni evler de eyvan bulunur. Eyvan tek olduğu zaman tandır bu eyvanın altında yer almakta, çoklu eyvan olduğunda bunlardan birisi “tandır evi” görevi görmektedir.

2.2.1. Tarihi Ürgüp Evlerinde Dış Çevre

Bazen bir çeşme ya da bir dini merkezin bulunduğu meydana çevreleyen sokaklarla oluşan mahalleler yerleşmenin özelliğini yansıtır. Sokaklar topografik özelliklere uyar ve genellikle insanla beraber yüklü bir hayvanın geçebileceği ölçektir. Bazı yerleşmelerde sokak üzerine taşan saçaklar kapalı, samimi ve değişken perspektifli mekân etkileri oluştururlar.

³²² İLK TÜR K, Ferit; **Nevşehir’in Eski Halk Tipi Evleri**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 2, Sayı:5, Nevşehir 2006, 43.

Bu organik sokakları yerel özelliklere göre bazen ahşap payandalı ya da taş konsollu çıkmaları ile yapı kütleleri, bazen de yüksek bahçe ya da avlu duvarları sınırlar.³²³

2.2.2. Tarihi Ürgüp Evlerinde İç Çevre

Bahçe, avlu ve avluyu çevreleyen mekânlardan oluşur. Her şey kullanıcının yaşama biçimi ve günlük eylemlerine göre tasarlanmıştır. Genel özellikler şöyle özetlenebilir:

- Pratiklik
- İşlevsellik
- Çevre koşullarına uyum
- Çözüme iç mekânla başlayıp dışa doğru geliştirmek ve bütünleştirmek
- Malzeme ve gereçleri en yakından seçmek
- Çözümde, görünüşte yalnlık
- İşlevsel çözümlerin planlamadaki önceliği³²⁴

2.3. Tarihi Ürgüp Evlerinin Plan Tipleri

Kapadokya evlerinde plan, odaların bir sofa çevresine dizilmesiyle oluşur. Oda, biçimi, büyüklüğü, nitelikleri pek az değişken bir yaşama birimidir. Odalar arası alan diyebileceğimiz sofa ise, her özelliğiyle değişkendir. Bu yüzden ev tipini sofa belirler.³²⁵

2.3.1. İç Sofalı Tip

Fotoğraf 23: İç Sofalı Tip Planı

³²³ Mehmet Balkan, 1960, Üniversite mezunu, Mimar, Ürgüp Merkez

³²⁴ a.g.m.

³²⁵ SAĞCAN, Faruk; **Nevşehir İli Mimari Eserlerine Genel Bir Bakış**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 1, Sayı:1, Nevşehir 2005, 25.

18. yüzyıldan itibaren belirginleşmiş, ancak 19. yüzyılda yaygınlaşmıştır. Kentlerin kalabalıklaşması, arsanın küçülmesi ve değer kazanması daha içe dönük ve sıkışık planlamaları gerektirmiştir. Daha rahat yaşama biçiminin arzulanması, tozdan, soğuktan kaçılması, sofa alanını da her zaman kullanma ihtiyacı, bu tipin tercih edilmesinin sosyal nedenleri arasındadır. Bu derli toplu plan, daha çok sayıda odaya yer veriyor, yan yana gelen odalar sayesinde duvarlar azalıyor ve ekonomi sağlanıyordu.³²⁶

2.3.2. Orta Sofalı Tip

Orta sofalı plan tipi, Orta Asya'dan beri kullanılan bir tip olup, Anadolu Türk mimarisinde daha çok medrese, cami, köşk gibi yapı türlerinde uygulanmışken 18.yüzyıldan itibaren önce büyük kentlerde yönetici evlerinde sonra da çevresinde tekrar uygulama alanı bulmuş bir ev tipidir.³²⁷

2.3.3. Dış Sofalı Tip

Türk evlerinde eski ve çok güzel örnekleri olan bir tiptir, çeşitlemeleri çoktur, simetri az görülür. Sofa bir ya da üç cephesi duvarsız olarak dış dünyaya açıktır. Bu durumuyla Türk'ün doğa içindeki yaşamının ya da başka bir deyişle çadırılı göçebe yaşamının yerleşik düzene çok iyi bir yansımasıdır. Sofa iyi havalarda ve özellikle yazın yoğun bir yaşama ve üretim alanıdır. Çoğunlukla sofanın iki dar ucu yan duvarların uzantısı ile kapanmıştır. Eyvanlar iki oda arasında kalan korunmuş mekânlardır. En zengin örnekler köşklü, eyvanlı tiplerde karşımıza çıkar. Köşe sofalı tip yakın zamana kadar sofası dışa kapalı olarak yapıla gelmiştir. Bu tip 19. yüzyıla kadar devam etmiştir.³²⁸

³²⁶ a.g.m.

³²⁷ SAĞCAN, Faruk; **Geleneksel Yerleşmelere Bir Bakış**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 3, Sayı: 10, Nevşehir 2008, 54.

³²⁸ a.g.m.

F. EĞİTİM – ÖĞRETİM

1. İlköğretim Okulları

Ürgüp'teki İlköğretim Okulları

Okulun Adı	Derslik Sayısı	Öğretmen Sayısı	Öğrenci Sayısı
Aksalur İbrahim Aydın İlköğretim Okulu	10	13	131
Ali Baran Numanoğlu İlköğretim Okulu	17	22	369
Atatürk İlköğretim Okulu	9	12	224
Ayvalı İlköğretim Okulu	6	4	75
Bahçeli İlköğretim Okulu	5	3	64
Başdere İlköğretim Okulu	11	17	258
Hacı Ahmet Toksöz İlköğretim Okulu	18	28	564
İbrahimpaşa İlköğretim Okulu	6	6	87
Karakaya İlköğretim Okulu	3	3	43
Mazıköyü İlköğretim Okulu	9	14	222
Mehmet Diker İlköğretim Okulu	11	18	270
Mehmet Dinler İlköğretim Okulu	12	22	472
Memiş Aksoy İlköğretim Okulu	9	16	259
Mustafapaşa İlköğretim Okulu	12	18	232
Ortahisar Fatih İlköğretim Okulu	10	14	249
Ortahisar İlköğretim Okulu	12	16	257
Sarıhıdır İlköğretim Okulu	4	1	24
Sofular İlköğretim Okulu	3	3	34
Şahinefendi İlköğretim Okulu	5	3	60
Taşkınpaşa İlköğretim Okulu	3	3	49
Ulaşlı İlköğretim Okulu	3	3	38

Tablo 20: Ürgüp'teki İlköğretim Okulları

2. Liseler

Ürgüp'teki Liseler

Lisenin Adı	Derslik Sayısı	Öğretmen Sayısı	Öğrenci Sayısı
Çok Programlı Lise	13	12	178
Hayri Mehmet Ürgüplü Anadolu Lisesi	11	21	210
Ürgüp Anadolu Meslek ve Meslek Lisesi	14	28	335
Ürgüp Anadolu Öğretmen Lisesi	18	26	249
Ürgüp Lisesi	15	24	342

Tablo 21: Ürgüp'teki Liseler

3. Diğer Eğitim Kurumları

Ürgüp'teki Diğer Eğitim Kurumları

Kurumun Adı	Derslik Sayısı	Öğretmen Sayısı	Öğrenci Sayısı
Ürgüp Halk Eğitim Merkezi	19	7	3469
Özdemir Baykal Turizm Eğitim Merkezi	8	7	103
Zübeyde Hanım Anaokulu	3	2	49

Tablo 22: Ürgüp'teki Diğer Eğitim Kurumları

4. Ürgüp'te Okuma Yazma Durumu

İlçenin eğitim kültür durumu iyi düzeydedir. Okuma-Yazma oranı % 99'lara ulaşmıştır. Okul, bina ve derslik açısından herhangi bir sıkıntı çekilmemektedir. 2009/2010 eğitim ve öğretim yılında (11) Köy İlkokulu kapalı olup bu okullardaki öğrencilerin tamamı, (8) Köy okulunda ise 6-8. sınıf öğrencileri olmak üzere toplam 435 öğrenci taşımali eğitim görmektedir.³²⁹

³²⁹ T.C. Ürgüp Kaymakamlığı, İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü Brifing Raporu, Ürgüp 2006, 1.

İlçe merkezinde (1) Genel Lise, (1) Anadolu Meslek ve Meslek Lisesi, (1) Çok Programlı Lise, (1) Anadolu Öğretmen Lisesi, (1) Anadolu Lisesi, (8) İlköğretim Okulu, (1) Anaokulu, (1) kreş ile kasaba ve köylerde (16) ilköğretim okulu bulunmaktadır.³³⁰

İlçeye bağlı Mustafa Paşa Kasabası'nda, Sivil Havacılık, Turizm İşletmeciliği, Turizm Rehberliği, Aşçılık, El Sanatları, Bilgisayar Programcılığı ve Şarap Üreticiliği olmak üzere (7) bölümden oluşan Kapadokya Meslek Yüksek Okulu ile ilçe merkezinde Nevşehir Üniversitesi'ne bağlı, İnşaat ve Bilgisayar olmak üzere iki bölümden oluşan Ürgüp Erol Toksöz Meslek Yüksek Okulu bulunmaktadır. Halen Kapadokya Meslek Lisesinde (621), Erol Toksöz Meslek Yüksek Okulunda (145) öğrenci öğrenim görmektedir.³³¹

Halk Eğitim Kursları

Açılan Kurs Türleri	Kurs Sayısı	Kursiyer Sayısı
Bilgisayar	3	55
Yetiştirme Kursları (Türkçe,Matematik,Fen,Sosyal)	126	2996
Bağlama,Gitar ve Enstrüman Kursları	4	62
Benim Ailem	2	39
Giyim,Makine Nakış,Vb. Temel Kursu	11	78
Okuma,Yazma (1. Kademe)	2	102
Yabancı Dil (İngilizce-Almanca-Arapça)	6	55
Kalorifer Ateşçiliği	1	22
Yiyecek Hazırlama ve Pişirme Tek. Kursu	1	19
Şiş Örgücülüğü Kursu	4	71
Halk Oyunları Kursu	6	132
Çocuk Gelişimi Kursu	4	69
Özürlü Bakım Eğitimi Kursu	1	22
TOPLAM	171	3.722

Tablo 23: Halk Eğitim Kursları³³²

³³⁰ a.b.r.

³³¹ T.C. Nevşehir İli Valiliği, **Nevşehir İl Yıllığı**, Nevşehir 2003

³³² T.C. Ürgüp Kaymakamlığı, **İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü Brifing Raporu**, Ürgüp 2006, 1.

İlçe merkezinde ilk kütüphane 1851 yılında hizmete açılmıştır. Halen Tahsin Ağa Halk Kütüphanesi adı altında hizmet veren bu kütüphane zengin bir kitaplığa sahip olup, bu kütüphaneye bağlı olarak kasaba ve köylerde 12 Kütüphane şubesi mevcuttur.³³³

Kütüphaneler

Kütüphane Sayısı	Mevcut Kitap Sayısı	Okuyucu Sayısı (2008)
12	148.996	26.648

Tablo 24: Kütüphaneler³³⁴

İlçede, 700 kişilik kongre ve sinema salonu, 6 adet kitabevi, haftalık gazete çıkaran 2 adet basımevi bulunmaktadır. Tiyatro ve folklor faaliyetleri turizm işletmeleri ve okullar bünyesinde gerçekleştirilmektedir.³³⁵

İlçe merkezinde 1 adet çim futbol sahası, 500 kişilik kapalı spor ve antrenman salonu, Ortahisar Kasabası ve Taşkın Paşa Köyü'nde birer adet antrenman (futbol) sahası ile okullar bünyesinde ve Ayvalı, Bahçeli, Çökek, Karlık, Sofular, Sarıhıdır köylerinde voleybol ve basketbol sahaları bulunmaktadır.³³⁶

İlçede Ürgüp Spor Kulübü mevcut olup, bu kulüp bünyesinde futbol, voleybol ve atletizm dallarında faaliyet gösterilmektedir. Ayrıca ilçeye bağlı 4 kasabada da birer amatör futbol kulübü faaliyet göstermektedir.

Eğitim Kuruluşları Öğretmen ve Öğrenci Durumu (2009/2010)

Eğitim Kurumları	Öğretmen Sayısı	Öğrenci Sayısı
Anasınıfı + İlköğretim Okulları	265	5814
Lise ve Dengi Okullar	107	1317
Toplam	372	7131

Tablo 25: Eğitim Kuruluşları Öğretmen ve Öğrenci Durumu (2009/2010)³³⁷

³³³ a.b.r.

³³⁴ a.b.r.

³³⁵ a.b.r.

³³⁶ a.b.r.

³³⁷ T.C. Ürgüp Kaymakamlığı, İlçe Sağlık Müdürlüğü Brifing Raporu, Ürgüp 2006, 1.

G. SAĞLIK

Ürgüp ilçe merkezinde 50 yataklı devlet hastanesi, 1 SSK dispanseri, 8 sağlık ocağı ve 8 sağlık evi bulunmaktadır.

Devlet hastanesi, gerek uzman hekim gerekse araç gerek açısından ameliyat yapılır hale getirilmiştir.³³⁸

Ürgüp devlet hastanesiyle ilgili verilere yer vererek ilçedeki sağlık durumu hakkında bilgi edinebiliriz.

Yıllara Göre Uzman, Pratisyen Ve Diş Hekimi Sayıları

	2004	2005	2006	2007	2008
Pratisyen Hekim	7	7	6	9	11
Uzman Hekim	2	11	9	12	10
Diş hekimi	4	4	4	4	4

Tablo 26: Yıllara Göre Uzman, Pratisyen Ve Diş Hekimi Sayıları³³⁹

Yıllara Göre Yardımcı Sağlık Personeli Sayıları

	2004	2005	2006	2007	2008
Hemşire	18	21	26	25	26
Ebe	11	9	9	9	11
Sağlık Memuru	3	9	9	9	9
Laboratuar Teknisyeni	6	6	7	6	7
Röntgen Teknisyeni	5	5	5	5	5
Anestezi Teknisyeni	1	5	5	5	5
A.T.T.*	0	0	4	4	11
Diş Protez Teknisyeni	2	2	2	2	2
Diyetisyen	1	1	1	1	1
Odyometri	0	0	1	1	1

³³⁸ a.b.r.

³³⁹ www.urgupdh.saglik.gov.tr

Eczacı	0	0	1	1	0
Tıbbi Sekreter	0	0	3	3	0
Tıbbi Teknolog	1	1	0	0	1
Toplam	48	59	73	85	79

Tablo 27: Yıllara Göre Yardımcı Sağlık Personeli Sayıları³⁴⁰

Ameliyat İstatistikleri

	2005	2006	2007	2008
Büyük	215	304	338	5
Orta	63	251	372	140
Küçük	45	110	268	605

Tablo 28: Ameliyat İstatistikleri³⁴¹

³⁴⁰ a.a.

* Acil Tıp Teknisyeni

³⁴¹ a.a.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÜRGÜP'TE ÖRF, ADET, GELENEK, GÖRENEK VE İNANIŞLAR

A. ÜRGÜP'TE DOĞUM, EVLENME, ASKERLİK VE ÖLÜMLE İLGİLİ ÖRF, ADET, GELENEK, GÖRENEK VE GÜNLÜK YAŞAYIŞLA İLGİLİ İNANIŞLAR

1. Örf, Adet, Gelenek Ve Görenek Kavramlarının Tanımlanması

1.1. Örf Kavramının Tanımı

Örfler, çoğu zaman toplumun katı beklentileri olarak nitelenen birtakım örnek tutum ve davranışlardır. Örfler, aynı zamanda toplumun, herhangi bir değer sisteminin bünyesini oluşturan temel taşlarını da temsil ederler. Bu değerler sistemi, toplumsal yapının durumuna göre giderek özel bir hukuk sistemine göre ya da o sistemdeki bir yasa maddesine de gerekçe olur.³⁴²

Örflerin bireyle birey, bireyle aile, bireyle komşular ve akrabalar, bireyle halk ve ulus arasındaki ilişkileri, davranışları, tutum ve tavırları düzenleyen ve belirleyen işlevleri vardır. Toplumun her üyesini sürekli olarak baskı altında tutan örfler, zorlayıcı yaptırıcı ya da yasaklayıcı yaptırımlarıyla bireyin grupla cemaatle ya da toplumla uzlaşımını sağlarlar. Öte yandan cins, yaş, sınıf ve mesleklere göre belirlenmiş çeşitli örfler bunlar arasında bağlantıyı koruma, kollama, pekiştirme ve denetleme işlevleriyle de yüklüdürler.³⁴³

Örflere karşı çıkma kimi toplumlarda yasaya karşı çıkmayla bir tutulur; hatta zaman zaman yasaların da üstünde tutularak katı ve bağışlamasız bir tutumla birey cezalandırılır.

³⁴² **Büyük Larouse;** Milliyet Yayınları, İstanbul 1986, C. XIV, 7276.

³⁴³ a.ky.

1.2. Adet Kavramının Tanımı

Adetler, tıpkı örfler gibi birçok sosyal içerikli ilişkiyi düzenlemekte, yönetmekte ve denetlemektedirler.³⁴⁴ Toplumsal yaşamın düzenli gitmesinde, kuralların uygulanmasında adetler etkili olmaktadır; örneğin karşılama ve uğurlamalar; yemek ve sofraya düzenleri; geçiş dönemleriyle ilgili kutlama ve kutsamalar; kız isteme, nişanlılık ve evlenme usulleri; cinsler, yaş grupları, meslek mensupları arasındaki ilişkilerin biçimleri; selamlaşma, hatır sorma sırasında uyulması gereken kurallar; bayramlar, mevsimler, önemli günlerle ilgili davranış biçimleri; “yas alma”, “baş sağlığı dileme” gibi durumlarda söylenecek sözler, takınılacak tavırlar ve tutumlar adetlerin alanına girerler.

Adetler çeşitli kökenlerden kaynaklanmış ve biçimlenmişlerdir; bunlar içerisinde geçmiş zamanların yaşama biçimleri, dünya görüşleri, ilginç rastlantı ve olaylar önemli bir yer tutarlar. Bir toplumda, toplumun bütününe ilgilendiren adetler olduğu gibi, çeşitli mesleklerin, mezheplerin, etnik grupların vb. kendilerine özgü adetleri vardır. Adetlerin pratikteki uygulanışını giderek gelenekselleşmesini sağlayan bu konuda bilinçli ya da bilinçsiz görev üstlenen yaş ve cins gruplarıyla dini liderler, dernek yöneticileri, oyun grubu başkanları bulunmaktadır. Kimi adetler oldukça durağan ve sürekliden, kimisi de zamanla değişebilen niteliktedir. Adetlerden bir bölümü toplumun büyük değişim çalkantısına ayak uydurarak özlerinde ve biçimlerinde sınırlı değişimlere uyarak benliklerini bir dereceye kadar korurken, bir bölümü de tıpkı canlı organizmalar gibi etkinliği ve diriliğini zamanla yitirerek ortadan kalkabilirler.³⁴⁵

1.3. Gelenek Kavramının Tanımı

Gelenekler geniş anlamıyla bir kuşaktan ötekine geçirilebilen bilgi, tasarım, boş inanç, yaşantı biçimi; daha geniş anlamıyla maddi olmayan kültürdür. Dar anlamda ise, kuşaklar boyunca bir toplumun örneğin kutsal ya da politik işleri gibi önemli konulardaki görüşlerdir.

³⁴⁶

³⁴⁴ **Büyük Lügat Ve Ansiklopedi**; Meydan Yayınevi, İstanbul, C. V, 660.

³⁴⁵ a.ky.

³⁴⁶ **Temel Britanica Ansiklopedisi**, Hürriyet Yayınları, İstanbul 1993, C. XI, 172.

Gelenekler sözlü ve yazılı olmak üzere iki bölüme ayrılırlar. Tıpkı adetler gibi, ama onlardan daha güçlü olarak toplumsal yaşamın düzenlenmesinde ve denetlenmesinde önemli rol oynarlar. Nitelikleri bakımından genellikle tutucu olan gelenekler aile, hukuk, din ve politika gibi toplumsal kurumlar üzerinde etkilidirler; bilim ve sanat, geleneklerin daha az etkisi altındadırlar. Bireyin bağlı bulunduğu grubun ya da toplumun geleneklerine karşı çıkması, bu karşı çıkışın derecesine göre bireyin toplulukça dışlanmasından, saldırıya uğramasına, hor görülmesinden, alaya alınmasına kadar genişleyen tepki türlerinde biçimlenir.³⁴⁷

Geleneklerin tıpkı örfler gibi yasalarla belirlenmiş türleri vardır. Yasa, geleneklere ve onlara aykırı davranışlar için verilecek olan cezaları bir ölçüye sokmaya çalışır. Gelenekler, genellikle yasalardan çok daha geniş bir alanı yönetirler.³⁴⁸

1.4. Görenek Kavramının Tanımı

Göreneğin örfe, adete, geleneğe bakarak yaptırım gücü daha zayıftır. Örfteki yapılaşma zorunluluğu, adet ve gelenekteki yapılmalı özelliği görenekte yapılabılme özelliğini alır. En yalın tanımıyla bir şeyi görüle geldiği gibi yapma alışkanlığı olan görenek, öteki sosyal alışkanlık gibi gerekli ve uygun görülenleri kapsar. Ama bunların mutlaka yerine getirilmesini istemez. Öteden beri yapıla gelmekte olan, fakat henüz adet durumunu kazanmamış olan bu davranış biçimlerine grubun, toplumun gelişmesin uygun yenilikler eklenir. Bunlar süreklilik kazandığı gibi, bir süre sonra ortadan kalkabilirler.³⁴⁹

Görenekler, günlük yaşantımızın gerekli gördüğü ilişkilerin düzenlenmesinde, bireyler arasındaki sürtüşmeleri azaltmakta, toplumsal ilişkilerin kolaylaşmasında, belirleyici rol oynarlar. Komşu ziyaretlerinde, hasta yoklamalarında, alış-verişte, ortak taşıtlara inip binmede, tanışma ve tanıştırmalarda nasıl davranılacağını belirleyerek ilişkilerin düzenli gitmesine yardımcı olurlar.³⁵⁰

³⁴⁷ a.ky.

³⁴⁸ a.ky.

³⁴⁹ **Yeni Türk Ansiklopedisi**; Ötüken Yayınları, İstanbul 1985, C. V- XIII, 1236.

³⁵⁰ a.ky.

2. Doğum İle İlgili Adetler

2.1. Gebe Kalınmaması Durumunda Alınan Önlemler

Kadının gelin gittiği yerde saygınlık kazanması, erkeğin gözüne girmesi, analık zevkini tatması ve soyun devamı için doğurması gerekir. Çocuğu olmayan kadın özellikle geleneksel kesimde horlanır, ezilir ve aşağılanır.³⁵¹

Kısırlık ve kadının erkek çocuk doğurmaması, eşinin yeniden evlenerek kuma almasına yol açabilmektedir.³⁵²

Çocuk sahibi olamayan kadın için çeşitli önlemler alınır.

Öncelikle gebe kalamayan kadının üşüttüğü düşünülerek hamama götürülür. Bu işlerden anladığı varsayılan ebe kadınlarca hazırlanan ilaçlar içirilir. Erkekte kusur olabileceği düşünülmez. Kesinlikle kusurun kadında olduğu düşünülerek kadın türbelere götürülür.³⁵³ Ancak günümüzde hastanelere başvurma yaygınlaşmıştır.

2.2. Gebe Kadının Aşermesi

Aşerme gebeliğin belirli dönemlerinde gebe kadında görülen değişimlerdir.³⁵⁴ Gebeliğin bu döneminde gebe kadına canının her istediği, istenen saat veya istenen şey ne kadar alakasız olursa olsun temin edilmeye çalışılır. Bu kural gözetilmezse, annede veya doğacak çocuğunda zararlı etkilerin meydana geleceğine inanılır; çocuğun düşmesi, sakat, kusurlu doğması vs. gebe kadının yediği şeylerin, sık sık baktığı insan veya hayvanların doğacak çocuğun huyuna, vücut yapısına, yüz özelliklerine etkide bulunacağına inanılır. Bunun için gebe kadın, doğacak çocukta kusur niteliğinde bir iz bırakması mümkün olan şeyleri yemekten, böyle kimselere bakmaktan, böyle hayvanlarla karşılaşmaktan çekinir. Hele kusurlu kimseleri

³⁵¹ ÖRNEK, Sedat Veis; **Türk Halk Bilimi**, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1995, 131.

³⁵² a.g.e.

³⁵³ Avni Canlı, 1963, İlkokul mezunu, Çiftçi, Bahçeli Köyü

³⁵⁴ **Okul Kültür Ansiklopedisi**; Meydan Yayınları, İstanbul 1991, C. IV, 312.

kınaması son derece tehlikeli sayılır; bunun sonucu olarak çocukta da aynı kusurun olacağına inanılır.³⁵⁵

Kadının hamile kaldığı andan itibaren; çocuğu annenin tüm davranışlarından etkileneceği bilimsel olarak kanıtlanmış olup; bu konuyla ilgili olarak Anadolu'nun geleneksel kesiminde çok yaygın olan inanış sistemi günümüzde de geçerliliğini korumaktadır.

Bu inanış sistemi; hamile kadını bir takım davranışları yapmaya ve yapmamaya zorlamaktadır.

Hamile kadından yapmaması gereken davranışlar şöyledir:

- Ayıya, maymuna, deveye bakmaz,³⁵⁶
- Balık, tavşan, paça, kelle yemez, sakız çiğnemez,³⁵⁷
- Cenazeye gitmez, cesede bakmaz,³⁵⁸
- Gizli saklı bir şeyi alıp yemez.³⁵⁹

Yukarıdaki sayılanların dışında birtakım uygulamalar da vardır ki bunlar da aynı çıkış noktasından kaynaklanan olumlu istekle yüklü olan davranış biçimleridir.

Hamile kadından yapması istenilen davranışlara ise;

- Aya, gökyüzüne bakar,³⁶⁰
- Güzel kimselere bakar,³⁶¹
- Gül koklar,³⁶²
- Ayva, elma, yeşil erik, üzüm yer.³⁶³

³⁵⁵ Avni Canlı, 1963, İlkokul mezunu, Çiftçi, Bahçeli Köyü

³⁵⁶ Aslı Uzun, 1961, Ortaokul mezunu, Ev hanımı, Ayvalı Köyü

³⁵⁷ Aslı Uzun, 1961, Ortaokul mezunu, Ev hanımı, Ayvalı Köyü

³⁵⁸ Aslı Uzun, 1961, Ortaokul mezunu, Ev hanımı, Ayvalı Köyü

³⁵⁹ Dudu Memiş, 1954, Okur-yazar, Halı-kilim dokuma sanatçısı, Mustafa Paşa Kasabası

³⁶⁰ Dudu Memiş, 1954, Okur-yazar, Halı-kilim dokuma sanatçısı, Mustafa Paşa Kasabası

³⁶¹ Dudu Memiş, 1954, Okur-yazar, Halı-kilim dokuma sanatçısı, Mustafa Paşa Kasabası

³⁶² Fahriye Bıyıklı, 1968, Okur-yazar, El sanatları sanatçısı, Soğanlı Köyü

³⁶³ Fahriye Bıyıklı, 1968, Okur-yazar, El sanatları sanatçısı, Soğanlı Köyü

2.3. Bebeğin Cinsiyetin Tespit Edilişi

Hamilelik döneminin en önemli konularından birisini de doğacak çocuğun cinsiyetiyle ilgili yapılan yorumlar oluşturmaktadır. Yörede konuyla ilgili olarak;

- Kadının fiziksel görünümüne bakılarak,
- Kadının yediklerine bakılarak,
- Kadının davranışlarına bakılarak,
- Çocuğun ana karnında oynama süresine bakarak,
- Sancının geliş biçimi dikkate alınarak çeşitli yorumlar yapılmaktadır.³⁶⁴

Günümüzde ise; çocuğun cinsiyetiyle ilgili geleneksel yorumlardan daha yoğun olarak modern tıp yöntemlerine başvurulduğu gözlenmektedir.

Anadolu'nun genelinde olduğu gibi Ürgüp ve köylerinde de erkek çocuk aileler için önemlidir. Bu nedenle doğumdan önce çocuğun cinsiyeti merak edilir. Gebe kadının dış görünüşünden ve yapılan bir takım pratiklerle çocuğun cinsiyeti öğrenilmeye çalışılır.

Bu pratiklerden bazıları şunlardır :

- Gebe kadına elini uzat dendiğinde elinin içi yere bakarsa çocuk oğlan, yukarı bakarsa kız olur.³⁶⁵
- Kadının karnı sivri olursa çocuk oğlan, yayvan olursa kız olur.³⁶⁶
- Bebek sağ tarafta olursa oğlan, sol tarafta olursa kızdır.³⁶⁷
- Doğacak çocuk kıysa kadın zayıflamaz, oğlan taşıması zor olduğu için zayıflar.³⁶⁸
- Gebe kadının haberi olmadan odadaki minderlerin birinin altına makas, diğerinin altına bıçak konur. Makas olana oturursa çocuk kız, bıçak olana oturursa oğlan olur.³⁶⁹
- Doğacak çocuğun erkek olması için horoz kesilip sıcakken ödü yutulur.³⁷⁰

³⁶⁴ Fahriye Bıyıklı, 1968, Okur-yazar, El sanatları sanatçısı, Soğanlı Köyü

³⁶⁵ Fahriye Bıyıklı, 1968, Okur-yazar, El sanatları sanatçısı, Soğanlı Köyü

³⁶⁶ Hatice Koçyiğit, 1959, İlkokul mezunu, El sanatları sanatçısı, Soğanlı Köyü

³⁶⁷ Hatice Koçyiğit, 1959, İlkokul mezunu, El sanatları sanatçısı, Soğanlı Köyü

³⁶⁸ Hatice Koçyiğit, 1959, İlkokul mezunu, El sanatları sanatçısı, Soğanlı Köyü

³⁶⁹ Hatice Koçyiğit, 1959, İlkokul mezunu, El sanatları sanatçısı, Soğanlı Köyü

³⁷⁰ Hatice Koçyiğit, 1959, İlkokul mezunu, El sanatları sanatçısı, Soğanlı Köyü

2.4. Doğum Esnasında Yapılanlar

Doğum eskiden ve kısmen günümüzde de köy ebeleri tarafından yaptırılır. Evin bir odasında doğuma yardım edecek birkaç kişiyle birlikte köy ebesi doğumu gerçekleştirir. Ancak zaman zaman doğum zorlaşır. Gebelik sırasında yatakta kocanın kadının üzerinden geçmesinin ya da kadının gebelik sırasında kapı eşiğine oturmasının doğumu zorlaştıran nedenler olduğuna inanılır.³⁷¹

Bu durumlarda doğumu kolaylaştırmak için şu pratikler uygulanır :

- Kadın odada gezdirilir.³⁷²
- Çarşaf, yorgan, battaniye gibi şeyler içinde sallanır.³⁷³
- Su üzerinden, küfe üzerinden, eşikten atlatılır.³⁷⁴
- Makas ağzı açılır. Ebe kadın saç bağını, saç örgüsünü açar, düğmeler çözülür.³⁷⁵
- Kocasının avucundan Fatma ana denilen otun bekletildiği su içirilir.³⁷⁶
- Doğum odasına giren kadınlar gebe kadının sırtını sıvazlar, “köy göçtü sen de göç” diyerek doğumun kolay olmasını dilerler.³⁷⁷
- Odaya giren kişi bir şeyin dikişini söker ve “ben geldim sen de gel” der.³⁷⁸
- Gebe kadın gebeliği sırasında dikiş dikmişse doğum yaparken eteği sökülür.³⁷⁹
- Kadının kocası çağırılır ve kadının üzerinden üç kere geçirilir.³⁸⁰
- Kadının saçında iğne, toka varsa açılır, yakasındaki ip çözülür.³⁸¹
- Kilitli kapılar, sandıklar, pencereler açılır.³⁸²
- Kuşlara yem serpilir.³⁸³

³⁷¹ Vuslat Akar, 1940, Okur-yazar değil, Halı-kilim dokuma sanatçısı, Ürgüp Merkez

³⁷² Vuslat Akar, 1940, Okur-yazar değil, Halı-kilim dokuma sanatçısı, Ürgüp Merkez

³⁷³ Vuslat Akar, 1940, Okur-yazar değil, Halı-kilim dokuma sanatçısı, Ürgüp Merkez

³⁷⁴ Vuslat Akar, 1940, Okur-yazar değil, Halı-kilim dokuma sanatçısı, Ürgüp Merkez

³⁷⁵ Vuslat Akar, 1940, Okur-yazar değil, Halı-kilim dokuma sanatçısı, Ürgüp Merkez

³⁷⁶ Vuslat Akar, 1940, Okur-yazar değil, Halı-kilim dokuma sanatçısı, Ürgüp Merkez

³⁷⁷ Zeynep Dişli, 1961, İlkokul mezunu, Halı-kilim dokuma sanatçısı, Mustafa Paşa Kasabası

³⁷⁸ Zeynep Dişli, 1961, İlkokul mezunu, Halı-kilim dokuma sanatçısı, Mustafa Paşa Kasabası

³⁷⁹ Zeynep Dişli, 1961, İlkokul mezunu, Halı-kilim dokuma sanatçısı, Mustafa Paşa Kasabası

³⁸⁰ Zeynep Dişli, 1961, İlkokul mezunu, Halı-kilim dokuma sanatçısı, Mustafa Paşa Kasabası

³⁸¹ Zeynep Dişli, 1961, İlkokul mezunu, Halı-kilim dokuma sanatçısı, Mustafa Paşa Kasabası

³⁸² Sabahat Bener, 1979, Lise mezunu, Ebe, Ulaşlı Köyü

³⁸³ Sabahat Bener, 1979, Lise mezunu, Ebe, Ulaşlı Köyü

- Kolay doğum yapan kadın, doğum yapacak olan kadının sırtını sıvazlar.³⁸⁴
- Kadın sırta alınıp silkelenir.³⁸⁵
- Kadının yüksek bir yerden atlatılır.³⁸⁶

Günümüzde ise yörede doğumlar hastanelerde yaptırılmaktadır.

2.5. Bebeğin Göbeğinin Kesilmesi / Yıkanması

Bebek doğduktan sonra yıkanır ve tuzlanır. Doğumdan sonraki en önemli işlem bebeğin göbeğinin kesilmesidir. Göbek pamuk ipliğiyle bağlanır. Bir ayakkabı ya da lastiğin (ayağa giyilen) üzerinde jiletle kesilir. Göbeğin üzerine kurumaması için anne sütü damlatılır ve “goğorsu” denilen yakılmış beyaz bezin külü konur. İki günde bir ya da her gün göbek düşene kadar bu işlem tekrarlanır.³⁸⁷

Hamile kadının yediği içtiği şeylerin, baktığı kişi, hayvan ve nesnelerin çocuğu etkileyeceği inancı yörede ne kadar hakimse, çocukla göbeği ve eşi arasında da aynı inanç söz konusudur. Bu nedenle çocuğun geleceğini, ilerdeki işini etkileyeceği inancıyla göbek gelişigüzel atılmaz.

Bu uygulamaya örnek olarak göbek;

- Cami duvarına, cami avlusuna gömülür.³⁸⁸ (Dindar olsun diye)
- Okulun duvarına, bahçesine atılır.³⁸⁹ (Okusun diye)
- Ahıra gömülür.³⁹⁰ (Elinden iş gelsin diye)
- Suyu atılır.³⁹¹ (Kısmetini dışarıda arasın diye)

Çocuğun göbeğine çocuktan bir parça, hatta çocuğun kendisi gözüyle bakıldığı için genellikle temiz bir beze sarılarak, temiz bir yere gömülmektedir.³⁹²

³⁸⁴ Sabahat Bener, 1979, Lise mezunu, Ebe, Ulaşlı Köyü
³⁸⁵ Sabahat Bener, 1979, Lise mezunu, Ebe, Ulaşlı Köyü
³⁸⁶ Sabahat Bener, 1979, Lise mezunu, Ebe, Ulaşlı Köyü
³⁸⁷ Refik Işık, 1950, Lise mezunu, Emekli imam, Karain Köyü
³⁸⁸ Refik Işık, 1950, Lise mezunu, Emekli imam, Karain Köyü
³⁸⁹ Sabahat Bener, 1979, Lise mezunu, Ebe, Ulaşlı Köyü
³⁹⁰ Sabahat Bener, 1979, Lise mezunu, Ebe, Ulaşlı Köyü
³⁹¹ Sabahat Bener, 1979, Lise mezunu, Ebe, Ulaşlı Köyü
³⁹² Gökür Altın, 1948, Okur-yazar değil, Ev hanımı, Başdere Kasabası

Göbeğin kesildiği makas çocuk erkekse, kalbi askılı olsun, çalışkan olsun diyerek duvara asılır. Çocuk kızsak makas, gezgin olmaması, eve bağlı olması için minder altına konur.³⁹³

Doğumu yaptıran ebeye çocuğun kırkı çıktıktan sonra para verilir.³⁹⁴

Uzun yıllar çocuğu olmayan ya da ilk erkek çocukları dünyaya gelen aileler, çocukları olduğunda yaşlı kadınları toplayarak “beşik düğünü” yaparlar. Kadınlar beşiği düzerler. Bebek uykulu olsun, uyusun diyerek kadınlardan çok uykulu olan birisi bebeği beşiğe yatırır.³⁹⁵ Günümüzde doğumlar hastanelerde gerçekleştiği için eşle ilgili geleneksel uygulamalar tamamen yok olmuş durumdadır. Göbekle ilgili adet ve inanmalar günümüzde de yaygınlığını sürdürmektedir.

2.6. Süt Verme / Sütü Gelmeyen Loğusa Kadın İçin Yapılanlar

Modern tıp ve geleneksel kültür çocuğun en sağlıklı beslenme biçiminin anne sütüyle beslenme olduğu konusunda birleşmektedir.

Geleneksel kültürde çocuğa ilk süt üç ezan beklendikten sonra verilmektedir.³⁹⁶ Bu uygulamayla çocuğun ileriki yaşamında sabırlı olacağına inanılmaktadır. Kadının ilk sütüne “ağız” denmektedir. Ağız sütünü çocuk muhakkak emmelidir çünkü ağız emmeyen çocuğun ileriki yaşamında zayıf ve güçsüz olacağına inanılmaktadır.³⁹⁷

Yine geleneksel kültürde erkek çocukları kız çocuklarına göre daha çok emzirilmektedir. Bu davranışın nedeni oğlan çocuğunun daha güçlü ve kuvvetli olması isteğinden kaynaklanmaktadır.³⁹⁸

Ayrıca yörede sütü gelmeyen loğusa kadın için de çeşitli önlemler alınır. Bunlardan bazılarına örnek vermek gerekirse,

- Sütü gelmeyen kadına bolca su içirilir

³⁹³ Gökner Altın,1948, Okur-yazar değil, Ev hanımı, Başdere Kasabası

³⁹⁴ Gökner Altın,1948, Okur-yazar değil, Ev hanımı, Başdere Kasabası

³⁹⁵ Gökner Altın,1948, Okur-yazar değil, Ev hanımı, Başdere Kasabası

³⁹⁶ ALGÜL, Mustafa; **Halkbilimi Ürünlerimiz**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 3, Sayı:10, Nevşehir 2008, 30.

³⁹⁷ a.g.m.

³⁹⁸ a.g.m.

- Sütli çorba, yoğurtlu çorba pişirilir.
- Pekmez içirilir.
- Yağda pişirilmiş soğan yedirilir.
- Bol sulu yiyecek ve içecekler yedirilip içirilen loğusa kadının bir şeye üzülp sıkılmamasına çalışılır. Çünkü üzüntünün sütü kestiği inancı hakimdir.³⁹⁹

2.7. İsim Tayini

Bir kişinin, bir nesnenin, bir durumun ya da bir olayın muhakkak adı konulur. Onun bir belirtiyse, bir sıfatla nitelendirilmesi istenir.⁴⁰⁰

Geleneksel kültürde çocuğa ad konması genellikle dini nitelikli bir törenle olmaktadır. Giderek etki gücünü yitirmekle beraber dini niteliğin etkinliğini sürdürdüğü görülmektedir.

Çocuğa ad koyma sıradan bir iş olmadığı için bu iş küçük çapta da olsa kutlanarak ve kutsanarak yerine getirilmektedir. Daha önce saptanmış olan “isim” ad koyma amacıyla düzenlenen toplantı sırasında çocuğa verilmektedir. Bu amaçla çağrılan din görevlisi veya dindarlığıyla tanınan saygın bir kişi ezan okumakta ve çocuğun kulağına üç kere adını söylemektedir. Adı hoca yoksa çocuğun babası ve dedesi tarafından da aynı uygulamalar yapılarak konulmaktadır.⁴⁰¹

Yörede çocuğa göbek adı koyma geleneği de yaygın bir uygulamadır. Çocuğun göbeği kesilirken konan ada “göbek adı” denmektedir. Yörede çocuğa göbek adı konulması;

- Çocuğun kabirde göbek adıyla çağrılacağı,
- Öte dünyada göbek adıyla çağrılacağı,
- Tövbe, talkın verilirken göbek adıyla çağrılacağı gibi dini nedenlerle açıklanmaktadır.⁴⁰²

Kişinin asıl adının dışında özellikle yakınları ve bağlı bulunduğu grubun üyeleri tara-

³⁹⁹ a.g.m.

⁴⁰⁰ a.g.m.

⁴⁰¹ KORAT, Gürsel; **Dinsel İnanışlar Ekseninde Kapadokya**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 2, Sayı:6, Nevşehir 2006, 6.

⁴⁰² a.g.m.

findan çocuğa verilen ve rahatlıkla kullanılan bir ad konulmaktadır. Buna “takma ad” denmektedir. Bu daha çok geleneksel kesimlerde özellikle köylerde görülmektedir.⁴⁰³

2.8. Anne Veya Bebeğe Kırk Basması / Alınan Önlemler

Doğumla ilgili adet ve uygulamalar içerisinde kırklama işlemini geçmişte olduğu gibi günümüzde de değişmez bir kural olarak geçerliliğini sürdürmektedir.

Yöre halkı loğusayla kırklı çocuğun doğumdan sonraki kırk gün içerisindeki hastalıklarına ve ileriki aylardaki gelişim eksikliğine; kırk basması, kırk düşmesi, kırk karışması, loğusa basması, aydaş gibi adlar vermektedir.

Kırk günlük dönem içerisinde loğusa ve kırklı çocuğa birtakım canlı ve nesnelerin zarar vereceği inancı yaygın olduğu için, kırk baskınlığını önlemek için yapılan pratikler oldukça yaygındır.⁴⁰⁴ Kırk baskınlığını önlemek için;

- Anne ve çocuk kırk gün dışarı çıkarılmaz,⁴⁰⁵
- Loğusa kadın ve kırklı çocukların birbirleriyle karşılaştırılmamasına dikkat edilir.⁴⁰⁶

Yörede çocuğa kırk basması çocuğun gelişmemesi ve zayıflamasıyla ilişkilendirilmektedir. Kırk baskınlığını giderme yolunda da dini, büyüsel birtakım pratiklere başvurulmaktadır. Günümüzde artık bu tür uygulamalar yok denecek kadar azdır.

Loğusa ve kırklı çocuğa kırk basmaması, loğusanın ve çocuğun serbest çıkması için; kırk gün içerisinde genellikle kadın ve çocuğun yıkanması biçiminde yapılan uygulamaya “kırklama” adı verilmektedir. Yaygın olarak kullanılan “kırklama” tanımlanmasının dışında bu olay halk arasında; “kırk dökme”, “kırk çıkarma” vb. adlarla da tanımlanmaktadır.⁴⁰⁷

Yörede de Anadolu’nun geneline benzer olarak, kırklama işlemi en yaygın kırkinci

⁴⁰³ ÖZDEMİROĞLU, M; **Halkbilim Ürünlerimiz**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 4, Sayı:12, Nevşehir 2009, 57.

⁴⁰⁴ a.g.m.

⁴⁰⁵ Akkız Aydın, 1961, Okur-yazar değil, Ev hanımı, Karlık Köyü

⁴⁰⁶ Akkız Aydın, 1961, Okur-yazar değil, Ev hanımı, Karlık Köyü

⁴⁰⁷ ÖRNEK, Sedat Veis; **Geleneksel Kültürümüzde Çocuk**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Yayın No: 20, Ankara 1979, 71-78.

gün yapılmaktadır. Bazı köylerde değişikliklere uğrayarak; 7., 20., 30., 37., 39., 41. günlerde de kırklama yapılmaktadır.⁴⁰⁸ Bu işlem köylere göre, şekilde bazı farklılıklar gösteriyor olmasına karşın içerikte aynı amaca yönelik bir uygulamadır.

2.9. Kırk Çıkarmada Yapılanlar

Loğusa kadın ve bebek kırkları çıkana kadar yalnız bırakılmazlar. Bunun nedeni bu dönemde anne ve bebeğe şeytanın çok işeyeceği ve doğum yapan kadının mezarının kırk gün açık olduğu inancıdır.⁴⁰⁹

Loğusa kadın ve bebek yalnız bırakılmaları gerektiğinde yanlarına su ve süpürge konur. Bebek yalnız bırakılacaksa beşiğine süpürge dayanır, başının altına süpürge teli konur, beşiğin altına ekmek konur. Çocuk mama, yemek yiyene kadar da o ekmek oradan alınmaz.⁴¹⁰

Kırk içinde çocuğun üzerine âdetli kadın gelirse “ürfiye”, “urufe” olur. Buna “kabar” da denilir. Çocuğun vücudunda kızarıklıklar, darı gibi lekeler çıkar. Bu durumda çocuğun yıkanacağı suya darı atılır ve çocuk bu suyla yıkanır. Bunun dışında çocuğun vücuduna katran sürülür ya da buğday anızının külü vücuda serpilir.⁴¹¹

Çocuk doğduktan kırk gün sonra loğusa da bebek de kırklanır. Ancak kırklama yapılan kadar bebek ve kadın sık sık yıkanır.⁴¹²

Kadın bu kırk gün boyunca âdet görür. Buna “çocuk âdeti” denir. Kırk gün dolunca “kırk kazanı” konur. Kazanın içine kırk taş atılır. Buna “kırk taşı” denir. Aynı zamanda kırklama suyuna gümüş yüzük, para, iğne atılır. Bunu yaşlı bir kadın yapar, para ve iğne kırklamadan sonra bu kadına verilir. Bu su elekten geçirilir ve kırk kaşık su konur. Artan su loğusanın ve bebeğin gittiği her yere serpilir.⁴¹³

İki kırklı kadın bir araya geldiğinde “kırk baskını” olacağı inancı vardır. Bu durumda çocuk ilerlemez. Kırk baskını olmaması için bebeklerin iç gömlekleri değiştirilir, iki kadın

⁴⁰⁸ a.g.e.

⁴⁰⁹ a.g.e.

⁴¹⁰ Bahriye Dağ, 1970, İlkokul mezunu, Ev hanımı, Sofular Köyü

⁴¹¹ Bahriye Dağ, 1970, İlkokul mezunu, Ev hanımı, Sofular Köyü

⁴¹² Bahriye Dağ, 1970, İlkokul mezunu, Ev hanımı, Sofular Köyü

⁴¹³ Bahriye Dağ, 1970, İlkokul mezunu, Ev hanımı, Sofular Köyü

birbiriyle öpüşür ve iğne değiştirirler. Baskın durumunda ise kadınlar birbirlerinin çocuklarını emzirirler.⁴¹⁴

2.10. Loğusa Ziyareti

Yeni doğum yapmış anneye yapılan “hayırlı olsun”, “Allah analı babalı büyütsün” demek için yapılan ziyaretlere yörede loğusa yoklaması adı verilir. Loğusa yoklamasına giden eş dost akraba anneye süt olsun diye sütlü ya da yoğurtlu çorba götürürler, maddi durumu iyi olan yakınlar ise çeşitli hediyeler, çocuk için giyim eşyası veya altın getirirler.

2.11. Nazar / Korunmak İçin Alınan Önlemler

İslam ülkelerinde, Anadolu’da ve dolayısıyla yörede nazar inancı çok yaygındır. Her türlü canlı, cansız varlıkları tehdit ettiğine inanılan nazarın, daha çok çocuklar üzerinde etkili olacağı inancı yaygındır. Bu nedenle çocukları nazardan korumaya yönelik alınan önlemlere geçmişte olduğu gibi günümüzde de oldukça sık rastlanmaktadır. Bu uygulamalara örnek olarak;

- Çocukların isteyerek pis gezdirilmesi,
- Çocukların nefesi kuvvetli olduğuna inanılan birisine okutulması,
- Çocuklara nazar boncuğu takılması,
- Çocukların “Maşallah” denerek sevilmesi,
- Ziyaret yerlerine götürülmesi gibi örnekler verilebilir.⁴¹⁵

2.12. Çocuğun Tırnağının Kesilmesi

Yörede çocuğun tırnaklarının ilk olarak kesilmesiyle ilgili olarak yapılan pratikler de oldukça yaygındır. Buna en yaygın uygulama olarak şu örnek verilebilir; çocuğun ilk tırnakları kesildikten sonra eli, içinde paralar bulunan bir keseye sokturulmaktadır. Çocuğun oradan

⁴¹⁴ Bahriye Dağ, 1970, İlkokul mezunu, Ev hanımı, Sofular Köyü

⁴¹⁵ Yakup İnci, 1959, Ortaokul mezunu, Çömlek sanatçısı, Mustafa Paşa Kasabası

aldığı para erkekse büyüdüğü zaman kuracağı işin sermayesine, kız ise çeyizine kullanılacak ilk para olarak saklanmaktadır.

2.13. Çocuğun Diş Çıkarması

Çocuğun biyolojik gelişiminin en önemli belirtilerinden birisi olan diş çıkarma yöre halkı tarafından genellikle bir törenle kutlanmaktadır. Yiyeceklerin öğütülmesinde, ezilmesinde, parçalanmasında birinci derecede rolü olan dişin ortaya çıkışı nedeniyle düzenlenen bu tören ve eğlencede yiyeceği kutsama, çocuğun rızkını artırma, bereketi çoğaltma gibi dilekler yatmaktadır. Bu törende çocuğun dişlerinin sağlam ve düzgün olmasına yönelik de bir dizi geleneksel pratiklere de başvurulmaktadır.

Yörede bu tören ve eğlencenin halk arasındaki en yaygın adı “diş hediği”dir. Yer yer “diş aşısı”, “diş bulguru”, “diş buğdayı” olarak da tanımlanmaktadır.

Çocuğun dişinin çıktığını ilk gören, çocuğa bakır ve gümüşten yapılmış hediyecek bir eşya verir. Bunun manası çocuğun dişlerinin gümüş gibi parlak, bakır gibi sağlam olması demektir. Bundan sonra dişin çıktığını ilan maksadıyla diş bulguru kaynatılarak dost, akraba ve komşulara dağıtılır. Ayrıca tüm hısım akraba davet edilerek bulgurla birlikte leblebi, şeker, fıstık, üzüm, köftür, ceviz, iğde gibi çerezler yedirilir. Bu davete gelenlerde çocuğa mendil, havlu, peşkir, bakır leğen, patik, çetrik gibi hediyelere getirirler. Diş çıkarmadaki hediyeler; çocuğun kendi başına yürüyerek, akrabalarından veya komşu evlerinden birine ilk varışında çocuğa tekrar verilir.⁴¹⁶

2.14. Çocuğun Konuşması

Çocukluk çağının biyolojik aşamalarından çocuğun konuşması ile ilgili olan dönemdir. Geçmişte yörede konuşamayan ve konuşması geciken çocuklar için bir takım çarelere başvurulmaktaydı. Bu çareler ve işlemler başlıca üç grupta toplanmaktadır. Bunlar açma, kesme ve okuma işlemleri olarak sınıflandırılmaktadır. Bu uygulamalara örnek olarak;

-Konuşmayan çocuk ziyaretlere götürülerek ağı anahtar ile açılır,

⁴¹⁶ Yakup İnci, 1959, Ortaokul mezunu, Çömlek sanatçısı, Mustafa Paşa Kasabası

- Dil bağı kesilir,
- Nefesi kuvvetli hocalara okutulur⁴¹⁷ vb.verilebilir.

2.15. Çocuğun Yürümesi

Çocukluk çağının biyolojik aşamalarından çocuğun yürümesi ile ilgili olan dönemdir. Geçmişte normal zamanda yürümeyen, yürümesi geciken ya da yürürken sürekli olarak düşen çocuklar için bir takım pratiklere başvurulmaktaydı. Bunlara örnek olarak;

- Çocuğun topuklarına yumurta sürmek,
- Çocuğu ceviz yaprağı ve tuz atılmış suda yıkamak,
- Çocuğu çeşitli ziyaretlere götürmek⁴¹⁸ gibi uygulamalar verilebilir.

2.16. Çocuğun Sünnet Ettirilmesi

Anadolu’da çocukla ilgili geleneksel işlemlerden en önemlilerinden biriside sünnet geleneğidir. Dini ve töresel işlemler içerisinde en katısı ve en yaygın olanı sünnet geleneğidir. Hiçbir anne ve baba bu köklü geleneğin dışında kalmak istemez. Geleneğinin yaptırımını bu konuda bir karşı koyuşa meydan vermeyecek kadar güçlüdür.

Sünnet sözcüğü Arapça kökenlidir ve ilk anlamıyla “işlek yol” demektir. Daha geniş anlamda ise; Tanrı’nın yolunu ya da insanın adet durumuna soktuğu iyi ya da kötü davranışı anlatmaktadır.

İslam dininde peygamberin yaptığı uyguladığı ya da yapmayı uygulamayı öğrettiği şeylere uymaya “sünnet” denmektedir. Toplumun bu konudaki hoşgörüsü ve bağışlaması yok denecek kadar azdır. Dolayısıyla belli nedenlerle sünnetleri gecikmiş delikanlılar bunun tedirginliğini yaşamaktadırlar. Yaşı gelip geçtiği halde sünnet olmayan kişilere aşağılayıcı ve kınayıcı tutum ve davranışlar oldukça yaygındır. Bu konuda köklü bir geleneğin yaptırım gücü yoğun bir biçimde geçmişte olduğu gibi günümüzde de işlemektedir.

⁴¹⁷ Yakup İnci, 1959, Ortaokul mezunu, Çömlek sanatçısı, Mustafa Paşa Kasabası

⁴¹⁸ Yakup İnci, 1959, Ortaokul mezunu, Çömlek sanatçısı, Mustafa Paşa Kasabası

Sünnet yapılacak çocuğa yeni, güzel ve temiz elbiseler giydirilir, çocuğa altın takılar takılır. At veya araba ile nahl denilen renkli kağıtlardan yapılmış güllü şeritli bir ağaç şeklinde ve kesik koni biçiminde bir sevinç alameti ile birlikte çocuk sokaklarda çalgı eşliğinde dolaştırılır. Sonra çocuk sünnet edilir. Sünnet günü tüm akraba ve dostlar davet edilir, yemekler yenir davul ve çalgılar çalınır, köçek oynatılır, umumi eğlenceler yapılır. Davete gelenler çocuğa bakır, kumaş, altın, peşkir, saat gibi çeşitli hediyeler getirirler.

Fotoğraf 24: Yörede Sünnet Düğünü*

2.16.1. Sünnet Çocuğunun Yaşı Ve Sünnet Zamanı

Sünnet çocuğunun yaşı ve töreninin mevsimi konusunda kesin bir kural yoktur. Çocuklar çoğunlukla okul çağına yakın veya ilkokul yıllarında ergenlik çağına girmeden sünnet edilmektedirler.

Sünnet toplumsal yapı içerisinde birçok işlevi üstlenmenin yanı sıra; görkemli bir sünnet töreniyle aile, hem üyesi bulunduğu grup içerisindeki saygınlığını artırır, hem de çocuğunun mürüvvetini görür. Yörede “çocuğun bakımı, sünneti, evlendirilmesi anne babanın boyuna borçtur.” kabulü hakimdir.⁴¹⁹

Yoksul ya da öksüz çocukların sünnetini varlıklı kimseler veya akrabalar kendi çocuk-

* Bizzat tarafımdan 22.04.2010 tarihinde çekilmiştir.

⁴¹⁹ Yakup İnci, 1959, Ortaokul mezunu, Çömlek sanatçısı, Mustafa Paşa Kasabası

larıyla birlikte yaptırmaktadırlar. Bu görevi kimi grupların yada yardım derneklerinin de üstlendiği görülmektedir.

Sünnet zamanı ve mevsimi olarak da en çok ilkbahar, yaz ve sonbahar mevsimi seçilmektedir. Geçmişte cuma günlerinin tatil olması ve cuma gününün uğurlu sayılması nedeniyle sünnetler daha çok perşembe günleri yapılmaktaydı. Ancak günümüzde sünnet düğünü ya da töreni için cumartesi ve pazar günleri seçilmektedir.⁴²⁰

2.16.2. Tören Yada Düğün Hazırlığı

Aileler çocuklarının yaşı ve ekonomik durumlarına göre çocuklarını sünnet ettirecekleri zamanı yaklaşık iki ay önceden belirleyerek hazırlıklara başlarlar. Aile düğün gününü belirledikten sonra, bir hafta on gün öncesinden konuklara haber verir. Bu duyuru;

- Okuyucu elçi göndererek,
- Davetiye bastırılıp dağıtılmak üzere iki biçimde yapılmaktadır.

Geleneksel kültürde düğüne fazla kişi çağrılmasına özen gösterilmektedir.

2.16.3. Çocuğun Hazırlanması

Çocuk törenden birkaç gün öncesinden hazırlanmaya başlanır. Aslında çocuk çok daha önceden psikolojik olarak, hem sünnet olma sevincine, hem de korkusuna girmektedir. Geleneksel eğitimle anne ve babalar çocuklarını bu önemli geçiş pratiğine aylar öncesinden hazırlamaya başlamaktadır.

Sünnet giysisi tören hazırlıklarının en önemli bölümünü oluşturmaktadır. Ön tarafında “Maşallah” işlemeli açık mavi bir başlık geleneğin en yaygın giyim ögesini oluşturmaktadır. Ayrıca sünnet çocuklarının boyun ve omuzlarına çevre ve yağlık asılmakta, şapkalarının arkasından ise gelin teli sarkıtılmaktadır.⁴²¹

⁴²⁰ Yakup İnci, 1959, Ortaokul mezunu, Çömlek sanatçısı, Mustafa Paşa Kasabası

⁴²¹ Yakup İnci, 1959, Ortaokul mezunu, Çömlek sanatçısı, Mustafa Paşa Kasabası

Sünnet çocukları sünnetten birkaç gün önce veya aynı gün ata, arabaya, otomobile bindirilerek dolaştırılmakta bu geziye mahallenin öteki çocukları da katılmaktadır; böylece çocuğun sünnet edileceği bu gezintiyle de çevreye duyurulmaktadır.

2.16.4. Sünnet İşlemi Ve Sünnetçi

Sünnet işlemi bölgenin uç kısmındaki derinin çepeçevre kesilmesinden ibarettir. Sünnet işlemi sırasında çocuğun varsa kirvesinin kucağına, yoksa bir yakınının kucağına oturtularak bacaklarının iki yana açması sağlanmakta, kucağına oturduğu kişi çocuğun kollarını sıkı sıkı tutmaktadır. Bu sırada çocuğa korkmaması için yüreklendirici, erkekliği vurgulayıcı sözler söylenmektedir. Kesilmeden önce ve kesilme sırasında; “Allahu ekber, Allahu ekber” denilerek tekbir getirilmekte, ayrıca “oldu da bitti maşallah” diye çok yaygın olarak bilinen tekerleme de söylenmektedir.

Sünneti yani kesme işlemini yerine getirenin genel adı sünnetçidir. Günümüzde ise bu işi sağlık memurları veya doktorlar yapmaktadır.

2.16.5. Hediye – Armağan

Tören karakteri taşıyan bu önemli geçiş dönemi çeşitli hediyelerle süslenmektedir. Bu hediyeler altın, para, giyecek ve ev eşyalarından oluşmaktadır. Günümüzde sünnet hediyesi uygulaması devam etmektedir.

2.16.6. Kirvelik

Kirvelik, kısaca birbirine ekonomik ve sosyal olarak eş konumda bulunan iki ailenin, ailelerden birinin sünnet töreni masraflarını karşılamasıyla oluşan bir sanal akrabalık kurumu olarak tanımlanabilir.⁴²² Kirve, sanal akrabalık kurulacak olan ailenin erkek çocuğunu sünnet esnasında kucağına alarak çocuğun acı çekmemesi için destekte bulunacak ve aynı zamanda törenin ekonomik giderlerine kısmen de olsa katkıda bulunacak olan kişidir. Birbiriyle kirve-

⁴²²ÖZDEMİROĞLU, M; **Halkbilim Ürünlerimiz**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 4, Sayı:12, Nevşehir 2009, 57.

lik ilişkisi içerisine giren ailelerde kalıcı bir dostluk ilişkisi kurarlar.

Kirvelik kurumu genel olarak aşağıdaki işlevleri yerine getirmesi bakımından geçmişte daha yaygın olmasına karşın günümüzde de halen geçerliliğini sürdürmektedir. Kirvelik;

- Var olan ilişkileri pekiştirmesi,
- Ailelerin sosyal ilişkiler ağını genişletmesi,
- Sosyal sigorta mekanizması görmesi
- Dayanışma ve gücün artmasıyla önemli bir pazarlık gücü kazandırması gibi işlevleri üstleniyor olması bakımından önemli bir toplumsal kurumdur.⁴²³

Kirvelik yoluyla kurulan ilişki ölene kadar devam eder. Kirve çocukları arasında evlenme yasağı vardır. Bu yasak kirveler arasındaki ilişkinin daha serbest dolayısıyla da daha güçlü ve kalıcı olmasını sağlamaktadır.⁴²⁴

3. Düğün, Nişan, Kız İsteme Adetleri

3.1. Kısmetlerinin Kapalı Olduğuna İnanılan Gençler İçin Yapılanlar

Kısmet sözcüğü dilimize Arapçadan girmiştir. Yörede genç kızlar kısmetlerini öğrenmek ya da kısmetlerini açmak için çeşitli davranış biçimlerini uygularlar. Yörede gençlerin kısmeti açılsın diye tuzlu ekmek veya tuzlu peynir yemeleri, rüyaya yatmaları, niyet namazı kılmaları istenir. Yörede bir başka uygulama da şu şekildedir; Kısmetinin kapalı olduğuna inanılan genç kızın kısmeti açılsın diye gelin kızın duvağı, bekar kızın başının üstünde gezdirilir. Bazı köylerde ise eskiden kısmet açmak için, gençler hocaya götürülür, muska yazdırılırdı. Bu uygulamaların çoğu günümüzde terkedilmiştir.

3.2. Evlenme Usulleri

Yörede evlenme usullerini dörde ayırabiliriz. Kız kaçırma usulü denen usul yörede oldukça yaygındır. Bu usulde kız çeyizden mahrum bırakılır, baba evi ile çeşitli kırılganlıklar

⁴²³ a.g.m.

⁴²⁴ a.g.m.

doğar. Bazen çiftin ilk çocukları doğduğunda barış sağlanırken bazen küslük ömür boyu sürer. Görücü usulü de oldukça yaygın bir evlenme şekli ise de günümüzde sıklığı azalmıştır. Akra-ba evlilikleri yok denecek kadar az olan yörede gençler kendileri görüşüp anlaşıma yoluyla evlilik usulünü benimsemiş ve bu usul ilçe merkezinde çok yaygın olmakla beraber köylerde de uygulanır hale gelmiştir.

3.3. Dünür Yollama

Eskiden eş seçimini büyükler yapardı, büyükler ne derse onların dediği olurdu. Günümüzde ise eş seçimini gençler kendileri yapmaktadır. Oğlan düğünlerde ve bayramlarda bir kızı görür beğenir; bunu aile büyüklerine söyler; bunun üzerine aile büyükleri araştırma yapmaya başlar.⁴²⁵

Evlenilecek olan kızda aranan özellikler; Güzellik, beceriklilik, hamaratlık, soy, sop aile yapısı yaşının oğlandan büyük olmamasıdır. Evlenilecek erkekte aranan özellikler ise; Ahlatlı olması, memur olması, içkisi, kumarı olmaması, soy, sop, aile yapısı, ekonomik bakımdan kıza denk olması şeklinde sıralanmaktadır.

Eskiden evlenmeler genellikle görücü usulüyle olmaktayken, günümüzde evlilikler gençlerin anlaşması yoluyla yapılmaktadır. Tavsiye üzerine aracı yardımıyla yapılan evliliklere de yörede sıkça rastlanmaktadır. Erkek, anlaştığı veya herhangi bir yolla görüp beğendiği kızı ailede uygun olan kişilere söyler. Aile bunun üzerine harekete geçer. Ailenin kadınları kız bakmaya giderler. Kız bakmaya gitmeye yörede “kız beğenmeye gitmek” denir. Kız beğenmeye gidilirken, kız evine haber verilmez aniden gidilir ki, ev halinin nasıl olduğu daha iyi anlaşılabilir. Kız beğenmeye gidildiğinde kızın fizik yapısına, davranışlarına, evin düzenine bakılır. Yöre halkı konuya bakış açısını, “evin kapısı bacası düzgünse, o evden kız alınır” sözleriyle ifade etmektedir.⁴²⁶

⁴²⁵ Mehmet Göksulu, 1975, Lise mezunu, Turizmci, Mustafa Paşa Kasabası

⁴²⁶ Mehmet Göksulu, 1975, Lise mezunu, Turizmci, Mustafa Paşa Kasabası

3.4. Kız İsteme

Perşembe günü uğurlu gün sayıldığı için, kız istemeye Perşembe günü gidilir. Kız beğenmeye gidildiğinde, kız beğenilmezse hiç konuşulmaz; eğer oğlan çok istiyorsa caydırmaya çalışılır. Kız, ailenin davranışları ve ev hali beğenilmişse, kız isteme hazırlıkları başlar. Kız ailesine elçi aracılığıyla niyet açılır ve kız istemeye gidilir. Kız istemeye gidilirken kız tarafına haber verilir. İstemeye kızın annesi, babası, ağabeyi, amcası, dayısı vb. yakın akrabaları gider. Eskiden oğlan gitmezdi, günümüzde kız istemeye oğlanın da gittiği görülmektedir. Kız istemeye giderken, kızın verilmeme ihtimali düşünülerek hiçbir şey götürülmez. Kızı, oğlanın babası veya ondan daha büyük aile büyüğü varsa o ister. Bir istemeye kız verilmez. Bir kız en az üç kere istemek gerekir. Bir istemeye kız verilmesi kınanır “falan kişi kızını hemen verdi” denir. Eğer kız verilmeyecekse sudan bahaneler uydurularak gelenler sürekli geri çevrilir. Oğlan tarafı bunu hisseder. Yörede “kaderse olur” demek, kız vereceğiz anlamına gelmektedir.⁴²⁷

Kız tarafı niyetliyse iki üç istemeden sonra kız verilir. Kız verildikten sonra, kız istemeye gidenler içerisinde oğlan tarafının en küçüğü kimse, kalkar, kız tarafının aile reisinin elini öper. Bu uygulamaya yörede, “el öpme” denir. Bu olay halk arasında, “bu gece el öpüldü” şeklinde anlatılır. El öpüldükten sonra, oğlan tarafının getirdiği şeker dağıtılır. El öpüldüğü gün, nişan, düğün hazırlıkları ve kız tarafına verilecek “haletler (hediye)” konuşulur. El öpülen geceye, “söz kesme” de denir.

Yörede son yirmi yıl öncesine kadar başlık almak vardı. Alınan başlık yine kız için kullanılırdı. Yörede başlığa “süt hakkı” denmektedir. Başlık uygulaması, günümüzde, merkezde tamamen kalkmış durumdadır. Köylerde bu uygulama kısmen sürmektedir. Eskiden başlık parasından düşmek için, aile büyükleri kız evine gittiklerinde, yemek yemezlerdi.⁴²⁸

3.4.1. Söz Bağlama

Kız isteme esnasında, gelenlere sözü bağlama işareti olarak bir çift çorap verilir. Böylece söz kesilmiş olur.

⁴²⁷ Mehmet Göksulu, 1975, Lise mezunu, Turizmci, Mustafa Paşa Kasabası

⁴²⁸ Mehmet Göksulu, 1975, Lise mezunu, Turizmci, Mustafa Paşa Kasabası

3.4.2. Şerbet İçme

Şerbet içme günü söz kesildiği gün kararlaştırılmaktadır. Şerbet içme genelde cuma akşamı yapılmaktadır. Şerbet içmede kullanılacak şerbet boyası, kahve, şeker birkaç gün evvel kız evine gönderilir. Şerbet içme sadece erkeklerin katıldığı bir kutlamadır. Şerbet içmede hoca dua okur ve şerbet içme biter.

3.5. Nişan

Evlenme geleneklerimiz arasında yer alan nişan, evlenme olayının resmen açıklanması ve duyurulma anlamına gelmektedir. Oğlan tarafının uygun bir zamanda kız tarafınca davet edilmesi sonucunda, her iki aile kız evinde bir araya gelir. Bu arada her iki ailenin sözünü kıramayacağı ve saygı göstereceği bir kişi de bu toplantıda hazır bulunur. Kız isteme ve hatta söz kesme işlemleri bittiği için sıra artık nişan yapmaya gelmiştir. Ancak nişanlanacak genç kızın ve delikanlının nişan töreninin uygulanması sırasında, büyüklerine itaat etmesi ve herhangi bir şekilde itirazda bulunmaması gerekir. Zaten söz sahibi kişiler onların evi ve düzeni hakkında karara varacaklardır.⁴²⁹

Kız evinde yapılan bu toplantıda hal hatır sorulup, kahveler içildikten sonra sohbet edilirken genç kızın bu odaya girmesi hoş karşılanmaz. O daha ziyade kendi yaşlılarıyla başka bir odada oturur ve arkadaşlarıyla konuşup eğlenir. Bu arada her iki ailede söz sahibi olanlar alınacak hediyeler üzerinde görüşmelere geçerler. Kız tarafının daima değeri bir hayli yüksek taleplerine oğlan tarafı münasip bir dille itiraz eder, taleplerin daha makul bir düzeye getirilmesini ister. Anlaşma o sırada sağlanamazsa toplantıda hazır bulunan aracılı kişi veya kişiler uzlaşmayı sağlarlar. Bunlar daha çok muhtar, öğretmen, imam, bir devlet görevlisi veya yaşlı başlı, güngörmüş kişilerdir. Her iki ailenin arasını bulacak olan bu kişi kız tarafını incitmeden ve kırgınlığa yol açmadan, belirlenecek eşyanın daha az değerli olanından seçilmesine veya daha az sayıda takının listeye girmesine çalışır. Bu uzlaşma sonunda bir liste hazırlanıp imzalanır. Böylece ileride nişandan cayma vuku bulursa, listedeki eşyanın eksiksiz olarak geri verilmesi de garantilenmiş olur.⁴³⁰

Oğlan tarafı listedeki istekleri yerine getirmek için faaliyete başlar, hediyeler alınır,

⁴²⁹ OKAY, Vahap, *Anadolu Konuşuyor 2*, Okay Yayınevi, İstanbul 1986, 179.

⁴³⁰ a.g.e.

eşya hazırlanır. Oğlan evinde bin bir emekle hazırlanan bütün eşya, komşulara ve yakınlarla da sergilenip gösterilir. Her şey hazırlandıktan sonra bütün eşya özel bir alayla kız evine nişanlanma belirtisi ve kanıtı olarak gönderilir. Gelen eşya kız evinde de ayrıca sergilenir. Oğlan tarafının akrabaları ve yakınları da ayrıca hediyeler gönderir.

Kız evine oğlan evi tarafından gönderilen eşya ile hediyelere karşılık olarak, düğünden önce mutlaka kız evinden de oğlan evine hediyeler gönderilir. Damat ve anne babası ile kardeşlerine, akrabalarına ve hatta yakınlarına gönderilen hediyelerin değerinin daha önce alınan ve kabul edilen hediyelerden daha aşağı olmamasına dikkat edilir. Böylece oğlan evine ve tarafına verilen değer de gösterilmiş olur. Her iki tarafın aile fertleri arasındaki bu eşya ve hediye alış verişi aslında her iki ailenin birbirlerine ısınmasını sağlamak, arasında bir dostluk köprüsü kurmak ve bütün masrafların sadece bir tarafa yaptırılmasının önüne geçmek gibi olumlu yönleri bulunmaktadır. Evlenecek gençlerin ihtiyaçlarının neler olduğunu iyi bilen aile büyükleri, öncelikle bu eksikliklerini tamamlayabilmek için çaba harcarlar. Genç kızın ve delikanlının yeni evlerinde herhangi bir eşyanın ucuz veya pahalı olduğuna bakılmaksızın, eksikliğin olması yeni kurulan ailenin huzurunun kaçmasına yol açacağı için bu tür eşyanın önceden temin edilmesi yeni evlilere de rahat bir nefes aldıracaktır. Nişan akşamı yapılan toplantıda oluşturulan listenin asıl amacı budur.

Nişanlılık döneminde genç kız ile delikanlının sık sık bir arada bulunmasına aileler karşı çıkarlar veya buna engel olmaya çalışırlar. Düğünün yaklaştığı bir sırada, artık resmen açıklanmış olan bu evliliğin gerçekleşmesi için bütün aile fertleri, akrabalar ve komşular çaba harcarlar. Nişanlılık döneminin mümkün olduğu kadar kısa olmasının arzu edilmesi bu yüzdendir. Nişanlılık süresi uzadıkça çıkan bazı dedikodular, yanlış konuşmalar ve yanlış anlaşılmalara, yapılan hatalar sebebiyle nişanın bozulabileceğine inanıldığından genç kız ile delikanlı yalnız bırakılmaz, evliliklerine ciddi ve tutarlı bir biçimde hazırlanmaları istenir.

Nişanlılık, her ne kadar, evlenmenin resmen açıklanması ise de, zaman zaman cayma veya nişanı bozma olayları görülmektedir. Aileler arasındaki tatsızlıklar veya başka sebeplerle nişan bozulduğu takdirde, kusurlu olan taraf aldığı hediyeleri geri vermek zorundadır. Kullanılıp eski duruma gelen hediyelerden ziyade takılan takılar ile kullanılmamış eşyanın geri verilmesi beklenir. Toplumda nişanın ve nişanlanmanın bu bakımdan büyük önemi vardır. Düğüne kadar nişanlıların hareketlerinin kısıtlanması bu yüzden dikkatle takip edilir ve her iki tarafa da laf getirecek davranışlardan kaçınılır. Evlenme olayı ancak düğünle gerçekleşeceği

ve biteceği için, o güne kadar herhangi bir olumsuzluğun meydana çıkmaması gerekmektedir.⁴³¹

3.5.1.Nişan Bohçası

Nişanlanacak olan çiftlerin karşılıklı olarak nişan bohçası hazırlamaları adettendir. Nişandan önce kız ve erkek tarafı diğer tarafa süslenmiş birer bohça gönderir. Nişan bohçalarının içinde bulunması gerekenler ve verilmiş köyden köye farklılık gösterebilir.⁴³²

Erkek tarafının hazırladığı bohçada; gecelik takımı, iç çamaşırları, sabahlık, parfüm, makyaj seti, çanta, ayakkabı, etek ve ceketten oluşan bir takım veya elbise ile terlik. Kız tarafının hazırladığı bohçada ise; pijama, iç çamaşır takımı, tıraş seti, terlik, gömlek, kravat, kemer, çorap ile parfüm bulunur. Tüm bunlara ilaveten kayınvalide ve kayınpederlere de hediyeler gönderilir. Nişan töreninde geline takı takılması adettendir.⁴³³

3.5.2.Nişan Merasimi

Kadınlar tarafından yapılır. Kız evine erkek tarafından gelin kıza takılacak altın elbise-li kumaş, ayakkabı gibi hediyeler götürülür. Kız tarafı da buna karşılık olarak damada çamaşır hediye eder. Nişan merasiminde yakın dost ve akrabalarda bulunur. Gelin kıza altın hediye ederler. Bunun karşılığında gelin kıza yakın dost ve akrabalara bir kat çamaşır hediye eder. Damada ayrılan çamaşır getirilerek erkeğin evinde damadın önüne konur ve kulağı çekilir. Damat çamaşırını getirene bahşiş verir ve nişan merasimi sona erer. Düğün geç yapılırsa düğün ve bayram günlerinde gelin kıza hediyeler bir kadın aracılığı ile yollanır.⁴³⁴

⁴³¹ a.g.e.

⁴³² a.g.e.

⁴³³ Bekir Arsoy, 1949, Okur-yazar değil, Çömlek sanatçısı, Şahinefendi Köyü

⁴³⁴ Bekir Arsoy, 1949, Okur-yazar değil, Çömlek sanatçısı, Şahinefendi Köyü

Fotoğraf 25: Nişan Merasimi Davetlileri*

Düğünden evvel bütün tanıdıklara erkek ve kız tarafından okuyucu çıkarılır. Yani tüm tanıdıklar davet edilir. Düğün davul, dümbelek, zurna gibi aletlerle başlar; Çarşamba, Perşembe, Cuma günleri olmak üzere üç gün devam eder. Çarşamba gecesi erkekler erkek ve kız evlerine gelerek düğünü kutlarlar. Delikanlılarda “Zemah” denilen eğlence ve alaylar yaparlar. Çarşamba günü gündüzü kadınlar erkek tarafında toplanarak kız evine giderler. Ürgüplüler bu gelen kadınlara yenge derler. Yengeler gelin kızının avucunu açarlar kına ve para koyarlar. Yengelerin bir kısmı kız evinde bir kısmı da komşuların evinde hazırlanmış olan ziyafete katılırlar. Çarşamba günü akşamı kızın evinde kendi akran ve emsali toplanarak kızın eline ve ayağına kına yakarlar. Çerez ve yemek yerler, oyun ve eğlencelerle hiç uyumadan sabahı bulurlar. Erkeğin evinde zemah denilen gece eğlenceleri yapılır. Damadı bir merasim ile herkesin önünde yeni elbiselerle donatırlar.⁴³⁵

* Bizzat tarafımdan 26.04.2010 tarihinde çekilmiştir.

⁴³⁵ Cankız Ayhan, 1956, Okur-yazar değil, Ev hanımı, Karlık Köyü

Damat donandıktan sonra, anne ve babasının elini öper. Onlarda ekonomik durumları yerinde ise oğullarına gayrı menkul bir mal bağışlarlar. Daha sonra delikanlılar çalgılarla gelin kızın evine giderek oradan pişmiş tavuk, baklava, yoğurt ve kına ile donanmış siniler getirirler. Getirilen siniler damadın dostlarına dağıtılır. Bundan sonra nahıl getirilerek damadın önüne konur ve Ürgüplü şair Mahfi Baba'ya ait nahıl türküsü eşliğinde nahıl övülür.⁴³⁶

3.5.3. Nahıl Övmesi

Perşembe günü kadınlar erkek tarafının evinde toplanır ve öğleden sonra kız evine gidilerek gelin kız yaya olarak veyahut araba ya da atla getirilir. Cuma gecesi yakın akraba ve dostlara erkek evi tarafından güve yemeği denilen ziyafet verilir. Cuma günü gündüzü kadınların erkek evine toplanmasına “gale” denir. Bu toplantıya kız tarafından da beş-on kadın da gelir ki buna “kız arkasına gitme” derler. Kız arkasına gidenlere erkek evinde yemek yedirilir. Cuma günü gündüzünde damadın başında delikanlılar toplanarak damadı ayağından bağlar ve asarlar. Damadı kurtarmak için yemek ve çerez getirmek ve de yedirmek şarttır.⁴³⁷

Hali vakti yerinde olan kız ve erkek tarafı bütün köy halkına düğünün Salı ve Çarşamba günlerinde umumi bir yemek ziyafeti verirler. Ziyafete gelen kadınlar baklava, pirinç, ekmek hediyesi götürürler. Düğünden sonra damat, kız evine bir kısım akraba ile birlikte gider. Orada damada bir halı ya da çamaşır gibi hediye verilir. Damatta kız evine giderken hediyesiz gitmez. Bir hafta sonra kız evi hediyeleri ile erkek evine giderler. Bundan sonra kız tarafı, akraba gelin-damat ve ev halkını davet ederler.⁴³⁸

Ürgüp ve yöresindeki bazı köylerde evlenecek erkeğin uğurunun açılması, toplumda prestijinin yükselmesi için "nahıl övme" adı verilen bu gelenek oldukça yaygındır. Bu işlem-den önce "güvey donatma" işlemi gerçekleştirilir. Nahıl, yaklaşık iki metre yüksekliğinde, tahta iskeletin üzeri renkli kağıtlarla süslenerek yapılır. Erkeğin gelecek hayatının aydın olması dileğiyle üzerine dört mum konulur.⁴³⁹

⁴³⁶ Cankız Ayhan, 1956, Okur-yazar değil, Ev hanımı, Karlık Köyü

⁴³⁷ ELMACI, Osman; **Ürgüp Tarihi / Osman Elmacı Arşivi**, Hazırlayan: Mustafa Kaya, Başkent Klişe ve Matbaacılık, Ankara 2008, 132-133.

⁴³⁸ a.g.e.

⁴³⁹ a.g.e.

3.6. Çeyiz Serme

Geçmişte, nişanlanana kadar kıza çeyiz yapılmazdı. Çeyizi kız tarafı hazırlar. Kız nişanlandığı zaman bütün konu komşuya, eşe dosta, akrabaya çeyiz dağıtılır; el birliği ile çeyiz hazırlanırdı.

Fotoğraf 26: Evlenecek Kızın Çeyizi*

Çeyizi genel olarak, iğne boncuk oyları, çorap ve kanaviçe takımlar oluşturmaktadır. Tığ oylarında eskiden pamuk (fındık koka) kullanılırken, günümüzde artık sentetik ip kullanılmaktadır. Boncuk, boncuklu iğne oyları; yaprak oya, horoz gözü, tel oya, kabak çiçeği, biber, gül oya, minik oya, domates oya, çeper oya, zengin oyası, mercimek oya, filkete (dezgaf) vb. isimleri almaktadır.⁴⁴⁰

⁴⁴⁰ Çetin Kavruk, 1960, Lise mezunu, Eski köy muhtarı, Taşkın Paşa Köyü

*Bizzat tarafımdan 28.04.2010 tarihinde çekilmiştir.

Eskiden gelinin kullanması için 4-5 adet oyalı yağlık hazırlanırken; günümüzde 100'e yakın yağlık hazırlanmaktadır. Beyaz ve renkli yağlık/yazma kenarına dikilen oyalar her genç kızın çeyizinde yer alan, yağlık kafesinde saklanmaktadır.⁴⁴¹

Kız çeyizinde kaynana ve kaynata için, siyah ve beyaz renklerden çorap hazırlanmaktadır. Düğüne gelen herkese; bir mendil, bir çift çorap verilirken eskilerden kalan bu adet, günümüzde düğün sahiplerinin istedikleri kişilere bu hediyeleri vermeleri doğrultusunda devam etmektedir.

Çeyizde yer alan el işlerinin örnekleri isteyene verilmekte, kıskançlıktan kaynaklanan vermeme çok ender görülmektedir.

Geçmişte, gelin esvabı biçimine gidildiğinde, elbiseleri dikecek terziye, çeyize nazar değmemesi için, elbiselerden artan kumaşlardan desensiz yedi parçadan oluşan bir bohça dikmesi istenirmiş.

Erkek evinden gelin çeyizini alıp, damat evine götürmeye yörede, “kız peşi” denmektedir.

Sandıkta oluşan lekelerin, eskiden çeyizin güzel kokması için sandığa konan ayvanın eriyip suyunun akması ve yine sandığa konan esansın akması ile oluştuğu düşünülmektedir. Bu lekeler, çeyiz akşamdan deterjanlı suya veya çamaşır suyuna konarak giderilmektedir.⁴⁴²

Yatağı, yatak odasını oğlan tarafı hazırlar. Yatak hazırlanacağı zaman kızlar toplanıp çeyiz yünü yıkamaya giderler. Eskiden bir kızın çeyizinde; yatak, sandık, karyola takımı, en az dört adet seccade, makas, iğne, iplik, altı kaşık, altı çatal, demlik; toya gelenlere vermek üzere toyluk ve bakır tencereler mutlaka bulundurulmaktaydı. Günümüzdeki çeyiz anlayışı tamamen değişmiştir. Yöre halkı, “Bugünkü çeyizi anlatmakla bitiremeyiz.” demektedir.

Günümüzde, düğünden üç dört gün evvel 9-10 tane kız, kız evinde toplanır, 8-10 leğen açılır, üçerli olmak üzere yıkanarak, durulanarak, serilerek, ütülenerek çeyiz sermeye hazırlanır. Çeyiz, bohçalar içerisine koyarak serilir; bu olaya yörede, “çeyiz açma” denir. Çeyiz görmeye gitmek ise halk arasında, “çeyiz üstüne gideceğim, kızı haletleyeceğim” şeklinde

⁴⁴¹ Çetin Kavruk, 1960, Lise mezunu, Eski köy muhtarı, Taşkın Paşa Köyü

⁴⁴² Çetin Kavruk, 1960, Lise mezunu, Eski köy muhtarı, Taşkın Paşa Köyü

ifade edilmektedir. Yörede çeyize bakmanın bir amacı da, kızın eksiklerini tespit etmek ve düğün hediyesi olarak onları götürmektir. ⁴⁴³

Geçmişte az olduğu, gelinin gideceği ev müsait olmadığı için, çeyiz, gelinle birlikte giderdi. Düğün bitip herkes evine dağıldıktan sonra kız evinden birkaç kişi ile birlikte yengeler, çeyizi gelinin odasına serer, odayı düzerlerdi. ⁴⁴⁴

Günümüzde, çeyiz düğünden iki üç gün evvel getirilmekte ve gelin evi iki üç gün evvelden hazır edilmektedir. Kız evinden ve oğlan evinden birkaç kişi çeyizi döşer. Sandık çeyizini kızlar açar ve kızlar yerleştirir.

Çeyiz almaya damadın yakınlarından genç erkekler gider. Çeyizi oğlan evinin gençleri dışarı verir, oğlan evinin gençleri arabaya yükler. Çeyiz evden çıkarken, kızın küçük erkek kardeşi sandığa oturur. Sandık üzerinde oturana bahşış verilir. Buna, “sandık üstü” denmektedir. Bu gelenek günümüzde de uygulanmaktadır. ⁴⁴⁵

Gelin kız okumasını biliyorsa, Kur'an-ı Kerim çeyizle birlikte gitmez; gelin arabasının önüne konarak kızla birlikte gider. Kur'an-ı Kerim damadın annesine veya yengesine bahşış alınarak teslim edilir. Bu para da, orada bulunan çocuklara dağıtılır.

Geçmişte, gelinin aynası çeyizle gitmezdi. Çeyiz gideceği günün sabahı, ayna götürülür; damadın annesine verilir, karşılığında bahşış alınır. Günümüzde ayna çeyizle gitmekte; çeyiz indirilirken gençlerden biri aynayı kapıp ilk önce eve sokmaktadır. Aynayı eve getirene bahşış verilir. Ayna içeri alınmadan kaynana, akraba çocukları ve fakir çocuklara para dağıtır. Aynanın kırılması uğursuzluk sayılır. ⁴⁴⁶

Eskiden sandık açılıp, çeyiz yerleştirildikten sonra; sandığın içerisine ceviz, üzüm, leblebi, fındık gibi çerezler konurdu; günümüzde bu gelenek kalkmış durumdadır. Oğlan evinde serilen çeyizi ise, oğlan tarafı gerdek sabahı görmeye gelir.

⁴⁴³ Kevser Uyanık, 1981, Üniversite mezunu, Öğretmen, Başdere Kasabası

⁴⁴⁴ Çetin Kavruk, 1960, Lise mezunu, Eski köy muhtarı, Taşkın Paşa Köyü

⁴⁴⁵ Çetin Kavruk, 1960, Lise mezunu, Eski köy muhtarı, Taşkın Paşa Köyü

⁴⁴⁶ Çetin Kavruk, 1960, Lise mezunu, Eski köy muhtarı, Taşkın Paşa Köyü

Düğünden sonra, gelin, bohçalar içerisinde hazırladıklarından kaynatasına bir namazlık, bir tespih, bir çift çorap ve takke; kaynanasına elbiselik kumaş veya elbise, bir yağlık, bir yatak odası takımı; görümcelere bir yağlık, bir çift çorap gibi hediyeler vermektedir.

Boşanma durumunda, kızın, babasının evinden getirdiği her şey iade edilir. Kıza, ayrıca “nikah hakkı” verilir. Kız kaçarak evlenirse, çeyiz verilmediği gibi, aileler kızlarıyla ilişkilerini kesmektedirler.⁴⁴⁷

Gelinin ölümü halinde, çeyizi kız tarafı geri almamakta; isterse yeni eş, o çeyizi kullanmaktadır. Nişan döneminde kız ölürse, çeyizi aile fakirse diğer kız kardeşler arasında paylaşmakta; zenginse fakir kızlara dağıtılmaktadır.

Gelinin çeyizi az ise, kaynana kızdığı zaman, bunu gelinin yüzüne vurmaktadır. Aksi-ne çeyiz çok beğenilmişse, beğeni dile getirilmektedir. Çeyizde el işi çoksa, güzel sözlerle gelin övülmektedir.⁴⁴⁸

3.7. Yenge Ve Sağdıç Seçimi

Damadın iki sağdıçı, gelinin bir yengesi olur. Bu uygulama bazı değişikliklerle birlikte günümüzde de uygulanmaktadır.

Geçmişte, sağdıçlardan biri evli, diğeri ise bekar olurdu. Günümüzde, biri bekar biri evli olmasının yanı sıra, ikisi de bekar veya ikisi de evli olabilmektedir.

Sağdıçın görevi; şerbet günü, yani cumartesi günü başlar; damat gerdeğe girinceye kadar devam eder. Damadın tüm giysileri sağdıçlara teslim edilir, damadın her şeyi sağdıçlardan sorulur. Damadın berber parası, kına bahşişi, davulcu ve zurnacıya verilecek bahşişler (damattan istenen bahşişler) sağdıçlara aittir. Düğün günü “sağdıç çalma” oyunu olur; sağdıç saklanır, damadın elbiseleri çalınır, bunlar bahşiş karşılığı geri verilir.⁴⁴⁹

Kızın bir tane yengesi olur. Bunun dışında yengenin yardımcıları olur. Şerbet günü başlayarak, gerdek ertesine kadar kız evinde olan eğlenceden kınaya gelinin giyiminden kuşamından süslenmesine kadar her şeyden yenge sorumludur.

⁴⁴⁷ Çetin Kavruk, 1960, Lise mezunu, Eski köy muhtarı, Taşkın Paşa Köyü

⁴⁴⁸ Çetin Kavruk, 1960, Lise mezunu, Eski köy muhtarı, Taşkın Paşa Köyü

⁴⁴⁹ Ethem Talaş, 1947, Okur-yazar, Esnaf, Ürgüp Merkez

3.8. Bayrak Kaldırma

Bayrak kaldırma töreni ile düğünün olacağından toplum haberdar edilir.

3.9. Düzen Bozma

Düğünden bir hafta önce, şehir pazarına gidilerek erkek tarafının gelinin, kız tarafının da damadın ihtiyaçlarını almasına "düzen bozma" denilmektedir.⁴⁵⁰

3.10. Övülme (Kına Gecesi)

Kına gecesinin bir başka adı da övülmedir. Gelin odanın bir köşesine oturtulur. Avucuna kına ve para konur. Daha sonra avucu açılmaya çalışılır, gelin direnir. Kınayla paranın gelinden alınıp damada ulaştırılmasının bereket getireceğine inanılır.⁴⁵¹

Fotoğraf 27: Övülme (Kına Gecesi)*

⁴⁵⁰ Ethem Talaş, 1947, Okur-yazar, Esnaf, Ürgüp Merkez

⁴⁵¹ İsmail Çolakoglu, 1858, Ortaokul mezunu, Çiftçi, Ürgüp Merkez

* Bizzat tarafımdan 20.05. 2010 tarihinde çekilmiştir.

3.11. Kız Başı Yıkama

Düğünün ilk günü "kız başı yıkama" günüdür. Kız başı yıkama geleneği halen devam etmektedir.

3.12. Gelin Alma

Geçmişte, kına sabahı kızlar toplanarak gelini hazırlarlardı. Günümüzde ise artık hazırlıklar kuaförde yapılmaktadır.

Gelin alınacak günün sabahında, oğlan evinde de büyük bir telaş vardır. Damat tıraş edilip hazırlandıktan sonra, davul zurna eşliğinde oynar. Şeker dağıtıldıktan sonra, damat, ev halkı ve orada bulunan herkesin elini öper. Giysilerini giyip hazırlandıktan sonra sağdıçlarıyla birlikte evde gelini bekler. Sabah oğlan evinde kahvaltı verilir. Kahvaltıda çay hazırlamak için özel düğün kahvecisi tutulmaktadır.

Gelin arabasını da pazar sabahı sağdıçlar hazırlamaktadır. Geçmişte gelinler atla götürülürdü, daha sonra kağnı arabasıyla götürülmeye başlandı. Kağnı arabasının dört köşesine direk dikilir, etrafına cicim çekilir, içi oda gibi yapılarak süslenirdi. Arabayı taşıyan öküzler de süslenir, öküzlerin başına her renk iplerden örülen “gacık” denilen süsler takılırdı.⁴⁵²

Günümüzde gelin almaya arabayla gidilmekte; gelin arabasına, yenge, damadın ablası veya kız kardeşi binmektedir. Damadın babası gelin almaya gider, ancak annesi kesinlikle gitmez. Pazar günü sabah saat 11'de kız almaya gidilir. Yörede kız almaya, “gelin arkasına gitmek” denmektedir. Gelin arkasına herkes davet edilir.⁴⁵³

⁴⁵² İsmail Çolakoglu, 1858, Ortaokul mezunu, Çiftçi, Ürgüp Merkez

⁴⁵³ İsmail Çolakoglu, 1858, Ortaokul mezunu, Çiftçi, Ürgüp Merkez

Fotoğraf 28: Yörede Gelin Alma Töreni (Dua Edilirken)*

Kız evine yaklaşıldığında kornalar çalmaya başlar, salavat getirilerek kız evine girilir. Gelin ağlamaya başlar. Bu sırada gelinin baş bağı, kemer bağı bağlanır. Kemer bağını gelinin erkek kardeşi bağlar. Üç kere bağlar açar, üçüncü de “Allah hayırlı etsin” diyerek bağlar. Yenge ona bahşiş verir. Bu uygulamaya “kemer bağı” denmektedir. Daha sonra salavat çekilerek duvağı yüzüne atılır. Bu uygulamaya da, “baş bağı” denmektedir.⁴⁵⁴

Gelini odadan damat gitmişse damat çıkarır; gitmemişse gelinin kardeşleri veya babası koluna girer, odadan çıkarır, kız evinden ayrılırken oğlan evi, “Allah'a ısmarladık. Kusurumuz varsa affedin.” diyerek kız evinden hatır ister. Gelin çıkarken oğlan evi kız evinden, birer tane çay tabağı, çay bardağı ve çay kaşığı alır. Gelin evden giderken, su gibi aksın gitsin, yolu açık olsun diye kız tarafı arkasından su döker; yenge, kızın başından şeker, üzüm, leblebi, vb. yiyecekler ve bozuk para atar.⁴⁵⁵

* Bizzat tarafımdan 21.05. 2010 tarihinde çekilmiştir.

⁴⁵⁴ İsmail Çolakoğlu, 1858, Ortaokul mezunu, Çiftçi, Ürgüp Merkez

⁴⁵⁵ İsmail Çolakoğlu, 1858, Ortaokul mezunu, Çiftçi, Ürgüp Merkez

Gelin götürülürken mümkünse gelinen yoldan dönülmez, farklı bir yoldan dönülür. Gelin oğlan evine götürülürken yolda yol kesmesi olur; kız tarafı bahşış alır öyle bırakır.

Yöre halkının anlatısına göre, eskiden kız tarafı ile oğlan tarafından iki bekar erkek güreşe dururmuş; oğlan tarafı kız tarafını yıkarsa kız tarafı hiç sesini çıkarmadan geri dönermiş, eğer kız tarafı oğlan tarafını yıkarsa o zaman oğlan tarafı bir kız bularak o erkeği evlendirmiş.

Yol kesilirken kimi koç çeker, kimi silah atar. Herkese verilen bahşış farklıdır.

Gelin kız evinden çıkarken kız evi, gelin arabasının önüne iki metre ipekli bağlar. Gelinin geldiğini önden giderek kaynanaya ilk haber verene de, kaynana iki-üç metre ipekli vermektedir. Bu adet günümüzde de devam etmektedir.⁴⁵⁶

Gelini arabadan yenge indirir. Damadı sağdıçlar getirir, gelinin başından “saçı” dökülür, aynı anda gelin babasının evinden getirilen bardağı kırar; bu davranış, “babamın evindeki bütün kötü huylarımı ayağımın altında kırdım, öyle içeriye giriyorum” anlamına gelmektedir. Damatla birlikte içeriye girerken, kapının üzerine parmağı ile bal sürer. Bu davranış, “Bu eve bu bal kadar tatlı olayım, bu ev de bana tatlı olsun.” anlamına gelmektedir.⁴⁵⁷

İçeride üzerinde iki tane mum yanan bir masa hazırlanmıştır. Damat burada gelinin yüzünü açar ve yüz bağı olarak altın veya bilezik takar. Masada iki tane şerbet durmaktadır. Gelin ve damat o şerbeti içerler ve odadan çıkarlar. Gelin ve damat oynatıldıktan sonra sağdıçlar damadı alır götürür. Gelin otursun diye ortaya bir sandalye getirilir, gelin oturmaz. Bunun üzerine biri oradan bağırır: Gelin oturmuyor, halet istiyor.⁴⁵⁸

Kayınpeder gücüne göre bir hediye verir; gelin gene oturmaz. Bu defa kaynana gelir, hediyesini verir. En sonunda duvağı açmadan orada bulunan büyüklerden biri, salavat çeker; “Gelin üç defa otur kalk.” der. Gelin üçüncüde oturacağı zaman, “Gelin senden üç şey isterim. Bir ağır, bir uzun, bir kısa. Ağır devlet, uzun ömür, kısa dil.” der.⁴⁵⁹

⁴⁵⁶ İsmail Çolakoglu, 1858, Ortaokul mezunu, Çiftçi, Ürgüp Merkez

⁴⁵⁷ İsmail Çolakoglu, 1858, Ortaokul mezunu, Çiftçi, Ürgüp Merkez

⁴⁵⁸ Kadir Akyol, 1941, Okur-yazar değil, Çiftçi, Ulaşlı Köyü

⁴⁵⁹ Kadir Akyol, 1941, Okur-yazar değil, Çiftçi, Ulaşlı Köyü

3.12.1. Seysana

Gelinin baba evinden alınıp koca evine götürüleceği gün, önce toplu halde yerine getirilen çeyiz götürme geleneğidir.⁴⁶⁰

Fotoğraf 29: Seysana*

3.12.2. Karınca Yürüyüşü

Gelin almada "karınca yürüyüşü" geleneği vardır. Yengeler üçer üçer ard arda dizilirler. Gelin üçüncü sıradadır. Alay, karınca yürüyüşü denen çok ağır ve kısa adımlarla düğün evine ulaşır. Karınca yürüyüşünün altında kız babasını gücendirmeme düşüncesi yatmaktadır.⁴⁶¹

⁴⁶⁰ Kadir Akyol, 1941, Okur-yazar değil, Çiftçi, Ulaşlı Köyü

* Bizzat tarafımdan 21.05. 2010 tarihinde çekilmiştir.

⁴⁶¹ Kadir Akyol, 1941, Okur-yazar değil, Çiftçi, Ulaşlı Köyü

3.13. İmam Nikahı

Kına gecesi veya düğün günü ikindi ile akşam arası “bağlanma” olmasın diye gizlice kıyılır. Kaynana bağlanma olmasın diye nikah esnasında herhangi bir şeye düğüm atar, nikah bittikten sonra düğümü açar. Bağlanan erkek; bağın bozulması için soğuk suda yıkanır.⁴⁶²

3.14. Saçı

Gelin, damat evine geldiğinde damat veya babası tarafından "saçı" denen metal para ve leblebi karışımı gelinin üstüne saçılır.

3.15. Yüz Görümlüğü / Dil Bağı / Duvak Açma

Damat yumruklardan kurtulunca odaya girer. Gelinle gelen gelin yengesi odadan ayrılır. Damat geline “hoş geldin” der. Gelin duvağını açmak istemezse damat "yüz görümlüğü" adı altında hediye takar. Yüz görümlüğü kişinin ekonomik gücüne göre değişmektedir. Burada öncelikle gelin ve damat iki rekat namaz kılarlar ve dua ederler.⁴⁶³

Namazdan sonra, gelinin konuşması için damat gücüne göre hediye verir. Buna, yörede “dil bağı” denmektedir. Akşamdan odaya bırakılan yemekler yenir. Gelin sabahleyin erkenden kalkar. Odayı terk eder. Yatağı adet gereği akşamdan seren kadın toplar ve bu arada çarşafa da bakar.⁴⁶⁴

3.16. Kakül Kesme

Düğün bittikten bir gün sonra kadınlar tarafından yeni evli gelinin evine gidilerek kakül kesme geleneği yerine getirilir.

⁴⁶² Kemalettin Kaşıkçı, 1979, Ortaokul mezunu, Ahşçı, Ürgüp Merkez

⁴⁶³ Kemalettin Kaşıkçı, 1979, Ortaokul mezunu, Ahşçı, Ürgüp Merkez

⁴⁶⁴ Kemalettin Kaşıkçı, 1979, Ortaokul mezunu, Ahşçı, Ürgüp Merkez

3.17. El Öpme

Düğünden sonra kaynana gelinini yanına alarak komşuları ve akrabaları ziyarete gider. Gittikleri yere kumaş, havlu, yazma, işleme vb. hediyeler götürürler. Evde bulunan büyüklerin eli öpülür. Eli öpülenler "Allah bir yastıkta kocatsın", "Allah başaca sürdürsün" diye dua ederler.

3.18. Anne-Baba Ziyareti

Düğün bittikten sonra haftasına gelinle damat kızın baba evine “ana-baba daveti” ne giderler. Burada damat konuşmaz, yemez ve içmez. “Damat Küstü” derler. Kayın babası damada koç, düve veya benzeri bir hediye vererek onu konuşturur. Yemekler yenilir.⁴⁶⁵

4. Gurbete Gönderme Adetleri

4.1. Asker Adaylarının Uğurlanış Ve Karşılanişları

Askere veya gurbete gidileceği zaman komşu, akraba ve dostlar yolcusu olan eve giderek “gideninizin yolu açık olsun” derler. Süt yumurta gibi hediyeler götürülür. Askere gidişte, askerden dönüşte, gurbete gidişte, gurbetten dönüşte gözüydına veya hoş geldine kadınlar hediye ile giderler.

4.2. Hacı Adaylarının Uğurlanış Ve Karşılanişları

Ürgüp’te mahalli örf, adetler yanında hacılar için yapılan törenler kendine has özellikler taşırlar. Aslında her köyde hacı adaylarının karşılaniş ve uğurlanışları başka başka tatbikatlar gösterir. Hacılar için gidişlerinden dönüşlerine kadar geçen süre içinde yapılanlar şu şekildedir;

Eskiden hac vazifesi umumiyetle çok zengin olan ve yaşı ilerlemiş kimselerce ifa edilmekteydi. Ancak, son yıllarda ulaşımın kolaylaşması sebebiyle hac yaşı çok gençleşmiş

⁴⁶⁵ Kevser Uyanık, 1981, Üniversite mezunu, Öğretmen, Başdere Kasabası

bulunmaktadır. Askerliğini yapan hali vakti yerindeki vatandaşlar vakit kaybetmeden hac hazırlığına başlamaktadır.⁴⁶⁶

Ürgüp'te hacılar pasaport işlemlerini tamamladıktan sonra yolculuk hazırlıklarına başlarlar. Bu hazırlıklar devam ederken hacı adayının akraba ve yakınları yolluk olarak kurabiye ve çeşitli hediyeler hazırlar ve kendisini evinde ziyaret ederler. Hacı adayına götürülen bütün bu yolluk ve hediyeler hac dönüşü karşılığını görür. Hicazdan getirilen hurma, tespih ve gümüş alyanslar hediye değerine göre hac hediyesi olarak daha evvel yolluk gönderen dost, ah-bap ve akrabalara gönderilir.⁴⁶⁷

Fotoğraf 30: Hacı Adaylarının Uğurlanışı*

Hacılar şehirden ayrılırken büyük kalabalıklar tarafından uğurlanır. Bu kalabalık ara-

⁴⁶⁶ Kemalettin Kaşıkçı, 1979, Ortaokul mezunu, Ahşçı, Ürgüp Merkez

⁴⁶⁷ Musa Uzun, 1961, Ortaokul mezunu, Turizmci, Ürgüp Merkez

* Musa uzun tarafından çekilmiştir.

sında asıl hacı adayları uğurlayıcılardan ayırt edilebilmeleri için sırtlarına pelerin gibi geçirdikleri bir kuşak bağlarlar. Bu arada dervişler kasideler okuyarak etrafı coştururlar.⁴⁶⁸

Hacı aileleri arife günü özel olarak hazırlanan susamlı büyük ekmeklerle irmik helvası yapıp fakirlere ve diğer dost ve ahbablara dağıtırlar.⁴⁶⁹ Aynı gün öğleden sonra mevlit okutur ve fakirler sevindirilir. Son senelerde mevlit yerine eğlence düzenlenmektedir.

Hacıların şehre dönüşünde kapı önünde kurban kesilerek kan akıtılır. Daha sonra mevlit okunarak mükellef bir yemek ziyafeti verilir. Yeni hacı bir kaç gün evden çıkmayarak hoş geldine gelen misafirlerini karşılar. Hacı'yı görmeye gelenler haccın kabulü için dua ederler. Bir müddet sonra yeni hacı eski işine tekrar döner. Ancak bu sırada adı değişmiş ve isminin başına Hacı sıfatı eklenmiştir.⁴⁷⁰

5. Ölüm Ve Ölümle İlgili Adetler

5.1. Ağırlaşan Hasta İçin Alınan İlk Önlemler

Öncelikle ağırlaşan / ölümü yaklaşan hastanın yakınlarına haber verilir. Komşulardan akraba ve yakınlarından helallik istenir. İmam çağırılır, hastanın başında Kur'an-ı Kerim okutulur. Kefeni hazırlanır, mezar yeri tespit edilir. Ölüm halindeki hastanın ayakları kibleye doğru çevrilip, sırt üstü yatırılır. Ağzına su damlatılır. Hastaya canının çektiği, istediği bir şey olup olmadığı sorulur. Hasta kişi ölüm gelmeden evvel vasiyetini bildirir. Bildirilen vasiyet hastanın yakınları tarafından mutlaka yerine getirilir.⁴⁷¹

5.2. Ölümden Sonra Yapılan İşlemler

Ölüm haberi önce ölü evinden yükselen feryatlarla iştilir. Hadise hangi saatte olursa olsun komşular ve haberi işiten akrabalar derhal cenaze evine koşarlar. Olay gece olmuşsa cenaze hemen yıkanıp hak olunduktan sonra hocalarla sabaha kadar bir hatim indirilir. Sabah-

⁴⁶⁸ Musa Uzun, 1961, Ortaokul mezunu, Turizmci, Ürgüp Merkez

⁴⁶⁹ Musa Uzun, 1961, Ortaokul mezunu, Turizmci, Ürgüp Merkez

⁴⁷⁰ Musa Uzun, 1961, Ortaokul mezunu, Turizmci, Ürgüp Merkez

⁴⁷¹ Kemalettin Kaşıkçı, 1979, Ortaokul mezunu, Ahşçı, Ürgüp Merkez

leyin de camilerde sala verildikten sonra toplanan kalabalıkla tabut cenaze namazı için en yakın camiye götürülür.⁴⁷²

Ölen kadın ise tabutun üzerine entari ve tülbendi, erkek ise şapka ve ceketi, talebe ise ise önlüğü konur. Genç yaşında ölenlerin tabutları çeşitli renklerle boyanır. Yaşlı ise sadece yeşile boyanır. Ölen çok küçük ise buna tabut yapılmaz. Sadece aile efradı tarafından üzerine eşarp örtülerek kucakta taşınarak götürülür. Cenaze namazından sonra tabut camiden mezarlığa kadar eller üzerinde taşınır.⁴⁷³

Cenaze ölenin vasiyet ettiği yere gömülür. Böyle bir yer bildirilmemişse genellikle doğum yerindeki mezarlığa gömülür.

Ölüm günü “toprak mevlüdü” ve ölümü izleyen 7 gün boyunca da “Tebareke” okutulur.⁴⁷⁴

5.3. Taziye

Cenazenin defnedilmesinden sonra ölenin dost ve akrabaları tek tek veya gruplar halinde taziye ziyaretine gelirler. Gelemeyecek durumda olanlar mezarlığın çıkışında bir kenarda taziye verir, başsağlığı dilerler. Taziye genelde bir hafta kadar sürer.

Taziye ziyaretine gidilirken, genel adet olarak eli boş gidilmez. Sabun, havlu, çay, şeker, süt, kolonya gibi misafirlere ikram edilebilecek türden yiyecekler ve eşyalar götürülür.

5.4. Mezarlık Ziyaretleri

Gömüldüğü günün gecesinden başlayarak ölü için üç gün süren ziyaretler yapılır. Mezar başında ölüyü rahatlatacağına inanan sureler okunur, dualar edilir. Ölümün 7., 10., 40., 52. günlerinde bu ziyaretler tekrarlanır. Ayrıca bu tarihlerde ölü evinde de mevlüt okutulur. Ölü-nün yakınları tarafından kandil ve bayram günlerinde muhakkak mezar ziyaretleri yapılır.⁴⁷⁵

⁴⁷² Kemalettin Kaşıkçı, 1979, Ortaokul mezunu, Ahşçı, Ürgüp Merkez

⁴⁷³ Kemalettin Kaşıkçı, 1979, Ortaokul mezunu, Ahşçı, Ürgüp Merkez

⁴⁷⁴ DİNLEYEN, Mustafa; **Nevşehir’de Cenaze Defin Törenleri**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 3, Sayı:10, Nevşehir 2008, 41.

⁴⁷⁵ Kemalettin Kaşıkçı, 1979, Ortaokul mezunu, Ahşçı, Ürgüp Merkez

Fotoğraf 31: Mezarlık Ziyaretleri*

5.5. Ürgüp İlçesi'nin İç Güvenlik Şehitleri

S	Şehidin Adı ve Soyadı	Şehidin Doğum Yeri Ve Tarihi	Şehidin Şehit Edildiği Yer ve Yılı	Açıklama
1	J. Astsb. Nihat Özsoy	Ürgüp-1952	Tarsus-1981	Teröristlerce şehit edilmiştir.
2	J.Er Mustafa Aktaş	Ürgüp-1967	Ankara-1992	Kaza kurşunu sonucu şehit olmuştur.
3	J.Çvş. İbrahim Özdoğan	Ürgüp-1974	Şırnak-1995	Mevziden düşerek şehit olmuştur.
4	Polis Memuru Erol Öztürk	Ürgüp-1975	Hakkari-1996	Operasyon dönüşü geçirdiği trafik kazası sonucu şehit olmuştur.
5	Astsb. Çvş. Cem Bul	Ürgüp-1971	Lice - ...	Teröristlerce şehit edilmiştir.
6	P.Onb. Habip Özkaya	Ürgüp/Aksalur- ...	Şemdinli - ...	Mayın patlaması sonucu şehit olmuştur.

Tablo 29: Ürgüp İlçesi'nin İç Güvenlik Şehitleri⁴⁷⁶

⁴⁷⁶ Ürgüp İlçesi Askerlik Şubesinden alınmıştır. 18.2.2010

* Bizzat tarafından 26.03.2010 tarihinde çekilmiştir.

6. Günlük Yaşayışla İlgili Batıl İnanışlar

- Köpek uluması, uğursuzluğa yorumlanır.⁴⁷⁷
- Baykuş ötmesi, uğursuzluk işaretidir. Üzerinde öttüğü evde ölü çıkacaktır.⁴⁷⁸
- Kulak çınlaması, bir kişinin anılmakta ve çekiştirilmekte olduğuna işaret kabul edilir.⁴⁷⁹
- Göz seyrilmesi, sağ göz seyrilmesi hayra, sol göz seyrilmesi ise şerre yoğrulur.⁴⁸⁰
- Avuç içinin kaşınması, sağ el para geleceğine, sol el para gideceğine işaret sayılır.⁴⁸¹
- Ayak altının kaşınması, yolculuğa işaret sayılır.⁴⁸²
- Gece aynaya bakmak gurbete gitmeye yorulur.⁴⁸³
- Gece sakız çiğnemek ölü eti çiğnemek anlamındadır.⁴⁸⁴
- Perşembe gecesi iş görünmez, çünkü ertesi günü cumadır.⁴⁸⁵
- Salı günü işe başlanmaz, eğer başlanırsa o iş uzun sürer.⁴⁸⁶
- Nisan yağmuru, un, bulgur vb. yiyeceklere serpilirse bereketli olacağına inanılır.⁴⁸⁷
- Çocuğun elinin bağlı olarak uyuması, kısmetinin kesileceği şeklinde yorumlanır.⁴⁸⁸
- Çocuğun emekleyerek yürümesi, eve misafirin geleceğine yorumlanır.⁴⁸⁹

⁴⁷⁷ Mehmet Karalı, 1969, Ortaokul mezunu, Turizmci, Ürgüp Merkez

⁴⁷⁸ Mehmet Karalı, 1969, Ortaokul mezunu, Turizmci, Ürgüp Merkez

⁴⁷⁹ Mehmet Karalı, 1969, Ortaokul mezunu, Turizmci, Ürgüp Merkez

⁴⁸⁰ Mehpare Avcı, 1972, Lise mezunu, Ebe, Karakaya Köyü

⁴⁸¹ Mehpare Avcı, 1972, Lise mezunu, Ebe, Karakaya Köyü

⁴⁸² Özgül Taşdirek, 1941, Okur-yazar değil, Ev hanımı, Ulaşlı Köyü

⁴⁸³ Özgül Taşdirek, 1941, Okur-yazar değil, Ev hanımı, Ulaşlı Köyü

⁴⁸⁴ Özgül Taşdirek, 1941, Okur-yazar değil, Ev hanımı, Ulaşlı Köyü

⁴⁸⁵ Özgül Taşdirek, 1941, Okur-yazar değil, Ev hanımı, Ulaşlı Köyü

⁴⁸⁶ Özgül Taşdirek, 1941, Okur-yazar değil, Ev hanımı, Ulaşlı Köyü

⁴⁸⁷ Şefik Kasap, 1967, Okur-yazar, Çömlek sanatçısı, Ürgüp Merkez

⁴⁸⁸ Şefik Kasap, 1967, Okur-yazar, Çömlek sanatçısı, Ürgüp Merkez

⁴⁸⁹ Şefik Kasap, 1967, Okur-yazar, Çömlek sanatçısı, Ürgüp Merkez

B. ÜRGÜP’TE BESLENME VE MUTFAK KÜLTÜRÜ

1. Doğum İle İlgili Yiyecek Ve İkramlar

Yeni doğum yapmış olan bir annenin sütü kesilmesin aksine bol olsun diye ona yemekler yapılır. Aşağıda sıralanan bu yemeklerin yanında anneye bolca süt içirilir, çeşitli tatlılar yedirilir. Tatlıların annenin sütünü arttıracığına ve bebeği hastalıklara karşı koruyacağına dair bir inanç vardır.

1.1.Yoğurtlu Çorba

Öncelikle yıkanmış yarma veya pirinç ocakta biraz yumuşayınca kadar pişirilir. Yumuşayınca üzerine ayran haline getirilmiş yoğurt eklenir. Yoğurt pişen pirinç veya yarma ile iyice özdeşleştikten sonra, ayrı bir tavada hazırlanmış olan tereyağı, nane ve salçalı sos birleştirilerek karıştırılır ve kısa bir müddet daha kaynatılır.⁴⁹⁰

1.2. Aşure Çorbası

Yörede “aşure çorbası” olarak adlandırılan tatlı içindeki malzemenin bolluğu dolayısıyla yeni doğum yapmış anneye süt yapar düşüncesiyle Ürgüp yöresinde yaygın olarak doğumdan sonra annenin akraba komşu veya yakınları tarafından anneye pişirilir. Aşure için malzemeler bir gün önceden ıslatılır. Ertesi gün ilk önce kuru fasulye, nohut gibi baklagiller pişirilir. Büyük tencereye alınır. Üstüne yıkanmış bulgur, kuru üzüm, kayısı, incir vb. eklenir. Üzerine en son pekmez ve su katılır. Aşurenin pişmesine yakın şeker katılır. Malzemeler iyice harmanlanınca aşure ocaktan indirilir ikram edilecek tabaklara paylaştırılır.⁴⁹¹ Bazı köylerde aşure tabağı fındık fıstık ceviz veyahut nar taneleri ile süslenir.

⁴⁹⁰ Vildan Atabilen, 1959, Okur-yazar, Ev hanımı, Aksalur Kasabası

⁴⁹¹ Vildan Atabilen, 1959, Okur-yazar, Ev hanımı, Aksalur Kasabası

1.3. Et Kavurma

Öncelikle etler küçük küçük doğranır. Tavada kısık ateşte pişirilir. Pişen etin üzerine önce ince kıyılmış soğan sonra ise domates ilave edilir. İyice piştikten sonra tuzu ve biberi de eklenerek yemeye hazır hale getirilmiş olur.⁴⁹²

1.4. Loğusa Şerbeti

Loğusa şerbeti, anne sütünün bol ve bereketli olması, bebeğin hasarsız ağız tadıyla sıkıntısız bebekliğini geçirmesi maksadıyla yapılır. Bebeğin doğumunun ikinci günü sabahından, üçüncü günü akşamına kadar, gelen giden eş, dost ve akrabalara ikram edilir ve özellikle anneye bolca içirilir.⁴⁹³ Hazırlanışı ise oldukça kolaydır.

Loğusa şekeri, su dolu büyükçe bir tencereye koyulur. İsteğe göre karanfil ve kabuk tarçın bir tülbente sarılarak tencerenin kenarına bir iplikle bağlanıp tencerenin içine sarkıtılır veya direkt içine konur. Yarım saat kaynatıldıktan sonra süzülür. Fıstıklar ayrı bir tencerede çok az yağ ile pembeleştirilir. Soğuduktan sonra bardaklara alınır. Üzerine fıstık serpilerek soğuk veya sıcak servis yapılır.⁴⁹⁴

2. Evlenme Töreniyle İlgili Yiyecek Ve İkramlar

2.1. Etli Bulgur Pilavı (Düğün Aşı)

İnce doğranmış olan soğanlar, yağı da ilave edilip bir tencerede sararınca kadar kavrulur. Sonra etler de konarak, et suyunu çalıp tekrar çekene kadar kavrulur. Bu etlere, karabiber, tuz, doğranmış domatesler ve bir bardak su da konup etler yumuşayınca kadar orta ateş üzerinde kırk veya elli dakika pişirilir ve suyunu çekince ateşten alınıp bir yana konur. Kemik kaynatılarak elde edilen su, bulgurun içine atılır. 10 dakika kuvvetli, sonra on dakika kadar da gayet hafif ateşte pişirilir. Bulgur suyunu çekip de tane tane olunca ayrılmış olan etler de suyu

⁴⁹² Vildan Atabilen, 1959, Okur-yazar, Ev hanımı, Aksalur Kasabası

⁴⁹³ Naile Görmez, 1944, İlkokul mezunu, Halı-kilim dokuma sanatçısı, Sarıhıdır Köyü

⁴⁹⁴ Naile Görmez, 1944, İlkokul mezunu, Halı-kilim dokuma sanatçısı, Sarıhıdır Köyü

ve soğanları ile birlikte ilave edilip karıştırılır, kısa bir süre dinlendirildikten sonra sıcak olarak servis yapılır.

Yörede düğün yemeği denince ilk akla gelen dolayısıyla da “düğün aşısı” olarak da bilinen etli bulgur pilavı düğünlerde kazanlarla yapıp, misafirlere ikram edilir.⁴⁹⁵

2.2. Etli Kuru Fasulye

Fasulyeler önceden haşlanır. Ayrı bir tavada parçalara ayrılmış etler kısık ateşte pişmeye bırakılır. Alazlanan etlerin üzerine soğan, biber ve önceden haşlanmış fasulyeler eklenerek bir saat daha pişirilir.

2.3. Etli Nohut

Etli kuru fasulye yapılırken ki işlemlerin hepsi etli nohut yemeği içinde geçerlidir. Tek fark nohut daha sert bir baklagil olduğundan önceden haşlama işlemini bir gece evvelden yapmak yemeğin pişmesini kolaylaştıracaktır.⁴⁹⁶

2.4. Yaprak Sarma

Bulgur veya pirinç bir tepsiye konur. Üstüne domatesler küp küp doğranır. Bundan başka içine tuz, karabiber, ekşilik versin diye limon katılır. Daha sonra maydanoz, nane, soğan, sarımsak, salça ve yağ katılarak karıştırılır. Sonra mevsimine göre lahana veya üzüm yaprağına sarılarak kısık ateşte pişirilir. Eğer düğün için kurban kesilmişse, kesilen kurban etinden sarmanın içine eklenir.⁴⁹⁷

2.5. Dolma

Sarma için hazırlanan için aynısından dolma içinde hazırlanır. Hazırlanan iç yıkanmış ve içi temizlenmiş dolmalık sebzelerin içine yerleştirilir. Dolmaların ağzı genelde yörede sık-

⁴⁹⁵ Naile Görmez, 1944, İlkokul mezunu, Halı-kilim dokuma sanatçısı, Sarıhıdır Köyü

⁴⁹⁶ Naile Görmez, 1944, İlkokul mezunu, Halı-kilim dokuma sanatçısı, Sarıhıdır Köyü

⁴⁹⁷ Selvi Demirkesen, 1967, Okur-yazar değil, Halı-kilim dokuma sanatçısı, İbrahim Paşa Köyü

ça tüketilen patates ile kapatılır. Tencereye dolmaların ağızları yukarıya bakacak şekilde itenayla yerleştirilir, üzerine yağ ve salçalı su eklenerek ve pişmeye bırakılır.⁴⁹⁸

2.6. Salata

Düğünlerde yemeklerin yanında salata vermek adettendir. Mevsimine göre salatalık sebzeler büyük leğenlere doğranır. Üzerlerine tuz, limon, yağ gezdirilerek özellikle yörede düğün aşısı tabir edilen etli bulgur pilavının yanında misafirlere ikram edilir.⁴⁹⁹

2.7. Cevizli Ev Baklavası

Baklava hamurundan oklava ile ince açılan hamurun üstüne dövülmüş ceviz serilir. Daha sonra bu hamur oklavaya sarılır ve iki ucundan el ile büzülüp oklavadan çıkartılır. Çıkan bu hamur bıçakla üç parmak genişliğinde kesilir. Tereyağı ile yağlanmış tepsiye dizilir ve üzerine bir tepsiye yarım kilo yağ olacak şekilde tereyağı eritilip dökülür. Taş fırına pişirmek üzere yerleştirilir. Çıkarılınca bir kilo şeker ile bir kilo su, yarım limon suyu ile şerbeti hazırlanır. Tatlı fırından çıkarıldıktan sonra tepsi sıcak iken ılık şerbet dökülür. Şerbetini sabaha kadar çekmesi sağlanır. Bazı köylerde şerbet olarak kızdırılmış üzüm pekmezi ilave edilmektedir.⁵⁰⁰

Bağcılığın en önemli geçim kaynaklarından biri olduğu Ürgüp'te bağlardan toplanan üzüm ve üzümden elde edilen başta pekmez olmak üzere tüm besinler hayati öneme sahiptir. Yörede neredeyse, "Pekmez demek şeker demek, şeker demek pekmez demektir."⁵⁰¹

2.8. Üzüm Hoşafı

Günümüz düğünlerinde hazır meşrubatlar veya hazır ayranlar tercih edilse de geleneksel olarak bakıldığında eski Ürgüp düğünlerinde düğün aşının yanına üzüm veya kayısı hoşafı ikram edildiğini, bu geleneğin bazı köylerde bugün dahi sürdürüldüğünü görüyoruz.

⁴⁹⁸ Selvi Demirkese, 1967, Okur-yazar değil, Halı-kilim dokuma sanatçısı, İbrahim Paşa Köyü

⁴⁹⁹ Vildan Atabilen, 1959, Okur-yazar, Ev hanımı, Aksalur Kasabası

⁵⁰⁰ Naile Görmez, 1944, İlkokul mezunu, Halı-kilim dokuma sanatçısı, Sarıhıdır Köyü

⁵⁰¹ Selvi Demirkese, 1967, Okur-yazar değil, Halı-kilim dokuma sanatçısı, İbrahim Paşa Köyü

Ürgüp'te hoşaf lar genellikle yaygın olan üzüm den yapılmaktadır. Hoşaf hangi meyve den yapılırsa yapılsın pişirme aşamasında hepside aynıdır. Önce hoşaf ı yapılacak malzeme suda ıslatılır. Yumuşadıktan sonra süzülerek kaynayan hoşaf suyunun içine atılır. Ocaktan almadan beş dakika evvel şekeri ilave edilir. Şekerle malzeme ve su iyice özdeşleşince hoşaf hazır demektir, sadece soğuması beklenecektir. Bazı köylerde mevsim kışsa sıcak hali ile de tüketilir.⁵⁰²

3. Ölüm Töreniyle İlgili Yiyecek Ve İkramlar

Ölüsü olan evde katiyen yemek pişirilmez. Ölünün üçü, yedisi, kırkı, elli ikisi gibi günlerde akraba, konu komşu ve tanıdıklar tarafından ölü evine yemekler taşınır. Yemekler çok çeşitlidir. Evlenme töreniyle ilgili yiyecek ve ikramlar bölümünde yer verilen yemeklerin çoğu taziye evine de getirildiği için ayrıca bu bölümde işlenmemiştir. Ancak Ürgüp ve köylerinde istisnasız her ölü evinde yapılan helva çeşitleri ve ölü şerbeti tabir edilen içeceğe aşağıda değinilmiştir.

3.1. İrmik Helvası

İrmik çok az miktarda yağ ile kavrulur. İrmik kavrulurken ayrı bir kapta su ile şeker kaynatılıp şurup yapılır. Az kavrulan irmik şurubun içine konur ve kısık ateşte koyulaşınca kadar pişer. Üç beş dakika sonra ocaktan alınan helvaya kavrulmuş fıstıklar ilave edilerek dinlenmeye bırakılır. Bazı köylerde şekerli su yerine yöreye özgü yazdan yapılan üzüm pekmezi kullanılır.⁵⁰³

3.2. Un Helvası

Un yağda uzunca bir süre kısık ateşte kavrulur. Kavurma işlemi çok zaman aldığı için yörede un helvası yerine kadınlar arasında yer yer un kavurması olarak da geçen tatlı ölünün ardından pişirilir. Kavurma işleminden sonra içerisine pekmez dökülür. Soğutmadan yumak

⁵⁰² Vildan Atabilen, 1959, Okur-yazar, Ev hanımı, Aksalur Kasabası

⁵⁰³ Naile Görmez, 1944, İlkokul mezunu, Halı-kilim dokuma sanatçısı, Sarıhıdır Köyü

yumak şekil verilen tatlı içine ceviz ilave edilerek taziye evine gelen misafirlere ikram edilir.⁵⁰⁴

3.3. Ölü Şerbeti

Üzümler ayıklanıp temizlendikten sonra akşamdan şekerle karıştırılıp sabaha kadar soğuk bir odada veya kilerde günümüzde ise buzdolabında bekletilir. Ertesi gün sabaha kadar bekletilmiş karışım tencereye alınıp suyu ilave edilir ve hepsi birlikte kısık ateşte kaynamaya bırakılır. Beş dakika kaynadıktan sonra ocağın altı kapatılarak soğumaya bırakılır. Soğuyan şerbet tülbentten süzdürülüp taziye gelen misafirlere mevsimine göre soğuk veyahut sıcak olarak servis edilir.⁵⁰⁵

4. Ürgüp'ün Yöresel Yemekleri, Salata, Turşu, Ekmek Ve Tatlıları

4.1. Yöresel Yemekler

Ürgüp mutfağı yörede yetişen ürünler etrafında gelişmiş bir mutfaktır. Bu coğrafyada tarımsal ürünlerin çok çeşitli olmaması mutfağı ve beslenme alışkanlıklarını etkilemiştir. Yemeklerde kullanılan malzemeler ağırlıklı olarak yörede yetişen patates, mercimek, kabak, buğday, nohut, fasulye gibi ürünlerden oluşmaktadır. Aynı zamanda pekmezin yaygın kullanıldığı görülmektedir. Tahıl (un) ve etten oluşan yemek çeşitleri yöre halkının damak zevkine uygun düşmektedir.

Ürgüp ve Ürgüp'ün köy yerleşimlerin bir bölümünde, kırsal kesimin tümünde kışlık yiyecekler yazdan hazırlanır. Hazırlıklardan en önemlisi bulgur kaynatmadır. Bulgurun hazırlanışı kullanım biçimine göre iki türdür. Soku denilen büyük taş dibeklerde dövülerek kabuğu çıkarılan nispeten iri taneli bulgura "düğü", ince kırılmış bulgura "pıtpıtı" denir.⁵⁰⁶ Diğer hazırlıklar pekmez yapımı, şıra kaynatma, meyve-sebze kurutmadır. Meyvelerin ince dilimlere ayrılıp kurutulmasına "kak" adı verilir. Bunlar kışın komposto vb. yapımında kullanılır. Başka bir hazırlık, turşu ve yufka ekmek yapımıdır. Üzüm ve pezek denen pazı, özgün turşu türleridir. Küplere doldurulan üzümlerin üzerine şıra konarak bozulması önlenir. Yufka ek-

⁵⁰⁴ Selvi Demirkese, 1967, Okur-yazar değil, Halı-kilim dokuma sanatçısı, İbrahim Paşa Köyü

⁵⁰⁵ Vildan Atabilen, 1959, Okur-yazar, Ev hanımı, Aksalur Kasabası

⁵⁰⁶ Naile Görmez, 1944, İlkokul mezunu, Halı-kilim dokuma sanatçısı, Sarıhıdır Köyü

mek yapımı, yardımlaşmaya ihtiyaç duyulan bir hazırlıktır. Kadınlar bir araya gelip her gün bir ailenin ekmeğini hazırlarlar.⁵⁰⁷

Geleneksel mutfakta işler iki mekân içinde yürütülür. Birincisi tandır ve ocağın bulunduğu mekân, ikincisi malzemelerin bulunduğu kayıt damı (kiler) dir. Yemek yapımında kullanılan araç gereçler arasında topraktan yapılmış çömlek ve tandır ikilisinin ayrıcalıklı bir yeri vardır.

4.1.1. Düğü Çorbası

Tereyağının içine salça konup kavrulduktan sonra su ilave edilir ve içine düğü (ince bulgur) atılır.⁵⁰⁸

4.1.2. Sütlü Çorba

Kaynamış bulgura ya da düğüye süt ilave edilerek pişirilir.⁵⁰⁹

4.1.3. Ağpakla

Yörede kuru fasulyeye “ağpakla” denir. Beyaz fasulye, yağ ve kemikli et karışımı bir çömleğe konur. Çömlek yufka ekmeğinin pişirildiği tandıra gömülür. Gömülü olduğu yerde üç dört saat pişer.⁵¹⁰

4.1.4. Nohutlu Yahni

Yapılış şekli biraz ağpaklaya benzer. Soğan ve koyun eti yağda kavrulur. Kavrulan malzeme bir gece önceden suda bekletilen nohutla birlikte çömleğe konur. Su ve salça ilave edildikten sonra tandırda köz haline gelmiş ateşin içine gömülerek pişirilir.⁵¹¹

⁵⁰⁷ Vildan Atabilen, 1959, Okur-yazar, Ev hanımı, Aksalur Kasabası

⁵⁰⁸ Selvi Demirkese, 1967, Okur-yazar değil, Halı-kilim dokuma sanatçısı, İbrahim Paşa Köyü

⁵⁰⁹ Vildan Atabilen, 1959, Okur-yazar, Ev hanımı, Aksalur Kasabası

⁵¹⁰ Kemalettin Kaşıkçı, 1979, Ortaokul mezunu, Ahşçı, Ürgüp Merkez

⁵¹¹ Naile Görmez, 1944, İlkokul mezunu, Halı-kilim dokuma sanatçısı, Sarıhıdır Köyü

4.1.5. Gendime

Bir tavanın içine tereyağı konur. Soğan ve salça eklenerek kavrulur. Bu karışımın içine yarma katılarak biraz daha kavurmaya devam edilir. Diğer yanda kurutulmuş kemik çömleğin altına konur. Kavrulmuş yarma da eklenip, üstünü örtecek şekilde su ilave edilir. Çömleğin ağzı kapatılarak tandırda pişirilir.⁵¹²

4.1.6. Dıvıl

Haşlanmış patates bulgur ile yoğrulup küçük köfteler halinde yağda kızartılır.⁵¹³

4.1.7. Tirit

Kemikli etler su ve tuz ile haşlanarak pişirilir ve pişirilen etin içine limon sıkılarak etin ağırlığı alınır. Et zaten yağlı olacağından bu yemeğin içine ayrıca yağ katılmaz. Yörenin tandır ekmeği parçalanarak ilengere* dağıtılır. Üstüne hazırlanan et dökülür.⁵¹⁴

4.1.8. Testide Kebap

Kemiksiz parça etlerin, yöreye özgü toprak kaplardan yapılmış testilerin içinde sebze çeşitleri ile harmanlanarak pişirilmesiyle ortaya çıkan bir kebab türüdür. Servis esnasında testi kırılır ve öyle servis edilir. Yerli yabancı birçok turist ilgisini cezbeden testi kebabı yöresel yönü çok kuvvetli olmakla birlikte turizm açısından da önemlidir.

⁵¹² Selvi Demirkese, 1967, Okur-yazar değil, Halı-kilim dokuma sanatçısı, İbrahim Paşa Köyü

⁵¹³ Selvi Demirkese, 1967, Okur-yazar değil, Halı-kilim dokuma sanatçısı, İbrahim Paşa Köyü

⁵¹⁴ Vildan Atabilen, 1959, Okur-yazar, Ev hanımı, Aksalur Kasabası

* **İlenger:** Yayvan ve kenarları geniş, büyük bakır yemek kabı.

Fotoğraf 32: Yöresel Yemeklerden Testi Kebabı Pişirilirken*

4.1.9. Erişte Pilavı

Un su ve tuz ile yoğrulan sert hamur ince uzun olarak kesilir ve güneşte kurutulur. Yörenin kadınları bunu kışlık azık olarak yazdan hazırlarlar. Kışın, hazırlanmış olan erişte önce tereyağı ile kavrulur sonra üzerine kaynar su ve tuz eklenir ve suyu çekilip erişteler yumuşayınca kadar beklenir. Yemeklerin yanında bilindik pirinç pilavı gibi ikram edilir.⁵¹⁵

4.1.10. Patates Dolması

Patatesler soyulur. İçleri kabak dolmasındaki gibi oyulur ve sonra yağda kızartılır. Oyulan bu çukura pirinç, domates, maydanoz ve kıyma karışımı doldurulur. Ağızları bir asma yaprağı veya yine patatesten bir parça ile kapatılır. Tepsiye yan yan dizilen patateslerin üzerine bir miktar salçalı su ilave edilir ve pişmeye bırakır. Patatesin çok yoğun bir şekilde yetiştirildiği yörenin yemek kültüründe de patates dolayısıyla patates ile yapılan yemekler önemli bir yer tutmaktadır.⁵¹⁶

⁵¹⁵ Kemalettin Kaşıkçı, 1979, Ortaokul mezunu, Ahşçı, Ürgüp Merkez

* Bizzat tarafımdan 05.04.2010 tarihinde çekilmiştir.

⁵¹⁶ Selvi Demirkese, 1967, Okur-yazar değil, Halı-kilim dokuma sanatçısı, İbrahim Paşa Köyü

4.1.11.Nohutlu Kesme Manti Aşı

Normal hazırlanan mantı hamurunu bilindiği gibi kare parçalara ayırmak yerine, mantı hamuru erişte hamuru gibi kesilir sonra kurumaya bırakılır. Kuruyan hamurlar aş pişirileceği zaman kaynamış suya atılır. Hamur iyice haşlandıktan sonra süzülür ve üzerine etli nohut yemeği dökülerek sos yapılmış olur.⁵¹⁷

4.1.12. Koripoparani

Saç üzerinde pişirilen yufkalar parçalara ayrılarak tepsiye dizilir. Tavuk bol suda haşlanır. Tavuk suyuyla yufkalar ıslatılır. Cevizler 2 bardak tavuk suyuyla haşlanarak yufkaların üzerine yayılır. Tavuk parçaları da en üste dizilir. Son olarak tereyağında eritilen toz biber yufkaların üzerine dökülür. Sıcak servis yapılır.⁵¹⁸

4.1.13. Muhacir Böreği

Ortası havuz şeklinde açılan 8 bardak una suda eritilen kibrit kutusu kadar maya ve ılık su eklenerek yoğrulur. Hamur 1-1,5 saat bekletilir.

İç harcını hazırlamak için yarım kilo lahana turşusu küçük küçük doğranarak 2 yemek kaşığı zeytinyağında 1 yemek kaşığı toz biberle kavrulur. Soğumaya bırakılır.

Hamur iki parçaya ayrılır. Parçalardan biri yediye bölünür. Küçük küçük açılıp aralarına yağ sürerek üst üste konur ve oklavayla yarım santim kalınlığında tepsi büyüklüğünde açılır. Yağlanmış tepsiye alındıktan sonra iç malzemesi konur. Geri kalan hamura da aynı işlem yapıldıktan sonra böreğin üstü kapatılır. Üzerine 2 kaşık yağ ve 2 kaşık yoğurt sürülür. Geleneksel mutfakta tandırda pişen börek üzeri örtülerek 5 dakika dinlendirilir. Sıcak servis yapılır, (iç harcı için ıspanak, kıyma, peynir, ceviz, kabak, pırasa da kullanılmaktadır)⁵¹⁹

⁵¹⁷ Selvi Demirkese, 1967, Okur-yazar değil, Halı-kilim dokuma sanatçısı, İbrahim Paşa Köyü

⁵¹⁸ Vildan Atabilen, 1959, Okur-yazar, Ev hanımı, Aksalur Kasabası

⁵¹⁹ Naile Görmez, 1944, İlkokul mezunu, Halı-kilim dokuma sanatçısı, Sarıhıdır Köyü

4.1.14. Maznik – Fasülnik

Yufkalar yağlanmış tepsiye, arasına malzemelerle hazırlanmış harç konarak tek tek yerleştirilir. Üzeri yağlanır. Saçta 40-45 dakika pişirilir. Piştikten sonra 1 bardak ılık suyla ıslatılır, üzeri örtülerek 5 dakika dinlendirilir.

Harç için kuru fasulye yemeği kullanılırsa adı “Fasulnik”, mercimek yemeği kullanılırsa “Lejçalnik”, peynir konursa “Maznik” olur.⁵²⁰

4.2. Salatalar

Salata malzemesi olarak mevsimine göre mevcut sebzeler yıkanıp doğranır sonra tuz, yağ, limon veya sirke ile harman edilip yemeklerin yanında servis edilir. Nar ekşisi ve yörede ekşili ot diye tabir edilen roka Ürgüp salatalarının olmazsa olmazlarındandır.⁵²¹

4.2.1. Ürgüp salatası

Yumurtalar haşlanır ve küp şeklinde doğranır. Sebzeler (yeşil soğan, marul) ince ince doğranır, tuz, pul biber ve zeytinyağı dökülüp yumurtayla karıştırılır.⁵²²

4.3. Turşular

Yazdan hazırlanıp temizlenen sebzeler doğranarak zaman zaman bütün olarak büyük bidonlara konur. Sarımsak, tuz, sirke veya limon eklenerek bidon suyla doldurulur. Tepe noktası asma yaprağı veya maydanoz ile kaplanan bidonlar evlerin serin noktalarında, varsa kilerlerde kışın gelmesini beklerler. Aynı işlem kış aylarında kışlık sebzeler için de geçerlidir. Kışlık lahana, havuç vb. sebzeler de kışın kurulup, yaz mevsiminde yenir.⁵²³

⁵²⁰ Kemalettin Kaşıkçı, 1979, Ortaokul mezunu, Ahşçı, Ürgüp Merkez

⁵²¹ Vildan Atabilen, 1959, Okur-yazar, Ev hanımı, Aksalur Kasabası

⁵²² Naile Görmez, 1944, İlkokul mezunu, Halı-kilim dokuma sanatçısı, Sarıhıdır Köyü

⁵²³ Selvi Demirkesen, 1967, Okur-yazar değil, Halı-kilim dokuma sanatçısı, İbrahim Paşa Köyü

4.4. Ekmekler

Fotoğraf 33: Yöresel Tandırda Ekmek Pişirilirken*

Yöre tüm iç Anadolu bölgesiyle benzer bir özellik göstermektedir ve dolayısıyla buğday önde gelen tarım ürünlerindendir. Ürgüp'te de buğday ekmeği öncelikli ekmek çeşididir. Ayrıca patatesli ekmek çok yaygın olarak yapılmaktadır. Tandır ekmeği denen tandırda pişirilen irice ve yuvarlak olan ekmek ile yöre kadınlarının bir araya gelerek pişirdikleri yufka ekmeği yörenin diğer ekmek çeşitleridir.⁵²⁴

⁵²⁴ Selvi Demirkesen, 1967, Okur-yazar değil, Halı-kilim dokuma sanatçısı, İbrahim Paşa Köyü

* Bizzat tarafımdan 27.04.2010 tarihinde çekilmiştir.

4.5. Tatlılar

4.5.1. Dolaz

Yumurta, süt veya su ile un karıştırılır. Daha önceden kızdırılmış olan yağ karışımının üzerine dökülür, iyice kavrulur. Lengere denen kalaylanmış yayvan bakır tabağa yerleştirilip üzerine şeker kestirmesi veya bal dökülür.⁵²⁵

4.5.2. Ayva Dolması

Ayvaların içi oyulduktan sonra düğü ve kıyma karışımı ile doldurulur. Tepsie dizilir. Pişerken üzerine su ve pekmez ilave edilir.⁵²⁶

4.5.3. Bitirgen (Kayısı Dolması)

Genellikle “bitirgen” denen tatlı kayısıdan yapılır. Eğer kayısı tatlı değilse pişirirken içine pekmez ilave edilir. Parça et veya kıyma ile kayısılar çömlekte pişirilir.⁵²⁷

⁵²⁵ Vildan Atabilen, 1959, Okur-yazar, Ev hanımı, Aksalur Kasabası

⁵²⁶ Naile Görmez, 1944, İlkokul mezunu, Halı-kilim dokuma sanatçısı, Sarıhıdır Köyü

⁵²⁷ Naile Görmez, 1944, İlkokul mezunu, Halı-kilim dokuma sanatçısı, Sarıhıdır Köyü

4.5.4. Üzüm Pekmezi

Fotoğraf 34: Pekmez Kaynatan Kadınlar*

Bağlarda bin bir emekle yetiştirilen üzümler toplanarak öncelikle yıkanır. Daha sonra torba içine üzümler doldurulur ve şarapanaya* konularak çiğnenir. Şarapananın aşağı eğimli kısmına kazan konularak üzümün şırası biriktirilir. İçine de pekmez toprağı ilave edilerek, şıranın ekşisi alınır. Daha sonra topraktan süzülerek çıkartılan şıra pörtlenmek** üzere pekmez leğeni içine konulur. Ocak yakılır, şıra pekmez tavaına alınır. Damar şekline girdiği görülünce ocaktan indirilir ve eğimli olarak kazana konur. Eğimli konmasının sebebi kalan pekmez toprağının süzülmesini sağlamaktır. Şıra bekledikten sonra tekrar leğenin içine konularak akıcı ve parlak kıvama gelene kadar tandırda pişirilir. Elde edilen pekmez sıcak iken tülbentten süzülerek uygun kaplara konulur ve evlerin soğuk odalarında veya kilerlerde muhafaza edilir. Yıl içinde yörede yapılan bu pekmez tatlı çeşitlerinin hemen hepsinde kullanılabilirdiği gibi kendi de tek başına tatlı vazifesi görmektedir.⁵²⁸

⁵²⁸Naile Görmez, 1944, İlkokul mezunu, Halı-kilim dokuma sanatçısı, Sarıhıdır Köyü

* Naile Görmez tarafından çekilmiştir.

* **Şarapana:** Üzerinde üzüm ezilen, yatay düzlem ve duvarlarından oluşan, ucunda deliğinden şıra akan tahta tekne.

** **Pörtlenmek:** yuvasından dışarıya çıkacak gibi olmak.

5. Sofra Adabı

Ürgüp yöresinde eskiden yaşanmış ve halen yaşanmakta olan sofraya oturup, kalkma esnasında ve yemek yerken yerine getirilen gelenekler yemek kültürünün sofrada adabı ile alakalı kısmını oluşturmaktadır.

Fotoğraf 35: Yer Sofrası*

Yemeklerin “ilenger” adı verilen geniş ve yayvan bir tepside tek kaptan yenildiği eski zamanlarda, tandır evine sofraya yaygısı serilir, üzerine sofraya altı denilen tahta yerleştirilir ve onun üzerine de sini konulurdu. Siniye yufka ekmekler paylaşılır, ilengere ise yemek konurdu. İlengerin yanında bir turşu tabağı ve sininin yanında testi ile bardak bulunurdu. Ailenin en yaşlı erkeği “kaynata” sofranın baş köşesine bağdaş kurar, yanına hanımı “kayınana” oturur, evin yetişmiş evli veya bekar çocukları varsa onlarda anne babanın iki yanına oturdular. Evin gelini sofranın alt başına hemen kalkacak şekilde bir bacağı diz çökmüş vaziyette otururdu. Evin evlenmiş olan oğlunun karısı ile sofrada yan yana oturması ayıp sayıldığı gibi karısından yüksek sesle su veya başka bir hizmet istemesi de yakışsız görülür

ve yapılmazdı. Evin ikinci reisi konumundaki evli oğul su isteyecekse karısının gözlerine bakarak meramını bu yolla dile getirirdi. Bunun dışında sofrada fazla konuşulmazdı.⁵²⁹

Çorba hariç diğer yemekler yufka ekmekle “sokum” yapılarak yenir, çorba kaşıkla içilirdi. Tahta kaşıkların yaygın olduğu o zamanlara sofraya misafir için bir kaşık fazla konulurdu. Yemekte misafir bulunacağı önceden biliniyorsa “kundelik” denilen ve her zaman kullanılan sofra yaygısının yerine daha yeni ve temiz olan “kişilik” sofra yaygısı serilirdi. Ayrıca misafirin bulunduğu sofrada “dolama peşkiri” adı verilen uzunca işlemeli bir önlük kullanılırdı.⁵³⁰

C. ÜRGÜP’TE GELENEKSEL DAYANIŞMA VE YARDIMLAŞMA KÜLTÜRÜ

Ürgüp ve çevresinde geleneksel hayatın dinamikleri içerisinde oluşmuş, dayanışma ve yardımlaşmaya yönelik kurumların arkasında ferdi, toplum halinde yaşamaya iten faktörler yatar. Herhangi bir alandaki başarı şansının ferdi değil, toplumla hareket edildiğinde artacağına özümsemesi geleneksel kurumları meydana getirmiştir. Bu kurumlar, kaynaşmışlık düzeyinin ileri olduğu kırsal kesimde daha yaygın olarak görülür.⁵³¹ Bunlar;

1. İmece

Kamu veya ferde yönelik bir iş de gurup olarak yardımlaşmaya “imece” denir. Özellikle kırsal alanda imkanların kısıtlı olmasından dolayı, köyün ortak işlerini kendi iş gücü ve imkanlarıyla yerine getirme anlayışını doğurmuştur. Köyde yaşayan insanlar, yol, sulama, cami, köy odası gibi kamunun yararına olan işlerde dayanışmaya girerek bitimini kolaylaştırmışlardır.⁵³²

* Bizzat tarafımdan 07.02.2010 tarihinde çekilmiştir

⁵²⁹ Mehmet Göksulu, 1975, Lise mezunu, Turizmci, Mustafa Paşa Kasabası

⁵³⁰ Mehmet Göksulu, 1975, Lise mezunu, Turizmci, Mustafa Paşa Kasabası

⁵³¹ Peyami Kentli, 1974, Lise mezunu, Turizmci, Ürgüp Merkez

⁵³² Peyami Kentli, 1974, Lise mezunu, Turizmci, Ürgüp Merkez

Ferde yönelik imecelerde ise, komşuların ve akrabaların kendi işini vaktinde tamamlamayan kişilere toplu olarak yardım edip, o sıkıntıdan kurtarmaları söz konusudur. Bu yardımlaşma özellikle, tarımsal işlerde düğünlerde, inşaat işlerinde dikkati çekmektedir.⁵³³

2. Keşik

Kadınlara mahsus olarak tespit edilen “ keşik “ adı verilen dayanışma dikkate değerdir. Keşikte komşu kadınlar, bir ailenin günlük ürettiği sütler tek başına peynir yapımında yeterli olmadığı zamanlarda, sütlerini birleştirerek sırasıyla her ailenin yıllık peynir ihtiyaçlarını karşılarlar.⁵³⁴

3. Zekat

İslam dininin temel şartlarından biri olan “zekat” yardım etmeye yönelik hayır işleri, toplumca özümseyen somut göstergeleriyle de yerine getirilmeye çalışılmaktadır.

Toplum içerisinde yaşayan insanlar zekatlarını, gizlilik içerisinde mağdur olan kimse- lere vermek biçimindeki uygulamanın yanında, toplumca zekat toplayıcı olarak bilinen kişiler aracılığıyla da yerine ulaştırmaya çalışılmaktadır.⁵³⁵

4. Hayır İşleri

Hayır işleri kamunun kullanımına yönelik yatırımlarda tezahür etmektedir. Bunlar: okul inşaatına katkıda bulunmak, Çocuk Esirgeme Kurumu’na bağış yapmak, köylere veya ilçe merkezinde sebil, cami, çeşme yaptırmak, meyvesi yenen ağaç dikmek gibi hayır dua almayı amaç edinen işlerden oluşmaktadır.⁵³⁶

⁵³³ Numan Şenlikli, 1973, Lise mezunu, Turizmci, Mustafa Paşa Kasabası

⁵³⁴ Numan Şenlikli, 1973, Lise mezunu, Turizmci, Mustafa Paşa Kasabası

⁵³⁵ Hüseyin Güneş, 1976, Lise mezunu, Köy imamı, Cemil Köyü

⁵³⁶ Hüseyin Güneş, 1976, Lise mezunu, Köy imamı, Cemil Köyü

D.ÜRGÜP'TE HALK BİLGİSİ

Toplulukların kendi hayati ihtiyaçlarını çözümlemeye yönelik, kendi çevre şartları içerisinde oluşturdıkları bilgi birikimidir.⁵³⁷

1. Halk Hekimliği

-İstenilmeyen gebelik durumunda, bir tenekeye katran konularak ısıtılır ve buharına gebe kadın oturtularak çocuk düşürülmeye çalışılır.

-Çubuk hastalığından kurtulmak için, hocaya yağ okutulur. Sonra okunan yağda çubuk ateşi üzerine yumurta pişirilir ve çocuğun annesi o yumurtayı yer.⁵³⁸

-Dil altı olan çocuğun konuşamaması durumunda, tedavi olarak çocuğun dilinin altı jiletlenir.⁵³⁹

-Sancı halinde kıvranan birisinin sırtı bıçakla kesilerek pis kan akıtılır. Sonra üzerine tavuk böceği ezilerek sarılmak suretiyle rahatlanması sağlanır.⁵⁴⁰

-Siğil adı verilen, elde oluşan hastalık için, yaş söğüt dalı çarşamba günü okunarak saklanır. Söğüt dalı kurudukça siğilin kuruyacağına inanılır.⁵⁴¹

-Karın bölgesindeki ağrılar için, boz kekik ve kedi cırnağı otu kaynatılarak içilir.⁵⁴²

-Basura karşı itburnu çalısının meyveleri kaynatılarak içilir.⁵⁴³

⁵³⁷ **Okul Kültür Ansiklopedisi**; Meydan Yayınları, İstanbul 1991, C. IV, 5432.

⁵³⁸ DEDEOĞLU, Bahadır; **Nevşehir'de Şifalı Bitkiler Ve Halk Doktorluğuna Kısa Bir Bakış**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 1, Sayı:3, Nevşehir 2005, 31.

⁵³⁹ a.g.m.

⁵⁴⁰ a.g.m.

⁵⁴¹ Kasım Tamkoç, 1972, Ortaokul mezunu, Garson, Mustafa Paşa Kasabası

⁵⁴² Kasım Tamkoç, 1972, Ortaokul mezunu, Garson, Mustafa Paşa Kasabası

⁵⁴³ Leman Tanrıverdi, 1962, Lise mezunu, Turizmci, Mustafa Paşa Kasabası

2. Halk Veterinerliği (Baytarlık)

-Yanıkara hastalığına yakalanan hayvanın, ağız, burun ve dili kaynatılıncaya kadar tuzla ovulur. Büyükbaş hayvanların ise bel kısmı kızgın demirle dağlanır.⁵⁴⁴

-Hayvanın sancılanması durumunda rakı içirilerek sıcak tutulmaya çalışılır.⁵⁴⁵

-Zorlamadan dolayı bacaklarda oluşan şişlikler çizilerek üzerine de pişirilmiş patlıcan sarılır.⁵⁴⁶

-Zehirlemelere karşı, ayran ve toprak içirilir.⁵⁴⁷

-Kırıklara karşı zift, yumurta ve bal sargısı yapılır.⁵⁴⁸

3. Halk Takvimi

-Yörede halk takvimi, aylar, yıllar ve geçen zaman olarak algılanmaktadır.⁵⁴⁹

-Bir önceki yıla “Bıldır” denmektedir.⁵⁵⁰

-Halk takvimi, Miladi yıldan 13 gün sonrasına göre hesap edilmektedir.⁵⁵¹

-Zihinlerde iz bırakan yıllar olarak “Rus harbi, seferberlik dönemi, kıtlık yılı” hatırlanmaktadır.⁵⁵²

-Mevsimlerin adları halk arasında bahar (İlk bahar), yaz, son güz (Sonbahar), karakış

⁵⁴⁴ Leman Tanrıverdi, 1962, Lise mezunu, Turizmci, Mustafa Paşa Kasabası

⁵⁴⁵ Leman Tanrıverdi, 1962, Lise mezunu, Turizmci, Mustafa Paşa Kasabası

⁵⁴⁶ Zöhre Batmazlar, 1965, İlkokul mezunu, El sanatları sanatçısı, Mustafa Paşa Kasabası

⁵⁴⁷ Zöhre Batmazlar, 1965, İlkokul mezunu, El sanatları sanatçısı, Mustafa Paşa Kasabası

⁵⁴⁸ Zöhre Batmazlar, 1965, İlkokul mezunu, El sanatları sanatçısı, Mustafa Paşa Kasabası

⁵⁴⁹ Zöhre Batmazlar, 1965, İlkokul mezunu, El sanatları sanatçısı, Mustafa Paşa Kasabası

⁵⁵⁰ Zöhre Batmazlar, 1965, İlkokul mezunu, El sanatları sanatçısı, Mustafa Paşa Kasabası

⁵⁵¹ ÇİFTÇİOĞLU, Ömer Nevruhan; **Nevşehir’de Halk Hekimliği**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 3, Sayı: 10, Nevşehir 2008, 19.

⁵⁵² a.g.m.

(Kış), olarak kullanılmaktadır.⁵⁵³

-İlkbaharın başladığının belirtisi olarak, şubat sonunda ekilen arpalar ve mart ayında doğan kuzular kabul edilmektedir.⁵⁵⁴

-Yazın başlangıcı, ekilen ürünlerin hasadının başladığı an olarak bilinmektedir.⁵⁵⁵

-“Zemheri” kışın en soğuk ayı, “Gücük ayı” ise en çok karın yağdığı ay olarak kabul edilir.⁵⁵⁶

4. Halk Meteorolojisi

-Yöre halkı, iklim ve hava ile ilgili tahminlerini çevre oluşumlarına bakarak yapmaktadır.⁵⁵⁷

-Yüksek dağların tepesine koyu bulutlar çöktüğü zaman yağış beklenir.⁵⁵⁸

-Hayvanlara göre tahmin yapılır. İnekler burnunu havaya dikerse, koyunlar toplu yayılır, yağmurun yağacağına işaret kabul edilir.⁵⁵⁹

-Serçeler toplu durursa kar yağacak demektir.⁵⁶⁰

-Ayın önü duluklu olursa, kaba yel eserse, yağmur yağacağına yorulur.⁵⁶¹

-Kavaklar yaprağını tepeden dökerse kışın sert geçeceği şeklinde yorumlanır.⁵⁶²

⁵⁵³ a.g.m.

⁵⁵⁴ Kasım Tamkoç, 1972, Ortaokul mezunu, Garson, Mustafa Paşa Kasabası

⁵⁵⁵ Leman Tanrıverdi, 1962, Lise mezunu, Turizmci, Mustafa Paşa Kasabası

⁵⁵⁶ Leman Tanrıverdi, 1962, Lise mezunu, Turizmci, Mustafa Paşa Kasabası

⁵⁵⁷ Leman Tanrıverdi, 1962, Lise mezunu, Turizmci, Mustafa Paşa Kasabası

⁵⁵⁸ Kasım Tamkoç, 1972, Ortaokul mezunu, Garson, Mustafa Paşa Kasabası

⁵⁵⁹ Kasım Tamkoç, 1972, Ortaokul mezunu, Garson, Mustafa Paşa Kasabası

⁵⁶⁰ Zöhre Batmazlar, 1965, İlkokul mezunu, El sanatları sanatçısı, Mustafa Paşa Kasabası

⁵⁶¹ Zöhre Batmazlar, 1965, İlkokul mezunu, El sanatları sanatçısı, Mustafa Paşa Kasabası

⁵⁶² Zöhre Batmazlar, 1965, İlkokul mezunu, El sanatları sanatçısı, Mustafa Paşa Kasabası

-Bölgenin batısından bulut kabarırsa yağmur gelecek demektir.⁵⁶³

-Havanın sakin olduğu zaman, insanların sallana, sallana gezmeleri durumunda kuraklık ve yağışsızlık beklenir.⁵⁶⁴

-Koç katımında, koç ilk olarak sürüdeki siyah koyunla çiftleşirse yağış az olacak demektir.⁵⁶⁵

E. ÜRGÜP’TE ÖZEL GÜNLER VE FESTİVALLER

1. Yerel Ve Uluslararası Etkinlikler

Ürgüp’te ki tarih ve kültür mirasını daha iyi bir şekilde tanıtmak amacıyla, her yıl belirli tarihlerde Ürgüp’te çeşitli etkinlikler düzenlenmektedir.

Her Yıl Düzenlenen Ürgüp Etkinlikleri

Etkinliğin Adı	Etkinliğin Yapıldığı Tarih
Aksalur Kiraz Bayramı	20 Haziran
Uluslararası Dağ Bisikleti Yarışması	1 – 2 Temmuz
Refik Başaran Kültür ve Sanat Şenliği	10 Ağustos
Uluslararası Turizm ve El Sanatları Festivali	7 – 9 Eylül
Şarap Yarışması	11 – 14 Ekim
Bağbozumu Festivali	11 – 15 Ekim

Tablo 30: Her Yıl Ürgüp’te Düzenlenen Etkinlikler

⁵⁶³ Zafer Büken, 1949, Lise mezunu, Turizmci, Ürgüp Merkez

⁵⁶⁴ Zafer Büken, 1949, Lise mezunu, Turizmci, Ürgüp Merkez

⁵⁶⁵ Zafer Büken, 1949, Lise mezunu, Turizmci, Ürgüp Merkez

* Yasin Turgut tarafından çekilmiştir.

1.1. Yerel Etkinlikler

1.1.1 Aksalur Kiraz Bayramı

Ürgüp' ün Aksalur Kasabası'nda her yıl 20 Haziran tarihinde, yapılan törenler bir gün sürer. Bu etkinliklerle kasabadaki kiraz üretiminin geliştirilmesi ve tanıtılması amaçlanmaktadır.

Fotoğraf 36: Kiraz Bayramında Toplanan Kirazlar*

1.1.2. Refik Başaran Kültür ve Sanat Şenliği

Ürgüp'ün yetiştirdiği değerli sanatçı Refik Başaran'ın anılması adına her yıl 10 Ağustos'ta çeşitli etkinlikler yapılır, konserler verilir.

1.2. Uluslararası Etkinlikler

1.2.1. Bağbozumu Festivali ve Şarap Yarışması

Her yıl bağ bozumunun yapıldığı zamana rastlatılan 3 günde üzümcülük ve şarapçılığı tanıtmaya yönelik etkinlikler düzenlenmektedir. Bu etkinlikler içerisinde yarışmalar ve müzik gösterileri yer almaktadır.

Fotoğraf 37: 2002 Bağbozumu Festivali ve Şarap Yarışması Güzeli*

Ürgüp'te bağcılık ve ona bağlı olarak şarap üretimi antik çağdan bugüne kadar, ekonomik ve kültürel açıdan önemli bir yer tutmaktadır. Eylül ayı üzüm bağlarında hasat zamanıdır. Antik çağda yörede yaşayan insanların hasat mevsimini kutlamak amacıyla düzenledikleri eğlenceler günümüze kadar gelmiş ve geleneksel boyutunun yanı sıra uluslararası boyuta da ulaştırılmıştır. Her yıl ekim ayında geleneksel olarak düzenlenen Uluslararası Bağbozumu Festivali yerli ve yabancı birçok ziyaretçiyi ağırlamış ve yine dünya markası olmuş birçok üretici firmaya kendini ve yeni ürünlerini tanıtmaya fırsatı vermiştir. Eylül-Ekim ayları Ürgüp ve çevresinin en çok yabancı turisti ağırladığı aylardır. Geçen yıl ortalamasına bakıldığında 17.000 yabancı, 18.500 yerli turist Ürgüp'ü ziyaret ettiği görülmektedir. Bu sayı festival döneminde 25.000 bine (yerli ve yabancı ziyaretçi toplamı) ulaşmaktadır.⁵⁶⁶

⁵⁶⁶ Vedat Kırıcı, 1972, Lise mezunu, Turizmci, Ürgüp Merkez

* www.cappadocia.gov.tr adresinden 26.05.2010 tarihinde alınmıştır.

Festivalin temel amacı Ürgüp'te ki tarih ve kültür mirasını daha iyi şekilde tanıtmak, bunun yanında festivale katılacak yerli ve yabancı içki ve yan sektör üreticilerinin ürünlerini festival ziyaretçilerine ve sektörle ilgili kurum-kuruluşlara tanıtmalarına imkan sağlamaktır.

1.2.2. Uluslararası Dağ Bisikleti Yarışması

Türkiye'de düzenlenen en önemli ve geniş kapsamlı yarışlardan birisi olan Kapadokya Dağ Bisikleti (Cross, XC, Arazi) Yarışı, Kapadokya Bisiklet Festivali, 2 dağ bisiklet yarışması ve bir bisiklet turundan oluşan, yıl içine yayılmış bir etkinliktir. Yıllardır süre gelen Kapadokya dağ bisikleti yarışmaları, Türkiye Bisiklet Federasyonu ile ortak organize edilip, olimpiyat puanı vermektedir.⁵⁶⁷

Kapadokya Bisiklet Turu 5 günlüktür. Bisiklet turu ile birlikte birçok sosyal etkinlik yapılarak gerek bölge halkına bisiklet sevgisi aşılacak, gerek yurdun çeşitli bölgelerinden ve yurt dışından gelen bisikletçilere Kapadokya'nın doğal ve kültürel tanıtımı yapılacaktır.

1.2.3. Uluslararası Turizm ve El Sanatları Festivali

Fotoğraf 38: Çömlek Yapan Sanatçı*

⁵⁶⁷ a.a.
* a.a.

Uluslararası Turizm ve El Sanatları Festivali'nde yöreye özgü toprak kap sanatı dokumacılık ve taş işlemeciliği ile ilgili eserler yerli ve yabancı turistlere sergilenir. Her yıl 7-9 Eylül tarihleri arasında yapılan festivalde amaç yine Ürgüp'te ki tarihi ve kültürel mirasın daha iyi şekilde tanıtılabilmesine imkan sağlamaktır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÜRGÜP'TEKİ TARİHİ ESERLER, KAYADAN OYMA MEKANLAR ve PERİBACALARI

A. ÜRGÜP'TEKİ TARİHİ ESERLER

1. Ürgüp'teki Tarihi Camiler

1.1. Esbelli Camii

Esbelli Camii 1814 tarihinde yapılmıştır. 1895 yılında ise tamir gören camii Osmanlı dönemine (Geç Osmanlı) aittir. 1996 yılında avludaki kemerli bölüm tamir edilmiştir. 1814 tarihinde yapılan cami Osmanlı tipi küçük ve sade bir mescid görünümündedir. Kesme taştan altı kemer üzerine taş yığma biçiminde yapılan cami 4 sütunludur. Saçaklı camii avlusuna tek kanatlı ahşap yuvarlak kemerli kapı ile girilmektedir. Avlu tabanı tamamen kesme taştan döşelidir. Avlunun kibleye gelen kısmı yazlık cami olarak yapılmış olup, küçük bir mihrap mevcuttur. Cami içerisine yine kemer biçiminde çift kanatlı bir kapıdan girilir. Cami ilk olarak yapıldığında kadınlara ait bir bölüm bulunmadığından sonradan tek kemer üzerine kavurma diye tabir edilen bir bölüm eklenmiştir. Şadırvanı bulunmamaktadır. Caminin minaresi eski 4 ayaklı küçük kesme taş minaredir.⁵⁶⁸

1.2. Garip Camii

Garip Cami'nin kim tarafından yapıldığı ve yaptırıldığı bilinmemektedir. 1977 yılında vakıflar tarafından damı mozaik ile kaplanmış ve eriyen taşlar restore edilmiştir. 1978 yılında kadınların namaz kılmaları ve cemaat kapasitesinin artması için cemaat mahalli büyütülmüş, yapı tarzı taş yığma olan caminin üzeri kemerle kapatılmıştır. Cami teberrukat eşyası ve

⁵⁶⁸ SAĞCAN, Faruk; **Nevşehir İli Mimari Eserlerine Genel Bir Bakış**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 1, Sayı:1, Nevşehir 2005, 25.

etnoğrafik değerde olarak 2 adet küçük şamdan ve 3 büyük hardallı kilim ile 2 adet seccade bulunmaktadır.⁵⁶⁹

1.3. Hacı Mustafa Ağa Camii

Hacı Mustafa Ağa Camii tarihi hakkında kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Caminin mimari özelliği cami planı ters (T) seklindedir. Arkada 6 yuvarlak sütun üzerine inşa edilmiş geniş kubbe stiliyle inşa edilmiştir. 1807 yılında geçirdiği tadilat sonrası Hacı Mustafa Ağa Camii ismini almıştır. Caminin ana kapısı önceden ana cepheye çıkarken, daha sonra bahçe bölümüne alınmıştır. Ayrıca camiye ait bulunmayan kadınlar mahfeli 2 direk üzerinde yapılarak camiye kazandırılmıştır. Minare ve şadırvan camiye sonradan ilave edilmiştir. Mimari özelliği tipik bir Osmanlı minaresi olup 1966 yılında bir hayır sever tarafından camiye kazandırılmıştır.⁵⁷⁰

1.4. Karamanoğlu Camii

Karamanoğlu Camii kesme taştan yapılmış bir Beylikler Dönemi eseri olup 14.y.y.'a aittir. Karamanoğlu İbrahim bey tarafından (1425-1463) tarihlerinde yapılmıştır. Caminin eyvanı iki fil payeli, sivri kemerli ve şahinler beşik tonozludur. Beşerli iki sütun sırası ile üç nefe* bölünmüştür. Caminin şadırvanı ve minaresi mevcuttur. Avlusundaki şadırvan 12 sü-

Fotoğraf 39: Karamanoğlu Camii*

⁵⁶⁹ a.g.m.

⁵⁷⁰ a.g.m.

.* **Nef:** Kilise mimarisinde apsis'e dik yada paralel olarak yer alan ve birbirlerinden sütun yada payelerle ayrılan uzunlamasına mekanlara verilen isim.

Avlusunda Şeyhülislam Hayri Efendi'nin mermerden yapılı mezarı vardır. Ayrıca 5 adet mezar bulunmaktadır. Caminin minaresi ve dış duvarlarının bir kısmı sonradan tamir görmüştür.⁵⁷¹

1.5. Karaveiz Dutlu Camii

Karaveiz Dutlu Caminin kimler tarafından yaptırıldığı bilinmemektedir. Bir kere vakıflar tarafından restore edilmiştir. Cami yazlık ve kışlık olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Yalnız yazlık cami kullanılmamaktadır. Tadilat ve tamirata ihtiyacı olan caminin küçük bir minaresi bulunmaktadır. Herhangi bir tarihi ve estetik özelliğe sahip bir demir baş eşyası bulunmamaktadır. Yalnız caminin avlusunda 200 yıllık bir dut ağacı bulunmaktadır. Yapı tarzı ise yığma taş binadır.⁵⁷²

1.6. Kurtuluş Camii

Kurtuluş Camii bölgede yaşayan Rumlar tarafından yapılmıştır.⁵⁷³ 1924 yılında mübadeleden sonra kamu mülkiyetine geçmiş, daha sonra şahıslara satılmıştır. Şahıslar tarafından cami olarak vakfedilmiştir.

Caminin herhangi bir sanatsal özelliği yoktur. Yapı tarzı kemerdir. 3 kemer ayak üzerine inşa edilmiştir. Kemerlerin ayakları 8.50 metredir. Yuvarlak yapı şeklinde 30 m. yüksekliğinde taş minaresi vardır. Caminin minberi taştan yapılmıştır.⁵⁷⁴

1.7. Musa Efendi Camii

Musa Efendi Camii Anadolu Selçukluları, muhtemelen Karamanoğulları zamanında miladi 13.y.y. da yapılmıştır ancak mimarı ve kimin tarafından yapıldığı bilinmemektedir. Camiye kemer biçiminde bir kapıdan girilmektedir bu kapı cami ile bitişiktir. 10 adet sütun üzerine kemer kaplama yapılmıştır. Yan yana 2 sıra sütunları üzerine 3 sıra kemer inşa edil-

* Bizzat tarafından 20.04.2010 tarihinde çekilmiştir

⁵⁷¹ a.g.m.

⁵⁷² a.g.m.

⁵⁷³ a.g.m.

⁵⁷⁴ a.g.m.

miş olup, 2 yanındaki kemerlere nisbeten ortadaki kemer daha yüksektir. Sonradan ahşap bir mahfil eklenmiştir. Camiye bitişik vaziyette üzeri 2 kemerle örtülü yazlık bölüm diye tabir edilen bir bölme mevcut olup, kesme taştan küçük bir mihrabı bulunmaktadır. Camiye ait 9 adet şamdanlık incelenmek üzere vakıflar tarafından alınmış bulunmaktadır. Kesme taştan 4 köşe biçiminde olan mihrabı ve minberi tarihi yönden bir özelliğe sahip değildir. Caminin kuzey doğu kesiminde kesme taştan tek parça musalla taşı vardır. Camide Hz. Muhammed'e (SAV) ait Sakalı-Şerif bulunmaktadır.⁵⁷⁵

1.8. Pancarcı Camii

Pancarcı Camii miladi 1687 yılında Osmanlılar zamanında kesme taşla altı kemer üzerine taş yığma biçiminde inşa edilmiştir. Cami basit ve sade bir mimari tarzda yapılmıştır. Osmanlı mimari sanatının inceliklerini yansıtacak bir özelliği yoktur. Cami iki bölümden oluşmaktadır. Asıl bölüm olan camiye taş kemer biçimli bir kapıdan girilir. Yazlık bölüm yol üzerine inşa edilmiş olup, kemer üzerine ahşap döşeme olarak yapılmıştır. Yazlık bölüm asıl bölüme bitişik vaziyettedir. Minare küçük tipte ve 4 kösedir. Yazlık bölümün kesme taştan yapılmış mihrabı vardır. Küçük minaresi bulunmaktadır. Şadırvan yoktur. Mevcut olan 2 şamdanlık vakıflar tarafından incelenmeye alınmıştır. Kesme taştan yapılı olan mihrap ve minberin estetik yönden herhangi bir özelliği yoktur.⁵⁷⁶

1.9. Yahya Efendi Camii

Yahya Efendi Camii 13.yy.da Yahya Efendi tarafından yapılmıştır. O yıllarda ipek yolu üzerinde merkez durumunda olan yerleşim bölgesindeki Müslümanlara eğitim verilebilecek, medrese olarak kullanılabilecek şekilde yapılmıştır. Bu yapılan mekan eğitim, din adamlarının daha üst düzeyde bilgi beceri ve din adamlarının İslam'ı tam anlamıyla yaşamak, yaşatmak ve yaymak maksatlarına hizmet için medrese konumunda kullanılmıştır. Cumhuriyet dönemi başlarında yerleşim bölgesinde imar ve yapı bakımından hapishaneye uygun olduğundan 1940 -1969 yılları arasında hapishane olmuştur. 1970 yılından bu güne kadar cami olarak devam etmektedir. 1984 yılında Ürgüp ilçe kaymakamı ve Vakıflar Genel Müdürlü-

⁵⁷⁵ a.g.m.

⁵⁷⁶ a.g.m.

ğü'nden alınan izinle restore edilmiştir. Taş yığma binadır. İçerisinde 8 adet odası bulunmaktadır. Dışarıda 3 adet mezar ve küçük bir minaresi bulunmaktadır. Bina kare seklindedir. Caminin sanatsal yönü ise kapı ilk girişi sağ ve sol duvarları zamanın mermerleriyle taşa uydu-
rulmuştur. Caminin bütün yapısı taş yığma ve arası halk diliyle sulandırılmış toprak (şilez) dir. İbadet mekanına girildiğinde 15 m. eninde 90 m. uzunluğunda ibadet mekanı vardır ve arka tarafta mimari özelliğini kaybetmeyen bir odası bulunmaktadır. Caminin yerden yüksek-
liği 10 m.dir. İç mekan geniş kemerler üzerine iki sütun üzerine iki tarafa ayrılarak geniş ka-
vurma ile yapılmıştır. Kavurma geniş taş kullanarak tepesi havalandırılmıştır.⁵⁷⁷

1.10.Yunak Camii

Yunak Camii 1703 yılında yapılmıştır. O zaman beton olmadığından kesme dam ya-
pılmış, 3 kemer olarak inşa edilip o zamana uygun hale getirilmiştir. Fakat kim tarafından
yapıldığı bilinmemektedir. Tek kemer biçiminde taş yığma olarak yapılmış olup, her hangi bir
estetik ve tarihi önemi bulunmamaktadır.⁵⁷⁸

2. Ürgüp'teki Kiliseler

2.1. Aziz Theodore (Tağar) Kilisesi

Ürgüp-Kayseri yolundan 8,5 km sonra sağa dönülüp 8 km daha gidildiğinde Ürgüp
İlçesi'nin Yeşilöz Köyü'ne ulaşılır. Buradaki Aziz Theodore adına yapılmış olan Tağar Kili-
sesi 'T' planlı, merkezi kubbelidir. Üst katta bulunan galeriye bir merdiven sayesinde çıkıl-
maktadır. Bu nedenle Kapadokya kiliseleri içinde tek örnektir. Genelde resimleri iyi korun-
muş olan kiliseyi üç sanatçı kendi stillerine göre farklı zamanlarda süslemiştir.⁵⁷⁹

⁵⁷⁷ a.g.m.

⁵⁷⁸ a.g.m.

⁵⁷⁹ SAĞCAN, Faruk; **Mustafapaşa'da (Sinassos) Aya Nikola Manastırı Ve Bir Dönemin İzleri**, Nevşehir
Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 2, Sayı:5, Nevşehir 2006, 47.

Fotoğraf 40: Aziz Theodore (Tağar) Kilisesi Duvar Resimlerinden Bir Örnek*

2.2. Pancarlık Kilisesi

Ortahisar Kasabası'nın güneyinde, Ürgüp-Mustafapaşa yolunun sağındaki Pancarlık Vadisi'nde yer alan kilise XI. yüzyılın ilk yarısına ait bir eserdir. Düz tavanlı, tek nefli ve tek apsislidir. Kilisedeki duvar resimleri daha çok yeşil zeminlidir ve oldukça iyi korunmuştur. 1924 nüfus mübadelesinden önce Ortodoks Rumların ziyaret ettikleri bir kilisedir.⁵⁸⁰

2.3. Ala Kilise

Pancarlık yolu üzerinde minik koloniler şeklinde yapılmış, basit kırmızı bezemeler yanında ilginç yazı ve duvar resimlerini de içeren bölgenin önemli kiliselerindendir.⁵⁸¹

2.4. Balkan Kiliseleri

Balkan Deresi Kiliseleri dört kiliseden ve küçük bir şapelden ibarettir. Ortahisar'dan 2 km. mesafede olan kilise kolonileridir. İkolonazma devrine aittir. Daha sonraki devirlere ait olan bir küçük şapel ise fresklerle süslenmiştir.⁵⁸²

* www.nevsehirkulturizm.gov.tr adresinden 19.03.2010 tarihinde alınmıştır.

⁵⁸⁰ a.g.m.

⁵⁸¹ a.g.m.

⁵⁸² a.g.m.

2.5. Halacdere

Yumuşak tüfler içine kazılmış ve X. ile XII. ve bir kısmı ise XIII. asra aittir. Bir kısmı aşınmış ve yıkılmış bulunan büyük bazilike tipi kiliseler mevcut olup bir zamanlar hristiyanlarca hastane olarak kullanıldığı sanılmaktadır. Diğer kiliseler Aziz Peter ve Aziz Paul Kiliseeri ile Meskendir Deresi'ndeki kiliselerdir.⁵⁸³

2.6. Fıratkan

Göreme Açık hava Müzesi yolu üzerindeki Fıratkan, küçük bir kiliseler gurubudur. Bir yatakhane, yemekhanesi, mutfak ve depoları mevcut olup iki katlı olarak inşa edilmiştir. İki kat birbirine tüneller ile bağlanmış olup çok ilginç bir yapı tarzı vardır.⁵⁸⁴

2.7. Aziz Basil Şapeli

Nevşehir, Ürgüp İlçesi Mustafa Paşa Kasabası'nın yaklaşık 2 km. batısında, Göreme Vadisi'nin batı yakasında bulunan bu kilise İkonostaz devrine (726-843) sonra, X. Ve XI. Yüzyıllara aittir.⁵⁸⁵

Kilise dikdörtgen planlı, iki nefli, iki sütunlu ve iki apsisli olup, üzeri düz bir tavanla örtülmüştür. Kilisenin batı nefinin duvarlarında kırmızı aşı boyalı yarı kabartma sütunlar ve bunların aralarında da nişler bulunmaktadır. Doğu yönündeki nef daha zengin bezemeli olup, burada geometrik ve bitkisel motiflere geniş yer verilmiştir. Kilisenin Göreme Vadisi'ne ba-

⁵⁸³ TUNA, Turgay; **Bilinmeyen Kapadokya**, Bağlam Yayınları, İstanbul 2008, 61.

⁵⁸⁴ a.g.e.

⁵⁸⁵ KAYA, Mustafa, **Bir Kitap: Sinasos**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 1, Sayı:3, Nevşehir 2005, 34.

kan kısmı yıkılmıştır. Kapısının yanında büyük olasılıkla kiliseyi yaptıranın ait bir mezar bulunmaktadır.⁵⁸⁶

Fotograf 41: Aziz Basil Şapeli Dış Duvar*

Doğu nefinin apsisinde üç Malta haçı görülmektedir. Bu haçların etrafı palmetlerle çevrilidir ve her birinin üzerinde de bir patriğin ismi yazılıdır. Bu Malta haçlarından ortadaki Abraham'ı, diğerleri de İsa ve Yakub'u simgelemektedir. Bazı araştırmacılar ise bu haçların Cenneti veya Golgota Tepesi'ndeki üç haçı sembolize ettiğini ileri sürmüşlerdir.⁵⁸⁷

Kilisenin büyük ölçülerdeki etrafı geometrik ve bitkisel motiflerle boyanmıştır, haçının ise kornişteki bir kitabeye dayanılarak Aziz Konstantin'i simgelediği sanılmaktadır.⁵⁸⁸

2.8. Üzümlü Kilise (Aziz Nichitas Kilisesi)

Ortahisar'ın batısında Kızılcukur Vadisi'nin girişindedir. Üzümlü Kilise'nin bulunduğu peribacası, keşişlerin yaşadığı manastır kompleksi gibi oyulmuştur. Kilise, peribacasının alt kısmında yer alır. Üst kısımda ise tavanında kabartma haç olan bir tavan yer almaktadır. Kilisenin ithaf yazısında Stylite Nichitas'a ait bir yazıt bulunduğundan, bu kilise Aziz Nichitas

⁵⁸⁶ a.g.m.

* www.kapadokyaforum.com/forum/index.php adresinden 24.02.2010 tarihinde alınmıştır.

⁵⁸⁷ a.g.m.

⁵⁸⁸ a.g.m.

Kilisesi olarak da anılmaktadır. Kesin olmamakla birlikte VII. veya IX. yüzyıla ait olabileceği düşünülmektedir.⁵⁸⁹

2.9. Kepez Kiliseleri

Kepez Kiliseleri kayalara oyulmuş şapellerden oluşur. XIII. yüzyıla ait bazilika tipindedir. Zengin freskler ve rölyeflerle süslenmiştir. Ancak bugün süslemelerin çok azı sağlamdır.⁵⁹⁰

2.10. Ürgüp Çevresinde Bulunan Diğer Kiliseler

Mustafapaşa'da Aios Vasilios Kilisesi, Konstantin-Eleni Kilisesi, Kara Kilise, Yeşilöz Kilisesi ; Cemilköy'de Archangel Manastırı, Hagios Stephonos Manastırı, Saint Euphemia Kilisesi; Soğanlı'da otuz civarında kesme taştan yapılmış kilise bulunmaktadır. Soğanlı Vadisi'nin önemli kiliseleri ise, Takkeli Kilise, Ak Kilise, Geyik Kilise, Karabaş Kilise, Canavar Kilise, St. Barbara Kilisesi'dir. Ayrıca, Alakara Kilise ve Manastır Vadisi kiliseleri de vardır.⁵⁹¹

3. Ürgüp'teki Külliye, Kervansaray Ve Rum Hamamı

3.1. Taşkın Paşa Külliyesi

Türk devri yapılarının önemli örneklerinden biri Ürgüp'ün 18 km. güney batısındaki Damsa Köyü'nde bir cami ve medrese ile iki türbeden oluşan Taşkın Paşa Külliyesi'ne ait kalıntılardır. Bu yapıların Selçuklu sultanlarından II. Kılıçarslan'ın oğlu Taşkın Paşa tarafından yaptırıldığı sanılmaktadır.⁵⁹²

⁵⁸⁹ SEFERİS, Yorgo; **Kapadokya Kaya Kiliselerinde Üç Gün**, Çeviren: Samih Rıfat, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1997, 60.

⁵⁹⁰ SEFERİS, Yorgo; **Kapadokya Kaya Kiliselerinde Üç Gün**, Çeviren: Samih Rıfat, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1997, 44.

⁵⁹¹ a.g.e

⁵⁹² SAĞCAN, Faruk; **Nevşehir İli Mimari Eserlerine Genel Bir Bakış**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 1, Sayı:1, Nevşehir 2005, 25.

Karamanoğulları'na özgü taş işçiliğinin seçkin örneklerini veren bu yapılar topluluğunun en tanınmış eseri, taç kapısı, oldukça iyi durumda günümüze ulaşabilmiş olan Taşkın Paşa Sarayı'dır. Taç kapıdaki kitabe yeri boş olmakla birlikte, 1350 tarihinden önce yapılmış olmalıdır. Çerçeve bordürlerinde geometrik kompozisyonların ağır bastığı süslemeler birçok yönden XIII.yüzyıl Selçuklu taş işçiliği hatırlatır.⁵⁹³

Bir avlu içinde yer alan cami, taç kapının üst pervazındaki kitabenin eksik olması nedeniyle tarihlendirilememektedir. Caminin bugün Ankara Etnografya Müzesi'nde bulunan ahşap mihrabı Anadolu'daki tek örnektir. Ceviz ağacından yapılan üç buçuk metre yüksekliğindeki yazı şeridi, geometrik kompozisyonları ve bitkisel süslemeleriyle benzersizdir. Sanatçısı bilinmeyen eser XIV. yüzyıla aittir. Caminin minberi de Ankara Etnografya Müzesi'ne taşınmıştır.⁵⁹⁴

Fotoğraf 42: Taşkın Paşa Külliyesi*

Külliye avlusundaki diğer yapılardan Sekizgen Türbe'nin kitabesi bulunmamakla birlikte 1342 yılında yapıldığı düşünülmektedir. İçten kubbeli, dıştan piramit çatılıdır. Altıgen Türbe caminin kuzeyindedir. XIV. yüzyıla ait olan içi kubbeli olan yapıda İlyas Bey, Hızır Bey ve Hasan Bey adlı kişilerin yazıtlı, mermerli sandukaları bulunmaktadır.

Medrese, camiye 3 km. uzaklıktadır. Kitabesi yoktur ama 1350 tarihli vakfiyede adı

⁵⁹³ a.g.m.

⁵⁹⁴ a.g.m.

* www.kapadokyaforum.com/forum/index.php adresinden 24.02.2010 tarihinde alınmıştır.

geçmektedir. Araştırmalar buranın aslında bir saray olduğunu ortaya çıkarmıştır. Camiden uzak olması, yeşil vadiye bakan büyük odalarının bulunması bunu doğrulamaktadır.⁵⁹⁵

3.2. Saruhan Kervansarayı

1217 yılında Selçuklu Sultanı Alaattin Keykubat tarafından Aksaray-Ürgüp-Kayseri yolu üzerine yaptırılmıştır. Bu kervansaray, önemli bir konaklama ve barınma merkezi olarak tarihte yerini almıştır. Selçuklu Türk mimarisinin en önemli eserlerinden birisidir. Daha sonra asfalt yolu yapılmış ve başarılı bir restorasyona tabi tutulmuştur. Sarı taşların hakim olduğu yapının adı, yörede “Sarıhan” şeklinde telaffuz edilmektedir.⁵⁹⁶

Fotoğraf 43: Saruhan Kervansarayı*

⁵⁹⁵ SAĞCAN, Faruk; **Nevşehir İli Mimari Eserlerine Genel Bir Bakış**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 1, Sayı:1, Nevşehir 2005, 25.

⁵⁹⁶ SAĞCAN, Faruk; **Görkemli Bir Selçuklu Anıtı Sarıhan**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 1, Sayı:3, Nevşehir 2005, 6.

* Bizzat tarafımdan 14.04.2010 tarihinde çekilmiştir.

3.3. Rum Hamamı

Ürgüp'teki bir diğer önemli yapı da Rum Hamamı'dır. Rumca kitabesinden temelinin 1900'de atıldığı tüm halkın ortak çalışması sonucunda 1909'da tamamlandığı anlaşılmaktadır.

Fotoğraf 44: Rum Hamamı*

Külliyenin kuzeyindedir. Kesme taştan yapılan hamamın ortası fıskiyeli olan soyunmalık kısmı bir kubbeyle örtülüdür. Soğukluğun ortası kubbelidir. Yanlarda kubbeli şekiller vardır. Yuvarlak kemerli kapıdan ortada göbek taşı yanlarda kurnalı şekiller bulunan sıcaklığa girilir. Sıcaklığın batısında su deposu ve külhanı vardır. Günümüzde de kullanılan hamamın kitabesi Nedim'e aittir. Ürgüp de bilindiği üzere 1924 mübadelesine kadar Türk ve Rum halkları birlikte yaşamıştır. Rum mahallesinde bulunan ve Rumlar tarafından yaptırılan hamam ‘‘Rum Hamamı’’ olarak bilinmektedir. Yapımından bitimine kadar ki dönemi içine alan kitabesi mermer blok üzerinde iki bölümden oluşmuş sol taraf yapım sağ taraf tamamlanışını ifade etmektedir.⁵⁹⁷

⁵⁹⁷ KORAT, Gürsel ; **Taş Kapıdan Taç Kapıya Kapadokya**, İletişim Yayınevi, İstanbul 2004, 304-305.320.

* Gazenfer Dağdeviren tarafından çekilmiştir.

Kesme taştan yapılmış hamam mübadele sonrası Ürgüp halkınca kullanılmaya başlanmıştır. Bugün yörenin en eski hamamı olarak ayakta durmakta ve hamam örf ve adetlerini yaşatmaya devam etmektedir.

4. Ürgüp'teki Anıt Mezarlar

4.1. Çeç Tümülüsü

Fotoğraf 45: Çeç Tümülüsü**

Ne zaman, kimler tarafından yapıldığı bilinmemektedir. Yörede çok fazla sayıda bulunan tümülüsler* arasında en ünlü ve de en belirsiz olanı Çeç Tümülüsüdür. Yaygın bir efsaneye göre bir kralın mezarıdır. Ancak bilimsel çalışmalar buranın bir kral mezarı olabileceği gibi, kutsal bir mekan da olabileceğini göstermektedir. Tümülüsleriyle ünlü olan Lidya ve Frig medeniyetlerine ait olmadıkları anlaşılmaktadır. Çeç tümülüsü 32 metrelik

***Tümülüs:** Latince bir sözcük olup, bir mezar ya da mezarlık içeren, toprak yığılarak oluşturulmuş tepeciklere verilen addır.

** Gazenfer Dağdeviren tarafından çekilmiştir.

yüksekliği ile Gordion, Nemrut, Karakuş gibi Anadolu'nun en büyük kral mezarları gibi olup heybetli bir görünüşü vardır.⁵⁹⁸

Anlatılanlara göre bir çoban koyunlarını tümülüsün yanında otlatırken, çobanın köpeği bir tilki görür ve tilkiyi kovalamaya başlar. Tilki ve köpek tümülüse küçük bir delikten girerler ancak bir daha çıkamazlar. Yörede tümülüslere yerel halk tarafından Anadolu piramitleri denmektedir.

4.2. Temenni Anıt Mezarı

1268 yılında Vecihi Paşa tarafından Kılıçarslan (Nükrettin) için yaptırılmış olan bir anıt mezardır. Kadınlar Kalesi'nin tam tepesinde yer alan Temenni Anıt Mezarı'nın en ilginç özelliği 700 metre uzunluğundaki tüneldir. Ziyaretçiler bu tünelin seyirlik noktasına çıkan uzun bir koridorunu gezebilmektedirler. Temenni Anıt Mezarı sonraları Anadolu'nun en eski kütüphanelerinden birisi olarak kullanılmıştır.⁵⁹⁹

4.3. Altı Kapı Anıt Mezarı

XII. veya XIII. yüzyıl Selçuk döneminin komutanlarından birinin eşi ve çocukları anısına inşa edilmiş bir anıt mezardır. 6 penceresi bulunmaktadır. XI. yüzyılda Ürgüp, Selçukluların önemli kentlerinden olan Konya'ya ve Niğde'ye açılan önemli bir kale konumundaydı. Bir anne ve iki kızına ait olan ve XIII. yüzyılda yaptırılan "Altı Kapılı Türbe", altı cepheli, her cephesinde kemerli pencereli ve üstü açıktır. Ürgüp'ün Temenni Tepesi'nde bulunan bu iki türbeden birinin, 1268 yılında Vecihi Paşa tarafından yaptırılan ve halk arasında "Kılıçarslan Türbesi" olarak da anılan Selçuklu Sultanı IV. Rüknettin Kılıçarslan'a, diğerinin ise III. Alaaddin Keykubat'a ait olabileceği düşünülmektedir. Ancak araştırmacılara göre bu olasılıklar oldukça zayıftır.⁶⁰⁰

⁵⁹⁸ SAĞCAN, Faruk; **Nevşehir İli Mimari Eserlerine Genel Bir Bakış**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 1, Sayı:1, Nevşehir 2005, 25.

⁵⁹⁹ KAYA, Mustafa; **Kaya Mezarlar Ve Güvercinliklerimiz**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 1, Sayı:3, Nevşehir 2005, 15.

⁶⁰⁰ a.g.m.

4.4. Ağzı Güzel Anıt Mezarı

Görkemli mezarlarıyla ünlü bir medeniyet olan Romalılar Ürgüp ve çevresinde bir çok mezarlar yapmışlardır. Bunlardan biri de Ürgüp'ün doğusundaki Ağzı Güzel' dir. Mazı Köyü'ndeki bu mezarlar Makedonyalılar Dönemi ile hristiyanlığın başlangıcı arasındaki zaman dilimine aittir. Burada bulunan 5 mezar İ.Ö.VI. yüzyıldan itibaren görülmeye başlanan Likya-Karia mezar stiline göre yapılmışlardır.⁶⁰¹

5. Ürgüp'teki Kaleler

5.1. Kadınlar Kalesi

Selçukluların savaş zamanında kadınların ve çocukların sığınması için kullandıkları bir kaledir. Kaçış için kullanmak amacıyla Damsa Nehri' nin aşağısına uzun bir tünelle bağlanmıştır. Erozyon nedeniyle kalenin önemli bir kısmı göçmüştür.⁶⁰²

5.2. Uçhisar Kalesi

Nevşehir-Ürgüp karayolu üzerindedir. Kalede Bizans Dönemi'ne ait mezarlar bulunur. Birbirinden farklı üç giriş salonda birleşir. Kaleden bütün Göreme Vadisi görülebilir.⁶⁰³

5.3. Ortahisar Kalesi

Merkezde bulunan 50 m. yüksekliğindeki tarihi kaya-kale ana yoldan da görülebilmektedir. Eski bir barınma mekanı olan Ortahisar Kalesi üzerine çıkılabilmektedir. Ayrıca burası ilginç bir seyir ve fotoğraf çekme noktasıdır.⁶⁰⁴

⁶⁰¹ a.g.m.

⁶⁰² KORAT, Gürsel ; **Taş Kapıdan Taç Kapiya Kapadokya**, İletişim Yayınevi, İstanbul 2004, 304-305.320.

⁶⁰³ a.g.m.

⁶⁰⁴ GÜNEY, Emrullah; **Ortahisar'da Ambarlar**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 1, Sayı:2, Nevşehir 2005, 3.

6. Ürgüp'teki Kaplıca Ve İçmeler

6.1. Ürgüp İçme ve Kaplıcası

Nevşehir ili, Ürgüp ilçe merkezinin 5 km doğusunda bulunan kaynak suyunun sıcaklığı 140 °C'dir. Tuzlu, kokusuz, gazsız sular grubundadır. Deri hastalıklarında su banyosundan ve kaynağın biraz ilerisindeki kükürtlü çamurdan yarar sağlanır.⁶⁰⁵

6.2. Çökek İçmesi

Nevşehir ili Ürgüp ilçesinde, Damsa Çayı vadisinin doğu yamaçlarındaki travertenler arasında bulunan bu içmenin suları 15 derecede kaynamaktadır. Sular demir bileşimli tortular bırakmaktadır. Suyun debisi dakikada 1 lt'dir. Karbondioksit bakımından zengin olup, lt'de 15 gr. tuz içermektedir. İkinci derecede sodyum içermektedir. Bu içmenin suyu, reaksiyonu hafif asitli olduğundan sindirim düzenleyici ve parazit düşürücüdür. Ayrıca hemoroid ve deri hastalıklarının tedavisine iyi gelmektedir.⁶⁰⁶

6.3. Üzengi İçmesi

Üzengi İçmesi, Ürgüp ilçesinin 3 km. güneyinde, Ortahisar Kasabası yakınından başlayan Damsa Çayı Vadisi'ne açılan küçük vadinin kaya tabanından ve yamaçlarından kaynamaktadır. Bu içmeye aynı zamanda "Üzengi Suları" ismi de verilmiştir. İçmenin bulunduğu vadi aynı zamanda bir fay aynası olduğundan kükürtlü ve hidrojen kokulu bu suların toplam debileri 2 lt /sn'yi geçmemektedir. Bu içmenin suları karaciğer, safra kesesi hastalıklarına iyi gelmektedir. İçmenin çevresi ağaçlık olup, aynı zamanda mesire yeri olarak da kullanılmaktadır.⁶⁰⁷

⁶⁰⁵ DİNLEYEN, Mustafa; **Sularımız ve Nevşehir Çeşmeleri**, Nevşehir Belediyesi Kültür Yayınları Dizisi 3, 2008, 148.

⁶⁰⁶ a.g.e.

⁶⁰⁷ a.g.e.

6.4. Bahçeli İçmesi

Nevşehir, Ürgüp ilçesi Bahçeli Köyü'nün kuzeybatısında bulunan kaynak suyunun sıcaklığı 18 °C'dir. İçmenin suyu fazla gazlı, kokusuz, bikarbonatlı safra içermektedir. Hazmı kolaylaştıran ve böbrekleri temizleyen bu su aynı zamanda safra suyu olarak da kullanılmaktadır.⁶⁰⁸

B. KAYADAN OYMA MEKANLAR

1. Karain

Fotoğraf 46: Karain*

Karain Köyü'nün bulunduğu hali hazır yerdeki kale Anadolu'nun en eski yerleşim yerlerinden biri olarak bilinmektedir. Tarihte köyün adı (Carine) Karin diye geçmektedir. Yazılı belgelerde tüm Anadolu'da iki (Carine) şehrinin bulunduğu belirtilmektedir. Karain Köyü'nden başlayarak dere köy dediğimiz kesim Hititler zamanında da askeri bölge olarak önem

⁶⁰⁸ a.g.e.

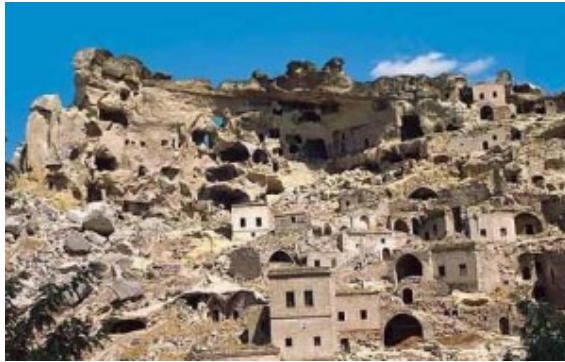
* Bizzat tarafımdan 14.04.2010 tarihinde çekilmiştir.

kazanmış Karlık, Yeşilöz, Hodul kesiminde bulunan kayadan oyulmuş sığınaklar eski kavimlere barınak olmuştur.⁶⁰⁹

Köy daha önceleri Bizanslılar tarafından da yerleşim yeri olarak kullanılmış köyün bazı bölgelerinde kilise kalıntıları günümüze kadar varlığını korumuştur. Akıllı ve Kurt Deresinde ki kilise kalıntıları günümüze kadar varlığının bir kanıtıdır ve halen kalıntılar mevcuttur. Burada bir de tehlike anlarında kayadan yapılmış “Davul Taşı” kullanılmıştır. Kayadan yapılan bu taş, bir tür çan gibi kullanılarak orada yaşayan halka tehlike anında uyarı vazifesi yaptığı söylenmektedir.⁶¹⁰

Bu yerleşim yerine gidilirken kisse denilen bir yerde büyük bir kilisenin var olduğu anlatılmakta, buradan Sinasos'a kadar bir yol olduğu da bilinmektedir. Köyün aşağı bölgesinde olan Ören denilen yerlerinde de kilise kalıntıları bulunmaktadır. Birde üst kısımlarında kayaların içerisinde kemik kalıntıları ve fosilleri günümüzde de bolca bulmak mümkündür. Türklerin Anadolu'ya yerleşmesi üzerine köy yerleşim yeri olarak kullanılmaya devam edilmiştir.⁶¹¹

2. Mustafa Paşa

Fotoğraf 47: Mustafa Paşa*

⁶⁰⁹ COŞKUN, Mevlüt; **Kapadokya Sit Alanları**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 4, Sayı:12, Nevşehir 2009, 68.

⁶¹⁰ AYTEKİN, Osman; **Güzel Atlar Ülkesi'nde (Kapadokya) Gizemli Şehirler**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 2, Sayı:5, Nevşehir 2008, 51.

⁶¹¹ a.g.m.

1924 yılında yapılan nüfus değişimine (mübadele) kadar Ortodoks Hristiyanların bulunduğu Mustafa Paşa, tipik bir müze - kent görünümündedir.⁶¹²

19. yüzyıl kiliselerinin örneklerinden Aziz George, Aziz Vasilios ve Aziz Stefanos Kiliseleri ziyarete açıktır.⁶¹³ Ayrıca bu ilginç kasabada Hristiyan ve Selçuk yapı işçiliğinin örneklerini görmek mümkündür.

3. Ortahisar

Nevşehir-Ürgüp karayolu üzerinde, Ürgüp'e 6 km. uzaklıktadır. En belirgin yapısı Etiller zamanında oyulmuş, 1200 m rakımlı 86 m yükseklikteki Ortahisar Kalesi'dir. Kale hem stratejik hem de yerleşim amacıyla kullanılmıştır.⁶¹⁴

Fotoğraf 48: Ortahisar*

Kalenin eteklerinde Kapadokya'nın karakteristik sivil mimari örnekleri bulunmaktadır. Ayrıca hemen hemen tüm vadilerin yamaçlarına oyulan kaya depolarında yörede yetişen patates ve elma, Akdeniz Bölgesi'nden getirilen portakal ve limon saklanmaktadır.⁶¹⁵

⁶¹² a.g.m.

* Bizzat tarafından 14.04.2010 tarihinde çekilmiştir.

⁶¹³ COŞKUN, Mevlüt; **Kapadokya Sit Alanları**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 4, Sayı:12, Nevşehir 2009, 68.

⁶¹⁴ AYTEKİN, Osman; **Güzel Atlar Ülkesi'nde (Kapadokya) Gizemli Şehirler**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 2, Sayı:5, Nevşehir 2008, 51.

* Bizzat tarafından 14.04.2010 tarihinde çekilmiştir.

⁶¹⁵ GÜNEY, Emrullah; **Ortahisar'da Ambarlar**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 1, Sayı:2, Nevşehir 2005, 3.

4. Mazı Yer Altı Şehri

Antik adı "Mataza" olan Mazı Köyü, Ürgüp'ün 18 km. güneyinde, Kaymaklı Yeraltı Şehri'nin ise 10 km. doğusundadır.⁶¹⁶

Mazı Yer Altı Şehri Ürgüp'ün Mazı Köyü'nde bulunmaktadır ve derin bir vadide yer alan köyün batı sırtına kurulmuştur. Değişik yerlerinden dört giriş tespit edilmiştir. Asıl giriş düzensiz taşlardan örülmüş koridorla sağlanmaktadır. Kısa koridordaki iri sürgü taşı, yeraltı şehrinin giriş çıkışını kontrol altına almaktadır. İç kısımdaki küçük oda, sürgü taşının rahat bir şekilde hareket etmesi için yapılmıştır. Yeraltı şehrinin girişinde yer alan mekan ahırdır. Ahırlardan kısa bir koridor vasıtasıyla yeraltı şehrinin kilisesine ulaşılmaktadır. Bu mekânın girişi sürgü taşı ile kapatılabilmektedir. Kilise apsisi, köşeye oyulmuştur ve cephesi kabartmalarla süslüdür.⁶¹⁷

Fotoğraf 49: Mazı Yer Altı Şehri*

Geniş alana yayılan ahırlar, diğerlerinden farksız olmakla birlikte, ahırlardan birinin içinde hayvanların su içmesi için oyulmuş olan yalak, Mazı Yeraltı Şehri'ni diğerlerinden ayıran bir özelliktir. Şehrin genel özelliği alt kat mekan bağlantılarının kısa pasajlarla, üst kat mekan bağlantılarının ise uzun dar pasajlarla sağlanmasıdır. Bu pasajların çoğu kapandığı için yeraltı şehrinin ne kadar geniş bir alana yayıldığı bilinmemektedir.⁶¹⁸

⁶¹⁶ AYTEKİN, Osman; **Güzel Atlar Ülkesi'nde (Kapadokya) Gizemli Şehirler**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 2, Sayı:5, Nevşehir 2008, 51.

⁶¹⁷ a.g.m.

* Bizzat tarafımdan 14.04.2010 tarihinde çekilmiştir.

⁶¹⁸ KORAT, Gürsel ; **Taş Kapıdan Taç Kapıya Kapadokya**, İletişim Yayınevi, İstanbul 2004, 304-305.320.

C. PERİBACALARI

1. Peribacalarının Oluşumu

İnsanoğlunun eski çağlarda doğaya ve doğanın koşullarına tutsak olması, çeşitli uygarlıkların doğup gelişmesine yol açmıştır. Kapadokya tarihi bütünüyle gözden geçirildiğinde, buradaki çeşitli uygarlıkların yaşamında doğa koşullarının büyük rol oynadığı görülür.

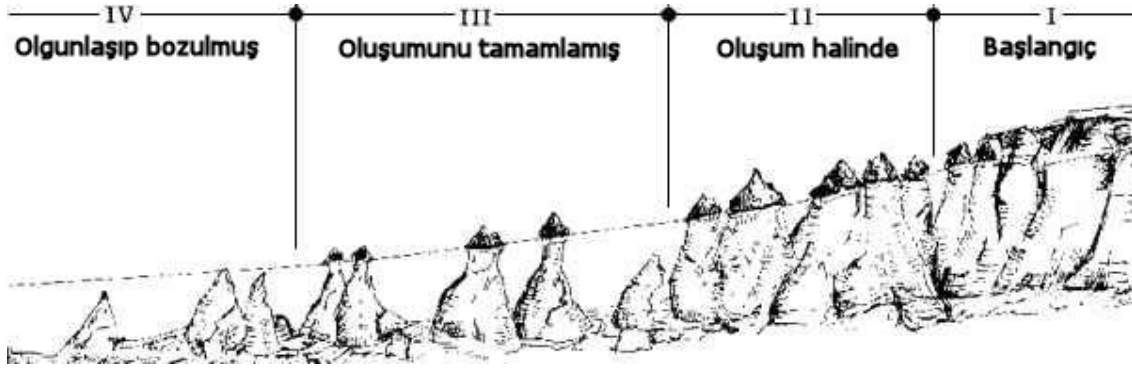
Kapadokya Bölgesi'nde bu doğa koşullarını dünyada bir benzeri bulunmayan coğrafyası ve bu coğrafyaya eşsizlik kazandıran peribacaları oluşturur. Kapadokya coğrafyası ve peribacaları doğanın iki zıt gücünün birbiri ardına jeolojik yapıyı şekillendirmesiyle oluşmuştur. Bu güçlerden ilki, Orta Anadolu yanardağlarının (Erciyes, Hasan Dağı, Melendiz) sürekli faaliyet halinde bulunduğu ve bölgenin lav, tüf gibi volkanik unsurlarla kaplandığı yapılanma, ikincisi de volkanik faaliyetlerin bitmesinden sonra su ve rüzgarın etkisiyle başlayan ve hâlâ devam etmekte olan aşınmadır.⁶¹⁹

Jeolojik gelişmenin üçüncü zamanı Avrupa'da Alpler'in, Güney Anadolu'da Toroslar'ın ortaya çıktığı "dağ oluşumu" dönemidir. 3. zamanın 2. yarısı Neojen denilen dönemde Kapadokya coğrafyasının hikayesi oluşmaya başlar. Bu çağda Anadolu'da derin çatlaklar ve çökme alanları meydana gelmiş, magma bu çatlaklardan yüzeye çıkarak Erciyes, Hasan Dağı, Melendiz gibi volkan konilerinin oluşmasına neden olmuştur. Bu üç doğal mimari farklı zamanlarda farklı dirençlerle yeryüzüne çıkan volkanik elemanlarla şekillenmiş, Erciyes 3917, Hasandağı 3268, Melendiz dağı 2963 metreye ulaşmıştır. Volkanların püskürttüğü volkanik malzeme, çökmüş bölgelere doğru hareket ederek, daha önceden meydana gelmiş tepe ve vadileri kaplamış ve bölgenin görünümünü bir platoya çevirmiştir. Bölgenin keskin ısı değişiklikleri içeren iklimi, baharda eriyen karlar, yağmur, rüzgar ve nehirlerin etkisiyle Kapadokya bugünkü görünümüne kavuşmuştur. Yağmur ve nehirler de büyük vadilerin oluşmasında önemli bir rol oynamıştır.⁶²⁰

⁶¹⁹ DOĞANAY, Hayati; **Coğrafya'ya Giriş**, Konya 1999, 234.

⁶²⁰ GÜNEY, Emrullah; **Nevşehir Yöresi'nin Jeolojik Tarihçesi Ve Jeomorfolojik Gelişimi**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 1, Sayı:3, Nevşehir 2005, 24.

Dördüncü jeolojik zamanda ortaya çıkan peribacaları da genel hatlarıyla bu volkanik dağlar ile Kızılırmak'ın çevrelediği yaklaşık 288 km²'lik alanda bulunmaktadır. Volkanik malzeme ile kaplı bu alanda altta tüfler, üstte bazalt ve andezitler yer almaktadır. Tüflere göre daha sert bir yapıda olan bazalt ve andezitler bugün sadece belli kesimlerde mevcuttur. Bunlar ya tüflerin üzerine sıralanmış kornişler şeklinde ya da koniler üzerine yerleştirilmiş bloklar görünümündedirler.⁶²¹

Fotoğraf 50: Peribacalarının Oluşumu*

Vadi yamaçlarından inen sel sularının ve rüzgarın, tüflerden oluşan yapıyı aşındırmasıyla "Peribacası" adı verilen oluşumlar ortaya çıkmıştır.⁶²²

Sel sularının dik yamaçlarda kendine yol bulması, sert kayaların çatlamasına ve kopmasına neden olmuştur. Alt kısımlarda bulunan ve daha kolay aşınan malzemenin derin bir şekilde oyulması ile yamaç gerilemiş, böylece üst kısımlarda yer alan şapka ile aşınmadan korunan konik biçimli gövdeler ortaya çıkmıştır. Bu durum, peri bacalarının oluşumunda, rüzgar etkisinden çok yağmur sularının yüzeydeki akışının daha önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Yağmur sularının bu denli etkili ve güçlü yüzey akıntısı olarak gelişmesine ise en önemli etken bitki örtüsünün azlığı ve tüflerin geçirimsiz olmasıdır.

Daha çok Paşa Bağı civarında bulunan şapkalı peribacaları konik gövdeli olup, tepe kısımlarında bir kaya bloku bulunmaktadır. Gövde tüf, tüffit ve volkan külünden oluşmuş kayaktan; şapka kısmı ise lahar ve ignimbirit gibi sert kayalardan oluşmaktadır. Yani şapkayı

⁶²¹ a.g.m.

* DOĞANAY, Hayati; **Coğrafya'ya Giriş**, Konya 1999,

⁶²² a.g.e.

oluşturan kaya türü, gövdeyi oluşturan kaya topluluğuna oranla daha dayanıklıdır. Bu peribacasının oluşumu için ilk koşuldur. Şapkadaki kayanın direncine bağlı olarak, peribacaları uzun veya kısa ömürlü olmaktadır. Ayrıca şapka kaya, zayıf tufün erozyonunu geciktirerek peribacalarının yüksekliğini kontrol eder.

Peri bacalarının çapları ise 1 m ile 15 m arasında değişmektedir. Çatlak aralığının 1 m'den küçük olması veya 15 m'den büyük olması durumunda ise peri bacası gelişimi gözlenmemektedir.⁶²³

2. Çeşitlerine Göre Peribacaları

Kapadokya Bölgesi'ndeki Erciyes, Hasandağı ve Göllüdağ jeolojik devirlerde aktif birer volkandı. Bu volkanla birlikte diğer çok sayıdaki volkanların püskürmeleri Üst miyosen'de (10 milyon yıl önce) başlayıp, holosen'e (Günümüze) kadar sürmüştür. Neojen gölleri altındaki yanardağlardan çıkan lavlar, platoda, göller ve akarsular üzerinde 100-150m. kalınlığında farklı sertlikte tuf tabakasını oluşturmuştur. Bu tabakanın bünyesinde tüften başka tüffit, ignimbirit tuf, lahar, volkan külü, kil, kumtaşı, marn aglomera ve bazalt gibi jeolojik kayalar bulunmaktadır. Ana volkanlardan püsküren maddelerle şekillenen plato, şiddeti daha az küçük volkanların püskürmeleriyle sürekli değişime uğramıştır. Üst Pliosen'den başlayarak başta Kızılırmak olmak üzere akarsu ve göllerin bu tuf tabakasını aşındırmaları nedeniyle bölge bugünkü halini almıştır.

Tıpkı, canlı varlıklar gibi peribacaları da zaman içinde ihtiyarlamakta, bazalt başlıklar koni şeklindeki gövdenin aşınmayla incelen boyun kısmı tarafından taşınamaz hale gelerek düşmektedir. Bunların yerine yeni peribacaları oluşmaktadır.

⁶²³ a.g.e.

Fotoğraf 51: Üç Güzeller*

2.1. Normal ve Tam Oluşmuş Peribacaları

Bu tür içinde yer alan peribacaları ucu açılmış kurşun kaleme benzer. Bunlara daha çok Göreme civarında rastlanır.⁶²⁴

⁶²⁴ DOĞANAY, Hayati; **Coğrafya'ya Giriş**, Konya 1999, 211-212.

*www.nevşehir.gov.tr adresinden alınmıştır.

2.2. Üzerinde Taş Parçaları Olan Koni Şeklindeki Peribacaları

Bu tür içinde yer alan peribacaları mantar görünümündedirler. Bunlara daha çok Ürgüp'te rastlanır.⁶²⁵

2.3. Kenarı Dik, Tepesi Sivri, Çevresi Yuvarlak Peribacaları

Bunlar değişik boy ve genişliktedir. Bu tür peribacalarına Zelve ve Paşabağ'da sıkça rastlanır.⁶²⁶

3. Vadilerdeki Peribacaları

Yörede her köşede karşılaşılan iki eleman, volkanik tüfler ve lavlar (andezitler) renklerdeki tezatla hemen dikkati çeker. Dolayısıyla görülmeye değer olan, sadece biçimsel çeşitlilik değil, bir o kadar da renk çeşitliliğidir. Vadilerde beyaz, sarı, pembe, gri, siyah gibi açık koyulu birçok renge rastlanır. Tüfler beyaz ve sarı, lavlar da sert ve koyu renkli taşları oluşturmuştur. Bu iki taşın renk zıtlığı o kadar belirgindir ki, oluşmalarından milyonlarca yıl sonra bile yöreye yerleşen insanlar birinci malzemeyi yani tüfü kullanarak yaptığı yapıtlardan birine Sarıhan, sert koyu renkli malzemenin kullanıldığı yapıtlardan birine de Ağzıkarahan adını vermişlerdir. Dervent Vadisi'nin diğer adı, pembe renkli peribacalarından ilhamla Pembe Vadi'dir. Aynı şekilde kırmızı renkli peribacalarının bulunduğu başka bir vadiye Kızılçukur adı verilmiştir.⁶²⁷

3.1. Kızılçukur Vadisi'ndeki Peribacaları

Her zaman önemli bir üzüm ve şarap üretim merkezi olan bu bölgede, peribacaları içine yapılmış, üzüm resimleri ile bezenmiş bir kilise bulunmaktadır. Değişik renklerde pek çok peribacasının yer aldığı bu vadi aynı zamanda günbatımında oldukça ilginç bir seyir noktası durumundadır.

⁶²⁵ a.g.e

⁶²⁶ a.g.e.

⁶²⁷ KEMAL, Yaşar; **Peribacaları**, Görsel Yayınlar, İstanbul 1961, 200.

3.2. Pembe Vadi'deki Peribacaları

Ürgüp-Avanos yolunun ortasında yer alan vadide peribacalarının en tipik örnekleri görülebilir. Doğal oluşumların çok yoğun bir biçimde yer aldığı bu bölgede, doğanın kayaları deve, tavşan gibi birçok şekli andırır biçimde oluşturduğu gözlenir.

3.3. Güllüdere Vadi'sindeki Peribacaları

Aşınan yumuşak tabakaların yerini şu an "vadi" olarak adlandırdığımız derin çukurlar almıştır. Zaman içerisinde insan gücünün de etkisi ile mimari özellik taşıyan kayadan oyma evler, kiliseler ve manastırlar inşa edilmiştir. Rüzgarların ve yağmurun vermiş olduğu doğal biçim ile insanların yerleşmek için yaptıkları mekanlar bütünleşerek, şu an hiç bir yerde rastlayamayacağımız doğal bir güzellik sunmaktadır.

Yüksek yerlerden inen yağmur suları yatay kayaları değişik şekillerde biçimlendirmiştir. Söz konusu biçimler birbirinden farklı güzellikler sergilemektedir. Bu doğa güzelliklerine verilebilecek en güzel örneklerden birçoğu ise Güllüdere Vadisi'nde toplanmıştır.

Güllüdere Vadisi'nde şu an çok sayıda kilise, manastır ve barınma yerleri mevcuttur. Bunun birçok nedeni vardır. Bunlardan en önemlisi volkanik kayalıkların içerisinde barınmak, bölgede yaşamış olan insanlar için en önemlisi idi. Bunun yanı sıra bu barınaklar volkanik oluşumlar sayesinde hem sıcaklığı hem soğukluğu muhafaza etmektedirler, yani yazın içerisi serin, kışın ise ılık olmaktadır. Hem barınmak hem de yetiştirilen bitkilerin muhafaza edilebilmesi için çok elverişlidir. Vadi içerisinde şu an artık kullanılmayan çok sayıda güvercinlik bulunmaktadır.⁶²⁸ Ayrıca üzüm bahçeleri ve kayısıliklar da vardır.

⁶²⁸ TAŞKALE, Faruk; **Güvercinler Ülkesi Kapadokya**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 3, Sayı: 11, Nevşehir 2008, 27.

4. Badlanslar (Kırgıbayırlar)

Yörede peribacaları kadar ilgi çeken başka bir unsur da badlans (kırgıbayır) denen şekillerdir. Bunlar, az eğimli yamaçlarda tüfler üzerinde oluşan çizgisel aşınma sonucu oluşmuş yuvarlak, yassı ve keskin kenarlı oyuntu şekillerdir.⁶²⁹ Beyaz dalgalar halinde geniş yer kaplayarak ilgi çekerler.

Fotoğraf 52: Badlans (Kırgıbayır) Örneği*

⁶²⁹ DOĞANAY, Hayati; **Coğrafya'ya Giriş**, Konya 1999, 239.

* www.nevsehirkulturturizm.gov.tr adresinden 21.04.2010 tarihinde alınmıştır.

SONUÇ

Bu araştırmanın esas konusunu, “Nevşehir İli Ürgüp İlçesi’nin Sosyo- Kültürel Ve Ekonomik Yapısı” oluşturmaktadır. Ana konuya geçmeden önce giriş bölümünde, araştırmanın hazırlanış şekliyle ilgili kısaca bilgi verilmiştir.

“Nevşehir İli Ürgüp İlçesi’nin Sosyo- Kültürel Ve Ekonomik Yapısı” adı altında hazırlanan bu çalışmada genel olarak Ürgüp İlçesi’nin tarihçesi, coğrafi yapısı, ekonomik özellikleri, eğitim ve sağlık konuları ele alındı. Asıl üzerinde durulan konu ise ilçenin merkez, kasaba ve köylerinde yaşayan halkın örf, adet, gelenek, görenek ve günümüze değin süregelen inanışları olmuştur.

Bu çalışma ile yazılı ve sözlü kaynakların derlenerek bir araya getirilmesi, kaynaştırılması ve ilçenin yaşam alanı, anlayışı, değerleri hakkında kaynak oluşturulmak istenmiştir. Bu amaç doğrultusunda, dört bölümde sunulan çalışmanın birinci bölümünde çalışmaya ışık tutması adına konuyla ilgili kavramlara yer verilmiş, genel tanımlar başlığı altında sosyal, kültürel, ekonomik yapı kavramları ve bu kavramların birbirleriyle olan yakın ilişkileri ele alınmıştır. İkinci bölüm “Ürgüp İlçesi’nin Sosyo-Kültürel Ve Ekonomik Yapısı” başlığı altında ve bir önceki bölümde açıklanan kavramlar çerçevesinde ele alınmış, ilçenin tarihçesi, coğrafi ve idari durumu, folklorik özellikleri, geleneksel mimarisi ile eğitim, sağlık ve ekonomik durumu incelenmiştir. Üçüncü bölüm “Ürgüp’te Örf, Adet, Gelenek Görenek Ve İnanışlar” başlığı altında ele alınmış ve tüm çalışmanın en ağırlıklı kısmını oluşturmuştur. Bu bölümde sırasıyla, doğum, evlenme, askerlik ve ölümle ilgili örf, adet, gelenek, görenek ve günlük yaşayışla ilgili inanışlar, beslenme ve mutfak kültürü ile geleneksel dayanışma ve yardımlaşma kültürü, halk bilgisi, özel günler ve festivaller ele alınmıştır. Dördüncü ve son bölümde ise “Tarihi Eserler, Yöreye Özgü Kayadan Oyma Mekanlar Ve Peribacaları” başlığı altında ilçenin tarihi ve turistik yerleri hakkında bilgi verilmiştir. Temel amacı Ürgüp ilçe merkezi ile kasaba ve köylerinde yaşayan halkın sosyo-kültürel ve ekonomik yapısını ortaya koymak olan bu çalışma sonucunda yörede yer yer unutulmuş veya terkedilmiş olsa da bir çok örf, adet, gelenek, görenek ve inanışın günümüzde de sürdürüldüğü, yöre halkı tarafından yaşatılmaya çalışıldığı tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

A. KİTAPLAR

AĞAKAY, Mehmet Ali; **Türkçe Sözlük**, TDK, Ankara 1981, 532.

AKGÜR, Zeynep Gökçe; **Türkiye’de Kırsal Kesimden Kente Göç ve Bölgeler Arası Dengesizlik**, (1970-1993), T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1997, 10.

ASLAN, Cahit; **Sosyoloji**, Baki Kitapevi, Adana 1997, 68.

BİLGİN, Sebahaddin; **Yayladağı**, Pehlivan Ofset, Hatay 2007, 72.

BORATAV, Pertev Naili; **100 Soruda Türk Folkloru**, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1999, 146-147.

BOZİS, Sula; **Kapadokya Lezzeti**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2004, 28-31-43-50-51.

BOTTOMORE, T.B. , **Toplum Bilim**, Çeviren; Ünsal Özkay, Der Yayınları, İstanbul 1972, 136-137.

DİNLEYEN, Mustafa; **Sularımız ve Nevşehir Çeşmeleri**, Nevşehir Belediyesi Kültür Yayınları Dizisi 3, 2008, 148.

DOĞANAY, Hayati; **Coğrafya’ya Giriş**, Konya 1999, 369-370.

DÖNMEZER, Sulhi; **Toplum Bilim**, Beta Yayınları, İstanbul 1999, 99.

ELMACI, Osman; **Ürgüp Tarihi / Osman Elmacı Arşivi**, Hazırlayan: Mustafa Kaya, Başkent Kilişe ve Matbaacılık, Ankara 2008, 22-23-27-32-33-34-35-42-43-131-132.

ERÖZ, Mehmet; **Milli Kültürümüz ve Meselelerimiz**, T.C Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1996, 7.

GÜNEY, Emrullah Hüseyin; **Nevşehir Folkloru 1**, Hazırlayanlar: Cemal Korkmazer-Mustafa Kaya, Nevşehir Belediyesi Kültür Yayınları Dizisi 1, Uyum Ajans, Ankara 2006, 21-88.

GÜVENÇ, Bozkurt, **İnsan ve Kültür**, Remzi Kitapevi, 4. Baskı, İstanbul 1994, 95.

GÖKALP, Ziya; **Hars ve Medeniyet**, Hazırlayan: Yalçın Toker, Toker Yayınları, İstanbul 1995, 19.

GÜNGÖR, Erol; **Dünden Bugünden Tarih Kültür ve Milliyetçilik**, Ötüken Yayınları, İstanbul 1999, 150-151.

KEMAL, Yaşar; **Peribacaları**, Görsel Yayınlar, İstanbul 1961, 200.

KONGAR, Emre; **Toplumsal Değişme Kurumları ve Türkiye Gerçeği**, y.e.y. , İstanbul 1985, 23.

KORAT, Gürsel ; **Taş Kapıdan Taç Kapiya Kapadokya**, İletişim Yayınevi, İstanbul 2004, 304-305.320.

OKAY, Vahap, **Anadolu Konuşuyor 2**, Okay Yayınevi, İstanbul 1986, 1-179.

ÖRNEK, Sedat Veis; **Türk Halk Bilimi**, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1995, 131.

ÖRNEK, Sedat Veis; **Geleneksel Kültürümüzde Çocuk**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Yayın No: 20, Ankara 1979, 71-78.

SEFERİS, Yorgo; **Kapadokya Kaya Kiliselerinde Üç Gün**, Çeviren: Samih Rifat, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1997, 44-45-46-60-62-74-75.

ŞAŞMAZ, Musa; **Niğde, Aksaray ve Nevşehir Tarihi Üzerine**, Kitapevi Yayınları, İstanbul 2008, 215-216-341-342.

TEZCAN, Mahmut; **Sosyolojiye Giriş**, Şafak Matbaacılık, 4. Baskı, Ankara 1995, 65.

TUNA, Turgay; **Bilinmeyen Kapadokya**, Bağlam Yayınları, İstanbul 2008, 37.

B. MAKALELER

ALGÜL, Mustafa; **Halkbilimi Ürünlerimiz**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 3, Sayı:10, Nevşehir 2008, 30.

AYTEKİN, Osman; **Güzel Atlar Ülkesi'nde (Kapadokya) Gizemli Şehirler**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 2, Sayı:5, Nevşehir 2008, 51.

COŞKUN, Mevlüt; **Kapadokya Sit Alanları**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 4, Sayı:12, Nevşehir 2009, 68.

ÇİFTÇİOĞLU, Ömer Nevsuhan; **Nevşehir'de Halk Hekimliği**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 3, Sayı:10, Nevşehir 2008, 19.

DEDEOĞLU, Bahadır; **Tarihinde Nevşehir'i Gezmek II**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 3, Sayı: 11, Nevşehir 2008, 48.

DEDEOĞLU, Bahadır; **Nevşehir'de Şifalı Bitkiler Ve Halk Doktorluğuna Kısa Bir Bakış**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 1, Sayı:3, Nevşehir 2005, 31.

DİNLEYEN, Mustafa; **Nevşehir'de Bağcılık**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 3, Sayı: 11, Nevşehir 2008, 38.

DİNLEYEN, Mustafa; **Nevşehir'de Cenaze Defin Törenleri**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 3, Sayı:10, Nevşehir 2008, 41.

DİNLEYEN, Mustafa; **Nevşehir’de Çocuk Ve Genç Oyunları – Eğlenceleri**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 1, Sayı:3, Nevşehir 2005, 38.

GÜNEY, Emrullah; **Nevşehir’de Oniks Ve Dekoratif Eşya El Sanatları**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 4, Sayı:12, Nevşehir 2009, 49.

GÜNEY, Emrullah; **Nevşehir Yöresi’nin Jeolojik Tarihçesi Ve Jeomorfolojik Gelişimi**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 1, Sayı:3, Nevşehir 2005, 24.

GÜNEY, Emrullah; **Ortahisar’da Ambarlar**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 1, Sayı:2, Nevşehir 2005, 3.

İLK TÜR K, Ferit; **Nevşehir’in Eski Halk Tipi Evleri**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 2, Sayı:5, Nevşehir 2006, 43.

KAYA, Mustafa; **Ürgüp’te Nahıl Adeti**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 4, Sayı:12, Nevşehir 2009, 23.

KAYA, Mustafa; **Kaya Mezarlar Ve Güvercinliklerimiz**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 1, Sayı:3, Nevşehir 2005, 15.

KAYA, Mustafa; **Bir Kitap: Sinasos**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 1, Sayı:3, Nevşehir 2005, 34.

KORAT, Gürsel; **Dinsel İnanışlar Ekseninde Kapadokya**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 2, Sayı:6, Nevşehir 2006, 6.

ÖZDEMİROĞLU, M; **Halkbilim Ürünlerimiz**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 4, Sayı:12, Nevşehir 2009, 57.

SAĞCAN, Faruk; **Nevşehir İli Mimari Eserlerine Genel Bir Bakış**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 1, Sayı:1, Nevşehir 2005, 25.

SAĞCAN, Faruk; **Görkemli Bir Selçuklu Anıtı Sarıhan**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 1, Sayı:3, Nevşehir 2005, 6.

SAĞCAN, Faruk; **Geleneksel Yerleşmelere Bir Bakış**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 3, Sayı:10, Nevşehir 2008, 54.

SAĞCAN, Faruk; **Mustafapaşa'da (Sinassos) Aya Nikola Manastırı Ve Bir Dönemin İzleri**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 2, Sayı:5, Nevşehir 2006, 47.

SEVİNDİK, Hüseyin; **Nevşehir Giysileri**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 4, Sayı:12, Nevşehir 2009, 51.

SEVİNDİK, Hüseyin; **Türkülerimiz Ve Öyküleri**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 2, Sayı:5, Nevşehir 2006, 58.

TAŞKALE, Faruk; **Güvercinler Ülkesi Kapadokya**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 3, Sayı:11, Nevşehir 2008, 27.

ULUĞLAR, Levent; **Ürgüplü Halk Şairi Mahfi**, Nevşehir Kültür Ve Tarih Araştırmaları, Yıl: 1, Sayı:3, Nevşehir 2005, 35.

C. SEMPOZYUMLAR VE YILLIKLAR

DİE; **2000 Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal Ve Ekonomik Nitelikleri**, (Nevşehir)

DİE; **Nevşehir Köy Envanteri**, Nevşehir 2000

DPT, **İllerin Ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması**, 2003

Erciyes Yöresi I. Folklor, Halk Edebiyatı ve Etnografya Sempozyumu Bildirileri, Kayseri 1990

T.C. Nevşehir İli Valiliği, **Nevşehir İl Yıllığı**, Nevşehir 1996

T.C. Nevşehir İli Valiliği, **Nevşehir İl Yıllığı**, Nevşehir 1999

T.C. Nevşehir İli Valiliği, **Nevşehir İl Yıllığı**, Nevşehir 2003

T.C. Nevşehir İli Valiliği, **Nevşehir İl Yıllığı**, Nevşehir 2007

T.C. Nevşehir İli Ürgüp Kaymakamlığı, **Ürgüp İlçesi Brifing Raporu**, Ürgüp 2006, 1.

T.C. Ürgüp Kaymakamlığı, **İlçe Tarım Müdürlüğü Brifing Raporu**, Ürgüp 2006, 1.

T.C. Ürgüp Kaymakamlığı, **İlçe Sağlık Müdürlüğü Brifing Raporu**, Ürgüp 2006, 1.

T.C. Ürgüp Kaymakamlığı, **İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü Brifing Raporu**, Ürgüp 2006, 1.

T.C. Ürgüp Kaymakamlığı, **İlçe Kültür Ve Turizm Müdürlüğü Brifing Raporu**, Ürgüp 2006, 1.

D. TEZLER

BORAZ, Yücel; **Cizre İlçesi'nin Sosyo-Kültürel Yapısı**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi) İstanbul 2000

GÖKER, Yakup; **Şarkışla'nın Sosyo-Kültürel ve Dini Yapısı Üzerine Bir İnceleme** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi) Sivas 1998

ÖZER, Mahmut; **Niğde ili Altunhisar İlçesi'nin Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Yapısı**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi) Niğde 2007

YEYİN, Bilal; **Adana İli Seyhan İlçesi'nin Sosyo-Kültürel Yapısı**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi) Niğde 2005

E. ANSİKLOPEDİLER

Ana Britannica; Ana Yayıncılık, (y.y.y.y.), C. XV, 48-51.

Büyük Larouse; Milliyet Yayınları, İstanbul 1986, C. XIV, 7276.

Büyük Lügat Ve Ansiklopedi; Meydan Yayınevi, İstanbul, C. V, 672-673.

Görsel Genel Kültür Ansiklopedisi; Görsel Yayınları, İstanbul 1981, C. III, 584.

İslam Ansiklopedisi, Milli Eğitim Basım Evi, İstanbul, C. I, 456-459

Okul Kültür Ansiklopedisi; Meydan Yayınları, İstanbul 1991, C. IV, 1759.

Temel Britanica Ansiklopedisi, Hürriyet Yayınları, İstanbul 1993, C. XI, 172.

Türkiye Ansiklopedisi, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1958, C. VI, 221-222.

Yeni Türk Ansiklopedisi; Ötüken Yayınları, İstanbul 1985, C. V- XIII, 473-475-1232-1236.

Yeni Hayat Ansiklopedisi, Doğan Kardeş Yayınları, (yyyy), C. III, 1500-1501.

Yurt Ansiklopedisi; Anadolu Yayıncılık, İstanbul 1982, C. V, 3371-3503.

F. İNTERNET KAYNAKLARI

www.nevşehir.gov.tr/vali.html

www.tuik.gov.tr

www.cappadocia.gov.tr

www.urgup.bel.tr

www.nevsehir.kulturturizm.gov.tr

www.devletana.com/urgup_kaymakamligi.htm

www.gizlipedia.com

www.kapadokyaforum.com/forum/index.php

www.maxihayat.net

G. KAYNAK KİŞİLER

Ahmet Bağcı, 1966, Lise mezunu, Turizmci, Ortahisar Kasabası

Ahmet Meteli, 1946, Okur-yazar değil, Çiftçi, Ulaşlı Köyü

Adnan Köse, 1953, Ortaokul mezunu, Çiftçi, Bahçeli Köyü

Afife Arslan, 1952, İlkokul mezunu, Ev hanımı, Yeşilöz Köyü

Akkız Aydın, 1961, Okur-yazar değil, Ev hanımı, Karlık Köyü

Ali Kasap, 1968, Lise Mezunu, Serbest meslek, Aksalur Kasabası

Asım Sarıgül, 1950, Ortaokul Mezunu, Çiftçi, Bahçeli Köyü

Aslı Uzun, 1961, Ortaokul mezunu, Ev hanımı, Ayvalı Köyü

Avni Canlı, 1963, İlkokul mezunu, Çiftçi, Bahçeli Köyü

Ayhan Arı, 1965, İlkokul mezunu, Ev hanımı, Karlık Köyü

Ayşe Korkmaz, 1956, İlkokul mezunu, Ev hanımı, Ayvalı Köyü

Aysun Okumuş, 1960, Ortaokul mezunu, Ev hanımı, Taşkın Paşa Köyü

Aziz Güngör, 1968, Lise mezunu, Turizmci, Mustafa Paşa Kasabası

Bağdagül Altın, 1965, Ortaokul mezunu, Ev hanımı, Akköy Köyü

Bahriye Dağ, 1970, İlkokul mezunu, Ev hanımı, Sofular Köyü

Bedri Işık, 1955, İlkokul mezunu, Çiftçi, Mazı Köyü

Behiye Güneş, 1972, İlkokul mezunu, Ev hanımı, İltaş Köyü

Belkıs Tokmak, 1958, Okur-yazar değil, Ev hanımı, Yeşilöz Köyü

Bekir Arsoy, 1949, Okur-yazar değil, Çömlek sanatçısı, Şahinefendi Köyü

Besime Gün, 1950, İlkokul mezunu, Ev hanımı, İltaş Köyü

Beşir Çelik, 1945, İlkokul mezunu, Çiftçi, Ulaşlı Köyü

Bilal Aksoy, 1943, İlkokul mezunu, Çiftçi, Mazı Köyü

Cabbar Akıllı, 1957, Okur-yazar, Çiftçi, Sarıhıdır Köyü

Cankız Ayhan, 1956, Okur-yazar değil, Ev hanımı, Karlık Köyü

Cavidan Kaya, 1961, Lise mezunu, Ev hanımı, Başdere Kasabası

Çetin Kavruk, 1960, Lise mezunu, Eski köy muhtarı, Taşkın Paşa Köyü

Davut Kadioğlu, 1970, Lise mezunu, Serbest meslek, Ürgüp Merkez

Davut Kara, 1957, Okur-yazar, Çiftçi, Demirtaş Köyü

Dudu Memiş, 1954, Okur-yazar, Halı-kilim dokuma sanatçısı, Mustafa Paşa Kasabası

Elmas Hacıoğlu, 1967, Ortaokul mezunu, Ev hanımı, Bahçeli Köyü

Elvan Kumlu, 1963, Ortaokul mezunu, Ev hanımı, Mazı Köyü

Ekrem Doğan, 1958, Okur-yazar değil, Çiftçi, Karain Köyü

Ethem Talaş, 1947, Okur-yazar, Esnaf, Ürgüp Merkez

Eşref Şen, 1952, Lise mezunu, Eski imam, Karacaören Köyü

Fahriye Bıyıklı, 1968, Okur-yazar, El sanatları sanatçısı, Soğanlı Köyü

Fatma Ay, 1980, Lise mezunu, Turizmci, Ortahisar Kasabası

Fikri Sedirli, 1977, Ortaokul mezunu, Esnaf, Ürgüp Merkez

Gazenfer Dağdeviren, 1946, Üniversite mezunu, Emekli öğretmen, Mustafa Paşa Kasabası

Goncagül Kuzu, 1970, Lise mezunu, Turizmci, Mustafa Paşa Kasabası

Gökhan Bilgin, 1964, Lise mezunu, Turizmci, Ürgüp Merkez

Göknur Altın, 1948, Okur-yazar değil, Ev hanımı, Başdere Kasabası

Hasan Okumuş, 1948, Okur-yazar değil, Çiftçi, Akçaören Köyü

Hasip Demirbaşı, 1951, Okur-yazar, Çiftçi, Ulaşlı Köyü

Hatice Koçyiğit, 1959, İlkokul mezunu, El sanatları sanatçısı, Soğanlı Köyü

Hüseyin Güneş, 1976, Lise mezunu, Köy imamı, Cemil Köyü

İtir Esenli, 1969, İlkokul mezunu, Ev hanımı, Demirtaş Köyü

İbrahim Köseoğlu, 1946, Okur-yazar, Çiftçi, Ortahisar Kasabası

İbrahim Aşık, 1984, Üniversite mezunu, Mimar, Ürgüp Merkez

İsmail Çolakoğlu, 1858, Ortaokul mezunu, Çiftçi, Ürgüp Merkez

Kadir Akyol, 1941, Okur-yazar değil, Çiftçi, Ulaşlı Köyü

Kasım Tamkoç, 1972, Ortaokul mezunu, Garson, Mustafa Paşa Kasabası

Kehribar Koçak, 1975, Okur-yazar, Ev hanımı, Cemil Köyü

Kemalettin Kaşıkçı, 1979, Ortaokul mezunu, Ahşçı, Ürgüp Merkez

Kevser Uyanık, 1981, Üniversite mezunu, Öğretmen, Başdere Kasabası

Leman Tanrıverdi, 1962, Lise mezunu, Turizmci, Mustafa Paşa Kasabası

Lütfiye Gün, 1966, Ortaokul mezunu, Halı-kilim dokuma sanatçısı, Ürgüp Merkez

Mahmut Sevinç, 1966, Ortaokul mezunu, Esnaf, Mustafa Paşa Kasabası

Mehmet Balkan, 1960, Üniversite mezunu, Mimar, Ürgüp Merkez

Mehmet Karalı, 1969, Ortaokul mezunu, Turizmci, Ürgüp Merkez

Mehmet Göksulu, 1975, Lise mezunu, Turizmci, Mustafa Paşa Kasabası

Mehmet Dinleyen, 1973, Ortaokul mezunu, Turizmci, Ürgüp Merkez

Mehpare Avcı, 1972, Lise mezunu, Ebe, Karakaya Köyü

Musa Uzun, 1961, Ortaokul mezunu, Turizmci, Ürgüp Merkez

Naile Görmez, 1944, İlkokul mezunu, Halı-kilim dokuma sanatçısı, Sarıhıdır Köyü

Nazmiye Oğuz, 1980, Lise mezunu, Turizmci, Mustafa Paşa Kasabası

Numan Şenlikli, 1973, Lise mezunu, Turizmci, Mustafa Paşa Kasabası

Nuran Sipahioğlu, 1971, Üniversite mezunu, İşletmeci, Ürgüp Merkez

Nusret Avvurur, 1943, Okur-yazar değil, Çiftçi, Cemil Köyü

Osman Bilir, 1947, Okur-yazar değil, Çiftçi, Aksalur Kasabası

Osman Taşkın, 1939, Okur-yazar, Çiftçi, Karain Köyü

Ökkeş Yazgı, 1979, Lise mezunu, Turizmci, Ortahisar Kasabası

Özgül Taşdirek, 1941, Okur-yazar değil, Ev hanımı, Ulaşlı Köyü

Perihan Özer, 1952, İlkokul mezunu, Ev hanımı, Sofular Köyü

Peyami Kentli, 1974, Lise mezunu, Turizmci, Ürgüp Merkez

Polat Çelik, 1976, Ortaokul mezunu, Çiftçi, İbrahim Paşa Köyü

Ramiz Çalışkan 1953, Üniversite mezunu, Emekli memur, Ortahisar Kasabası

Raziye Terlikçi, 1977, Lise mezunu, Turizmci, Ortahisar Kasabası

Refik Işık, 1950, Lise mezunu, Emekli imam, Karain Köyü

Remzi Beşiroğlu, 1950, Okur-yazar, Çiftçi, Aksalur Kasabası

Rıfki Günlü, 1949, Okur-yazar değil, Çiftçi, Ulaşlı Köyü

Rüknettin Arıcı, 1949, İlkokul mezunu, Esnaf, Ürgüp Merkez

Saadet Bayrak, 1961, Ortaokul mezunu, Ev hanımı, Cemil Köyü

Sabahaddin Sağtekin, 1977, Lise mezunu, Turizmci, Ürgüp Merkez

Sabahat Bener, 1979, Lise mezunu, Ebe, Ulaşlı Köyü

Selvi Demirkese, 1967, Okur-yazar değil, Halı-kilim dokuma sanatçısı, İbrahim Paşa Köyü

Sevil Avdatek, 1942, Okur-yazar değil, Halı-kilim dokuma sanatçısı, Karain Köyü

Şahin Oruçlu, 1965, Lise mezunu, Turizmci, Ürgüp Merkez

Şefik Kasap, 1967, Okur-yazar, Çömlek sanatçısı, Ürgüp Merkez

Şeküre Saral, 1974, Lise mezunu, Turizmci, Ortahisar Kasabası

Şeyda Kesik, 1961, İlkokul mezunu, El sanatları sanatçısı, Mustafa Paşa Kasabası

Şükrü Dönmez, 1961, İlkokul mezunu, Çömlek sanatçısı, Mustafa Paşa Kasabası

Tahsin Ürgüplü, 1956, Okur-yazar, Çiftçi, Aksalur Kasabası

Talat Bağbaşı, 1987, Lise mezunu, Turizmci, Ortahisar Kasabası

Turan Eğileten, 1983, Üniversite mezunu, Memur, Ürgüp Merkez

Türkan Temizel, 1980, Lise mezunu, Turizmci, Ürgüp Merkez

Vedat Kırıcı, 1972, Lise mezunu, Turizmci, Ürgüp Merkez

Vahibe Bezmez, 1965, Lise mezunu, Turizmci, Ürgüp Merkez

Vehbi Ocaklı, 1971, Ortaokul mezunu, Turizmci, Mustafa Paşa Kasabası

Vesile Saygın, 1974, İlkokul mezunu, El sanatları sanatçısı, Soğanlı Köyü

Vildan Atabilen, 1959, Okur-yazar, Ev hanımı, Aksalur Kasabası

Vuslat Akar, 1940, Okur-yazar değil, Halı-kilim dokuma sanatçısı, Ürgüp Merkez

Yakup İnci, 1959, Ortaokul mezunu, Çömlek sanatçısı, Mustafa Paşa Kasabası

Yasin Turgut, 1961, Ortaokul mezunu, Esnaf, Aksalur Kasabası

Yaşar Taylı, 1950, Üniversite mezunu, Emekli astsubay, Ürgüp Merkez

Yunus Hodul, 1976, Ortaokul mezunu, Şöför, Ürgüp Merkez

Zafer Büken, 1949, Lise mezunu, Turizmci, Ürgüp Merkez

Zarife Şamdan 1980, Lise mezunu, Turizmci, Ortahisar Kasabası

Zekai Hür, 1969, İlkokul mezunu, Çömlek sanatçısı, Ürgüp Merkez

Zeynep Dişli, 1961, İlkokul mezunu, Halı-kilim dokuma sanatçısı, Mustafa Paşa Kasabası

Zeynep Gökşen, 1982, Üniversite mezunu, Turizmci, Ortahisar Kasabası

Zöhre Batmazlar, 1965, İlkokul mezunu, El sanatları sanatçısı, Mustafa Paşa Kasabası

İNDEKS

A

adet, 3, 6, 29, 61, 98, 105, 131, 150, 151, 156, 162, 164, 169, 181, 187, 190, 194, 222, 223, 224, 225, 248
Ağmaz, 11, 74
Ağzı Güzel Anıt Mezarı, 235
Ahmet Refik Altınay, 13, 116
Akçaören Köyü, 52, 58, 76, 258
Akdere Dağı, 67
Akköy Köyü, 52, 58, 91, 92, 256
Aksalur, 10, 20, 52, 53, 54, 57, 58, 76, 77, 78, 79, 94, 147, 195, 197, 198, 200, 201, 202, 203, 204, 206, 207, 209, 217, 218, 256, 259, 260, 261
Alt Yapı, 10, 60
Altı Kapı Anıt Mezarı, 234
Anadolu Beylikleri, 9, 44
antik, 35, 219
Arazi, 13, 24, 69, 125, 220
Arıcılık, 14, 24, 130
askerlik, 3, 120, 122, 248
Asur, 35, 37, 49
Aşerme, 157
Aşık Fethi Baba, 13, 113
Aşık Mahfi Baba, 13, 98, 112
Aşure, 18, 197
Ayvalı Köyü, 52, 59, 76, 158, 256
Aziz Theodore, 21, 26, 226

B

Badlanslar, 23, 246
Bağ, 127
Bağbozumu, 21, 26, 217, 219
Bahçeli Köyü, 52, 59, 61, 76, 105, 110, 157, 158, 237, 256, 257
Başdere, 10, 52, 54, 55, 58, 74, 147, 162, 182, 191, 257, 258
Başhisar, 49
Bayrak Kaldırma, 17, 184
beslenme ve mutfak kültürü, 3, 248
Bitirgen, 20, 209
Bitki Örtüsü, 10, 65
Bizans, 9, 35, 36, 41, 42, 43, 44, 50, 53, 132, 140, 235
Boyalı Köyü, 52, 59
Burgut Kalesi, 49

C

Cemil Köyü, 52, 59, 73, 77, 140, 213, 258, 259, 260
Claude Levi-Strauss, 30
coğrafi, 3, 6, 28, 32, 43, 248
coğrafi yapısı, 3, 248
Culfa, 14, 132, 134

Ç

Çanak, 14, 137
Çeç, 22, 26, 233
Çeyiz, 17, 180, 182
Çökek, 22, 59, 124, 151, 236
Çökek Köyü, 59

Çömlek, 26, 81, 167, 168, 170, 171, 177, 178, 196, 203, 220, 257, 260, 261

D

Damat İbrahim Paşa, 47, 52, 53, 55, 122
Damsa, 11, 24, 25, 56, 66, 70, 71, 72, 74, 117, 119, 229, 235, 236
Danışmendliler, 50
Demirtaş Köyü, 52, 59, 76, 257, 258
Depoculuk, 14, 131
Dıvıl, 19, 204
Dil Bağı, 17, 190
doğum, 3, 29, 160, 165, 166, 194, 197, 248
Doğum, 16, 18, 157, 160, 195, 197
Dokumacılık, 14, 132
Dolaz, 20, 209
Düğün Çorbası, 19, 203
Düğün, 16, 18, 170, 173, 178, 182, 184, 190, 191, 198
Dünür, 17, 173

E

Edebiyat, 11, 73
eğitim, 3, 28, 29, 114, 149, 225, 248, 264
Ekonomi, 33, 34
El Öpme, 17, 190
El Sanatları, 14, 21, 25, 132, 133, 136, 138, 149, 217, 220, 221, 252
El Yapımı Bebekler, 14, 25, 135, 136
evlenme, 3, 29, 248
Evlenme, 17, 18, 173, 175, 198, 201

F

FasülNIK, 19, 207
festivaller, 3, 248
Fıratkan, 22, 227
folklorik, 3, 248
Frigya, 38

G

galiga, 103
gelenek, 3, 6, 29, 31, 32, 113, 180, 182, 183, 248
geleneksel dayanışma ve yardımlaşma kültürü, 3, 248
geleneksel mimarisi, 3, 248
Gendime, 19, 204
Göreme, 43, 56, 140, 142, 227, 235, 244
görenek, 3, 6, 29, 156, 248
günlük yaşayışla ilgili inanışlar, 3, 248

H

Hacı Bektaş-ı Veli Tekkesi, 48
Haçlı Seferleri, 45
Halacdere, 22, 227
Halay, 12, 13, 99, 104, 106
Hah, 14, 73, 76, 77, 82, 84, 85, 133, 134, 158, 160, 161, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 257, 258, 259, 260, 261

Halk Oyunları, 12, 94, 99, 150
Hasandağı, 66, 68, 241, 243
Hititler, 36, 37, 49, 237
Hodul Dağı, 11, 67, 68

I

İbrahim Paşa Köyü, 52, 59, 83, 199, 200, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 259, 260
İç Anadolu, 50, 72, 119
İç Sofalı, 15, 25, 146
İçme, 17, 22, 175, 236
idari durumu, 3, 248
ilçenin tarihçesi, 3, 248
İltaş Köyü, 52, 59, 75, 77, 257
İsmail Akıllı, 13, 25, 120

K

Kakül, 17, 190
Kale, 56, 239
Kamil Atalay, 13, 25, 121, 122
Kanatlı Hayvan, 14, 24, 130
Kapadokya, 9, 35, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 49, 50, 53, 54, 55, 56, 57, 66, 69, 70, 78, 135, 139, 141, 142, 143, 146, 149, 163, 220, 226, 227, 229, 232, 235, 238, 239, 240, 241, 243, 246, 249, 250, 251, 252, 253
Kapadokya Bölgesi, 35, 54, 55, 66, 241, 243
Kaplıca, 22, 236
Karacaören Köyü, 52, 59, 257
Karain, 23, 26, 52, 58, 59, 74, 77, 94, 140, 161, 237, 257, 259, 260
Karain Köyü, 52, 59, 77, 94, 161, 237, 257, 259, 260
Karakaya Köyü, 52, 59, 196, 259
Karinca Yürüyüşü, 17, 189
Karlık Köyü, 53, 59, 76, 164, 179, 256, 257
Kayadan Oyma Mekanlar, 3, 248
Kebap, 19, 204
Kepez, 22, 229
Kermil Dağı, 10, 67
Kervansaray, 22, 229
Keşik, 20, 213
Kırgıbayırlar, 23, 246
Kırk Basması, 16, 164
Kız İsteme, 16, 17, 173, 174
Kızıl Çukur, 25, 63, 70
Kilim, 14, 134
Kilise, 21, 22, 56, 57, 140, 227, 228, 229, 240
Kirvelik, 16, 172
Koripoparani, 19, 206
kuşak, 100, 103, 134, 192
Küçükbaş Hayvan, 14, 24, 128
Küllüye, 22, 229, 230
kütüklük, 100

M

Maddi, 9, 31, 33
Malazgirt Savaşı, 44
Manevi, 8, 31, 32
Mantı, 19, 206
Mazı Köyü, 53, 59, 75, 76, 91, 235, 240, 256, 257
Maznik, 19, 207
Mehmet Türkan, 13, 124
Melendiz, 66, 68, 241

Mil İşi Örgüler, 14, 135
Mimari, 14, 56, 141, 144, 146, 221, 222, 230, 231, 234, 252
Muhacir Böreği, 19, 206
Mustafa Hayri Efendi, 13, 25, 113, 114, 115, 116
Mustafa Kemal, 48, 116
Mustafa Paşa, 26, 55, 56, 73, 76, 77, 79, 81, 84, 85, 158, 160, 161, 167, 168, 170, 171, 173, 174, 175, 212, 213, 214, 215, 216, 227, 238, 239, 256, 257, 258, 259, 260, 261
Muşkara, 47, 53
Muşkara Köyü, 47
Müderri Ahmet Efendi, 13, 111, 112

N

Nahl Övme, 12, 98, 112
Nazar, 16, 166
neolitik, 35, 36
Nevşehir, 3, 4, 6, 25, 28, 29, 36, 38, 42, 43, 44, 45, 47, 48, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 60, 61, 63, 65, 66, 67, 68, 69, 71, 72, 78, 82, 87, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 112, 113, 117, 118, 119, 121, 122, 131, 132, 136, 138, 140, 141, 142, 143, 144, 146, 149, 162, 163, 164, 172, 194, 214, 215, 221, 226, 227, 230, 231, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 246, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 264
nikah, 183, 189
Nişan, 16, 17, 25, 173, 175, 176, 177, 178, 183
Nüfus, 10, 24, 57, 58, 60, 122, 253

O

Oğuz, 44, 76, 259
Oniks, 14, 132, 136, 138, 252
Orta Sofalı, 15, 146
Ortahisar, 10, 22, 23, 26, 53, 56, 58, 74, 77, 80, 81, 82, 90, 131, 132, 140, 142, 148, 151, 226, 227, 228, 235, 236, 239, 252, 256, 257, 258, 259, 260, 261
Osmanlı Devleti, 9, 44, 45, 46, 47, 49, 55
Oyalar, 14, 135

Ö

Ölüm, 18, 19, 193, 194, 201
ölümle ilgili örf, 3
örf, 3, 6, 29, 32, 191, 233, 248
Örf, 3, 15, 154, 248
Örgü, 14, 134
özel günler, 3, 248

P

paleolitik, 35, 36
Paleolitik, 9, 36
Pancarçı Camii, 21, 224
Pembe Vadi, 11, 23, 71, 245, 246
Peribacaları, 3, 23, 62, 139, 140, 243, 244, 245, 246, 248, 250
peyikli, 100, 103
Pireküp, 35
Prokopios, 35, 49

R

Refik Başaran, 13, 20, 25, 97, 117, 118, 119, 217, 218

Roma, 9, 35, 36, 40, 41, 42, 43, 50, 55, 116, 140
Rum Hamamı, 22, 26, 229, 232

S

Saçı, 17, 190
Sağdıç, 17, 183
sağlık, 3, 28, 60, 116, 151, 171, 248
Sarıhıdır Köyü, 53, 59, 73, 77, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 206, 207, 209, 210, 257, 259
Sebze, 13, 24, 127
Selçuklular, 9, 44, 49
Seysana, 17, 25, 188, 189
Sinasos, 10, 42, 53, 55, 56, 122, 140, 226, 227, 238, 252, 253
Sofular Köyü, 53, 59, 77, 85, 87, 165, 166, 256, 259
sosyal yapı, 30
sosyo-kültürel yapı, 3
Söz Bağlama, 17, 175
Suat Hayri Ürgüplü, 13, 25, 120, 121, 122, 123, 124
Sünnet, 16, 25, 168, 169, 170, 171

Ş

Şahinefendi Köyü, 53, 60, 177, 178, 257
şal, 100, 103, 132, 134
şalvar, 100, 103, 132
Şarap, 21, 26, 121, 131, 149, 217, 219
Şehit, 195
Şerbet, 17, 175, 184

T

Tabal Krallığı, 38, 49
Tağar, 21, 26, 74, 75, 226
Tarım, 13, 24, 50, 64, 71, 125, 126, 131, 254
Tarihi Eserler, 3, 248
tarihi ve turistik yerleri, 3, 248
Taşkınpaşa Köyü, 53, 60, 140
Taziye, 18, 194
Tek Tırnaklı Hayvan, 14, 24, 129
Temenni Anıt Mezarı, 22, 234
Tirit, 19, 204
Toprak Kap, 14, 25, 137
Topuz Dağı, 11, 25, 54, 67
töreler, 3, 31, 32
Turizm, 14, 21, 25, 138, 139, 140, 141, 149, 217, 220, 221, 254
tüf kayaları, 65
tümülüsler, 233
Türk, 9, 31, 35, 44, 50, 117, 133, 146, 147, 156, 157, 229, 231, 232, 249, 250, 255
Türkiye, 25, 27, 30, 32, 50, 51, 90, 99, 117, 119, 122, 124, 132, 139, 165, 220, 249, 250, 255

U

Ulaşlı Köyü, 53, 60, 76, 77, 92, 161, 162, 188, 189, 196, 256, 257, 258, 259, 260
Uluslararası Dağ Bisikleti Yarışması, 21, 217, 220

Ü

Ürgüp, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 18, 19, 21, 22, 24, 25, 28, 29, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 58, 60,

61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 78, 79, 80, 83, 88, 90, 95, 96, 97, 98, 99, 106, 107, 108, 109, 111, 112, 113, 114, 116, 117, 118, 120, 121, 122, 124, 125, 131, 132, 133, 134, 135, 137, 138, 139, 140, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 159, 160, 179, 180, 184, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 200, 201, 202, 203, 205, 207, 208, 211, 212, 217, 218, 219, 220, 221, 225, 226, 227, 229, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 239, 240, 245, 246, 248, 249, 252, 254, 257, 258, 259, 260, 261
Üzengi, 22, 56, 236

Y

Yaban Hayatı, 65
Yahya Efendi, 21, 225
Yer Altı Şehri, 23, 26, 240
Yerel Ağızlar, 11, 72
Yeşilöz Köyü, 53, 60, 74, 75, 107, 140, 226, 256, 257
Yunak, 21, 53, 225
Yüz Görümlüğü, 17, 190

Z

Zygaena Kapadokia, 66

ÖZGEÇMİŞ

1984 Ankara doğumluyum. İlköğrenimimi İstanbul’da, Ortaöğrenimimi ise Ankara’da tamamladıktan sonra, 2003 yılında Niğde Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programını kazandım. Aynı programdan 2007 yılında mezun oldum. Yine 2007 yılında ikamet ettiğim Nevşehir ilinde bulunan özel bir eğitim – öğretim kurumunda sosyal bilgiler öğretmenliği görevine başladım ve iki yıl bu görevi sürdürdüm. Aynı zamanda 2007 yılında kabul edildiğim Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, Sosyal Bilgiler Öğretimi Yüksek Lisans Programına devam etmekteyim. Evli ve iki çocuk annesiyim.